

40.53

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง
(พ.ศ. 2482-2488)

ปริญญานิพนธ์

ของ

ธานี สุขเกษม

25 ธ.ย. 2523

สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ตึกพิมพ์ 23 พระโขนง กรุงเทพฯ 11 โทร. 3921675, 3916068

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสาน
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต
สิงหาคม 2522

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

คณะกรรมการที่ปรึกษาประจำตัวนิสิตได้พิจารณาปริญญานิพนธ์ฉบับนี้แล้ว
เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

ศาสตราจารย์ ดร. วิมลวรรณ	
ศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์	ประธาน
ศาสตราจารย์ ดร. อัมพร	กรรมการ
ศาสตราจารย์ ดร. วิมลวรรณ	กรรมการ

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนได้รับความกรุณาจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. แฉมสุข นุมนนท์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ถนอม อานามวัฒน์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ประเสริฐ จิตติวัฒนพงศ์ ซึ่งนอกจากจะสละเวลาอันมีค่าทำหน้าที่ประธานและกรรมการควบคุมการวิจัยแล้ว ยังได้เมตตาให้คำแนะนำและความช่วยเหลือต่าง ๆ ที่มีคุณค่าอันประมาณมิได้ต่อการวิจัยเรื่องนี้ ตั้งแต่เริ่มต้นจนสำเร็จลงด้วยดี ผู้เขียนจึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงต่ออาจารย์ผู้มีพระคุณยิ่งทั้งสามท่านไว้ ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์จิรี มีสุข และอาจารย์พลศักดิ์ จิรไกรศิริ ที่ได้ให้ความสนับสนุนด้านการเงิน อีกทั้งยังชักนำให้ผู้เขียนมีความมุ่งมั่นที่จะเป็นนักวิชาการด้านการระหว่างประเทศต่อไปในอนาคต ขอขอบพระคุณ พลเอกเนตร ชมะโยธิน พลโทประยูร ภมรมนตรี ศาสตราจารย์ไพโรจน์ ชัยนาม และพันเอก(พิเศษ) ถนัด คอมันตร์ ที่กรุณานุญาตให้เข้าพบและสัมภาษณ์ ซึ่งช่วยเพิ่มเติมปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณเป็นอย่างสูงต่อบรรดาเจ้าหน้าที่ประจำแหล่งค้นคว้าทั้งหลายซึ่งให้ความเอื้อเฟื้ออำนวยความสะดวกแก่ผู้เขียนเป็นอย่างดี ขอขอบคุณอย่างจริงใจสำหรับ ทาคาโยชิ อิราอิ (วัลลภ) และโทชิอากิ ทาฮูชิ (วัฒนา) แห่งมหาวิทยาลัยโอซากา มิตรชาวนิพนธ์ที่ให้ความกระจ่างเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นสมัยใหม่ และขอขอบคุณสำหรับความช่วยเหลือทุกสิ่งทุกอย่างจาก คุณสุเมธ สุขิตานนท์ คุณศักดิ์ชัย หิรัญรักษ์ คุณโชคชัย และคุณวรบุษ สิริภาพ ตลอดจนทุก ๆ ท่านที่มีส่วนช่วยเหลือและให้กำลังใจแก่ผู้เขียนในการค้นคว้าอุปสรรคครั้งนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พิมลรัตน์ จุฬมาตยางกูร ผู้เขียนมีความรู้สึกต่อเธอล้ำลึกยิ่งกว่าคำว่า "ขอบคุณ"

ท้ายที่สุดขอกราบขอบพระคุณบิดา-มารดา ที่ได้รับภาระหนักทางด้านการเงินของผู้เขียนตลอดมา โดยไม่หวังสิ่งใดตอบแทน นอกจากต้องการที่จะเห็นความสำเร็จของสมาชิกในตระกูล "สุขเกษม" เท่านั้น

แด่

ศาสตราจารย์ขจร สุขพานิช ปรมาจารย์ผู้ชี้ทางสว่างในชีวิต

และ

อาจารย์อาทร ผู้ทรงธรรมสาร ครูสอนภาษาญี่ปุ่นคนแรกของผู้เขียน

และ

ความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศไทย-ญี่ปุ่น

สารบัญ

บทที่

หน้า

บทนำ

1	ภูมิหลังที่นำไปสู่ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นสมัยสงคราม โลกครั้งที่สอง	1
	ภูมิหลังจากความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างไทยกับญี่ปุ่น	2
	รากฐานความสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องกันมาในอดีต	2
	ความสัมพันธ์อันใกล้ชิดในระยะใกล้สงคราม	4
	ภูมิหลังจากนโยบายของญี่ปุ่นที่มีต่อไทยในระยะก่อนสงคราม ...	13
	ความสำคัญของไทยในนโยบาย "เอเชียเพื่อชาวเอเชีย" ของญี่ปุ่น	14
	นโยบาย "การจัดระเบียบใหม่ในเอเชียตะวันออก" และนโยบาย "การสร้างวงไพพลายร่วมแห่ง มหาเอเชียบูรพา" ของญี่ปุ่น	17
	แผนการเข้าสู่สงครามของญี่ปุ่นในเอเชียตะวันออก และแปซิฟิก	21
	ประเทศไทยกับแผนการรบของญี่ปุ่น	24
	ภูมิหลังจากนโยบายของไทยที่มีต่อญี่ปุ่น	27
	ทัศนคติของไทยที่มีต่อญี่ปุ่น	28
	ท่าทีของไทยในที่ประชุมสันนิบาตชาติก่อนปัญหาญี่ปุ่น รุกรานแมนจูเรีย พ.ศ. 2475	31
	นโยบายของรัฐบาลไทยที่โอนเอียงไปทางญี่ปุ่น	34
	ภูมิหลังในค่านอื่น ๆ	37

2 ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในระยะก่อนการประกาศสงคราม	
สงครามของไทย (ระหว่างปี พ.ศ. 2482 - 2485)	44
การทักทาสัญญาไมรุกรานกันระหว่างไทยกับญี่ปุ่น	
12 มิถุนายน พ.ศ. 2484	46
บทบาทของญี่ปุ่นในกรณีพิพาทอินโดจีนระหว่างไทยกับฝรั่งเศส	
พ.ศ. 2483 - 2485	51
ญี่ปุ่นบุกเข้าประเทศไทยและยื่นข้อเสนอต่อรัฐบาลไทย	
8 ธันวาคม พ.ศ. 2484	57
กติกาสัญญาพันธมิตรระหว่างไทยกับญี่ปุ่น วันที่ 11, 14	
และ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2484	77
การประกาศสงครามของประเทศไทยต่ออังกฤษและ	
สหรัฐอเมริกา วันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2485	88
3 ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในระหว่างปี พ.ศ. 2485 -	
2488	97
การติดต่อสัมพันธ์ทางการค้าการเมืองและการทูต	102
พันธมิตรทางการทหาร	113
พันธมิตรทางเศรษฐกิจ	127
ความร่วมมือในการค้าขาย	128
การลดค่าของเงินบาทเท่ากับเงินเยน	131
การให้ญี่ปุ่นกู้เงินเพื่อใช้จ่ายในกองทัพ	136
ความร่วมมือทางวัฒนธรรม	141
4 ผลสะท้อนต่อประเทศไทยในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง	148
ผลสะท้อนทางการค้าการเมือง	148
ผลสะท้อนทางเศรษฐกิจ	164
ผลสะท้อนทางสังคม	176

บทที่	หน้า
5 บทสรุป	185
บรรณานุกรม	191
ภาคผนวก	219

บัญชีตาราง

ตาราง		หน้า
1	ปริมาณการค้าระหว่างไทยกับญี่ปุ่น พ.ศ. 2479 - 2481	10
2	ประเทศคู่ค้ากับไทย พ.ศ. 2478 - 2481	10
3	สถิติตลาดการค้าของไทยระหว่าง พ.ศ. 2485 - 2488	164
4	รายจ่ายของกองทัพญี่ปุ่นในประเทศไทย	168
5	ดัชนีค่าครองชีพทั่วประเทศไทย พ.ศ. 2481 - 2488	169
6	ดัชนีราคาเฉลี่ยราคาสินค้าทุกประเภท พ.ศ. 2484 - 2487	172
7	มูลค่าและปริมาณการค้าต่างประเทศตั้งแต่ปี พ.ศ. 2481/ 2482 - 2488	173

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 ใบปลิวโฆษณาของกองทัพญี่ปุ่นเมื่อเข้าสู่ประเทศไทย	58
2 ใบปลิวโฆษณาของกองทัพญี่ปุ่นเมื่อเข้าสู่ประเทศไทย	59
3 ใบปลิวโฆษณาของกองทัพญี่ปุ่นเมื่อเข้าสู่ประเทศไทย	60
4 ใบปลิวโฆษณาของกองทัพญี่ปุ่นเมื่อเข้าสู่ประเทศไทย	61
5 พิชิตนามกติกาสัญญาพันธมิตรไทย - ญี่ปุ่น 21 ธันวาคม 2484	84
6 พณา ทาน จอมพลแปลก พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีแห่ง ประเทศไทย	99
7 พณา ทาน นายพลเอกอิเคกิ โคโจ นายกรัฐมนตรีแห่ง ประเทศญี่ปุ่น	100
8 ใบปลิวโฆษณาของญี่ปุ่นที่ชักชวนให้ไทยร่วมมือ	107
9 ใบปลิวโฆษณาของญี่ปุ่นที่ชักชวนให้ไทยร่วมมือ	108
10 การติดต่อช่วยเหลือฝ่ายญี่ปุ่น	117
11 ตัวอย่างจดหมายติดต่อระหว่างญี่ปุ่น - ไทย	120

บทนำ

ในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น เป็นเรื่องที่น่าสนใจอย่างยิ่ง เพราะญี่ปุ่นเป็นชาติเอเชียซึ่งมีความสัมพันธ์กับไทยมานานแล้ว ปัจจุบันนี้ ญี่ปุ่นก็เป็นประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจประเทศหนึ่งในโลกที่มีความสำคัญต่อชาวเอเชีย และเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า ญี่ปุ่นมีอิทธิพลทางด้านการเศรษฐกิจต่อประเทศไทย ปัจจุบันเป็นอย่างมาก

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในอดีตที่สำคัญ และควรให้ความสนใจก็คือ ในช่วงปี พ.ศ. 2482 - 2488 อันเป็นช่วงเวลาที่เกิดสงครามโลกครั้งที่สอง¹ เพราะเมื่อสงครามทางค่ายยุโรปเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2482 แล้ว ไทยกับญี่ปุ่นได้ตกลงทำสัญญาว่าจะไม่รุกรานกันในปี พ.ศ. 2483² และเมื่อเกิดกรณีพิพาทอินโดจีนระหว่างไทยกับฝรั่งเศส ในปลายปีเดียวกันนั้น ญี่ปุ่นก็ได้มีบทบาทในการไกล่เกลี่ยกรณีพิพาท เหตุการณ์ครั้งนั้นทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นแน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น แต่แล้วในวันที่ 8 ธันวาคม

¹สงครามทางค่ายยุโรปเริ่มตั้งแต่วันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2482 จนถึงวันที่ 8 พฤษภาคม พ.ศ. 2488 ส่วนสงครามทางค่ายเอเชียและภาคแปซิฟิกเริ่มตั้งแต่วันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2484 (เวลาที่เพิร์ลฮาร์เบอร์) เมื่อญี่ปุ่นโจมตีฐานทัพเรือของสหรัฐอเมริกาที่เพิร์ลฮาร์เบอร์พร้อมกับส่งกองทัพบกเข้ารุกรานประเทศต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในที่สุดสหรัฐอเมริกาได้ทิ้งระเบิดปรมาณูที่เมืองฮิโรชิมาและนางาซากิ ญี่ปุ่นจึงยอมแพ้ในวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2488 สงครามทางค่ายเอเชียและแปซิฟิกนี้เรียกว่า "สงครามมหาเอเชียบูรพา" ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของสงครามโลกครั้งที่สอง

²คิเรก ชัยนาม ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 23

พ.ศ. 2484¹ (ตามเวลาในประเทศไทย) ญี่ปุ่นได้ส่งกองทัพบุกเข้าประเทศไทยและ
ยื่นคำขาดขอเดินทัพผ่านไพลายูและพม่า ซึ่งขณะนั้นอยู่ในความยึดครองของอังกฤษ²
รัฐบาลไทยซึ่งมีจอมพลป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ได้ตกลงยินยอมตามความ
ประสงค์ของญี่ปุ่น ต่อมารัฐบาลไทยก็ได้ดำเนินนโยบายเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น จนถึงขั้น
ประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตร ในวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2485 และให้ความ
ร่วมมือกับญี่ปุ่นทางด้านการเมือง การทหาร เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ตลอดจนงานสัน
สงคราม

ในช่วงเวลา 6 ปี ของความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นสมัยสงครามโลกครั้งที่
สองนี้ เป็นเหตุการณ์สำคัญตอนหนึ่งในประวัติศาสตร์ไทย เพราะมีผลสะท้อนต่อประเทศไทย
ทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ในทางการเมือง ญี่ปุ่นได้กลายเป็นผู้จู่โจม
ให้เกิดความแตกแยกกันมากยิ่งขึ้นในกลุ่มผู้ก่อการคณะราษฎร พ.ศ. 2475 ระหว่างฝ่าย
สนับสนุนญี่ปุ่นกับฝ่ายที่ต่อต้านญี่ปุ่น และจุดขัดแย้งนี้เองเป็นผลทำให้เกิดการแบ่งพรรคแบ่ง
พวก เป็นกลุ่มทหาร และพลเรือน ซึ่งยังคงเป็นปัญหาทางการเมืองและการปกครองของ
ไทยในปัจจุบัน ในทางเศรษฐกิจก็เช่นกัน ญี่ปุ่นมีส่วนสำคัญทำให้การค้าในประเทศและนอก
ประเทศของไทยหยุดชะงัก เกิดภาวะเงินเฟ้อ การฉ้อราษฎร์บังหลวง การค้าตลาดมืด
และการกักตุนสินค้า ฯลฯ ส่วนทางด้านสังคม ปัญหาเรื่องญี่ปุ่นได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญที่
ผลักดันให้รัฐบาลจอมพลป. พิบูลสงคราม ดำเนินการสร้างชาติไทยให้เป็นอารยประเทศ
ครั้งใหญ่ และแผนการสร้างชาติหลายสิ่งหลายอย่างของ จอมพลป. พิบูลสงคราม ก็ยัง
คงอยู่ในสังคมไทยปัจจุบัน จึงอาจกล่าวได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและญี่ปุ่นสมัยสงคราม
โลกครั้งที่สอง ได้ส่งผลกระทบทางด้านต่าง ๆ ต่อประเทศไทยในระยะสั้น และระยะยาว
ทั้งทางตรง และทางอ้อม

¹ กองบรรณสาร กระทรวงต่างประเทศ แฟ้ม พพ. 2/2 : 1 (1) เหตุการณ์
ตอนเริ่มต้นเมื่อญี่ปุ่นบุกประเทศไทย

² เกมสุข นุ่มนนท์ เมืองไทยสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 1

ดังนั้นการศึกษาเรื่องราวของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่น สมัยสงครามโลกครั้งที่สองนี้ จึงเป็นงานสำคัญที่ต้องศึกษาค้นคว้าอย่างจริงจัง และเผยแพร่ ผลงานเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวรรณคดีของไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสาขาวิชา ประวัติความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ซึ่งอาจจะทำให้เข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ทั้งสองในปัจจุบันได้ดียิ่งขึ้น

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

เพื่อศึกษาสำรวจถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่นในสมัย สงครามโลกครั้งที่สอง โดยทั่ว ๆ ไปในด้านการเมืองและการทูต การทหาร เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ซึ่งจะมุ่งพิจารณาที่ภูมิหลังของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสอง ลักษณะ ความสัมพันธ์และผลสะท้อนที่มีต่อประเทศไทย

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

ผลจากการศึกษาค้นคว้า

1. จะทำให้ทราบถึงสาเหตุที่ทำให้ประเทศไทยเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นใน สงครามโลกครั้งที่สอง
2. จะทำให้ทราบถึงแนวนโยบายต่างประเทศของไทยและญี่ปุ่น ตลอดจนปัจจัย ต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายของรัฐบาลไทยและรัฐบาลญี่ปุ่น ทั้งในระยะก่อน สงครามและระหว่างสงคราม
3. จะทำให้ทราบข้อเท็จจริงและเบื้องหลังทางประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่าง ไทยกับญี่ปุ่นสมัยสงคราม
4. จะทำให้เห็นถึงผลสะท้อนที่ไทยได้รับจากการเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นใน สงคราม

5. สามารถนำมาใช้เป็นเอกสารอ้างอิงประกอบการศึกษาประวัติศาสตร์ไทย และ
 รัฐศาสตร์สาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศได้ อีกทั้งจะเป็นแนวทางแก่ผู้ที่สนใจในเรื่องนี้
 ได้ศึกษาค้นคว้าให้กว้างขวางลึกซึ้งต่อไป

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

1. จะศึกษาค้นคว้าในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น
 สมัยสงครามโลก ครั้งที่สอง โดยเน้นหนักตั้งแต่ พ.ศ. 2482 ถึง พ.ศ. 2488
2. จะศึกษาและวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่น ทางด้านการเมือง
 และการทูต ด้านการทหาร ด้านเศรษฐกิจ และด้านวัฒนธรรม ตลอดจนผลกระทบที่เกิดขึ้น
 กับฝ่ายไทยเท่านั้น

สมมติฐานในการศึกษาค้นคว้า

1. ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง เป็นผลมาจาก
 นโยบายการขยายอำนาจในเอเชียตะวันออกของญี่ปุ่น
2. จากลักษณะความสัมพันธ์อันใกล้ชิดกับญี่ปุ่นเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ไทยเข้าร่วม
 สงครามในฐานะพันธมิตรของญี่ปุ่น
3. ผลสะท้อนจากความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในช่วงระยะดังกล่าว ทำให้
 ไทยต้องประสบปัญหาและความยุ่งยากทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าเรื่องนี้เป็นการศึกษาวิจัยจากเอกสาร (Documentary
 Research) โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach)
 และเสนอรายงานแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) ซึ่ง

จะเน้นการพรรณนาความเป็นสำคัญ ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า จะใช้ข้อมูลที่เป็น
หลักฐานชั้นต้น (Primary Sources) เป็นหลัก และต้องอาศัยข้อมูลที่เป็น
หลักฐานชั้นรอง (Secondary Sources) ประกอบด้วย นอกจากนั้นยังใช้วิธี
การรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ (Interview) จากบุคคลร่วมสมัย และมีส่วน
ร่วมอยู่ในเหตุการณ์สำคัญบางเหตุการณ์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่น
สมัยสงครามโลกครั้งที่สองนี้อีกด้วย

แหล่งที่จะได้เอกสารในการศึกษาค้นคว้า

1. กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ
2. กองประวัติศาสตร์และพิพิธภัณฑ์ทหาร กรมการศึกษาวิจัย กระทรวงกลาโหม
3. แผนกเก็บ กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี สำนักนายกรัฐมนตรี
4. ห้องสมุดสำนักเลขาธิการรัฐสภา รัฐสภา
5. กองจดหมายเหตุแห่งชาติ
6. หอสมุดแห่งชาติ
7. แผนกเก็บกองกลาง สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย
8. หอบรรณสาร ธนาคารแห่งประเทศไทย
9. ห้องสมุดพิบูลอนุสรณ์ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า
10. แหล่งอื่น ๆ เท่าที่จำเป็น เช่น หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร หอสมุดกลาง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ฯลฯ

เอกสารที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า

ในการศึกษาค้นคว้าจะใช้เอกสารต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑. เอกสารที่เป็นหลักฐานชั้นต้น (Primary Sources)

๑.๑ เอกสารชั้นต้นที่ยังไม่ได้ตีพิมพ์ เช่น

- เอกสารเรื่องสงครามโลกครั้งที่สอง แฟ้ม WW.2/2 : 1(1)

เรื่องเหตุการณ์ตอนเริ่มต้นเมื่อญี่ปุ่นบุกประเทศไทย

- เอกสารเรื่องสงครามโลกครั้งที่สอง แฟ้ม WW.2/2 : 2(8)

ข้อตกลงระหว่างไทยกับญี่ปุ่น

- เอกสารเรื่องสงครามโลกครั้งที่สอง แฟ้ม WW.2/2 : 4(1)

การเจรจาว่าด้วยความตกลงทางวัฒนธรรมระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น

- เอกสารสงครามโลกครั้งที่สอง แฟ้ม WW.2/2 : 6(1) ญี่ปุ่น

ขอเงินในระหว่างสงคราม

- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี

ฯลฯ

๑.๒ เอกสารชั้นต้นที่ตีพิมพ์แล้ว

- ราชกิจจานุเบกษา
- รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร
- ขาวโชนาการ
- หนังสือพิมพ์ศรีกรุง
- หนังสือพิมพ์นิกร

ฯลฯ

๒. เอกสารที่เป็นหลักฐานชั้นรอง

๒.๑ หนังสือทั่วไป เช่น

- คิเรก ชัยนาม ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง
- แคมสัท นุมนนท์ เมืองไทยสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง
- พลเอกเนตร ชะมะโยชิน ชีวิตนายพล

- พลโท ประยูร ภมรมนตรี ชีวิต 5 แผ่นดินของข้าพเจ้า
- วิเทศกรณีย์ ไทยกับสถานการณ์สงครามโลกครั้งที่ 2
- สิริ เปรมจิตต์ ญี่ปุ่นบุกเอเชียในสงครามโลกครั้งที่สอง
- อ. พิบูลสงคราม จอมพล. พิบูลสงคราม 5 เอม
- Donald E. Neuchterlain. Thailand and the

Struggle for Southeast Asia

- F.C.Jones. Japan's New Order in East Asia:
Its Rise and Fall, 1937-1945

- Sir Josiah Crosby. Siam: The Crossroads

๑๑

2.2 วิทยานิพนธ์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น

- ครูณี บุญภิบาล มหภาพของไทยในสงครามโลกครั้งที่สอง
- ณัฐวัฒน์ จันทคนธ์ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและ
ประเทศญี่ปุ่น ตั้งแต่ พ.ศ. 2430 ถึง พ.ศ. 2483
- เขาวมาลย์ จุฑาทอง นโยบายต่างประเทศของไทย
พ.ศ. 2482 - 2488
- สุรางค์ศรี คันเสียงสม ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับ
ประเทศญี่ปุ่น ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จนถึงรัชสมัยพระบาท-
สมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
- อุบล จิระสวัสดิ์ สภาพทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม
ของประเทศไทยในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง
- Benjamin A. Batsop. Siam and Japan : The
Perils of Independence

— Edward Thadeus Flood. Japan's Relations with Thailand, 1928-1941

— Nuntana Kapilakanchana, Phuangphet Suratanawikun and Supatra Nilwatchala. The Relationship between Japan and Thailand, 1932-1945

— Thamsook Numnonda. Thailand and the Japanese Presence, 1941-1945

ฯลฯ

2.3 วารสารต่าง ๆ เช่น

- The Journal of the Siam Society
- จุลสารโครงการการวิจัยสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
- วารสารธรรมศาสตร์
- วารสารประวัติศาสตร์
- แดลงงานประวัติศาสตร์ เอกสาร โบราณคดี

ฯลฯ

ข้อสังเกตเกี่ยวกับเอกสารที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า

เอกสารที่ใช้ในการศึกษาเรื่องนี้เป็นเอกสารทางฝ่ายไทย เท่านั้น ทั้งนี้เพราะผู้เขียนมีอุปสรรคทางด้านภาษาญี่ปุ่น จึงทำให้ไม่สามารถจะหาเอกสารทางฝ่ายญี่ปุ่นได้มากเท่ากับเอกสารทางฝ่ายไทย แต่อย่างไรก็ตามผู้เขียนก็ได้พยายามใช้เอกสารภาษาญี่ปุ่นเท่าที่จะสามารถหาได้ โดยอาศัยวิทยานิพนธ์ ระดับปริญญาเอก ของศาสตราจารย์ เอ็ดเวิร์ด เทเคียส ฟลัด (Prof. Edward Thadeus Flood) เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับไทย ค.ศ. 1928 - 1941 (Japan's Relations with Thailand: 1928-1941) ซึ่ง ดร.ฟลัด ได้ใช้หลักฐานญี่ปุ่นเป็นส่วนใหญ่ บรรยายถึงวิวัฒนาการความสัมพันธ์ของไทยและญี่ปุ่นในช่วงสิบปีก่อนสงครามแปซิฟิกโดยละเอียด

แต่เป็นที่น่าเสียดายที่งานของ ดร. พลัด ไม่ได้ครอบคลุมถึงเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับไทยในสมัยสงครามโลกครั้งที่สองด้วย จึงทำให้ไม่สามารถทราบรายละเอียดในเหตุการณ์ความสัมพันธ์ในช่วงระยะดังกล่าวในแง่ของญี่ปุ่นได้มากเท่าที่ควร

คำชี้แจงบางประการ

ในปฏิญานพนธ์ฉบับนี้มีปัญหาที่ต้องชี้แจงอยู่ 3 ประการคือ

1. เรื่องคำว่า "ไทย" และ "สยาม" เนื่องจากเนื้อหาของปฏิญานพนธ์ฉบับนี้เป็นเรื่องของเหตุการณ์ที่เกี่ยวกันตั้งแต่ก่อนการเปลี่ยนชื่อประเทศจาก "สยาม" มาเป็น "ประเทศไทย" ในปี พ.ศ. 2482 ดังนั้นในปฏิญานพนธ์นี้จะมีทั้ง "ประเทศสยาม" และ "ประเทศไทย" ซึ่งส่วนใหญ่คำว่า "สยาม" มักจะพบในตอนที่เป็นการยกข้อความหรือข้อความคัดลอกอื่นที่เขียนขึ้นขณะที่ประเทศไทยยังใช้ชื่อนั้นอยู่ อย่างไรก็ตามขอให้เป็นที่เข้าใจว่า "สยาม" กับ "ไทย" เป็นชื่อประเทศเดียวกัน ดังนั้นเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันระหว่างผู้เขียนกับผู้อ่าน และเพื่อให้ขอเขียนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ผู้เขียนจึงขอใช้คำว่า "ประเทศไทย" ในตอนที่เป็นการเขียนของผู้เขียนเองทั้งหมด

2. การเรียกชื่อบุคคลตามยศ หรือบรรดาศักดิ์ ชื่อยศ บรรดาศักดิ์ และพระนามของพระบรมวงศานุวงศ์ที่สำคัญนั้น ได้เรียกกระตาม ยศ ตำแหน่งราชทินนามสูงสุด เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป ไม่เรียกตามยศในขณะนั้น เช่น จอมพลป. พิบูลสงคราม พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ยกเว้นกรณีที่ต้องการเน้นถึงตำแหน่ง ยศในเวลานั้น เช่น กรณีที่ จอมพลป. พิบูลสงคราม ลงนามในกติกาสัญญาไมรุกรานระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในปี พ.ศ. 2483 ครังยังมียศเป็น พลตรี หลวงพิบูลสงคราม หรือพระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ได้เสด็จไปร่วมการประชุมนานาชาติแห่งมหาเอเซียบูรพาที่กรุงโตเกียว ปี พ.ศ. 2486 เมื่อครั้งยังทรงพระยศเป็น พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวรรณไวทยากร เป็นต้น

3. การเรียกชื่อบุคคลและสถานที่ที่เป็นภาษาญี่ปุ่น ในการเขียนปริยญาณพนธ์ฉบับนี้ ปัญหาประการหนึ่งคือ การใช้ชื่อบุคคล สถานที่เกี่ยวกับญี่ปุ่น ซึ่งระบุไว้ในเอกสารภาษาไทยแต่ละแห่งไม่ตรงกัน เช่น นายเทอิจิ ชูโบคามิ เอกอัครราชทูตญี่ปุ่น ในเอกสารต้นต้นและชั้นสองเรียกหลายแบบ เช่น "เทอิจิ หสุโบคามิ" หรือ "ทะสุโบคามิ" และ "ชูโบคามิ" เพื่อเป็นการตัดปัญหาในเรื่องนี้ ผู้เขียนได้ขอให้ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประเสริฐ จิตวิวัฒน์พงศ์ เป็นผู้อ่านชื่อบุคคลหรือสถานที่ต่าง ๆ นั้น จากภาษาอังกฤษที่มีกำกับอยู่และใช้คำนั้นเป็นหลักในการเขียน ส่วนชื่อที่ปรากฏในเครื่องหมายอัญประกาศซึ่งคัดความมาจากเอกสารคงให้ตามแบบเดิมที่ปรากฏอยู่จริงตามเอกสารนั้น ส่วนคำบางคำที่ไม่มีภาษาอังกฤษกำกับอยู่ ผู้เขียนยึดหลักการเทียบเสียงเป็นภาษาไทย โดยให้ใกล้เคียงกับเสียงที่คนไทยสามารถออกเสียงได้ให้มากที่สุด เช่น ชื่อเมืองหลวงของญี่ปุ่นที่คนไทยเรียกจนเคยชินว่า "โตเกียว" และ "โทเกียว" นั้น ที่จริงแล้วควรเรียกว่า "โทเกียว" แต่เพื่อป้องกันการเข้าใจผิด ผู้เขียนจึงเรียกตามความเคยชินว่า "โตเกียว" ด้วยเช่นกัน

การเสนอเรื่อง

ปริยญาณพนธ์ฉบับนี้ได้แบ่งการเสนอเรื่องออกเป็น 5 บท ด้วยกันคือ

บทที่ 1 เป็นการพรรณนาถึงภูมิหลังที่นำไปสู่ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่น สมัยสงครามโลกครั้งที่สอง โดยพยายามพิจารณาจากปัจจัยหลาย ๆ ประการที่เกี่ยวข้องกัน

บทที่ 2 ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในช่วงระยะก่อนการประกาศสงครามของไทยในวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2485 เพื่อที่ว่าญี่ปุ่นมีส่วนเกี่ยวข้องกับการประกาศสงครามของไทยหรือไม่อย่างไร

บทที่ 3 ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในระหว่างปี พ.ศ. 2485 จนถึงปี พ.ศ. 2488 อันเป็นระยะที่ไทยเข้าสู่สงครามอย่างแท้จริงแล้ว จนถึงสิ้นสุดสงคราม โดยจะศึกษาว่าในระยะนี้ประเทศทั้งสองมีความสัมพันธ์ในทางใด และเป็นไปอย่างไรบ้าง

บทที่ 4 จะเป็นการวิเคราะห์ถึงผลสะท้อนที่ประเทศไทยได้รับจากการเข้าร่วม
เป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นในระหว่างสงครามโลก ครั้งที่สอง ซึ่งประกอบด้วยผลสะท้อนทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

บทที่ 5 เป็นบทสรุป

บทที่ 1

ภูมิหลังที่นำไปสู่ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า การศึกษาเรื่องอดีตเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งที่สามารถให้คำอธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ กลุ่มคนหรือประเทศในปัจจุบันนี้ อดีตเปรียบเสมือนกระจกเงาที่สะท้อนให้เห็นถึงข้อผิดพลาดและความสำเร็จที่จะเป็นอุทธาหรณ์แก่แนวทางปัจจุบัน และจะช่วยให้เกิดการสร้างแนวทางที่ถูกต้องในอนาคต การที่ศึกษาเรื่องของอดีตก็เพื่อที่จะได้เข้าใจถึงปัจจัยที่มีความสำคัญในอดีตอันเป็นเหตุและผลของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งจะเป็นข้อมูลสำหรับตรวจสอบสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และจะได้สร้างแนวทางปฏิบัติที่ดีที่สุดและถูกต้องที่สุดต่อไปในอนาคต

การศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง ก็เช่นกันเพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ขึ้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาภูมิหลังที่ทำให้ประเทศทั้งสองรวมตัวจนท้ายกันถึงกับร่วมมือกันทางทหารและด้านอื่น ๆ ในสงคราม และศึกษานโยบายต่างประเทศของไทยและญี่ปุ่นก่อนสงคราม รวมทั้งทำความเข้าใจกับเหตุการณ์แวดล้อมอื่น ๆ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสองด้วย

ในการศึกษาถึงภูมิหลังที่นำไปสู่ความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นระหว่างไทยกับญี่ปุ่นสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง อาจจะสรุปภูมิหลังสำคัญ ๆ ได้ 4 ประการ คือ

- ประการแรก จากความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างไทยกับญี่ปุ่น
- ประการที่สอง จากนโยบายที่ญี่ปุ่นมีต่อไทยในระยะก่อนสงคราม
- ประการที่สาม จากนโยบายของไทยที่มีต่อญี่ปุ่น
- ประการที่สี่ ภูมิหลังในค่านอื่น ๆ

ซึ่งจะได้อธิบายโดยละเอียดในแต่ละหัวข้อตามลำดับ ดังนี้

ภูมิหลังจากความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างไทยกับญี่ปุ่น

จากความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างไทยกับญี่ปุ่นนี้มีประเด็นที่น่าสนใจปรากฏอยู่

2 เรื่อง คือ

ประการแรก ปรากฏความสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องกันมาในอดีต

ประการที่สอง ความสัมพันธ์อันใกล้ชิดในระยะใกล้สงครามโลกครั้งที่สอง

ปรากฏความสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องกันมาในอดีต

ไทยและญี่ปุ่นได้มีสัมพันธ์ไมตรีต่อกันมานาน ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งปรากฏเป็นหลักฐานว่า ได้มีการติดต่อทางสาส์นระหว่างโชกุนตระกูลโทคุกาวา กับ พระมหากษัตริย์ไทย¹ และความสัมพันธ์นี้ก็นำหนักไปในทางการติดต่อค้าขายกัน แต่สัมพันธ์ไมตรีระหว่างประเทศทั้งสองได้หยุดชะงักไปนานกว่าสองศตวรรษ เนื่องจากญี่ปุ่นดำเนินนโยบายปิดประเทศไม่ติดต่อกับประเทศอื่น ๆ จนกระทั่งถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไทยกับญี่ปุ่นจึงได้ตกลงทำสัญญาทางการทูตกันเป็นฉบับแรก คือ "สัญญาทางพระราชไมตรีทางการค้าขายและการเดินเรือในระหว่างกรุงสยามและกรุงญี่ปุ่น พ.ศ. 2430" โดยมีกรมหมื่นเทววงษ์โรปกการ เสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศไทย กับนายอาโอคิ ชูโซ (Mr. Aoki Shuzo) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศญี่ปุ่น เป็นตัวแทนทั้งสองประเทศในการลงนาม²

¹ตามหลักฐานของเซอร์เฮอร์เนสต์ ซาเทอ ผู้เขียนหนังสือชื่อ "บันทึกทางสัมพันธ์ไมตรีระหว่างญี่ปุ่นกับประเทศสยาม ในศตวรรษที่ 17" (Notes on the Intercourses Between Japan and Siam in the Seventeenth Century)

ได้ระบุว่า ระหว่างปี พ.ศ. 2149 - 2179 มีการติดต่อทางสาส์นระหว่างพระมหากษัตริย์ของกรุงศรีอยุธยา กับโชกุน ตระกูลโทคุกาวา ไม่น้อยกว่า 24 ฉบับ โปรดดู กรมศิลปากร ประชุมพงศาวดารภาคที่ 20 จดหมายเหตุเรื่องทางไมตรีระหว่างไทยกับญี่ปุ่น หน้า 80

²ดูรายละเอียดได้ใน ณัฐวัฒน์ จันทนธ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่น ตั้งแต่ พ.ศ. 2430 ถึง พ.ศ. 2483 หน้า 41

ในปี พ.ศ. 2440 ไทยกับญี่ปุ่นก็ได้ทำสนธิสัญญาทางพระราชไมตรีทางการค้าขาย และการเดินเรืออีก 1 ฉบับ ที่กรุงเทพฯ ข้อความสำคัญในสนธิสัญญานี้ระบุให้คนในสัญชาติ ของคูภาคีที่ไปอยู่ในประเทศภาคีอีกฝ่ายหนึ่งได้รับความคุ้มครองสิทธิและทรัพย์สิน รวมทั้ง การเดินเรือด้วย และที่สำคัญก็คือมีข้อตกลงต่อท้ายระบุว่าให้ญี่ปุ่นมีสิทธิสภาพนอกอาณาเขต (Extraterritoriality)¹ ในไทย และไทยเก็บภาษีสินค้าขาเข้าได้เพียงร้อยละ 3 เช่นเดียวกับที่ไทยได้ทำสัญญาก่อนดังกล่าวกับประเทศตะวันตกอื่น ๆ มาแล้ว² ดังนั้น ญี่ปุ่นจึงเป็นชาติเดียวในเอเชียที่ได้รับสิทธิสภาพนอกอาณาเขตบนผืนแผ่นดินไทยเช่นเดียวกับประเทศตะวันตก³

หลังจากที่มีความสัมพันธ์กันได้ไม่นาน รัฐบาลไทยก็ได้เชิญผู้เชี่ยวชาญทาง กฎหมายชาวญี่ปุ่น ชื่อ ดร.มาซาโอ โทคิชิ (Dr. Masao Tokichi) ซึ่งสำเร็จการศึกษา ชั้นปริญญาเอกทางกฎหมายจากมหาวิทยาลัยเยล แห่งสหรัฐอเมริกา เข้ามาช่วยราชการใน ฐานะที่ปรึกษาทางกฎหมาย ดร.มาซาโอ รับราชการอยู่ในประเทศไทยจนกระทั่งถึงแก่อนิจกรรมในปี พ.ศ. 2456 ขณะรับราชการอยู่นั้น ดร.มาซาโอ ได้รับพระราชทาน บรรดาศักดิ์เป็น "พระยามหิธรมณูปรภณโกศลคุณ" นอกจากนั้นยังมีชาวญี่ปุ่นคนอื่น ๆ ที่ เข้ามารับราชการในเมืองไทยอีกหลายคน เช่น นายคาเมทาโร โทยามา ผู้เชี่ยวชาญ เรื่องไหม ระหว่าง พ.ศ. 2444 - 2447 นางสาวเททซุ ยาชูอิ อาจารย์ใหญ่

¹ หมายถึง สิทธิของคนในบังคับต่างชาติที่กระทำผิดในประเทศอื่นแล้วไม่ต้องขึ้น ศาลของประเทศนั้น โดยให้ไปขึ้นศาลของสถานกงสุลของประเทศคู่สัญญาที่มีอำนาจ บังคับบัญชาบุคคลเหล่านั้นแทน โปรดดู ทรงศรี อางอรุณ การแก้ไขสนธิสัญญาว่าด้วย สิทธิสภาพนอกอาณาเขตกับประเทศมหาอำนาจในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า เจ้าอยู่หัว หน้า 90 - 92

² เขียน ชีระวิทย์ ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างไทยกับญี่ปุ่น หน้า 132

³ ทรงศรี อางอรุณ ล.ก. หน้า 263

โรงเรียนราชินี ระหว่าง พ.ศ. 2447 - 2450 เป็นต้น¹

เมื่อสงครามโลกครั้งที่หนึ่งเกิดขึ้น ไทยได้เข้าร่วมกับฝ่ายสัมพันธมิตรประกาศสงครามกับฝ่ายเยอรมนี ออสเตรีย-ฮังการี และเป็นฝ่ายชนะสงครามร่วมกับฝ่ายสัมพันธมิตรรวมทั้งญี่ปุ่นด้วย ไทยจึงขอแก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่เสมอภาคกับนานาประเทศ ญี่ปุ่นได้แสดงความเห็นอกเห็นใจไทย โดยยอมแก้ไขสนธิสัญญาที่ไทยเสียเปรียบและยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขตของชาวญี่ปุ่นในประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2466² และต่อมาไทยกับญี่ปุ่นก็ได้ตกลงทำสนธิสัญญาใหม่ในลักษณะที่เสมอกันคือ สนธิสัญญาทางไมตรีพาณิชย์และการเดินเรือ พ.ศ. 2480³

อาจสรุปได้ว่า ความสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องกันมาในอดีตรหว่างไทยกับญี่ปุ่นนี้ อยู่ในระดับปกติ แต่จะเพิ่มความใกล้ชิดกันมากขึ้นในช่วงสิบปีก่อนหน้าที่จะเกิดสงครามโลกครั้งที่สอง

ความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในระยะใกล้สงคราม

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นมีความสนิทสนมมากในระยะก่อนหน้าที่จะเกิดสงครามโลกครั้งที่สองเพียงเล็กน้อย เมื่อญี่ปุ่นมีนโยบายขยายอำนาจในเอเชียตะวันออก ไทยกับญี่ปุ่นได้มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่องกัน ทั้งทางด้านการเมือง การทหาร เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม โดยในปี พ.ศ. 2471 ญี่ปุ่นได้ส่ง นายยาทาเบ ยากุคิชิ (Yatabe Yasukichi) เข้ามาเป็นอัครราชทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทย

¹สุรางค์ศรี ตันเสียงสม ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว หน้า 107 - 119

²ทรงศรี อาจอรุณ การแก้ไขสนธิสัญญาว่าด้วยสิทธิสภาพนอกอาณาเขตกับประเทศมหาอำนาจในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว หน้า 265

³กระทรวงการต่างประเทศ กรมสนธิสัญญาและกฎหมาย สนธิสัญญาและความตกลงทวิภาคีระหว่างประเทศไทยกับต่างประเทศ และองค์การระหว่างประเทศ เล่ม 5 หน้า 132 - 148

นายยาทาเบ เข้ามาปฏิบัติงานในประเทศไทยด้วยจุดมุ่งหมายสำคัญ คือหาทางขับไล่และ
ขจัดอิทธิพลของชาติตะวันตกออกไปจากประเทศไทย และหาทางสร้างอิทธิพลของญี่ปุ่นให้มาก
ยิ่งขึ้น จากนั้นก็ถ่วงตัวของนายยาทาเบซึ่งเปิดเผยในปี พ.ศ. 2485 หลังจากที่ได้ไทยเข้า
ร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สองแล้ว ซึ่งให้เห็นว่านายยาทาเบมี
แผนที่จะทำให้ไทยมีความใกล้ชิดกับญี่ปุ่น นับเป็นความตั้งใจของนายยาทาเบเองที่จะขจัด
อิทธิพลชาติยุโรปในประเทศไทยด้วยการเร้าให้เกิดความรู้สึกชาตินิยมอย่างรุนแรงในหมู่
คนไทยรุ่นใหม่ และสนับสนุนไทยให้เรียกร้องดินแดนที่เสียให้อังกฤษและฝรั่งเศสคืนมา
ดังนั้น ญี่ปุ่นจึงให้ความสนับสนุนผู้นำไทยในระบอบการปกครองระบอบใหม่ซึ่งมีนโยบาย
ชาตินิยม ด้วยเหตุนี้ญี่ปุ่นจึงได้กลายเป็นมิตรที่สนิทสนมกับบุคคลในคณะราษฎร

ตามหลักฐานทางฝ่ายญี่ปุ่นว่าเมื่อคณะราษฎรเตรียมการก่อการรัฐประหารโค่นล้ม
รัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดาขึ้น กลุ่มคณะราษฎรได้ติดต่อขอความช่วยเหลือจากสถาน
อัครราชทูตญี่ปุ่น ในปลายเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2476 โดยขอร้องให้ญี่ปุ่นช่วยเหลือ
ในการจัดหาอาวุธให้ฝ่ายทหารบก นายยาทาเบได้ตอบว่า ญี่ปุ่นมีความเห็นใจคณะราษฎร
มาก แต่ญี่ปุ่นไม่สามารถจะให้ความช่วยเหลือทางด้านการเงินได้ นอกจากทางด้านการเงิน
เท่านั้น กลุ่มผู้วางแผนรัฐประหารจึงลงมือดำเนินการแล้วก็ติดต่อขอความช่วยเหลือทางด้านการ
เงิน โดยฝ่ายสถานทูตญี่ปุ่นในกรุงเทพฯ และเมื่อการทำรัฐประหาร 20 มิถุนายน
พ.ศ. 2476 สำเร็จลงแล้ว โดยพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นนายกรัฐมนตรี
คนต่อมา และพลตรีหลวงพิบูลสงคราม (ยศในขณะนั้น) เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
กลาโหม ญี่ปุ่นจึงอยู่ในฐานะที่จะเข้าถึงผู้นำของไทยได้ง่ายขึ้น² ดังรายงานของฝ่ายญี่ปุ่น

¹ Edward Thadeus Flood. Japan's Relations with Thailand, 1928 - 1941. p. 26.

² Ibid., p. 58 - 65.

ที่รายงานสถานการณ์ทางการเมืองไทยในขณะนั้นว่า "เป็นความจริงที่รัฐบาลยุคปัจจุบันมีความโน้มเอียงมาทางญี่ปุ่นมากกว่ารัฐบาลชุดก่อน ด้วยความช่วยเหลือจากรัฐบาลญี่ปุ่น รัฐบาลนี้พยายามทำให้การปฏิวัติมั่นคงขึ้นในประเทศสยาม โดยได้ทำการติดตอสถานทูตญี่ปุ่นในกรุงเทพฯ และติดต่อกับชาวญี่ปุ่นในประเทศนั้น ๆ เสมอ...ความรู้สึกที่หลวงพิบูลมีต่อประเทศญี่ปุ่นเป็นไปอย่างอบอุ่นยิ่ง"¹

นอกจากนั้นญี่ปุ่นยังได้พยายามสร้างความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับไทยในก้านอื่น ๆ อีก คือ ในด้านการทหาร ปรากฏว่า นายยาทาเบ ไดพยายามชักชวนพลเรือโทหลวงสินธุสงครามชัย (สินธุ กมลนาวิน) ผู้บัญชาการกองทัพอากาศในเวลานั้น ให้สั่งซื้ออาวุธยุทโธปกรณ์จากญี่ปุ่น และได้เชิญคณะกรรมการฝ่ายจัดซื้ออาวุธยุทโธปกรณ์สำหรับราชนาวีรวมทั้งหลวงสินธุสงครามชัยให้ไปเยือนญี่ปุ่นและดูงานเกี่ยวกับกิจการกองทัพอากาศญี่ปุ่นด้วย คณะกรรมการชุดนี้เดินทางเยือนญี่ปุ่นในเดือนสิงหาคม ปี พ.ศ. 2478 ต่อมาราชนาวีไทยก็ได้สั่งซื้อเรือรบจำนวน 20 ลำ จากญี่ปุ่น² และในปี พ.ศ. 2481 ไทยก็ได้รับเรือรบลำใหม่ชื่อ "ธนบุรี" ซึ่งได้สั่งซื้อจากญี่ปุ่น³ นอกจากนี้เมื่อไทยเปลี่ยนชื่อประเทศจาก "สยาม" มาเป็น "ไทย" ในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2482 แล้ว ญี่ปุ่นได้แสดงความพอใจและชื่นชมในนโยบายนี้เป็นอันมาก ถึงกับส่งเครื่องบินแบบยามาโตะชนิดสองเครื่องยนต์ที่สร้างในญี่ปุ่น ให้บินมายังประเทศไทยโดยตรง เพื่อแสดงสันทิวไมตรีในโอกาสที่ไทยเปลี่ยนชื่อประเทศ⁴

¹ Edward Thadeus Flood. Japan's Relations with Thailand, 1928 - 1941. p. 91. (citing Dai Ajiya Kyokai Jimu Kyoku Shamu Joho. June 20, 1934, Top Secret)

² Ibid., p. 100.

³ อีเคโอะ, นิชิโอกะ. "ประวัติศาสตร์ระหว่างญี่ปุ่นและไทยตามลำดับเหตุการณ์", แปลโดย วิลาสวงศ์ นพรัตน์ แถลงงานประวัติศาสตร์ เอกสารโบราณคดี 4 : 25, มกราคม 2513.

⁴ "เครื่องบินญี่ปุ่นมาไทย" ศรีกรุง 24 พฤศจิกายน พ.ศ. 2482 หน้า 1, 2.

ในค่านวชนธรรม ญี่ปุ่นได้ให้ความสนใจกับประเทศไทยมาก เช่น มีการจัดตั้ง "สยามสมาคม" (Shamu Kyokai) ขึ้นที่กรุงโตเกียว สมาคมนี้ตั้งขึ้นเพื่อส่งเสริมสัมพันธไมตรีอันดีระหว่างไทยกับญี่ปุ่น ซึ่งเป็นนโยบายอันสำคัญของญี่ปุ่นในขณะนั้น¹ ต่อมาในปี พ.ศ. 2478 ชาวญี่ปุ่นในประเทศไทย รวมด้วยข้าราชการ พ่อค้า และประชาชนชาวไทย ได้ร่วมกันตั้ง "สมาคมสยาม-ญี่ปุ่น" มีวัตถุประสงค์เพื่อเชื่อมสัมพันธไมตรีระหว่างประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่นให้สนิทสนมกันยิ่งขึ้น และส่งเสริมความเจริญทางการค้าของประเทศไทยทั้งสองเช่นเดียวกับสยามสมาคมในประเทศญี่ปุ่น มีการให้ทุนแก่นักเรียนไทยไปศึกษาต่อ ณ ประเทศญี่ปุ่นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2478² นอกจากนั้นยังได้มีการสร้างหอพักสำหรับนักเรียนไทยในกรุงโตเกียว เปิดสอนภาษาไทยในแผนกวิชาภาษาต่างประเทศที่มหาวิทยาลัยโตเกียว (Tokyo Gaikokugo Daigaku) เป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2480 และเปิดโรงเรียนสอนภาษาญี่ปุ่นและห้องสมุดญี่ปุ่นขึ้นในกรุงเทพฯ ในปี พ.ศ. 2482³

สำหรับในเรื่องความใกล้ชิดทางค่านวชนธรรมนี้ พบว่า นายยาทาเบ มีบทบาทสำคัญอย่างมากในเรื่องนี้ โดยนายยาทาเบพยายามทำให้ไทยและญี่ปุ่นมีความสัมพันธ์ทางค่านวชนธรรมอย่างใกล้ชิด ดังที่ไคกล่าวมาแล้วว่า นายยาทาเบเข้ามาประเทศไทย

¹ Virginia Thompson. Thailand : The New Siam. p. 12.

² ฮาซานางา จิมาสุ "สัมพันธภาพระหว่างญี่ปุ่น-ไทย" ใน สัมพันธไมตรีไทย-ญี่ปุ่น : ชาวไทย ณ บัปพิเคน พิมพ์เป็นอนุสรณ์ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมประเทศญี่ปุ่น ระหว่างวันที่ 27 พฤษภาคม-5 มิถุนายน 2506 หน้า 16

³ ฮิเคโอะ นิชิโอกะ "ประวัติศาสตร์ระหว่างญี่ปุ่นและไทยตามลำดับเหตุการณ์" แปลโดย วิลาสวงศ์ นพรัตน์ แถลงงานประวัติศาสตร์ เอกสารโบราณคดี 4 : 24-25 มกราคม 2513

ด้วยความสะดวกที่จะสร้างความรู้สึกลักษณะใหม่ให้แก่ชาวไทย โดยเฉพาะทำให้ชาวไทย เกิดความรู้สึกต่อต้านตะวันตก ในขณะที่เดียวกันก็หาทางชักชวนไทยให้หันมานิยมญี่ปุ่นซึ่งเป็น ชาติเอเชียและมีวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกับประเทศไทยให้มากขึ้น วิธีหนึ่งที่จะโน้มน้าวจิตใจ คนไทยได้มากที่สุดก็คือ การส่งเสริมความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม เช่น ใ้แนะนำ นักประวัติศาสตร์ชาวญี่ปุ่นเดินทางเข้ามาในประเทศไทย เพื่อศึกษาผลงานเกี่ยวกับเรื่อง ชนชาติไทยของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ และส่งงานศิลปะของญี่ปุ่นเข้าร่วมแสดง ในงานนิทรรศการที่ประเทศไทยด้วย¹

ส่วนในด้านการธุรกิจนั้น เป็นสิ่งที่ญี่ปุ่นคำนึงถึงมาก เช่นเดียวกับด้านอื่น ๆ ทั้งนี้เพราะญี่ปุ่นเล็งเห็นคุณค่าของทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ในประเทศไทย อันจะเป็น ประโยชน์ต่อญี่ปุ่นที่จะเป็นบันไดนำไปสู่การขยายอำนาจลงทางใต้ตามความเห็นของฝ่ายญี่ปุ่น โดยพยายามรักษาสถานะประโยชน์ของคนในประเทศไทย พร้อมกันนั้นก็หาทางขจัดอิทธิพล ประเทศตะวันตกออกไป และขยายอิทธิพลของตนเข้ามาแทนที่² การที่ญี่ปุ่นมีจุดมุ่งหมาย เช่นนี้ นอกจากจะเกิดจากความสนใจในทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ของไทยแล้ว อาจจะเป็นเพราะในปี พ.ศ. 2467 สหรัฐอเมริกาได้ประกาศจำกัดโควตาคนเข้าเมือง ทำให้ญี่ปุ่นเดือดร้อน เพราะชาวญี่ปุ่นที่อพยพเข้าไปประกอบอาชีพในประเทศนั้นมีจำนวน บิละมาก ๆ ญี่ปุ่นจะต้องมองหาประเทศที่จะเป็นแหล่งให้ชาวญี่ปุ่นเข้ามาทำมาหากินได้

¹ สุรางค์ศรี ตันเลียงสม ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว หน้า 27 - 30

² Edward Thadeus Flood. Japan's Relations with Thailand, 1928 - 1941. p. 27 - 30.

สะดวก¹ สำหรับประเทศไทย ซึ่งเป็นประเทศในเอเชียที่ไม่เคยเป็นอาณานิคมของชาติตะวันตก จึงเหมาะที่จะเป็นแหล่งวัตถุดิบและตลาดการค้าอุตสาหกรรมของญี่ปุ่น ซึ่งชาวญี่ปุ่นสามารถจะเข้ามาลงทุนดำเนินการค้าได้โดยเสรี²

ญี่ปุ่นได้เข้ามามีบทบาททางเศรษฐกิจของไทยมากเช่น ส่งเสริมการปลูกฝ้าย การซื้อขายข้าว การเปิดสายการบินพาณิชย์ และเส้นทางเดินเรือการค้าระหว่างประเทศทั้งสอง³ ปรากฏว่าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2477 เป็นต้นมา อิทธิพลทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นในประเทศไทยทวีสูงขึ้นเรื่อย ๆ ญี่ปุ่นกลายเป็นประเทศที่ส่งสินค้าออกที่สำคัญสำหรับตลาดการค้าในประเทศไทย สินค้าญี่ปุ่นที่ส่งเข้ามามีปริมาณสูงถึง 19.5% ของจำนวนสินค้าเข้าประเทศทั้งหมด ปริมาณสินค้าดังกล่าวเพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อย ๆ ถึงปลายปี พ.ศ. 2479 ตัวเลขเพิ่มขึ้นเป็น 29.3⁴ และเมื่อถึงปี พ.ศ. 2480 ญี่ปุ่นก็เริ่มได้เปรียบดุลการค้าและเป็นประเทศคู่ค้าสำคัญของไทยแล้ว⁵ ดังจะเห็นได้จากตาราง 1 และตาราง 2 คือ

¹ สุรางค์ศรี คันเลียงสม ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว หน้า 180

² สดใส ชันฉิวพงศ์ ประเทศไทยกับปัญหาอินโดจีนของฝรั่งเศส 1937 - 1947 (พ.ศ. 2480 - 2490) หน้า 86 (อ้างอิงมาจาก สำเนาหนังสือพิมพ์ศักดิ์ Chonosuke Yada. "Siam Significant in View of Japan's Southward Movement" Contemporary Opinions on Current Topics.)

³ อีเอโอ นิชิโอกะ "ประวัติศาสตร์ระหว่างญี่ปุ่นและไทยตามลำดับเหตุการณ์" แปลโดย วิลาสงศ์ นพรัตน์ แถลงงานประวัติศาสตร์ เอกสารโบราณคดี 4 : 25 - 26 มกราคม 2513

⁴ Edward Thadeus Flood. Japan's Relations with Thailand, 1928 - 1941. p. 109.

⁵ ัญญา ผลอนันต์ "การต่อต้านญี่ปุ่น : จากยามาตาดังทานากะ" สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับภัยเหลือเวลา 3 3 - 4 : 14 - 15 สิงหาคม - ธันวาคม 2518 (อ้างอิงมาจาก Nikka Haiseki Ajiya Minzokushugi to Nihon, Tokyo, 1943)

ตาราง 1 ปริมาณการค้าระหว่างไทยกับญี่ปุ่น พ.ศ. 2470 - 2481 (หน่วยเป็นเงินเยน)

ปี	ส่งจากญี่ปุ่น	ส่งไปขายญี่ปุ่น
2479	43,028,000	8,757,000
2480	49,382,000	13,571,000
2481	39,269,000	4,951,000

ตาราง 2 ประเทศคู่ค้ากับไทย พ.ศ. 2478 - 2481

ประเทศ	พ.ศ.2478-2479	พ.ศ.2479-2480	พ.ศ.2480-2481
ญี่ปุ่น	26.6%	25.7%	19.8%
จีน	3.7%	4.0%	3.2%
ฮ่องกง	7.8%	9.2%	7.6%
สหรัฐอเมริกา	2.9%	3.7%	5.0%
เยอรมนี	4.3%	5.4%	6.2%
อังกฤษ	11.6%	12.2%	12.2%

ที่มา Nikka Haiseki Ajiya Minzokushugi to Nihon, Tokyo, 1943.

(การบอยคอตสินค้าญี่ปุ่น : ทัศนียานิยมเอเชียกับญี่ปุ่น)

จากตาราง 1 และตาราง 2 จะเห็นได้ว่า ญี่ปุ่นมีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับไทยมากกว่าชาติอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระหว่างปี พ.ศ. 2478 - 2479 อันเป็นระยะที่ญี่ปุ่นดำเนินนโยบายผูกมิตรกับไทยโดยมีนายยาทาเบเป็นบุคคลสำคัญในการดำเนิน

นโยบายนี้จนกล่าวได้ว่า ในระยะนี้ญี่ปุ่นเองได้เข้ามามีอิทธิพลทางด้านการเศรษฐกิจและการค้าในประเทศไทยแทนที่อังกฤษอย่างแท้จริง¹ เพราะจากตาราง 2 ได้แสดงให้เห็นชัดว่า อังกฤษตกไปอยู่อันดับ 2 รองจากญี่ปุ่น ซึ่งก่อนหน้านี้อังกฤษเคยเป็นประเทศคู่ค้าของไทยเป็นอันดับ 1 ส่วนทางฝ่ายไทยนั้น นายปรีดี พนมยงค์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ได้แถลงแก่ผู้สื่อข่าวในปี พ.ศ. 2481 ว่า "ในปีที่แล้วได้มีการติดต่อค้าขายระหว่างไทยกับญี่ปุ่นทวีมากขึ้นอย่างน่าพิศวงเกิดขึ้นจริง แต่ในการค้าขายและการติดต่อระหว่างสองประเทศนี้มิได้มีรัฐบาลนโยบายอะไรแอบแฝงอยู่เบื้องหลัง และการค้าก็จะไม่ทำให้กระทบกระเทือนต่อมิตรสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับต่างประเทศแต่อย่างใด"²

จากถ้อยแถลงของ นายปรีดี พนมยงค์ นี้แสดงให้เห็นว่า ทางฝ่ายไทยมิได้ทราบแน่นอนถึงนโยบายเบื้องหลังของญี่ปุ่น เพียงแต่ตั้งข้อสังเกตไว้เท่านั้น ส่วนเซอร์โจเซฟ ทรอสบี (Sir Josiah Crosby) อัครราชทูตอังกฤษประจำประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ. 2477 - 2484 ได้บันทึกแสดงความเห็นเกี่ยวกับสัมพันธภาพระหว่างไทยกับญี่ปุ่น ในระยะหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ว่า ระหว่างที่อยู่ในประเทศไทยนั้น อิทธิพลของอังกฤษและฝรั่งเศสในประเทศไทยลดลงมากแล้ว ในขณะที่ญี่ปุ่นกำลังทวีอิทธิพลขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้เพราะหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ผู้นำใหม่ ๆ ที่ขึ้นมาใช้อำนาจอาจจะหวาดระแวงว่า พระมหากษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชซึ่งเคยมีพระราชสัมพันธ์อันดีกับประเทศตะวันตก ดังจะเห็นได้จากการส่งพระราชโอรสและเชื้อพระวงศ์เป็นจำนวนมากไปศึกษาในประเทศเหล่านั้น และกลับมารับราชการตำแหน่งสูง ๆ ในประเทศ ผู้นำที่เพิ่งขึ้นมาใช้อำนาจภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง อาจจะเกรงว่า สัมพันธภาพอันดีนี้จะทำให้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว อาจ

¹ Edward Thadeus Flood. Japan's Relations with Thailand, 1928 - 1941. p. 109.

² หลุย คีรีวัต ประชาธิปไตย 17 ปี หน้า 333

ทรงอาศัยอังกฤษและฝรั่งเศสเป็นช่องทางในการฟื้นฟูพระราชอำนาจของพระองค์และหาทางชักจูงสนับสนุนการปฏิวัติ¹ ดังนั้นเมื่อญี่ปุ่นเริ่มนโยบายผูกมิตรกับประเทศไทย ญี่ปุ่นจึงหาทางเพิ่มพูนอิทธิพลของตนในประเทศไทยด้วยการให้ความสนับสนุนกลุ่มคณะราษฎรตามนโยบายของญี่ปุ่นที่ได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า นายยาหาเบสามารถดำเนินการให้เป็นไปตามแผนการของตนได้ทีเดียว เพราะอย่างน้อยก็ทำให้อังกฤษและฝรั่งเศสเริ่มระแวงสงสัยในท่าทีของไทย โดยตั้งข้อสงสัยว่าไทยกำลังนิยมญี่ปุ่นมากเกินไป² อันเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าความพยายามของญี่ปุ่นในอันที่จะผูกมิตรกับไทยเริ่มได้ผลแล้ว ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นได้พัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็วมาก ดังที่พระมิตกรกรมรักษาอัครราชทูตไทยประจำกรุงโตเกียว ได้บันทึกรายงานมายังกระทรวงการต่างประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2478 ว่า ขณะนั้นในวงการรัฐบาลญี่ปุ่นกำลังให้ความสนใจกับประเทศไทยและคิดจะเอาอกเอาใจไทยอยู่มาก เพราะเหตุว่าญี่ปุ่นจะดำเนินนโยบายอะไรก็ตามที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเศรษฐกิจนั้น ญี่ปุ่นจะต้องอาศัยไทยอยู่มาก ญี่ปุ่นถือว่าเวลานั้นมีแต่ประเทศไทยเพียงประเทศเดียวเท่านั้นที่ญี่ปุ่นถือว่าเป็นมิตรจริง³

¹ Sir Josiah Crosby. Siam : The Crossroads. p. 92.

² รอง ศยามานนท์ ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบรัฐธรรมนูญ หน้า 156

³ กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี สำนักนายกรัฐมนตรี แฟ้มที่ 5/178 ปีที่ 1
สำเนาหนังสือจากอัครราชทูต ณ กรุงโตเกียว ถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เรื่องคำสั่งสำหรับอัครราชทูต ณ กรุงโตเกียว
 ลงวันที่ 26 สิงหาคม 2478

ภูมิหลังจากนโยบายของญี่ปุ่นที่มีต่อไทยในระบอบกษัตริย์

ในรัชสมัยพระจักรพรรดิเมจิไท่เอง ที่ญี่ปุ่นสามารถพัฒนาประเทศได้มั่นคงทั้งทางด้านการทหารและเศรษฐกิจ สถานการณ์ภายในประเทศก็มีความมั่นคงมาก และปราศจากภัยคุกคามจากประเทศอื่น ๆ ญี่ปุ่นได้พัฒนาอุตสาหกรรมภายในประเทศเจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว ความต้องการวัตถุดิบมาป้อนโรงงานก็เพิ่มขึ้น เนื่องจากประเทศญี่ปุ่นเป็นเกาะที่มีอาณาเขตไม่มากนักและวัตถุดิบก็มีในปริมาณจำกัด ดังนั้นญี่ปุ่นจึงแสวงหาวัตถุดิบจากแผ่นดินใหญ่ทางทวีปเอเชีย โดยเฉพาะในประเทศจีน เกาหลี และแมนจูเรีย ซึ่งญี่ปุ่นได้ใช้สงครามและแสนยานุภาพทางทหาร เป็นเครื่องมือในการขยายอำนาจของตนตลอดมา ดังเช่นในบันทึกการพบกันของพลเอกพระจักรพรรดิของนายพลทานาคา กิอิชิ (Tanaka Giichi) นายกรัฐมนตรีญี่ปุ่นในระหว่างปี พ.ศ. 2470 - 2472 มีใจความสำคัญว่า การที่ญี่ปุ่นจะสามารถขยายอำนาจออกไปยังดินแดนเอเชียทั้งหมดรวมทั้งยุโรปด้วยนั้น ญี่ปุ่นจะต้องเข้ายึดแมนจูเรียและจีนเอาไว้ให้ได้เสียก่อน นายพลทานาคากล่าวสรุปว่า "เราจะต้องพิชิตแมนจูเรียก่อนเพื่อจะได้พิชิตจีน เราต้องพิชิตจีนก่อนเพื่อจะได้พิชิตโลก"¹

จากบันทึกนี้แสดงให้เห็นถึงนโยบายการขยายอำนาจในเอเชียอันเป็นพื้นฐานสำคัญของนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่น ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2471 - 2482 ส่วนการขยายตัวของญี่ปุ่นในเอเชียตะวันออกในระบอบกษัตริย์โลกครั้งที่สองได้แก่ สงครามจีน-ญี่ปุ่น พ.ศ. 2437 สงครามญี่ปุ่น-รัสเซีย พ.ศ. 2448 การได้ครอบครองเขตเช่าของเยอรมนีในจีนและการปกครองดินแดนในอาณัติของสันนิบาตชาติหลังสงครามโลกครั้งที่หนึ่งกรณีพิพาทแมนจูเรีย พ.ศ. 2474 และสงครามยึดเยือกกับจีนซึ่งเริ่มต้นตั้งแต่ พ.ศ. 2480 - 2488²

¹ คิมิตริ เบฟีโมฟ สงครามโลกครั้งที่สองกับชะตากรรมของประชาชนชาวเอเชีย หน้า 7 - 8 และ Franz Schumann and Orville Schell, "The Tanaka Memorial" in Republican China. p. 180 - 185.

² Morinosuke Kajima. A Brief Diplomatic History of Modern Japan. p. 79.

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า การที่ญี่ปุ่นพยายามผูกมิตรกับไทยในระยะก่อนสงครามโลกครั้งที่สองนี้ เป็นผลมาจากการดำเนินนโยบายขยายอำนาจในเอเชียตะวันออกของญี่ปุ่น พฤติการณ์ของญี่ปุ่นเหล่านี้จึงมีผลทำให้ญี่ปุ่นดำเนินนโยบายต่อไทย ซึ่งอาจจะแยกพิจารณาได้ 4 ประเด็น คือ

- ประการแรก ความสำคัญของไทยในนโยบาย "เอเชียเพื่อชาวเอเชีย" ของญี่ปุ่น
- ประการที่สอง นโยบายการจักรเบียบใหม่และการสร้างวงไพล์แห่งมหาเอเชียบูรพา
- ประการที่สาม แผนการเข้าสู่สงครามของญี่ปุ่นในเอเชียตะวันออกและแปซิฟิก
- ประการที่สี่ ประเทศไทยกับแผนการรบของญี่ปุ่น

ความสำคัญของไทยในนโยบาย "เอเชียเพื่อชาวเอเชีย" ของญี่ปุ่น

หลังจากที่ญี่ปุ่นยึดครองแมนจูเรียแล้ว ในวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2475 ญี่ปุ่นได้ออกประกาศฉบับหนึ่ง เรียกว่า "แถลงการณ์อามาวู" (Amau Statement) ของนายเออิจิ อามาวู (Eiji Amau) ซึ่งดำรงตำแหน่งหัวหน้ากองการโฆษณาของกระทรวงการต่างประเทศญี่ปุ่นในเวลานั้น อันเป็นนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นว่า ญี่ปุ่นจะเป็นผู้นำในเอเชียทั้งทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจ แถลงการณ์ฉบับนี้นิยมเรียกกันว่า "ลัทธิมอนโรของญี่ปุ่น" (Japan's Monroe Doctrine) สำคัญมีอยู่ว่า เพื่อให้เอเชียเป็นของคนเอเชียทั้งหมด ญี่ปุ่นจะขับไล่อิทธิพลของชาติตะวันตกออกไปจากเอเชียให้หมด แล้วสถาปนาวงไพล์ร่วมกันแห่งมหาเอเชียบูรพาขึ้นมา¹ ซึ่งเบื้องหลังของนโยบายนี้คือ ญี่ปุ่นต้องการขยายดินแดนโดยการรวมประเทศต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออก และตะวันออกเฉียงใต้ให้อยู่ภายใต้ความคุ้มครองและการนำของญี่ปุ่น

¹ F.C. Jones. Japan's New Order in East Asia : Its Rise and Fall, 1937 - 1945. p. 21.

ความคิดที่จะให้เอเชียเป็นของคนเอเชียเกิดขึ้นมาก่อนหน้านี้แล้ว เมื่อญี่ปุ่นได้ขยายอำนาจในจีนและแมนจูเรีย มหาอำนาจตะวันตกจึงไม่พอใจ เพราะการเพิ่มอิทธิพลของญี่ปุ่นในดินแดนดังกล่าว มีผลกระทบกระเทือนอย่างรุนแรงต่อผลประโยชน์ของชาติเหล่านั้นในจีน จึงได้ร่วมมือกันโต้ตอบญี่ปุ่นโดยการปิดตลาดสินค้าของญี่ปุ่นในยุโรปและอเมริกา ซึ่งมีอังกฤษเป็นคู่ค้าสำคัญในเรื่องนี้ ในระยะนี้เองญี่ปุ่นได้ดำเนินการเผยแพร่ความคิด "เอเชียเพื่อชาวเอเชีย" (Asia for the Asiatics) อย่างเต็มที่ โดยที่ญี่ปุ่นต้องการจะเป็นผู้นำในการขับไล่อำนาจตะวันตกไปจากเอเชีย ทั้งที่พระมหากษัตริย์และอัครราชทูตไทยประจำกรุงโตเกียวรายงานมายังกระทรวงการต่างประเทศไทยเกี่ยวกับความพยายามของญี่ปุ่นที่จะหาทางอ้อมชอมกับจีนในกรณีพิพาทแมนจูเรีย เพื่อดำเนินการสู่จุดหมายปลายทางของ "เอเชียเพื่อชาวเอเชีย" ว่า ความกลมเกลียวกันระหว่างชนชาติในเอเชียนั้นจะไม่บรรลุตามจุดหมาย ถ้าหากไม่มีอินเดียมาร่วมกันช่วยขับไล่อังกฤษ และการที่จะทำเช่นนั้นได้ญี่ปุ่นจะต้องอาศัยประเทศไทยเป็นเส้นทางลำเลียงอาวุธยุทธภัณฑ์ไปสนับสนุนอินเดีย เพราะระยะทางระหว่างญี่ปุ่นกับอินเดียนั้นใกล้กันมาก ถ้าหากไทยไม่ให้ความร่วมมือหรือขัดขวางแล้ว ญี่ปุ่นจะลำบากเพราะญี่ปุ่นไม่สามารถจะส่งกำลังทหารไปสนับสนุนอินเดียได้ ดังนั้นแผนการขับไล่อำนาจตะวันตกของญี่ปุ่นจึงขึ้นอยู่กับท่าทีของไทยด้วย¹

เมื่อพิจารณาจากสภาพที่ตั้งของประเทศไทยแล้ว จะเห็นว่าประเทศไทยตั้งอยู่ระหว่างมหาสมุทรอินเดียกับมหาสมุทรแปซิฟิก ซึ่งมีความสำคัญทางยุทธศาสตร์มาก ถ้าหากเกิดความขัดแย้งระหว่างญี่ปุ่นกับอังกฤษขึ้น ญี่ปุ่นเองก็ตระหนักในความสำคัญของประเทศไทยในเรื่องนี้ ดังจะเห็นได้จากข้อเขียนของ นาวาตรีอิชิมารุ โททา (Lt. Comdre Ishimaru Tota) นายทหารเรือชาวญี่ปุ่นที่เขียนไว้ในหนังสือชื่อ "ญี่ปุ่นจะ

¹ กรมเลขาธิการรัฐมนตรี สำนักนายกรัฐมนตรี แฟ้มที่ 5/178 ปีก 1 สำเนาหนังสือลับที่ 127/1016 จากอัครราชทูตในกรุงโตเกียว ถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ลงวันที่ 12 ธันวาคม 2477

"ต้องต่อสู้กับอังกฤษ" (Japan Must Fight Britain) ซึ่งตีพิมพ์ในปี พ.ศ. 2478 ว่า ถ้าญี่ปุ่นจะทำความสงบกับอังกฤษแล้ว ต้องมุ่งโจมตีอังกฤษที่อินเดียและสิงคโปร์ ถ้าหาก ประเทศไทยสนับสนุนและเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น การโจมตีอินเดียและสิงคโปร์ก็จะทำได้ง่ายขึ้น ดังนั้นญี่ปุ่นจึงควรคำนึงถึงความสัมพันธ์กับไทยในแง่ยุทธศาสตร์เท่า ๆ กับ คานาปาดิชย์¹

แสดงให้เห็นว่าญี่ปุ่นได้ตระหนักถึงความสำคัญของไทยในประเด็นดังกล่าวตลอดมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากที่อังกฤษเข้ามาสร้างฐานทัพเรืออย่างมั่นคงที่สิงคโปร์ในปี พ.ศ. 2464 ญี่ปุ่นมีท่าทีไม่พอใจอังกฤษมากขึ้น เพราะฐานทัพเรือของอังกฤษอาจมีผลกระทบกระเทือนต่อความมั่นคงปลอดภัยของญี่ปุ่นเอง ในกรณีที่เกิดความขัดแย้งขึ้น ความไม่พอใจอังกฤษในหมู่นายทหารญี่ปุ่นนำไปสู่การจัดตั้ง "สมาคมมหาเอเซีย" (Dai Ajiya Kyokai หรือ Great Asian Society) ขึ้นในกรุงโตเกียว เมื่อปี พ.ศ. 2467 จุดประสงค์ของสมาคมนี้ คือส่งเสริมความร่วมมือระหว่างชาติต่าง ๆ ในเอเชียที่มีวัฒนธรรมเหมือนกัน และปลุกเร้าให้ชาวเอเชียตื่นตัว หาทองขั้วโลกตะวันตก โดยเฉพาะอังกฤษออกไปจากภูมิภาคนี้ ดังนั้นการเพิ่มความสนใจทางด้านการทหาร การเมือง วัฒนธรรม และการค้าของญี่ปุ่นในประเทศไทย จึงอาจมีส่วนสัมพันธ์กับความขัดแย้งระหว่างอังกฤษและญี่ปุ่น และเป็นวิธีที่จะสร้างความรู้สึกร่วมกันกับชาวตะวันตกให้เกิดขึ้นในหมู่มนุษย์ไทย

เมื่อความคิด "เอเซียเพื่อชาวเอเซีย" แพร่หลายในประเทศญี่ปุ่น โดยที่ประเทศไทยเป็นส่วนสำคัญในอันที่จะทำให้นโยบายของญี่ปุ่นบรรลุจุดหมายปลายทางที่วางไว้ดังกล่าวแล้ว ญี่ปุ่นจึงได้เริ่มนโยบายผูกมิตรกับไทยอย่างจริงจัง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2471 เป็นต้นไป

¹ Edward Thaddeus Flood. Japan's Relations with Thailand, 1928 - 1941. p. 28 - 29.

นโยบาย "การจักระเบียบใหม่ในเอเชียตะวันออก" และนโยบาย "การสร้าง
วงไพบูลย์รวมแห่งมหาเอเชียบูรพา" ของญี่ปุ่น

ในขณะที่ยังสงครามระหว่างญี่ปุ่นกับจีนซึ่งเริ่มใน พ.ศ. 2480 กำลังดำเนินอยู่นั้น รัฐบาลญี่ปุ่นซึ่งมีเจ้าชายโคโนเอ (Prince Konoye) เป็นนายกรัฐมนตรี ได้แถลงนโยบายของตนเรียกว่า "ระเบียบใหม่ในเอเชียตะวันออก" (Tōa Shin Chitsujo หรือ New Order in East Asia) เมื่อเดือนพฤศจิกายน ปี พ.ศ. 2481 คำแถลงการณ์นี้เรียกว่า "คำแถลงการณ์สถาปนาระเบียบใหม่ในเอเชียตะวันออก" ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับนโยบายของญี่ปุ่นต่อจีน กล่าวคือ ญี่ปุ่นจะพยายามดึงจีนให้เข้ามาร่วมโชคชะตา กับญี่ปุ่น โดยญี่ปุ่นจะเป็นผู้นำ ในคำแถลงการณ์นี้สาระสำคัญตอนหนึ่งว่า "แก่นสำคัญคือการผนึกญี่ปุ่น แมนจูเรีย และจีนเข้าด้วยกัน แล้วสถาปนาความสัมพันธ์ร่วมกันทุกด้านทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม"¹ ญี่ปุ่นเชื่อว่านโยบายเช่นนี้จะทำให้เอเชียตะวันออกมีความสงบสุข และโลกจะพลอยมีสันติสุขด้วย แต่การที่จะมีสันติภาพในเอเชียตะวันออกได้นั้น ญี่ปุ่นจะต้องเพ่งเล็งที่จีนก่อน²

ต่อมาในเดือนกันยายน พ.ศ. 2483 รัฐบาลโคโนเอ ได้วางแผนการขึ้นฉบับหนึ่ง โดยมีเป้าหมายรวมไปถึงประเทศต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วย แผนนี้ คือแผนขยายและปรับปรุงการสถาปนาระเบียบใหม่ในเอเชียตะวันออกให้เป็น

¹ ประเสริฐ จิตต์วัฒน์พงศ์ "ญี่ปุ่นกับลัทธิจักรวรรดินิยมในเอเชียตะวันออก

1921 - 1945" วารสารรามคำแหง 1 : 100 - 101 ตุลาคม 2521

[citing "Tōa Shin Chitsujo" (New Order in East Asia) in Kindia Nihonshi Jiten (Dictionary of Modern Japanese History).p. 408.

by Asoda Mitsuteru]

²

ก.

"ระเบียบใหม่ในมหาเอเชียบูรพา"¹ (New Order in Greater East Asia หรือ Dai Tōa Shin Chitsujo) ต่อมาได้กลายเป็นเครื่องมือทางอุดมการณ์ที่ญี่ปุ่นใช้ขยายอำนาจในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง คือแผนการสร้าง "วงไพบูลย์ร่วมแห่งมหาเอเชียบูรพา" (Dai Tōa Kyoeiken หรือ Greater East Asia Co-Prosperity Sphere)² ซึ่งตามแผนการนี้ประเทศสมาชิกภายใต้วงไพบูลย์ร่วมนี้ นอกเหนือไปจากจีนและแมนจูแล้ว ยังรวมถึงประเทศต่อไปนี้ด้วย คือ

1. อาณานิคมของอังกฤษ คือพม่า อินเดียบurma มลายู บอร์เนียว
2. อาณานิคมของฝรั่งเศส คืออินโดจีน
3. อาณานิคมของฮอลันดา คือหมู่เกาะอินเดียนตะวันออก (Dutch East India)
4. ออสเตรเลียและนิวซีแลนด์
5. ประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศเอกราชเพียงประเทศเดียวในเอเชีย

¹ เหตุที่ญี่ปุ่นสถาปนาระเบียบใหม่นี้ขึ้นมาก็เพราะว่าญี่ปุ่นไม่อาจจะปฏิบัติตามข้อตกลงที่วอชิงตัน (Washington Conference) ปี 1921 - 1922 ที่แบ่งผลประโยชน์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ระหว่างชาติมหาอำนาจด้วยกัน โดยเฉพาะในจีน เกาหลี และแมนจูเรีย ซึ่งญี่ปุ่นยอมไม่ได้ จึงได้พยายามหาทางออกด้วยวิธีการรุนแรงต่าง ๆ จนกระทั่งได้สถาปนาหลักการนี้ขึ้นมา โปรตุเกส ประเศรัสเซีย จิตติวัฒนพงศ์ "ญี่ปุ่นกับลัทธิจักรวรรดินิยมในเอเชียตะวันออกเฉียง 1921 - 1945" วารสารรวมคำแห่ง 1 : 100 - 101 ตุลาคม 2521

² Joseph M. Goedetier. A Dictionary of Japanese History, p.37.

ตะวันออกเฉียงใต้¹

สรุปได้ว่า รัฐบาลญี่ปุ่นในปี พ.ศ. 2483 ได้มีความคิดที่จะขยายขอบเขตอิทธิพลออกไปจากเดิม คือ ไต้หวัน เกาหลี แมนจูเรีย และประเทศจีน ลงไปสู่ใต้ถึงออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ ส่วนทางตะวันตกไปถึงอินเดีย สำหรับฟิลิปปินส์ ซึ่งเป็นอาณานิคมของสหรัฐอเมริกา นั้น ญี่ปุ่นได้ถือว่าเป็นสมาชิกวงไพล์นี้ ในปี พ.ศ. 2486 หลังจากที่สงครามโลกครั้งที่สองได้เกิดขึ้นแล้ว²

แนวความคิดของญี่ปุ่นโดยทั่วไปเกี่ยวกับวงไพล์แห่งมหาเอเชียบูรพา นั้น ญี่ปุ่นหวังจะเป็นผู้นำในการดำเนินการทุกทางของประเทศต่าง ๆ ในเอเชีย เช่น ทางด้านการทหาร การเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ญี่ปุ่นจะแวดล้อมด้วยประเทศบริวารซึ่งมี

¹ตามแผนการขั้นมูลฐานเพื่อสถาปนาวงไพล์แห่งมหาเอเชียบูรพาของญี่ปุ่นนั้น ญี่ปุ่นได้แบ่งขอบเขตดังนี้

1. วงในอันเป็นวงที่มีความสำคัญต่อจักรวรรดิประจักษ์ชีวิตนั้นย่อมรวมถึง ญี่ปุ่น แมนจูเรีย จีนเหนือ กลุ่มน้ำแข็งขั้วกลาง และอาณาบริเวณชายฝั่งทะเลของรัสเซีย

2. วงไพล์เล็ก ได้แก่ วงเอเชียบูรพาน้อย ที่จัดหาเลี้ยงตัวเองได้ หมายรวมถึงวงในบวกกับไซบีเรียตะวันออก จีน อินเดียจีน และหมู่เกาะทะเลใต้

3. วงไพล์ใหญ่ ได้แก่ วงเอเชียบูรพาที่จัดหาเลี้ยงตัวเองไม่ได้ รวมถึงวงไพล์เล็กบวกออสเตรเลีย อินเดีย และหมู่เกาะในมหาสมุทรแปซิฟิก โปรตุเกส ที่โอเคอร์ เกอบาร์รี บ่อเกิดลัทธิประเพณีญี่ปุ่น เล่ม 4 แปลโดย จ่านงค์ทองประเสริฐ หน้า 181 - 185

²ประเสริฐ จิตวิวัฒน์พงศ์ "ญี่ปุ่นกับลัทธิจักรวรรดินิยมในเอเชียตะวันออก 1921 - 1945" วารสารรวมคำแหง 1 : 102 ตุลาคม 2521

ระดับความสามารถทางการเมืองที่ต่างกัน ประเทศต่าง ๆ เหล่านี้จะขึ้นกับญี่ปุ่น และถือว่าญี่ปุ่นมีอำนาจสูงสุด ญี่ปุ่นมีจุดมุ่งหมายหลักในการจัดระเบียบใหม่แห่งวงไพบูลย์ร่วมกันนี้ 2 ประการคือ ทางเศรษฐกิจและทางยุทธศาสตร์ กล่าวคือ ทางด้านเศรษฐกิจ ญี่ปุ่นมีความจำเป็นและต้องการที่จะได้ทรัพยากรในอินโดจีน อันมีข้าว ยาง ถ่านหิน และดีบุก เป็นต้น สำหรับความจำเป็นทางด้านยุทธศาสตร์นั้น ญี่ปุ่นต้องการน้ำมันจากหมู่เกาะอินเดียนตะวันออกของเนเธอร์แลนด์ และหากญี่ปุ่นได้มาตั้งฐานทัพในอินโดจีนแล้ว ไม่เพียงแต่จะเป็นการปฏิบัติการต่อต้านจีนเท่านั้น แต่ยังจะสามารถจะรุกคืบหน้าลงมาจากไต้หวัน¹ และถ้าหากการสร้างระเบียบใหม่ในมหาเอเซียบูรพาประสบความสำเร็จแล้ว ญี่ปุ่นก็จะบรรลุถึงเป้าหมายแห่งความปรารถนาอันสูงสุดในการพึ่งพาตนเองทางด้านเศรษฐกิจและการที่ญี่ปุ่นได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้นำทั้งทางด้านการเมืองและวัฒนธรรมด้วยนั้นจะทำให้ญี่ปุ่นมีเกียรติภูมิในฐานะเป็นผู้นำของเอเชียยิ่งขึ้น² และต่อมาในวันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2483 ญี่ปุ่นได้รวมลงนามในสนธิสัญญาร่วมเป็นพันธมิตรกับเยอรมนีและอิตาลี เรียกว่า "สนธิสัญญาไตรภาคี" หรือ "แกนสัมพันธภาพ โรม - เบอร์ลิน - โตเกียว" (Rome-Berlin-ToKyo Axis) ซึ่งนอกจากจะตกลงที่จะให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในทางการเมือง เศรษฐกิจ และการทหารแล้ว สนธิสัญญาดังกล่าวยังมีข้อความที่เน้นถึงการจัดตั้ง "ระเบียบใหม่" ในเอเชียและยุโรปว่า ญี่ปุ่นยอมรับนับถือว่าเยอรมนีและอิตาลีเป็นผู้นำในการจัดระเบียบใหม่ในยุโรป และทำนองเดียวกันเยอรมนีและอิตาลีก็ให้การรับรองการเป็นผู้นำของญี่ปุ่นในการสถาปนาระเบียบใหม่ในมหาเอเซียบูรพา³ จากสนธิสัญญาดังกล่าว ญี่ปุ่นจึงได้ดำเนินนโยบายสร้างวงไพบูลย์ร่วมแห่งมหาเอเซียบูรพา

¹ F.C.Jones. Japan's New Order in East Asia : Its Rise and Fall, 1937-1945. p.224.

² Ibid., p.333.

³ คีโรก ชัยนาม ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เล่ม 1 หน้า 89 - 90

ซึ่งเป็นอุทุมการที่ญี่ปุ่นใช้เผยแพร่ไปสู่บรรดาประเทศต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออก พร้อม ๆ กับการขยายอำนาจในดินแดนแถบนี้ของญี่ปุ่นด้วย

แผนการเข้าสู่สงครามของญี่ปุ่นในเอเชียตะวันออกและแปซิฟิก

เนื่องจากญี่ปุ่นดำเนินนโยบายต่างประเทศด้วยการขยายอำนาจตลอดมา จึงสร้างความกระทบกระเทือนให้กับประเทศต่าง ๆ และมหาอำนาจที่มีอิทธิพลอยู่ในเอเชียตะวันออก คือ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ จีน และเนเธอร์แลนด์ บรรดาประเทศเหล่านี้จึงได้ร่วมกันปิดล้อมญี่ปุ่น ที่เรียกว่า "แนว A.B.C.D."¹ ทำให้ญี่ปุ่นตกอยู่ในภาวะขาดแคลนเสบียงอาหาร ดังนั้น ญี่ปุ่นจึงจำเป็นต้องหาทางแหวกวงล้อมจากแนว A.B.C.D. อย่างรวดเร็วที่สุด มิฉะนั้นญี่ปุ่นจะตกอยู่ในสภาวะอันตราย พฤติการณ์ของกลุ่มประเทศเหล่านี้เองที่ญี่ปุ่นถือเป็นข้ออ้างขอหนึ่งในการเข้าสู่สงครามในฐานะฝ่ายอักษะ ซึ่งจากข้อเขียนตอนหนึ่งของหนังสือพิมพ์โอซากาไมนิจิ และโตเกียวไมนิจิ (Osaka Mainiji, and Tokyo Mainiji) ในบทความเรื่อง "ทำไมญี่ปุ่นจึงทำสงครามกับสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ" (Why is Nippon at War with U.S.A. and Britain?) สรุปได้ว่า สหรัฐอเมริกาและอังกฤษเป็นฝ่ายไม่ปรารถนาสันติภาพ ดำเนินการคุกคามญี่ปุ่น แม้ว่าญี่ปุ่นจะโต้พยายามเจรจาแล้วแต่ก็ไม่เป็นผล²

การเตรียมการที่จะเข้าสู่สงครามของญี่ปุ่นนั้น รัฐบาลญี่ปุ่นได้เตรียมการเข้าสู่สงครามในระยะยาว ซึ่งที่จริงแล้วนายมัทซึโอกะ โยชิอุเกะ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศญี่ปุ่น มีความเห็นว่า ญี่ปุ่นควรจะแสวงหาผลประโยชน์จากชัยชนะของ

¹ A= America คือ สหรัฐอเมริกา
B= Britain คือ อังกฤษ
C= China คือ จีน
D= Dutch คือ เนเธอร์แลนด์

² ลีรี เปรมจิตต์ ญี่ปุ่นบุกเอเชียในสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 3 - 4

ฝ่ายอักษะในยุโรป เพราะฉะนั้นฝ่ายอักษะซึ่งมีเยอรมนีเป็นผู้นำกำลังเป็นฝ่ายรุกได้ฝ่ายสัมพันธมิตรอยู่ ดังนั้นญี่ปุ่นจึงควรขยายอิทธิพลเข้าไปในดินแดนอาณานิคมของอังกฤษ ฝรั่งเศสและ เนเธอร์แลนด์ ซึ่งหมายความว่า ญี่ปุ่นจะฉวยโอกาสจากสงครามในยุโรป ถ้าหากว่าฝ่ายสัมพันธมิตรโดยเฉพาะอังกฤษ ฝรั่งเศส และเนเธอร์แลนด์ยอมแพ้แก่เยอรมนี ญี่ปุ่นจะเข้าครอบครองอาณานิคมต่าง ๆ ของชาติตะวันตกเหล่านี้ โดยให้มีการเลี้ยงภัยสงครามให้น้อยที่สุด นายมิทซูโฮคา คาคว่าอังกฤษจะพ่ายแพ้สงครามในไม่ช้า และเมื่ออังกฤษยอมแพ้แล้ว ญี่ปุ่นจะเข้ายึดอาณานิคมของอังกฤษในเอเชียทันที¹ ซึ่งญี่ปุ่นถือเป็นความรับผิดชอบของคนที่จะต้องรักษาความไพบูลย์รวมและความปลอดภัยของประชาชาติในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยญี่ปุ่นจะไม่ยอมให้ประเทศยุโรปหรือสหรัฐอเมริกาเข้ามารบกวนความสงบสุขในดินแดนแถบนี้²

อย่างไรก็ตาม ญี่ปุ่นก็ได้ทำสัญญาไตรภาคี (Rome-Berlin-Tokyo Axis) กับเยอรมนี และอิตาลี ในวันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2483 และทำสัญญาเป็นกลางกับรัสเซีย ในวันที่ 13 เมษายน พ.ศ. 2484³ ต่อมาในวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2484 คณะกรรมการประสานงานการสงครามของญี่ปุ่นได้ประชุมกัน และมีมติวางหลักการขั้นมูลฐานของนโยบายต่างประเทศ คือ

1. ยืนยันที่จะสถาปนาวงไพบูลย์แห่งมหาเอเชียบูรพา
2. ให้เจรจาตกลงปัญหาจีนโดยเร็ว
3. รักษาความมั่นคงและความสามารถในการป้องกันประเทศ รวมทั้งการขยายอิทธิพลไปทางใต้ และถ้าเหตุการณ์อันยากก็ให้ตกลงปัญหาต่าง ๆ กับโซเวียต

¹ F.C.Jones. Japan's New Order in East Asia : Its Rise and Fall, 1937-1945, p.194-197.

² James William Moreley. Japan's Road to Pacific War. p.206.

³ กิเรก ชัยนาม ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เล่ม 1 หน้า 93 - 94

ที่ประชุมยืนยันให้ยึดถือสนธิสัญญาไทรกาคีเป็นหลัก ส่วนญี่ปุ่นจะโจมตีรัสเซียหรือไม่ นั้น จะเข้าคู่เหตุการณ์และตัดสินใจเอาเอง ที่ประชุมยังได้พิจารณาปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับสหรัฐอเมริกาด้วย ในกรณีที่การเจรจาทางการทูตล้มเหลว ญี่ปุ่นจะต้องเตรียมทำสงครามกับสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ แต่ก่อนอื่นให้ดำเนินการตามแผนการเกี่ยวกับอินโดจีนของฝรั่งเศสและไทยที่วางไว้แล้ว เพื่อเป็นการสร้างความมั่นคงให้กับฐานะของตนในดินแดนทางใต้¹ ซึ่งก็หมายความว่าญี่ปุ่นจำเป็นต้องใช้ประเทศไทยและไชนอันเป็นฐานทัพและสนามบิน โดยไม่จำเป็นต้องเสี่ยงทำสงคราม² ในการที่ญี่ปุ่นจะเช่นนั้น ใต้ต้องพยายามสร้างมิตรภาพกับประเทศไทย และพยายามทำให้ไทยร่วมมือกับญี่ปุ่นให้จงได้³

พอถึงปลายเดือนกรกฎาคมปีเดียวกัน ญี่ปุ่นก็ส่งกองทหารเข้ามายึดครองอินโดจีนของฝรั่งเศส โดยความยินยอมของรัฐบาลฝรั่งเศสที่วิชี⁴ ญี่ปุ่นเข้ามาตั้งฐานทัพสร้างสนามบินและบังคับเอาประโยชน์จากทรัพยากรต่าง ๆ จากอินโดจีนด้วย⁵ การที่ญี่ปุ่นเข้า

¹ เขียน ชีระวิทย์ วิวัฒนาการการปกครองของญี่ปุ่น หน้า 309

² Joyce C. Lebra. Japan's Greater East Asia Co-Prosperity Sphere in World War II. p.42.

³ James William Moreley. Japan's Road to Pacific War. p.208-209.

⁴ ขณะนั้นเยอรมนีได้ชัยชนะต่อฝรั่งเศสและยึดครองกรุงปารีสอยู่ ฝรั่งเศสได้ตั้งรัฐบาลใหม่ที่เมืองวิชี (Vichy) จึงเรียกว่า "รัฐบาลวิชี" โดยมีจอมพลเปตอง อดีตแม่ทัพของฝรั่งเศสสมัยสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง เป็นหัวหน้าคณะรัฐบาลโดยพฤตินัยแล้วก็คือรัฐบาลหุ่นของเยอรมนีนั่นเอง

⁵ F.O. Jones. Japan's New Order in East Asia : Its Rise and Fall, 1937-1945. p.194-197.

ครอบครองอินโดจีนตามแผนการขยายอิทธิพลลงทางใต้ ทำให้รัฐบาลสหรัฐอเมริกาเริ่มต่อต้านญี่ปุ่นโดยการกักกันทรัพย์สินของญี่ปุ่นทั้งหมดที่มีอยู่ในสหรัฐอเมริกา ส่วนอังกฤษ และประเทศในเครือจักรภพ รวมทั้งเนเธอร์แลนด์ก็ดำเนินการกักกันสินค้าของชาวญี่ปุ่นเช่นเดียวกัน

อย่างไรก็ดี รัฐบาลโคโนเอ ต้องการให้มีการเจรจาระหว่างสหรัฐอเมริกา กับญี่ปุ่นต่อไป เพราะสงครามในภาคแปซิฟิกจะเกิดขึ้นหรือไม่อยู่ที่การเจรจากับสหรัฐอเมริกาเป็นสำคัญ แต่ในที่สุดเจ้าชายโคโนเอได้นำรัฐบาลลาออก เมื่อเห็นว่าความพยายามในการปรับปรุงความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกาถูก พลเอกฮิเดกิ โทโจ (Hideki Tojo) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทหารบกคัดค้านอย่างหนัก เมื่อเจ้าชายโคโนเอ ลาออกแล้ว พลเอกฮิเดกิ โทโจ จึงเข้าจัดตั้งคณะรัฐบาลชุดต่อมา ในวันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ. 2484 และเป็นรัฐบาลที่นำญี่ปุ่นเข้าสู่สงครามมหาเอเชียบูรพา ในวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 ทั้งนี้ก็เพราะญี่ปุ่นได้เตรียมแผนการทำสงครามไว้อย่างลับ ๆ

ประเทศไทยกับแผนการรบของญี่ปุ่น

ญี่ปุ่นมีวัตถุประสงค์ที่จะจัดการระเบียบใหม่ในมหาเอเชียบูรพาให้สำเร็จลุล่วงไปโดยเร็ว หลังจากที่ได้เข้ามาครอบครองอินโดจีนแล้วก็มุ่งที่จะครอบครองประเทศไทย เพราะประเทศไทยเหมาะที่จะใช้เป็นฐานทัพโจมตีประเทศต่าง ๆ ในแถบนี้ กองทัพบกญี่ปุ่นมีแผนการที่จะใช้ดินแดนไทยโจมตีและเข้าครอบครองมลายูและพม่าของอังกฤษ แต่ขณะนั้น กองทัพบกอยู่ในความควบคุมโดยตรงจากพระจักรพรรดิ จึงทรงชักชวนไม่ให้ละเมิดความเป็นกลางของไทย โดยมีได้มีการเจรจากับรัฐบาลไทยก่อน¹ เพราะในขณะนั้นสงครามเกิดขึ้นในยุโรป ประเทศไทยได้ประกาศนโยบายเป็นกลางอย่างเคร่งครัด เมื่อวันที่ 5 กันยายน พ.ศ. 2482 โดยไม่เข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับ ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด แต่อย่างไร

¹ Edward Thadeus Flood. "The 1940 Franco-Thai Border Dispute and Phibun Songkram's Commitment to Japan," Journal of Southeast Asian History. 2 : 316, September, 1969..

ก็ตาม เพื่อเป็นไปตามแผนการที่วางไว้แล้ว ผู้ปุ่นจะต้องดำเนินนโยบายส่งเสริมความสัมพันธ์มิตรกับบรรดาประเทศต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยเฉพาะกับประเทศไทย¹

ในการประชุมคณะกรรมการประสานงานการสงคราม พลเอก ฮิเดกิ โทโจ ซึ่งขณะนั้นเห็นผู้นำเป็นฝ่ายทหาร ได้เสนอให้ที่ประชุมรับทราบถึงแผนยุทธการในการเข้าสงคราม พลเอกโทโจ ยืนยันว่าการดำเนินแผนปฏิบัติการในมลายูและสิงคโปร์ก็อาจจำเป็นจะต้องใช้อินโดจีนและประเทศไทยเป็นฐานทัพอยุทธศาสตร์

การที่ผู้ปุ่นจะเข้าครอบครองดินแดนไทยนั้นมีความมุ่งหมายสำคัญ 2 ประการ คือ ประการแรก มีความมุ่งหมายทางค่านยุทธศาสตร์ เนื่องจากประเทศไทยมีที่ตั้งเป็นศูนย์กลางของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีการคมนาคมสะดวก มีทางรถไฟดี ถนนดี เหมาะแก่การเคลื่อนย้ายกำลังได้ง่าย ถ้าหากผู้ปุ่นเข้ามาตั้งฐานทัพในไทยแล้วก็จะใช้เป็นเส้นทางส่งกองทัพไปโจมตีมลายู สิงคโปร์ และพม่าได้อย่างรวดเร็ว ดังนั้นการใช้ประโยชน์จากดินแดนไทยจึงเป็นสิ่งสำคัญ ประการที่สอง คือความมุ่งหมายทางเศรษฐกิจ เนื่องจากประเทศไทยมีความสำคัญในฐานะเป็นแหล่งวัตถุดิบ ซึ่งผู้ปุ่นปรารถนาที่จะแสวงหาแหล่งอาหารสำหรับเลี้ยงกองทัพผู้ปุ่น และยังต้องการข้าว ไม้สัก ยาง และคิงกัม อันเป็นทรัพยากรที่สำคัญของไทยอีกด้วย²

วันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2484 คณะกรรมการประสานงานการสงครามของผู้ปุ่นได้ประชุมกันอีก และลงมติว่า หากการเจรจาที่วอชิงตันล้มเหลวลง ผู้ปุ่นก็จะต้องเข้าสงคราม ในการประชุมครั้งนี้ ประเทศไทยอยู่ในแผนการของผู้ปุ่นด้วย โดยฝ่าย

¹ Robert J.C. Butow. Tojo and the Coming of the War. p.152.

และ Joyce C. Lebra. Japan's Greater East Asia Co-Prosperity Sphere in World War II. p.34-35.

² Benjamin A. Batson. Siam and Japan : The Perils of Independence. p.7.

ญี่ปุ่นกำหนดว่า เมื่อญี่ปุ่นเริ่มสงคราม จะขอให้ไทยทำสัญญาทางทหารกับญี่ปุ่น¹

การทำสงครามกับอังกฤษในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ญี่ปุ่นได้จัดตั้งกองทัพขึ้นใหม่ มีชื่อว่า "กองทัพนานโป" (The Nanpo Army)² ซึ่งมี พลเอก เทราอุชิ ฮิซาอิชิ (Terauchi Hisaichi) เป็นผู้บัญชาการกองทัพ และนายพล ซูกิยามา (Sugiyama) ซึ่งเป็นหัวหน้าคณะเสนาธิการได้มีคำสั่งเป็นการส่วนตัวแก่ผู้บัญชาการกองทัพนานโป เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน ต่อมาว่า กองทัพนานโปจะโจมตีฟิลิปปินส์ มลายู หมู่เกาะ อินเดียนตะวันออกของเนเธอร์แลนด์ และพม่า ส่วนประเทศไทยและอินโดจีนจะคงความมั่นคงและปลอดภัยไว้ หากว่ากองทัพของทั้งสองประเทศต่อต้านก็จะเข้าครอบครองเสียเลย การคงไว้ซึ่งความมั่นคงปลอดภัยของประเทศไทยและอินโดจีน ญี่ปุ่นมีความมุ่งหมายที่จะใช้เป็นประโยชน์ในการทำสงครามกับอังกฤษนั่นเอง³

ในวันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2484 คณะกรรมการประสานงานการสงครามของญี่ปุ่นประชุมกันอีกครั้งโดยตกลงว่าจะใช้วิธีเจรจากับไทยทันทีเมื่อญี่ปุ่นทำสงครามกับอังกฤษ โดยจะขอให้ประเทศไทยเป็นเส้นทางส่งทัพไปโจมตีดินแดนอื่น ๆ เป็นที่ตั้งของกองทัพญี่ปุ่นให้ได้รับความสะดวกสบาย ขอให้เส้นทางคมนาคม การขนส่ง และ

¹Edward Thadous Flood. Japan's Relations with Thailand, 1928-1941, p.658.

²นานโป หรือนามโป คือชื่อที่ชาวญี่ปุ่นเรียกดินแดนทางตอนใต้ ซึ่งหมายถึง ดินแดนต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

³Ibid., p.664-665.

อุตสาหกรรมบางอย่างในประเทศไทย ให้ไทยสนองในสิ่งอื่น ๆ ที่ญี่ปุ่นยังต้องการอีก ตลอดจนให้ญี่ปุ่นยืมเงินเพื่อใช้จ่ายในกิจการทหาร และที่ประชุมในวันนี้ตกลงให้ญี่ปุ่นทำสัญญาประกันเอกราช อธิปไตย และเกียรติศักดิ์ของไทย หากไทยทำตามที่ญี่ปุ่นขอร้องได้ ญี่ปุ่นจะมอบดินแดนทางพม่า หรือส่วนหนึ่งของมลายูที่ไทยเคยเสียให้แก่อังกฤษคืนมาให้กับไทย ซึ่งแผนการนี้จะไม่มีการบอกให้ไทยรู้ล่วงหน้าแต่อย่างใด

ด้วยเหตุนี้ก่อนหน้าที่ญี่ปุ่นจะรุกรานมาทางใต้ ประเทศไทยก็ตกอยู่ในแผนการรบของญี่ปุ่นเรียบร้อยแล้ว ไทยจึงไม่มีโอกาสที่จะหลีกเลี่ยงสงครามครั้งนี้ได้เลย ดังนั้นการตัดสินใจของผู้นำรัฐบาลไทย จึงเป็นสิ่งสำคัญต่อความอยู่รอดของประเทศไทยไม่น้อย

ภูมิหลังจากนโยบายของไทยที่มีต่อญี่ปุ่น

นโยบายของไทยที่มีต่อญี่ปุ่น อันเป็นส่วนช่วยส่งเสริมให้ประเทศทั้งสองรวมหัวจมท้ายเป็นพันธมิตรกันในสงครามโลกครั้งที่สอง มีประเด็นสำคัญที่น่าพิจารณาอยู่ 3 ประเด็น คือ

ประการแรก เรื่องทัศนคติของไทยที่มีต่อญี่ปุ่น

ประการที่สอง ท่าทีของไทยในที่ประชุมสันนิบาตชาติต่อปัญหาญี่ปุ่นรุกราน

แมนจูเรีย พ.ศ. 2476

ประการที่สาม นโยบายของรัฐบาลไทยที่เอนเอียงไปทางญี่ปุ่น

¹Edward Thadeus Flood. Japan's Relations with Thailand, 1928-1941. p.664-665.

ทัศนคติของไทยที่มีต่อญี่ปุ่น

อาจกล่าวได้ว่า ความสำเร็จของญี่ปุ่นในการปรับปรุงประเทศให้ทันสมัยจนสามารถสร้างความมั่นคงปลอดภัยของประเทศจากการรุกรานของชาติมหาอำนาจตะวันตก ทำให้ญี่ปุ่นก้าวขึ้นมาอยู่ในฐานะเดียวกับมหาอำนาจอื่น ๆ ของโลก ซึ่งหลักฐานที่แสดงถึงความสำคัญของญี่ปุ่นได้แก่ชัยชนะที่มีต่อจีนในสงครามจีน-ญี่ปุ่น พ.ศ. 2437 และชัยชนะที่มีต่อรัสเซียในสงครามรัสเซีย-ญี่ปุ่น พ.ศ. 2448 โดยเฉพาะอย่างยิ่งชัยชนะในสงครามกับรัสเซียครั้งนี้ เป็นสงครามครั้งแรกที่คนผิวเหลืองชาติเอเชียสามารถจะใช้เทคโนโลยีวิทยาการของตะวันตกเอาชนะชาติมหาอำนาจตะวันตกได้ ความสำเร็จของญี่ปุ่นครั้งนี้ได้กลายเป็นบรรทัดฐานให้ชาวเอเชียทั่ว ๆ ไปรวมทั้งปัญญาชนชาวไทยเฝ้ามองด้วยความนิยมชมชื่น และด้วยความรู้สึกอยากที่จะเห็นไทยมีการเปลี่ยนแปลงเช่นเดียวกับญี่ปุ่น ความรู้สึกเช่นนี้จะเห็นได้จากความคิดของผู้นำกบฏ ร.ศ. 130¹ และหนังสือกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ของเทียนวรรณ ปัญญาชนไทยสมัยนั้นซึ่งชี้ให้เห็นสาเหตุแห่งความเจริญของญี่ปุ่น อันสืบเนื่องมาจากการเลือกเฟ้นรับเอาอารยธรรมที่ดีจากต่างชาติ และมีความปรารถนาอย่างแน่วแน่ว่าร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงประเพณีที่ล้าสมัยเสียใหม่ เทียนวรรณได้เรียกร้องให้ประเทศไทยดำเนิน "ตามแนวทางของญี่ปุ่น"²

¹ คุรายะเอียคิโน เทรียญู ศรีจันทร์ และเนตร พูนวิวัฒน์ กบฏ ร.ศ. 130 (การปฏิวัติครั้งแรกของไทย) หน้า 1 - 11 และ แกมสุข นุ่มนนท์ "การไต่สวนและพิจารณาคดีกบฏ ร.ศ. 130" วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร 4 : 42 - 43 ตุลาคม - ธันวาคม 2521

² Benjamin A. Batson. Siam and Japan : The Perils of Independence. p.5.

ยิ่งไปกว่านั้น แม้แต่องค์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเอง ก็ทรงชื่นชมกับความสำเร็จในการพัฒนาประเทศในระยะเวลาอันรวดเร็วของญี่ปุ่น พระองค์ทรงสนพระทัยในความเจริญก้าวหน้าทางด้านต่าง ๆ ของญี่ปุ่น ดังจะเห็นได้จากการที่พระองค์ได้ส่งข้าราชการไทยไปปฏิบัติงานที่ประเทศญี่ปุ่น รวมทั้งการว่าจ้างผู้เชี่ยวชาญทางด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นชาวญี่ปุ่นเข้ามาบริหารราชการตามส่วนราชการต่าง ๆ หลายคน ดังที่กล่าวมาแล้ว

ในช่วงทศวรรษระหว่างปี พ.ศ. 2473 - 2483 เป็นระยะที่ประเทศไทยเกิดความตื่นตัวในเรื่องความรู้สึกชาตินิยม อันเป็นขบวนการที่เกิดขึ้นก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง จากการศึกษางานเขียนที่ตีพิมพ์ในประเทศไทยในช่วงทศวรรษนี้ พบว่า งานเขียนส่วนใหญ่ มักจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับญี่ปุ่น ซึ่งกล่าวถึงความเจริญเติบโตทางด้านการทหาร การพัฒนาเศรษฐกิจ อิทธิพลของลัทธิบูชิโด และองค์ประกอบทางวัฒนธรรม ตลอดจนสถาบันทางสังคมของญี่ปุ่น ดังจะเห็นได้จากงานเขียนของ พระสารสาสน์พลขันธ์ ผู้ใช้นามปากกาว่า "555" ซึ่งเกี่ยวกับการคลั่งของญี่ปุ่น และเรื่องของประวัติศาสตร์ไทยที่มีแนวการเขียนแบบชาตินิยมที่รุนแรง¹

เช่นเดียวกับงานเขียนของ พันเอกหลวงกาจสงคราม ผู้นำคนหนึ่งในกลุ่มคณะราษฎรผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ที่ได้รายงานจากการเดินทางรอบโลก ในปี พ.ศ. 2479 - 2480 มีชื่อว่า "ข้อพิจารณาว่าเหตุใดญี่ปุ่นจึงเจริญก้าวหน้า" (A Discussion of Why Japan Has Progressed) อันมีแนวคิดที่สอดคล้องกับ

¹ Benjamin A. Batson. Siam and Japan : The Perils of Independence. p. 8. พระสารสาสน์พลขันธ์ เคยเป็นเลขานุการทูตเอก สถานเอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส เป็นผู้ที่มีแนวคิดทางต่อต้านพวคนิยมเจ้า (anti-royalist) ต่อมาได้ลี้ภัยการเมืองสมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม สมัยแรก (พ.ศ. 2481 - 2487) ไปพำนักในประเทศ ต่อมาได้มีบทบาททางด้านการโฆษณาความสัมพันธไมตรีไทย-ญี่ปุ่น ทางวิทยุกระจายเสียงกรุงโตเกียวในระหว่างที่ไทยเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น ระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง

เทียนวรรณ กล่าวคือ ผู้เขียนได้เสนอแนะในตอนบทนำว่า ไทยควรจะศึกษาและเอาอย่าง ญี่ปุ่นในเรื่องแบบแผนการพัฒนาประเทศ และตอนท้ายที่สุดก็ได้เรียกร้องให้ประเทศทำการสร้างชาติให้เป็นมหาอำนาจ¹ นอกจากนั้นยังมีผลงานของหลวงวิจิตรวาทการ ที่เน้นเรื่องชาตินิยมและปรากฏออกมาในรูปของหนังสือ ละคร เพลง และปาฐกถาที่ปลุกเร้าให้เกิดความรักชาติ ผลงานของนักชาตินิยมชาวไทยเหล่านี้อาจจะได้รับแรงบันดาลใจจากญี่ปุ่น เพราะมองเห็นว่า ญี่ปุ่นเป็นแบบอย่างความสำเร็จของชาวเอเชียที่สามารถตอบโต้กับชาติตะวันตกได้²

ประเด็นที่น่าพิจารณาคือ ความใกล้ชิดสนิทสนมระหว่างญี่ปุ่นกับพันเอก พระยาพลพลพยุหเสนา ผู้นำคณะราษฎรฝ่ายทหาร ซึ่งได้เคยเดินทางไปงานด้านกองทัพบกที่ประเทศญี่ปุ่น และประจำการในกองทัพญี่ปุ่นถึง 3 ปี คือระหว่างปี พ.ศ. 2462 - 2464 และต่อมาในปี พ.ศ. 2485 ยังเป็นหัวหน้าคณะผู้แทนสันติภาพของไทยเดินทางไปญี่ปุ่นอีก³ และในสมัยที่ พันฯ ทานเป็นนายกรัฐมนตรีระหว่างปี พ.ศ. 2476 - 2481 ได้มีความสนิทสนมกับอัครราชทูตญี่ปุ่นในขณะนั้น คือ นายยาทาเบ ยาชูกิจิ

¹ Benjamin A. Batson. Siam and Japan : The Perils of Independence, p. 8. ผลงานของหลวงกาจสงครามมีชื่อว่า "ขอสังเกตบางประการในระหว่างการเดินทางไปราชการรอบโลก พ.ศ. 2479" ซึ่งเขียนในปี พ.ศ. 2483 และตีพิมพ์ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2484

² Ibid.

³ Edward Thadeus Flood. Japan's Relations with Thailand, 1928 - 1941. p. 51, 68, 90.

เป็นพิเศษ และเป็นสมัยที่รัฐบาลไทยมีสัมพันธภาพอย่างใกล้ชิดกับญี่ปุ่น อีกท่านหนึ่ง คือ พลเรือโท หลวงสินธุสงครามชัย ขณะที่เป็นผู้บัญชาการทหารเรือในปี พ.ศ. 2478 เมื่อ กองทัพเรือได้รับอนุมัติเงินงบประมาณสำหรับขยายและเสริมสร้างกองทัพเรือ นายยาทาเบ ไคแนะนำให้หลวงสินธุสงครามชัย ซื้อผลิตภัณฑ์และอาวุธจากญี่ปุ่น พร้อมทั้งได้เชื้อเชิญ หลวงสินธุสงครามชัยและคณะให้ไปเยือนประเทศญี่ปุ่น ในเดือนสิงหาคมปีเดียวกันนั้นเอง ญี่ปุ่นให้การต้อนรับด้วยไมตรีจิตที่อบอุ่นและมโหฬาร เป็นที่ประทับใจหลวงสินธุสงครามชัยมาก หลวงสินธุสงครามชัยได้กล่าวแสดงความซาบซึ้งในไมตรีจิตของฝ่ายญี่ปุ่นว่า "ในส่วนตัว ข้าพเจ้า จะไม่ขอแสดงความซาบซึ้งในไมตรีจิตด้วยคำพูดเท่านั้น ขอให้เผ่าතුการกระทำ ของข้าพเจ้าต่อไปเกิด"² จากคำพูดของหลวงสินธุสงครามชัยนี้เป็นการแสดงให้เห็นว่า ผู้นำระดับสูงของไทยมีทัศนคติที่ดีต่อญี่ปุ่นและพยายามที่จะรักษาสัมพันธไมตรีกับญี่ปุ่นให้แน่นแฟ้น ยิ่งขึ้น ซึ่งต่อมาหลวงสินธุสงครามชัย ก็ได้เป็นรัฐมนตรีในคณะรัฐบาลชุดจอมพล ป.พิบูลสงคราม อันเป็นรัฐบาลที่เข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สองอีกด้วย

จากความประทับใจในความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วของญี่ปุ่น ทำให้ปัญญาชนและ ผู้นำไทยปรารถนาที่จะเห็นประเทศไทยดำเนินการพัฒนาประเทศตามแบบญี่ปุ่นบ้าง และการ แสดงท่าทีที่เป็นมิตรของญี่ปุ่นเช่นนี้ จึงอาจจะมีส่วนช่วยส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธ์อย่าง แน่นแฟ้นระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในสมัยสงครามโลกครั้งที่สองด้วยก็เป็นได้

ท่าทีของไทยในที่ประชุมสันนิบาตชาติต่อปัญหาญี่ปุ่นกรากแมนจูเรีย พ.ศ. 2476

ในปี พ.ศ. 2474 ได้เกิดกรณีพิพาทระหว่างญี่ปุ่นกับจีนเรื่องแมนจูเรียซึ่งเป็น ดินแดนที่มีทรัพยากรอันอุดมสมบูรณ์ ปรากฏว่ากองทัพญี่ปุ่นสามารถขับไล่กองทหารจีนออกไป

¹ Edward Thadeus Flood. Japan's Relations with Thailand, 1928 - 1941. p. 98 - 99.

² Ibid., p. 99.

จากแมนจูเรียได้เป็นผลสำเร็จ และประกาศให้แมนจูเรียเป็นประเทศเอกราช เปลี่ยนชื่อเป็น "แมนจูกัว" (Manchukuo) โดยมีผู้ปุ่นให้การสนับสนุนอยู่เบื้องหลัง จีนไกรธงเรียนไปยังสันนิบาตชาติ กล่าวหาว่าผู้ปุ่นยึดครองแมนจูเรียโดยไม่ชอบธรรม สันนิบาตชาติจึงตั้งคณะกรรมการสอบสวนข้อเท็จจริง ซึ่งมีลอร์ด ลิตตัน (Lord Lytton) ชาวอังกฤษเป็นหัวหน้าคณะ คณะกรรมการได้รายงานต่อสภาสันนิบาตชาติว่ากรณีพิพาท ระหว่างผู้ปุ่นกับจีนเรื่องแมนจูเรียนั้น ผู้ปุ่นเป็นฝ่ายผิดและรัฐบาลแมนจูกัวซึ่งผู้ปุ่นให้การสนับสนุนอยู่นั้นนานาชาติไม่ควรรับรอง สันนิบาตชาติจึงประชุมกันและมีมติให้ประธานการกระทำของผู้ปุ่นว่าเป็นผู้รุกราน¹ และยังเรียกร้องให้ผู้ปุ่นถอนกองทหารออกไปจากแมนจูเรีย และให้แมนจูเรียมีการปกครองตนเองอย่างแท้จริง ผู้ปุ่นไม่พอใจเรื่องนี้นัก ผู้แทนผู้ปุ่น ถึงกับเดินออกจากที่ประชุม และต่อมาผู้ปุ่นก็ได้ลาออกจากสมาชิกสันนิบาตชาติในปี พ.ศ. 2476 นั้นเอง²

ประเทศไทย ซึ่งเป็นสมาชิกสันนิบาตชาติได้มีส่วนร่วมในการพิจารณาการกระทำ ของผู้ปุ่น ในที่ประชุมของสภาสันนิบาตชาติด้วย รัฐบาลไทยขณะนั้นซึ่งมีพระยา มโนปกรณนิติธาดาเป็นนายกรัฐมนตรี ได้สั่งการให้พระยาตรีวิสารวาท (เทียนเลี้ยง สุบุตรกุล) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ดำเนินการด้วยความระมัดระวัง เพื่อรักษาความสัมพันธ์อันดีระหว่างไทยกับผู้ปุ่นและจีนเอาไว้ กระทรวงการต่างประเทศ จึงมีคำสั่งให้หลวงภักธุวาท ผู้แทนไทยที่เข้าร่วมประชุมในสภาสันนิบาตชาติ ที่กรุงเจนีวา ในครั้งนั้นว่า ให้งดออกเสียงประณามผู้ปุ่น ผู้แทนไทยได้ปฏิบัติตามแนวนโยบายของรัฐบาล โดยงดออกเสียงในที่ประชุม ทั้งนี้เพื่อมิให้ผู้ปุ่นหมางใจกับไทย³ แต่ผู้ปุ่นกลับเข้าใจว่า

¹ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ประวัติศาสตร์การทูตไทย หน้า 119

² ประเสริฐ จิตติวัฒน์พงศ์ "ผู้ปุ่นกับลัทธิจักรวรรดินิยมในเอเชียตะวันออก 1921-1945" วารสารรามคำแหง 1 : 93 - 96 ตุลาคม 2521

³ กีรติ ชัยนาม ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 23

การที่ไทยยกออกเสียง หมายถึงการสนับสนุนญี่ปุ่น ก็จะได้เห็นได้จากการแสดงออกของ นายมัทชูโอคา ผู้แทนญี่ปุ่นที่แสดงความซาบซึ้งในน้ำใจของไทย ถึงกับเข้ามาจับมือกับ ผู้แทนไทย และกล่าวขอบคุณ พร้อมทั้งกล่าวให้ความมั่นใจว่า ถ้าเกิดความขัดแย้ง ระหว่างไทยกับชาติตะวันตกแล้ว ญี่ปุ่นจะให้ความช่วยเหลือไทย ทั้งยังได้ประกาศขอบคุณ ไทยที่เป็นมิตรที่เห็นอกเห็นใจญี่ปุ่น และมีส่วนช่วยสนับสนุนญี่ปุ่นทางใจ¹ แม้กระทั่งต่อมา เมื่อนายมัทชูโอคา ได้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศญี่ปุ่น ในระยะที่ญี่ปุ่น กำลังสถาปนา "ระเบียบใหม่ในมหาเอเชียบูรพา" อยู่ นั่น นายมัทชูโอคา ยังพยายาม ชักชวนให้ไทยเข้าร่วมอยู่ใน "ระเบียบใหม่" นี้ โดยขอร้องให้ไทยร่วมมือกับญี่ปุ่น เมื่อมองสันติภาพและสันติสุขของเอเชียตะวันออก และยังคงกล่าวต่อไปอีกว่า รู้สึกขอบคุณ ไทยอยู่เสมอในการที่ไทยยกออกเสียงลงมติประณามญี่ปุ่น ในที่ประชุมสันนิบาตชาติ²

การที่มีประเทศไทยเพียงประเทศเดียวเท่านั้นที่คัดออกเสียงประณามญี่ปุ่นในที่ประชุมสันนิบาตชาติ จึงทำให้เป็นที่วิพากษ์วิจารณ์กันมากในบรรดาชาติยุโรป หนังสือพิมพ์ของอังกฤษและฝรั่งเศสต่างแสดงความคิดเห็นว่า การยกออกเสียงของไทยครั้งนี้ อาจจะมีการหาสัญญาฉบับ ๆ กับญี่ปุ่น³ ส่วนเซอร์โจเซฟ ครอส์บี อัครราชทูตอังกฤษ

¹ คีเรก ชัยนาม ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 23

² กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี สำนักนายกรัฐมนตรี แฟ้ม 5/178 ปีที่ 4 หนังสือจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ 9 สิงหาคม 2483 เรื่อง การสนทนาระหว่างอัครราชทูต ณ กรุงโตเกียว กับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศญี่ปุ่น

³ Virginia Thompson. Thailand : The New Siam. p. 129.

แสดงความเห็นว่า ที่จริงแล้วท่าทีของรัฐบาลไทยในกรณีนี้เพียงแต่ไทยมองเห็นว่าญี่ปุ่น กำลังดำเนินนโยบายของตนทางตะวันออกไกลอย่างท้าทายกับมหาอำนาจตะวันตก ไทยไม่ได้เข้าข้างญี่ปุ่น แต่ได้พยายามกระทำการมิให้เป็นการต่อต้าน ทั้งนี้เพราะไทยเริ่มตระหนักแล้วว่า นอกจากอังกฤษและฝรั่งเศสแล้ว ญี่ปุ่นก็เป็นชาติที่ไทยไม่ควร เป็นปฏิปักษ์ด้วย¹

อย่างไรก็ตาม จากเหตุการณ์ครั้งนี้ได้ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่น กระชับแน่นมากขึ้น ซึ่งในระบอบเวลานั้นเป็นระยะเวลาที่ญี่ปุ่นกำลังดำเนินนโยบายผูกมิตร กับไทยระหว่างปี พ.ศ. 2471 - 2479 และเมื่อ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้มีอำนาจ ขึ้นในปี พ.ศ. 2481 ก็มีนโยบายที่จะใช้สถานการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศให้เป็น ประโยชน์โดยการให้ความสนับสนุนและร่วมมือกับญี่ปุ่น²

นโยบายของรัฐบาลไทยที่เอนเอียงไปทางญี่ปุ่น

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า ญี่ปุ่นได้ดำเนินการผูกมิตรกับไทยโดยเฉพาะบุคคลสำคัญใน คณะราษฎรให้เชื่อมั่นและศรัทธาในนโยบาย "เอเชียเพื่อชาวเอเชีย" จนสามารถสร้าง ความสัมพันธ์อันใกล้ชิดกับผู้นำคณะราษฎรคนสำคัญ ๆ ได้สำเร็จ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำ ฝ่ายทหารที่พยายามปลุกเร้าความรู้สึกชาตินิยมขึ้นในหมู่คนไทย ให้เกิดความรู้สึกเกลียดชัง อังกฤษและฝรั่งเศส และเรียกร้องดินแดนที่เสียไปให้แก่ประเทศทั้งสองคืนมา ซึ่งเป็นไปตามแผนการของนายยาทาเบ โดยพยายามใช้ประโยชน์จากความรู้สึกชาตินิยมของไทย ขับไล่อิทธิพลของชาติตะวันตกออกไปจากประเทศไทย และขยายอิทธิพลของญี่ปุ่นเข้ามา แทนที่

เมื่อจอมพล ป.พิบูลสงคราม ผู้นำคนสำคัญในคณะราษฎร ขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรี ในปี พ.ศ. 2481 แล้วนั้น งานสำคัญอย่างยิ่งของ พญา ทาน คือ การปรับปรุงแสนยานุภาพ

¹Sir Josiah Grosby. Siam: The Crossroads. p. 63.

²นิมิตร ปทุมวาลย์ กรณีพิพาทระหว่างไทยกับอินโดจีนฝรั่งเศส พ.ศ. 2483 - 2484 หน้า 16

ทางการทหาร ทำให้กองทัพไทยนำสมัยขึ้น อาจกล่าวได้ว่า การปรับปรุงกำลัง กองทัพ การตั้งกองกำลังเบาชน หรือที่เรียกว่า "กองอาสาสมัครของชาติ" อบรม ให้ประชาชนรักชาติ กล้าหาญ และมีระเบียบวินัยอย่างทหาร เป็นความพยายามของ รัฐบาลที่จะปลูกฝังลัทธิชาตินิยม โดยเฉพาะในหมู่เบาชนไทย เช่นเกี่ยวกับการกระทำ ของรัฐบาลทหารญี่ปุ่นและรัฐบาลนาซีของเยอรมัน ซึ่งเป็นชาติที่กำลังมีอำนาจมากในขณะนั้น ผู้นำในคณะรัฐบาลไทยหลายคนมีใจโน้มเอียงไปในทางนิยมความเข้มแข็งของเยอรมันและ ญี่ปุ่น ยิ่งได้เห็นญี่ปุ่นรบรุกชนะประเทศจีน รัฐบาลไทยจึงหวังที่จะผูกสัมพันธ์ใกล้ชิดกับ ญี่ปุ่น เพื่อว่าอาจจะอาศัยกำลังและอิทธิพลของญี่ปุ่นมาช่วยไทยต่อต้านอิทธิพลของอังกฤษและ ฝรั่งเศสในประเทศไทยและอินโดจีน¹ ทั้งนี้เพราะนายกรัฐมนตรีเห็นว่า การจะสร้าง ชาติไทยให้เป็นมหาอำนาจได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องขจัดอิทธิพลของต่างชาติออกไป ให้หมด และการที่นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีบางคนมีความยึดมั่นในหลักการที่ว่า คินแดน อันเป็นที่อยู่ของชนเผ่าไทยนอกราชอาณาจักร เช่นใน กัมพูชา ลาว แคว้นไทยใหญ่ ของพม่า ฯลฯ เป็นของไทย จึงต้องหาทางขับไล่ประเทศตะวันตกที่มายึดครองอยู่ออกไป ในเวลานั้นมหาอำนาจที่จะช่วยให้ไทยดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้ก็คือ ศัตรูของ อังกฤษและฝรั่งเศส ซึ่งได้แก่ ญี่ปุ่น และเยอรมัน โดยเฉพาะญี่ปุ่นซึ่งมีความสัมพันธ์ อันสนิทสนมกับไทย เพราะขณะนั้นญี่ปุ่นมีอำนาจมากขึ้นในเอเชียและบุคคลสำคัญในวงการ รัฐบาลไทย เริ่มเชื่อว่าญี่ปุ่นจะต้องเป็นมหาอำนาจชาติใหม่ของเอเชีย² ส่วนเยอรมันนั้น

¹ Donald E. Neuterlein. Thailand and the Struggle for Southeast Asia. p. 63.

² แคมสุช นุ่นนัท "องค์ประกอบของนโยบายต่างประเทศไทย : นโยบาย ทางประเทศของไทยสมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง" วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร

นายกรัฐมนตรีไคซัง พันโทประยูร ภมรมนตรี ไปสังเกตการณ์และศึกษาสภาพการณ์ต่าง ๆ ในเยอรมันหลายครั้ง¹

เรื่องที่นำพิจารณาอีกเรื่องหนึ่งก็คือ กรณีพิพาทอินโดจีนระหว่างไทยกับฝรั่งเศส ซึ่งเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2483 - 2484 ซึ่งญี่ปุ่นมีบทบาทสำคัญในการไกล่เกลี่ยกรณีพิพาทนี้ สงครามอินโดจีนได้ทำให้ไทยกับญี่ปุ่นมีความสนิทสนมกันมากขึ้น เช่น เมื่อสหรัฐอเมริกาไม่พอใจนโยบายของไทยที่ใช้กำลังในกรณีพิพาทแทนที่จะใช้การเจรจาโดยสันติวิธี สหรัฐอเมริกาก็ได้สั่งกักเครื่องบิน 10 ลำที่ไทยสั่งซื้อเอาไว้ที่ฟิลิปปินส์ จึงเป็นโอกาสให้ญี่ปุ่นส่งเครื่องบินมาให้ไทยในจำนวนเท่ากัน พร้อมช่างเครื่องมายังกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน พ.ศ. 2483² การซื้อขายอาวุธเหล่านี้มีข้อแม้ว่าไทยจะต้องพร้อมที่จะให้ญี่ปุ่นใช้ควยในอนาคต³

การเข้ามาไกล่เกลี่ยของญี่ปุ่นในกรณีพิพาทระหว่างไทยกับฝรั่งเศส ได้ทำให้ไทยตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของญี่ปุ่นมากขึ้น ทั้งในทางยุทธศาสตร์และเศรษฐกิจ เพราะไทยได้มีข้อตกลงกับญี่ปุ่นว่า ญี่ปุ่นจะช่วยให้ไทยได้ดินแดนทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำโขงกับปากเซคืน ถ้ารัฐบาลไทยจะร่วมมือกับญี่ปุ่นทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจในการก่อตั้งระเบียบใหม่ในเอเชียตะวันออกเฉียง⁴ ผลพลอยได้จากการไกล่เกลี่ยของญี่ปุ่นนี้ทำให้ไทยได้ดินแดนคืนมาแม้จะไม่มากเท่าที่ไทยต้องการ แต่ก็ทำให้ไทยเป็นลูกหนี้บุญคุณของญี่ปุ่น

¹ พลโทประยูร ภมรมนตรี ชีวิต 5 แผ่นดินของข้าพเจ้า หน้า 440 - 445

² Jame V. Martin Jr. "Thai-American Relations in World War II," Journal of Asian Studies. 2 : 452 - 455, August, 1963.

³ Edward Thadeus Flood. Japan's Relations with Thailand, 1928 - 1941. p. 358.

⁴ F.C. Jones. Japan's New Order in East Asia : Its Rise and Fall 1937 - 1945. p. 235.

นโยบายต่างประเทศของไทยที่เอนเอียงไปทางญี่ปุ่นนี้ จะมาปรากฏหลักฐานอย่าง ชัดแจ้ง ต่อมาในวันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ. 2484 หลังจากที่ได้กองทัพญี่ปุ่นบุกเข้า ประเทศไทย และไทยทำสัญญาพันธมิตรร่วมรุกรานกับญี่ปุ่นแล้ว จอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้สั่งการให้กระทรวงมหาดไทยแถลงชี้แจงแก่ประชาชนชาวไทย โดยพยายามชักชวนให้ ชาวไทยเห็นคุณค่าความดีของญี่ปุ่นในฐานะมิตรแท้ของไทยว่า ตั้งแต่ครั้งกรณีพิพาทอินโดจีน ชาวญี่ปุ่นก็ให้ความสนับสนุนไทยทั้งกาย วาจา ใจ และการไกล่เกลี่ยของญี่ปุ่นทำให้ไทยได้ คืนแดนคืนมา เพียงเท่านั้นชาวไทยก็น่าจะได้เล็งเห็นน้ำใจอันดีงามของชาวญี่ปุ่น ส่วนหนึ่ง แล้ว และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในบัดนี้ ญี่ปุ่นก็ไม่เคยรุกรานหรือบดขยี้มาจกกับไทยเลย ตรงกันข้ามกับชาวตะวันตกกลับเบียดเบียนไทย¹

ภูมิหลังในกานอื่น ๆ

เมื่อสงครามโลกครั้งที่สองเกิดขึ้นในยุโรปในปี พ.ศ. 2482 แล้ว ฝ่ายอักษะ ประเทศได้ใช้วิธีการรบรุกอย่างรวดเร็ว จนเป็นฝ่ายได้เปรียบในสงคราม และมีมติว่าจะ ได้รับความชัยชนะนั้น ญี่ปุ่นมีแผนการที่จะขยายตัวลงมาทางใต้โดยอาศัยเหตุการณ์ในยุโรปที่ อังกฤษและฝรั่งเศสกำลังเพลี่ยงพล้ำต่อเยอรมนี โดยการขยายอิทธิพลของคนเข้าแทนที่ อังกฤษและฝรั่งเศสตามนโยบายการจักรเบียบใหม่ในมหาเอเซียบูรพา ซึ่งขณะนั้นญี่ปุ่น ได้เข้ายึดเกาะไหหลำของจีน และเกาะบางเกาะแถบชายฝั่งอินโดจีนไว้ในครอบครอง เพราะดินแดนเหล่านี้มีทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ยาง ดีบุก และน้ำมันอยู่เป็นจำนวนมาก²

¹ กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ แฟ้ม WW. 2/2 : 1 (1)
เหตุการณ์ก่อนเริ่มต้นเมื่อญี่ปุ่นบุกประเทศไทย (คำชี้แจงของกระทรวงมหาดไทย แก่ประชาชนชาวไทยทั่วกัน)

² ชูเกียรติ ปัทมวงศ์ การดำเนินนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่น หน้า 27

ระยะตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. 2482 จนถึงวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 เป็นระยะเวลาที่เหตุการณ์ระหว่างประเทศกำลังครึกครื้น ระเบียบเองที่ญี่ปุ่นได้เตรียมตัวเข้าสู่สงครามโดยไประหัดไทยเป็นสะพานเข้าไปสู่ดินแดนอาณานิคมของชาติตะวันตก ญี่ปุ่นได้วางพื้นฐานความสัมพันธ์ทางการเมือง เศรษฐกิจและวัฒนธรรมกับไทยไว้อย่างมั่นคง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2473¹ และหลังจากที่ญี่ปุ่นเป็นผู้ไกล่เกลี่ยกรณีพิพาทอินโดจีนระหว่างไทยกับฝรั่งเศสในปี พ.ศ. 2484 แล้ว สหรัฐอเมริกาก็เชื่อว่าไทยเป็นมิตรที่แท้จริงกับญี่ปุ่นเท่านั้น²

แม้ว่าไทยจะประกาศตนเป็นกลางอย่างเคร่งครัดก็ตาม แต่ก็ยังถูกทั้งฝ่ายญี่ปุ่นและฝ่ายสัมพันธมิตรบีบบังคับเพื่อจะเอาประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้แก่ฝ่ายตน โดยในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2484 ไทยให้เครดิตเงินกู้แก่ญี่ปุ่น 10 ล้านบาท หลังจากญี่ปุ่นถูกอังกฤษและสหรัฐอเมริกากักตักทรัพยากรในประเศนั้นไว้หมด ซึ่งเป็นผลมาจากการที่ญี่ปุ่นเข้าครอบครองอินโดจีน และเตรียมขยายอิทธิพลลงมาจากใต้ ญี่ปุ่นถือเอาการที่ไทยให้เครดิตเงินกู้คราวนี้เป็นข้ออ้างว่าไทยได้พินจากการพึ่งพาอังกฤษทางด้านเศรษฐกิจ หันมาร่วมมืออย่างจริงจังกับญี่ปุ่น ก็จะเห็นได้จากการที่หนังสือพิมพ์ Japan Times ของญี่ปุ่นกล่าวหาอังกฤษว่า "พยายามที่จะทำให้เกิดความแตกแยกต่อสัมพันธ์ไมตรีอันดีระหว่างไทยกับญี่ปุ่น"³ หลังจากนั้นก็มี การประกาศว่า เงินบาทจะเชื่อมกับเงินเยนแทนเงินปอนด์สเตอร์ลิง และมีแถลงการณ์ว่าญี่ปุ่นได้ทำสัญญาส่งอาวุธให้ไทยเป็นฝ่ายส่งยางและดีบุกให้

¹ John L. Cristion and Nobutake Ike. "Thailand in Japan's Foreign Relations," Pacific Affairs. 15 : 196, June, 1942.

² เขาวมาลัย จุฑาทอง นโยบายต่างประเทศของไทย (พ.ศ. 2482 - 2488)
หน้า 44

³ John L. Cristion and Nobutake Ike. Op.cit., p. 216-9
Op.cit., p. 216

แก่ญี่ปุ่นเป็นการแลกเปลี่ยน¹

การที่ไทยให้ญี่ปุ่นกู้เงินไป 10 ล้านบาทนี้ เพราะไทยเห็นว่าถ้าไม่โอนอ่อนช่วยเหลือญี่ปุ่นเลย ก็คงมีเรื่องกับญี่ปุ่น และกลัวจะถูกญี่ปุ่นกล่าวหาว่าค้ำเนินนโยบายช่วยสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ² สำหรับการแข่งขันทางเศรษฐกิจในระยะนี้ปรากฏว่าอังกฤษและสหรัฐอเมริกาฝ่ายหนึ่ง กับญี่ปุ่นอีกฝ่ายหนึ่งแย่งชิงผลประโยชน์เพื่อความต้องการบางและคับก ซึ่งเป็ญญทบัจจยสำคัญในการทำสงคราม

การแข่งขันทางเศรษฐกิจระหว่างทั้งสองค่ายรุนแรงยิ่งขึ้นในปี พ.ศ. 2484 ฝ่ายญี่ปุ่นนั้นพยายามบีบจอมพล ป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีของไทย เพื่อจะเอาบางและคับกที่ไทยมีอยู่จนหมด และยังขอกู้เงินเพิ่มอีก 25 ล้านบาท โดยอ้างเหตุผลเรื่องการช่วยเหลือในการไกล่เกลี่ยกรณีพิพาทอินโดจีน ฝ่ายอังกฤษและสหรัฐอเมริกาก็พยายามเช่นเดียวกัน แต่ไม่ถึงกับขอมก คือขอประมาณครึ่งหนึ่งของเท่าที่มีอยู่โดยให้เหตุผลว่าเมื่อไทยเป็นกลาง จึงไม่ควรเลือกปฏิบัติลำเอียง นอกจากนี้จะช่วยไทยเรื่องน้ำมันเท่าที่จะหาได้ แต่รัฐบาลไทยปล่อยให้ทั้งสองฝ่ายแข่งขันซื้อกันเอง ทำให้ญี่ปุ่นไม่พอใจไทยมาก จึงจะเห็นได้จากคำกล่าวของ นายซุมิยา อชิบดักกรมทะเลโตของญี่ปุ่นที่กล่าวกับคณะผู้แทนไทยที่เดินทางไปเจรจาขอความช่วยเหลือเรื่องน้ำมันจากญี่ปุ่น เมื่อวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2484 ว่า

¹ John L. Cristian and Nobutake Ike. "Thailand in Japan's Foreign Relations," Pacific Affairs. 15 : 215, June, 1942.

² คีเรก ชัยนาม ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 83

ญี่ปุ่นไม่มีความคิดอกุศลอย่างใดแก่ประเทศไทย ทั้งรัฐบาลและประชาชนทั้ง
 หนาที่จะคิดช่วยเหลือประเทศไทย ให้เป็นมหาอำนาจอย่างแท้จริง ในฐานะ
 ที่ท่านยังช่วยเราทางทหารไม่ได้ แต่ท่านก็มีหนทางช่วยเราในทางเศรษฐกิจ
 ...ข้าพเจ้าต้องการให้ท่านนำความรู้สึกของญี่ปุ่นไปเรียนให้ท่านนายกรัฐมนตรี
 ทราบถึงความรู้สึกอันแท้จริง นั้นเป็นใจความสำคัญ ถ้าหากประเทศไทยลืม
 ใจความที่ผ่านมาแล้วภายในระยะเวลาอันน้อย สถานการณ์ของเจ้าโกโนเอ
 และมัสสือโอกะ หรือรัฐบาลชุดนี้จะเป็นประการใด พูดอย่างตรง ๆ ว่า
 ผู้ที่รักกันที่สุดอาจเกลียดกันที่สุดก็ได้ ซึ่งเป็น psychology ของมนุษยชาติ
 ชธรรมดา ซึ่งเราไม่อยากจะเห็นเหตุการณ์เช่นนั้น เวลานี้ประชาชนและรัฐบาล
 ญี่ปุ่นกำลังเอาใจใส่ต่อชาติไทยมาก ถ้าหากพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปตรงกัน
 ข้าม เหมือนหญิงสาวทรยศต่อท่าน ท่านจะคิดเอาเองได้ ไม่พูดอย่างแต่
 อย่างใดเลย แต่พูดอย่างบุคคลธรรมดาขอให้ท่านนำเรียนให้ท่านนายก
 รัฐมนตรีทราบความรู้สึกเช่นนี้...¹

ทางคานสทรูอเมริกาและอังกฤษ ต้องการให้ไทยต่อต้านญี่ปุ่น โดยใช้น้ำมันเป็น
 เครื่องต่อรองกับไทยในการขอซื้อยางและคิงบุกเพิ่มขึ้น ซึ่งจะเป็นการป้องกันไม่ให้ยุทธปัจจัย
 นี้ตกอยู่ในมือของญี่ปุ่น สำหรับไทยในเวลานั้นยังต้องการความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ อยู่จึง
 ต้องหันมาพึ่งสหรัฐอเมริกา แต่เนื่องจากสหรัฐอเมริกาส่งเครื่องบิน 10 เครื่อง ทั้ง ๆ ที่
 ไทยจ่ายเงินให้หมดแล้ว² หลังจากกรณีพิพาทอินโดจีนแล้วความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับ

¹ กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ แฟ้ม N.C. 3 : 5 (12)
 รายงานจากหัวหน้าผู้มีอำนาจเดิมตอนพิจารณาว่า อนุสัญญา (บันทึกของนายวินช
 ปานะนนท์)

² คีโรก ชัยนาม ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 83

สหรัฐอเมริกาที่เข้าเป็นชาลงมากขึ้น แต่สัมพันธไมตรีกับญี่ปุ่นเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว การที่สหรัฐอเมริกาทำที่เฉยเมยต่อไทย ในขณะที่ญี่ปุ่นมีท่าทีที่เป็นมิตรมากกว่า เช่น จัดหาเครื่องบินและน้ำมันให้ไทยในระหว่างเกิดกรณีพิพาทอินโดจีน¹ จึงเป็นที่แน่นอนว่า ไทยจะต้องเอนเอียงมาทางญี่ปุ่นมากกว่าฝ่ายสัมพันธมิตร

ถ้าหากจะพิจารณากันถึงเรื่องสภาพทางภูมิศาสตร์ของไทยซึ่งเกี่ยวกับแผนการรบของญี่ปุ่นด้วยแล้ว จะเห็นได้ว่า ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แวดล้อมด้วยอาณานิคมของอังกฤษและฝรั่งเศส อันได้แก่ อินโดจีน พม่า มลายู สิงคโปร์ และอินโดจีนของฝรั่งเศส โดยเฉพาะที่สิงคโปร์นั้นเป็นฐานทัพที่มั่นคงของอังกฤษ ซึ่งมีไว้สำหรับควบคุมน่านน้ำระหว่างมหาสมุทรอินเดียกับมหาสมุทรแปซิฟิก และความปลอดภัยของอาณานิคมอังกฤษ การที่ญี่ปุ่นจะทำสงครามกับอังกฤษนั้น ถ้าหากจะโจมตีอังกฤษที่สิงคโปร์ก็เป็นไปได้อย่างมาก เพราะอังกฤษจะรู้ตัวก่อน และเตรียมการตั้งรับอย่างเหนียวแน่น และในทำนองเดียวกัน ถ้าญี่ปุ่นส่งกองทัพบกเข้าตี พม่าและอินเดียนก็ทำได้ยากเช่นกัน มีทางเดียวที่เหมาะสมที่สุด คือญี่ปุ่นจะต้องส่งกองทัพบกผ่านประเทศไทยไปโจมตีพม่าและอินเดีย ดังนั้นฝ่ายสัมพันธมิตรอันมีอังกฤษและฝรั่งเศส จึงวิตกว่า ถ้าญี่ปุ่นได้เข้าครอบครองประเทศไทยแล้ว ก็จะสามารถเคลื่อนกองทัพเข้ายึดมลายู สิงคโปร์ พม่า และอินเดีย รวมทั้งอินโดจีนได้ไม่ยากนัก อังกฤษและฝรั่งเศสจึงพยายามติดตามนโยบายต่างประเทศของไทยอยู่ตลอดเวลาว่าจะเอนเอียงไปในทางที่จะช่วยญี่ปุ่นหรือไม่² ในการประชุมผู้บัญชาการทหารอังกฤษและฝรั่งเศสในปี พ.ศ. 2482 ได้มีการพูดกันถึงเรื่องที่ว่าประเทศทั้งสองจะร่วมมือกันต่อต้านญี่ปุ่น ทั้งอังกฤษ

¹ Vivat Sethachuwat. United States - Thailand Diplomatic Relations During World War II. p. 105.

² ครุณี บุญนิบาล บทบาทของไทยในสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 66

และฝรั่งเศสยังไม่แน่ใจในท่าทีของประเทศไทย แม้ว่าไทยจะประกาศตนเป็นกลางก็ตาม อังกฤษและฝรั่งเศสตกลงในที่ประชุมกันว่า ถ้าเกิดรบกับญี่ปุ่นแล้วประเทศทั้งสองจะเข้ายึดประเทศไทย โดยอ้างว่า เพื่อประกันอิสรภาพของประเทศไทย ซึ่งข้อนี้ญี่ปุ่นก็ทราบดี ดังที่ศาสตราจารย์เอ็ดเวิร์ด เทเคียส ฟลัก อังไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับไทย 1928 - 1941" ว่า วันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2484 เจ้าหน้าที่ฝ่ายเสนาธิการทหารระดับสูงของญี่ปุ่นได้ประชุมตกลงกันว่า ญี่ปุ่นจะบุกเข้าไทย และเจรจากับนายกรัฐมนตรีไทย เพื่อขอผ่านดินแดน ถ้าหากว่ากองทัพอังกฤษเข้ามาในประเทศไทยก่อน ญี่ปุ่นก็จะยกกองทัพเข้ามาบ้างโดยอ้างว่า เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของชาวญี่ปุ่น แต่ถ้าวานายกรัฐมนตรีไทยยืนยันว่าไม่ได้สั่งให้อังกฤษเข้ามา ญี่ปุ่นก็จะอ้างว่ายกกำลังเข้ามาเพื่อปกป้องประเทศไทย ต่อมาวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2484 สหรัฐอเมริกาได้รู้ความลับฝ่ายญี่ปุ่นโดยการดักจับโทรเลขลับของเจ้าหน้าที่สถานทูตญี่ปุ่นในกรุงเทพฯ ซึ่งรายงานไปยังรัฐบาลของคนที่กรุงโตเกียวว่า เพื่อที่จะให้เป็นผลตามนโยบายของรัฐบาลญี่ปุ่น ญี่ปุ่นควรพยายามอย่างยิ่งอย่าเพิ่งส่งกองทัพเข้าประเทศไทย แต่ควรยกพลขึ้นบกที่ไคโล ๆ โกลาบาร์ในดินแดนมลายูของอังกฤษ ซึ่งจะให้อังกฤษส่งทหารเข้ามาในดินแดนไทยทางปากังเบฮาร์² เมื่อเป็นเช่นนี้จึงเป็นการสมเหตุสมผลในข้ออ้างของญี่ปุ่นที่จะบุกเข้าประเทศไทย

ด้วยเหตุนี้ ประเทศไทยจึงไม่อาจจะรักษาความเป็นกลางไว้ได้ เพราะญี่ปุ่นมีแผนการไว้แล้วว่า ถ้าเกิดสงครามขึ้นเมื่อใด ญี่ปุ่นจะต้องบุกเข้ายึดประเทศไทยไว้เป็น

¹ Edward Thadeus Flood. Japan's Relations with Thailand, 1928 - 1941. p. 666 - 667.

² คิเรก ชัยนาม ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 105

ฐานทัพเพื่อยกทัพไปตีพม่า มลายู และสิงคโปร์ของอังกฤษ ในทำนองเดียวกันอังกฤษและฝรั่งเศสต่างก็มีแผนการที่จะบุกประเทศไทยอยู่ตลอดเวลา¹ และในที่สุดญี่ปุ่นก็เข้าสู่สงครามโลกครั้งที่สอง และยกพลขึ้นบกในประเทศไทย เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 ญี่ปุ่นได้ยื่นข้อเสนอขอผ่านดินแดนไทยและขอความร่วมมือจากรัฐบาลไทยในการทำสงครามครั้งนี้ ซึ่งจะได้อธิบายต่อไปในบทที่ 2

จากการศึกษาถึงภูมิหลังที่นำไปสู่ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นสมัยสงครามโลกครั้งที่สองแล้ว สรุปได้ว่าแรงผลักดันที่สำคัญมาจากนโยบายการขยายอำนาจในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของญี่ปุ่นตามสมมติฐานข้อที่ 1 ซึ่งญี่ปุ่นได้เตรียมการมานับเป็นเวลานานนับสิบปีที่จะขับไล่อิทธิพลของชาติตะวันตกออกไปจากเอเชีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งเป็นแหล่งทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ ญี่ปุ่นสามารถจะคัดกรองเอาผลประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ ทั้งนี้ก็เพื่อผลประโยชน์ของญี่ปุ่นเองเป็นสำคัญ และเมื่อพิจารณาถึงปัจจัยแวดล้อมอื่น ๆ ประกอบด้วย เช่น นโยบายของไทยที่เอนเอียงเข้าหาญี่ปุ่น ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทย และการที่ไทยถูกบีบบังคับทางด้านเศรษฐกิจจากฝ่ายญี่ปุ่น เป็นต้น จะเห็นได้ว่าภูมิหลังทั้งหลายเหล่านี้ต่างก็เป็นปัจจัยที่เอื้ออำนวยให้ไทยกับญี่ปุ่นมีความสัมพันธ์อันแนบแน่นต่อกัน ในสงครามโลกครั้งที่สอง

¹ ครุณี บุญภิบาล บทบาทของไทยในสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 67

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในระบอบการประกาศสงครามของไทย
(ระหว่างปี พ.ศ. 2482 - 2485)

สงครามโลกครั้งที่สองเกิดขึ้นในยุโรป เมื่อวันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2482 โดยเยอรมนีเข้าโจมตีโปแลนด์ เป็นเหตุให้ฝ่ายสัมพันธมิตรอันมีอังกฤษและฝรั่งเศส ได้ประกาศสงครามกับเยอรมนี ส่วนทางค่ายเอเซียนั้น ญี่ปุ่นกำลังขยายอำนาจลงมาทางใต้ในรูปของนโยบาย "วงไพบูลย์ร่วมแห่งมหาเอเชียบูรพา" เนื่องจากจุดสนใจของญี่ปุ่นอยู่ที่การดำเนินการตามนโยบายดังกล่าว ดังนั้นญี่ปุ่นจึงออกแถลงการณ์ว่าจะไม่เกี่ยวข้องกับสถานะสงครามในยุโรป¹ สำหรับประเทศไทยได้ประกาศนโยบายเป็นกลางเมื่อวันที่ 5 กันยายน พ.ศ. 2482 โดยมีพระบรมราชโองการให้ประชาชนชาวไทยรักษาความเป็นกลางอย่างเคร่งครัด และเที่ยงธรรม คือไม่ช่วยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง² ดังที่ พลตรีหลวงพิบูลสงคราม (เป็นยศในขณะนั้น ของจอมพล. พิบูลสงคราม) ได้กล่าวคำปราศรัยแก่ประชาชนชาวไทยทางวิทยุกระจายเสียง เมื่อวันที่ 7 กันยายน ต่อมา ซึ่งมีใจความสำคัญว่า รัฐบาลไทยมีนโยบายที่จะรักษาความเป็นกลางอย่างเคร่งครัด³

¹ กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ แฟ้ม พว.2/1 : 2(2) จดหมายจากอัครราชทูตไทย ณ กรุงโตเกียว ถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ที่ 1364/2482 ลงวันที่ 3 ตุลาคม 2482

² "ประกาศพระบรมราชโองการให้ปฏิบัติตามความเป็นกลาง พุทธศักราช 2482" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 56 ตอนที่ 128 ลงวันที่ 5 กันยายน 2482

³ กรมโฆษณาการ ข่าวโฆษณาการ ปีที่ 2 ฉบับที่ 5 ประจำเดือนกันยายน พ.ศ. 2482

การประกาศนโยบายเป็นกลางเช่นนี้เป็นทางออกที่ดีที่สุดของไทยในขณะนั้น เพราะเป็นการป้องกันไม่ให้สงครามฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมาขอความช่วยเหลือหรือขอความร่วมมือจากไทย ซึ่งจะเป็นการนำประเทศเข้าไปพัวพันกับสงครามด้วย ดังนั้น เพื่อหลีกเลี่ยงการผูกพันจนก่อให้เกิดศัตรูใกล้ประเทศ อีกทั้งประเทศไทยตระหนักแน่ชัดว่า ญี่ปุ่นกำลังมีอำนาจในเอเชียตะวันออก และเพื่อขึ้นยืนถึงเจตนารมณ์ที่ต้องการสันติภาพ ประเทศไทยจึงได้เจรจาทักติกการสัญญาไม่รุกรานกับอังกฤษ ฝรั่งเศส และญี่ปุ่น พร้อมกันทั้งสามประเทศ¹

ในบทนี้จะเป็นการศึกษาค้นคว้าหาคำตอบว่าเหตุใดประเทศไทยซึ่งได้ประกาศนโยบายเป็นกลางอย่างเคร่งครัดแล้วนั้น จึงได้ละทิ้งจากนโยบายดังกล่าว หันไปเข้าเป็นพันธมิตรร่วมเป็นร่วมตายกับญี่ปุ่น โดยเริ่มตั้งแต่การยอมให้ญี่ปุ่นผ่านดินแดน วันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 การทักติกการสัญญาพันธมิตรในวันที่ 21 ธันวาคม ต่อมา และลงท้ายด้วยการประกาศสงครามกับสหรัฐอเมริกา และอังกฤษ เมื่อวันที่ 25 มกราคม

พ.ศ. 2485

จากการศึกษาพบว่า มีประเด็นสำคัญจากเหตุการณ์ความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในช่วงระยะตั้งแต่ปี พ.ศ. 2483 จนถึงปี พ.ศ. 2484 นั้น มีความต่อเนื่องและเกี่ยวพันกันอยู่มาก จึงจะได้แยกพิจารณาออกเป็นประเด็นสำคัญตามลำดับเหตุการณ์ ดังนี้คือ

ประการแรก การทักติกการสัญญาไม่รุกรานกันระหว่างไทยกับญี่ปุ่น วันที่ 12 มิถุนายน พ.ศ. 2483

ประการที่สอง บทบาทของญี่ปุ่นในกรณีพิพาทอินโดจีนระหว่างไทยกับฝรั่งเศส พ.ศ. 2483 - 2484

ประการที่สาม ญี่ปุ่นบุกเข้าประเทศไทยและยื่นข้อเสนอต่อรัฐบาลไทย วันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484

ประการที่สี่ การทำกติกาสัญญาพันธไมตรีระหว่างไทยกับญี่ปุ่น วันที่ 21
ธันวาคม พ.ศ. 2484

ประการที่ห้า การประกาศสงครามของประเทศไทยต่อฝ่ายสัมพันธมิตร
วันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2485

การทำกติกาสัญญาไมตรีระหว่างไทยกับญี่ปุ่น 12 มิถุนายน พ.ศ. 2483

การทำกติกาสัญญาไมตรีระหว่างไทยกับญี่ปุ่นนี้เกิดจากความเชื่อของรัฐบาลไทย
ที่ว่าเป็นการแสดงถึงความไม่ต้องการผูกพันกับประเทศใดประเทศหนึ่งเป็นพิเศษ และการที่
ไทยทำสัญญาเช่นนี้พร้อมกันทั้งสามประเทศแล้ว จะเป็นการป้องกันความหวาดระแวงจากทุก
ฝ่ายได้¹ ซึ่งในเรื่องนี้มีบันทึกของพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร เกี่ยวกับ
ความจำเป็นที่ไทยจะต้องให้ญี่ปุ่นเข้าร่วมทำกติกาสัญญาไมตรีว่า ญี่ปุ่นเป็นประเทศ
ที่มีผลประโยชน์เกี่ยวข้องกับภูมิภาคแถบนี้ด้วย และเรื่องการทำสัญญานี้ก็เป็นเรื่องที่เปิดเผย
ไม่ควรปิดบังจึงควรเปิดโอกาสให้ญี่ปุ่นเข้าร่วมด้วย²

เมื่อรัฐบาลไทยได้ยื่นข้อเสนอเพื่อทำกติกาสัญญานี้กับนายมูราอิ (Murai)
อัครราชทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทยเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2482 แล้ว ทางรัฐบาล
ญี่ปุ่นก็ยังไม่ให้คำตอบแต่อย่างใด³ เมื่อเป็นเช่นนี้รัฐบาลไทยจึงเชิญอัครราชทูตญี่ปุ่นมาพบ

¹ คีเรก ชัยนาม ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 24

² กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ แฟ้ม 13.4 ปีก 2 บันทึกฉบับของ
พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร ลงวันที่ 19 ตุลาคม พ.ศ. 2482

³ กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ แฟ้ม 13.4 ปีก 1 หนังสือ
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศถึงอัครราชทูตไทย ณ กรุงโตเกียว
ลงวันที่ 5 มกราคม 2483

และขอทราบคำตอบเกี่ยวกับกติกาสัญญาไม่รุกรานกัน อัครราชทูตญี่ปุ่นตอบว่า เรื่องนี้ ญี่ปุ่นไม่ได้มีผลประโยชน์เกี่ยวข้องกับเท่าใดนัก เพราะดินแดนไทยและญี่ปุ่นไม่ได้ติดต่อกัน ประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งญี่ปุ่นเกรงว่าเยอรมนีและอิตาลีจะเข้าใจผิดอย่างใดอย่างหนึ่งได้

การที่ญี่ปุ่นลงใจอาจจะเป็นเพราะว่าการทำสัญญานี้จะทำกันในขณะที่สงครามทางยุโรปได้เกิดขึ้นแล้ว ญี่ปุ่นจะต้องทำสัญญาพร้อม ๆ กับอังกฤษและฝรั่งเศส อันอาจจะทำให้เยอรมนีและอิตาลี ซึ่งมีสัญญาผูกพันอยู่กับญี่ปุ่นเกิดความเข้าใจผิด คิดว่าญี่ปุ่นหันไปเข้ากับอังกฤษและฝรั่งเศส ซึ่งอาจจะเป็นเพราะเหตุผลดังกล่าวและญี่ปุ่นอาจจะมีเหตุผลที่ล้าลึกไปกว่านี้คือ การทำกติกาสัญญาไม่รุกรานซึ่งกันและกันกับไทยนี้ เป็นการขัดกับนโยบายการเข้าสู่สงครามของคนที่หวังจะใช้ประเทศไทยเป็นเส้นทางไปทำสงครามกับอังกฤษที่พม่าและมลายู ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 1

อย่างไรก็ตามต่อมาญี่ปุ่นก็ได้ตอบตกลงใจที่จะทำกติกาสัญญานี้กับไทย แต่ขอเปลี่ยนแปลงแก้ไขในรายละเอียดปลีกย่อยบางประการ¹ เช่น เปลี่ยนข้อความในกติกาสัญญาที่ขัดกับนโยบายขยายอำนาจของตน รวมทั้งขอลงนามก่อนอังกฤษและฝรั่งเศส เป็นต้น ซึ่งไทยก็ได้โอนอ่อนผ่อนตามความประสงค์ของญี่ปุ่นบางข้อ แต่สำหรับการที่ญี่ปุ่นขอลงนามก่อนนั้นไทยไม่ยินยอมตามข้อเสนอของญี่ปุ่น ด้วยเหตุผลที่ว่า ไทยเกรงว่าจะผิดธรรมเนียมการทำสัญญาระหว่างประเทศที่นิยมทำตามลำดับก่อนหลัง และเกรงว่านานาประเทศจะคิดว่าไทยเกรงกลัวญี่ปุ่นเกินไป²

¹ กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี สำนักนายกรัฐมนตรี รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 3/2483 วันที่ 26 เมษายน 2483 เรื่อง สัญญาไม่รุกรานกับญี่ปุ่น และ แพ้น 1/22 ปีที่ 1 บันทึกฉบับเฉพาะเรื่องการทำกติกาสัญญาไม่รุกรานกับญี่ปุ่น ของกระทรวงการต่างประเทศ 6 พฤษภาคม 2483

² ดูรายละเอียดเกี่ยวกับขั้นตอนในการเจรจาทกลงกับญี่ปุ่นได้ใน ดิเรก ชัยนาม ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 24 - 28

จนในที่สุดเมื่อวันที่ 12 มิถุนายน พ.ศ. 2483 จึงได้มีการลงนามในกติกาสัญญา
ไมรุกรานกันระหว่างไทยกับญี่ปุ่น ที่มีชื่อว่า "สนธิสัญญาวางการจำเวือสัมพันธมิตร
และต่างประเทศพหุอนุสัญญาเขตแห่งกันและกัน" ซึ่งลงนามที่กรุงโตเกียว เวลา 10.00 น.
โดยฝ่ายไทยมีพระยาตรีเสนา อัครราชทูตไทยประจำประเทศญี่ปุ่น เป็นผู้ได้รับมอบอำนาจ
ในการลงนาม กับ นายอาริตา ฮาชิโร (Arita Hachiro) รัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงการต่างประเทศญี่ปุ่น เป็นผู้ลงนามของฝ่ายญี่ปุ่น ส่วนข้อความในสนธิสัญญานี้
สรุปได้ว่า ทางฝ่ายจะเคารพบูรณภาพแห่งอาณาเขตซึ่งกันและกัน การติดต่อกันฉันมิตร
และการไม่ช่วยเหลือประเทศที่สามในการโจมตีอัครภาคีของตน สัญญานี้มีกำหนดเวลา
5 ปี การบอกเลิกสัญญาให้อัครภาคีแจ้งล่วงหน้าเป็นเวลา 6 เดือน ก่อนสิ้นกำหนด
ดังกล่าว¹

หลังจากการลงนามในสัญญานี้แล้ว กระทรวงการต่างประเทศญี่ปุ่นได้ออกแถลงการณ์
เกี่ยวกับสัญญากึ่งนี้ว่า เป็นสนธิสัญญาที่สร้างขึ้นเพื่อยืนยันและสร้างสัมพันธมิตรซึ่งมี
อยู่ต่อกันมาช้านานให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น และยังส่งเสริมเสถียรภาพในเอเชียตะวันออกด้วย
นอกจากนี้ หนังสือพิมพ์ "The Japan Times and Advertiser" ฉบับวันที่ 24
ธันวาคม พ.ศ. 2483 ก็ยังลงข่าวต่อท้ายเกี่ยวกับเรื่องนี้ในทำนองเดียวกัน² โดยเฉพาะ
นายบาทาเบ ซึ่งขณะนั้นพ้นจากตำแหน่งอัครราชทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทยไปแล้ว ได้
แสดงความเห็นว่า สนธิสัญญานี้เป็นการยืนยันอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ทำให้ความสัมพันธ์
ทางด้านการเมืองระหว่างไทยกับญี่ปุ่นใกล้ชิดพอ ๆ กันหรือมากกว่าความสัมพันธ์ระหว่าง

¹กระทรวงการต่างประเทศ กรมสนธิสัญญาและกฎหมาย สนธิสัญญาและความ
ตกลงทวิภาคีระหว่างประเทศไทยกับต่างประเทศและองค์การระหว่างประเทศ เล่ม 5
หน้า 213 (ดูรายละเอียดในภาคผนวก ก.)

²กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ เอกสารกองเมือง แฟ้ม 13.3 ปีก 3
คำแถลงการณ์ของกระทรวงการต่างประเทศญี่ปุ่น ลงวันที่ 12 มิถุนายน 2483

ไทยกับอังกฤษและฝรั่งเศส¹ นายบาทาเบ ยังกล่าวต่อไปอีกว่า สัญญานี้เป็นก้าวหนึ่ง
ที่พึงประสงค์ที่จะทำให้ประเทศภาคีสัญญาได้ร่วมมือและจัดการกับปัญหาที่จะนำมาสู่
ผลประโยชน์ร่วมกัน ถึงแม้จะไม่ทราบความหมายเฉพาะของคำว่า "ผลประโยชน์ร่วมกัน"
แต่ก็ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าสาระที่สำคัญที่สุดก็คือการสร้างและธำรงไว้ซึ่งอธิปไตย อันเป็น
อิสระของระเบียบใหม่ในเอเชียตะวันออกสำหรับชาวเอเชียตะวันออก²

จากถ้อยแถลงของนายบาทาเบ นี้ แสดงให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ระหว่างไทย
กับญี่ปุ่นมีความใกล้ชิดสนิทสนมกันขึ้นมาอีกขั้นหนึ่งแล้ว และผลดีของการทำสัญญานี้ที่เห็นได้
ชัดเจนก็คือ ฝ่ายไทยได้รับการประกันการรุกรานเป็นลำดับขั้นจากญี่ปุ่นซึ่งเป็นชาติ
มหาอำนาจในเอเชียตะวันออกขณะนั้น สำหรับประโยชน์ของฝ่ายญี่ปุ่นนั้น การที่ญี่ปุ่น
ลงนามในกติกาสัญญานี้ก็จะสร้างความประทับใจให้กับผู้นำและประชาชนชาวไทยได้
ซึ่งเป็นผลดีต่อการดำเนินนโยบายทางการเมืองของญี่ปุ่นโดยตรงต่อไป รวมทั้งการ
ชักชวนประเทศไทยให้ร่วมมือกับตนในอนาคต โดยที่ญี่ปุ่นอาจจะไม่จำเป็นต้องให้เกรงมือ
ทางการทหารเข้าช่วยในการดำเนินนโยบายของตน การที่ญี่ปุ่นสามารถเรียกร้องให้
รัฐบาลไทยยอมเปลี่ยนแปลงคัวมและรูปแบบของอธิปไตยได้ตามญี่ปุ่นต้องการนั้น นับเป็น
ความสำเร็จอีกขั้นหนึ่งของญี่ปุ่น อย่างน้อยก็ทำให้นานาชาติเห็นว่าญี่ปุ่นเริ่มจะมีอิทธิพล
เหนือไทย หนังสือพิมพ์ต่างประเทศพากันวิพากษ์วิจารณ์ว่า รัฐบาลไทยตกอยู่ใต้อิทธิพล
ของญี่ปุ่น แม้แต่ เซอร์โจชuah ทรอบบี อัครราชทูตอังกฤษประจำประเทศไทยขณะนั้น
ก็สงสัยว่าสัญญานี้จะมีนัยของความเป็นพันธมิตรระหว่างไทยกับญี่ปุ่น³

¹ Francis Corray. The Thai-Our Neighbours. p. 156.

² Ibid., p. 159.

³ คีเรก ชัยนาม ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 29

แม้ว่ากติกาสัญญาฉบับนี้จะมีความหมายเป็นเชิงเฉพาะเจาะจง เพราะไม่สามารถจะยืนยันถึงญี่ปุ่นมิให้รุกรานไทยในวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 ต่อมา แต่ก็เห็นถึงความพยายามของญี่ปุ่นที่สร้างความสัมพันธ์กับไทยให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้ว่า ในระหว่างที่รอการแลกเปลี่ยนสัตยาบันอยู่นั้น รัฐบาลญี่ปุ่นได้ยื่นข้อเรียกร้องหลายประการต่อรัฐบาลไทย เช่น ขอให้ตั้งคณะกรรมการของกระทรวงการต่างประเทศร่วมกับสถานทูตขึ้นที่กรุงเทพฯ และกรุงเทพฯ สำหรับพิจารณาปฏิบัติการให้มั่นคงอย่างจริงจังตามความในข้อ 2 ของสัญญา ให้ไทยร่วมมือทางเศรษฐกิจกับญี่ปุ่น แมนจูว์ และรับรองฐานะของแมนจูว์ด้วย ขอยกฐานะอัครราชทูตเป็นเอกอัครราชทูตระหว่างไทยและญี่ปุ่น และขอให้มีสัญญาว่าด้วยวัฒนธรรม การศึกษาและอื่น ๆ ระหว่างประเทศทั้งสอง¹ ซึ่งต่อมารัฐบาลไทยก็ได้ทำตามข้อเรียกร้องของญี่ปุ่น แม้จะไม่ทั้งหมดทุกข้อก็ตาม² แต่ก็เป็นการชี้ให้เห็นถึงแนวโน้มของความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างไทยกับญี่ปุ่น ที่กำลังเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว และเป็นการสอดคล้องกับการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยในขณะนั้น³

¹ กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ เอกสารกองการการเมือง
แฟ้ม 13.4 หนังสือฉบับที่ 1075/2483 ของ พระยาศรีเสนา อัครราชทูตไทย
ณ กรุงโตเกียว มีมาถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศไทย ลงวันที่ 10
สิงหาคม 2483

² ไทยให้การรับรองฐานะของรัฐบาลแมนจูว์ เมื่อปี พ.ศ. 2484 โปรดดู
รอง ศยามานนท์ ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบรัฐธรรมนูญ หน้า 158

³ ดูรายละเอียดใน แดมสุช นูมนนท์ "องค์ประกอบของนโยบายต่างประเทศไทย :
นโยบายต่างประเทศของไทยสมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง" วารสารมหาวิทยาลัย
ศิลปากร 1 : 59 - 64 มิถุนายน - พฤศจิกายน 2518.

บทบาทของญี่ปุ่นในกรณีพิพาทอินโดจีนระหว่างไทยกับฝรั่งเศส พ.ศ. 2483 - 2484

กรณีพิพาทอินโดจีนระหว่างไทยกับฝรั่งเศส พ.ศ. 2483 - 2484 นี้ มีสาเหตุมาจากความรู้สึกชาตินิยมของไทยเอง¹ เป็นการกล่าวเกินความจริงที่ว่า การที่ไทยเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศสครั้งนี้เนื่องจากได้รับแรงกระตุ้นจากญี่ปุ่น แต่ข้อเท็จจริงแล้วคนไทยมีความรู้สึกตลอดเวลากว่า ไทยต้องสูญเสียดินแดนให้ฝรั่งเศสไปโดยไม่ชอบธรรม ความรู้สึกนี้ฝังแน่นอยู่ในจิตใจของคนไทยมานาน อีกทั้งความรู้สึกชาตินิยมที่ได้รับการส่งเสริมตลอดมานับตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และได้รับการปลุกเร้าอย่างขนานใหญ่สมัยรัฐบาลพลตรี หลวงพิบูลสงคราม² ที่ขึ้นมาปกครองประเทศ ดังนั้นจึงไม่จำเป็นที่ไทยต้องอาศัยการยุยงจากชาติอื่น ดังจะเห็นได้จากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ในปี พ.ศ. 2484 ตามที่สถานีวิทยุวัง궁ออกข่าวว่า "ประเทศไทยไม่ต้องการอยู่ใต้อำนาจของชาติใด ๆ ข้าพเจ้าเชื่อว่านี่คือรากฐานนโยบายของรัฐบาลไทยในปัจจุบัน ไม่เป็นความจริงที่กล่าวว่านโยบายของไทยอยู่ภายใต้การควบคุมของญี่ปุ่น การเรียกร้องดินแดนคืนนั้น เป็นความรู้สึกของคนไทยทั้งมวลโดยมิใช่เป็นแรงกระตุ้นจากญี่ปุ่น"³

กรณีพิพาทอินโดจีนระหว่างไทยกับฝรั่งเศสนี้เกิดขึ้นในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2483 หลังจากที่ฝรั่งเศสได้ขายแพนแอกเซอร์มนีในสงครามภาคยุโรป และตั้งรัฐบาลใหม่

¹ John L. Cristian and Nobutake Ike. "Thailand in Japan's Foreign Relations," Pacific Affairs. 15 : 214, June, 1942.

² ได้เลื่อนยศเป็น จอมพล ภายหลังกรณีพิพาทอินโดจีน

³ Kenneth Perry Landon. "Thailand's Quarrel with France in Perspective," The Far Eastern Quarterly. 1 : 38-39, November, 1941.

ที่เมืองวืช ซึ่งเรียกว่า "รัฐบาลวืช" รัฐบาลไทยเห็นเป็นโอกาสที่จะขอเจรจาปรับปรุง
เส้นเขตแดนด้านแม่น้ำโขงเสียใหม่ แต่รัฐบาลวืชตอบปฏิเสธ และเกิดกรณีกระทบกระทั่ง
กันบริเวณชายแดนไทยกับอินโดจีนของฝรั่งเศส ต่อมาด้วยพลังจากมติมหาชนชาวไทย
รัฐบาลไทยจึงใช้กำลังทหารเข้าสู้รบกับฝรั่งเศส¹ แต่การรบยังไม่ทันถึงขั้นแตกหักเท่าใดนัก
ญี่ปุ่นซึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่าต้องการผลประโยชน์ทางยุทธศาสตร์ในอินโดจีนอยู่แล้วจึงเสนอ
ตัวเข้าไกล่เกลี่ยกรณีพิพาทนี้ ทั้งไทยและฝรั่งเศสซึ่งกำลังอ่อนเปลี้ยด้วยกันทั้งสองฝ่าย
จึงมีเหตุผลเพียงพอที่จะยอมรับข้อเสนอไกล่เกลี่ยของญี่ปุ่น²

สำหรับเบื้องหลังของกรณีพิพาทอินโดจีนนี้เท่าที่ศึกษาพบปรากฏว่า ญี่ปุ่นเป็นชาติ
มหาอำนาจที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์อย่างมาก ซึ่งบทบาทของญี่ปุ่นในกรณีพิพาทนี้
เริ่มตั้งแต่การที่ญี่ปุ่นได้ขยายตัวลงมาในอินโดจีน เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2483³ และได้
เจรจากับรัฐบาลวืช เรื่องขอส่งกำลังทหารญี่ปุ่นเข้ามาในอินโดจีนเป็นผลสำเร็จในเดือน
กันยายน พ.ศ. 2483⁴ ซึ่งขณะนั้นไทยก็กำลังเจรจากับฝรั่งเศสเรื่องการขอคืนแดนล้าน
ช้างและเขมรคืนมา แต่รัฐบาลไทยตระหนักดีว่าฝรั่งเศสคงไม่ยอมตกลงโดยง่าย ๆ ไทย
จึงส่งคณะทูตพิเศษไปยังประเทศญี่ปุ่นเพื่อสังเกตการณ์ว่าญี่ปุ่นมีท่าทีอย่างไรกับอินโดจีน โดย

¹โปรดดูรายละเอียดเกี่ยวกับกรณีพิพาทอินโดจีนใน สกลีส ชันติวรพงศ์
ประเทศไทยกับปัญหาคินอินโดจีนของฝรั่งเศส 1937 - 1947 (พ.ศ. 2480 - 2490)
หน้า 143 - 193 นิมิตร ปทุมวาลย์ กรณีพิพาทระหว่างไทยกับอินโดจีนฝรั่งเศส
พ.ศ. 2483 - 2484 บทที่ 3 และศิโรตม์ ชัยนาม ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง
หน้า 50 - 60

²พลเอกเนตร ชะมะโยธิน ชีวิตนายพล หน้า 107

³F.C Jones. Japan's New Order in East Asia : Its Rise and Fall, 1937-1945. p. 221

⁴Ibid., p.231.

นายกรัฐมนตรีไทยมีเหตุผลว่า "เรื่องอินโดจีนนี้เกี่ยวกับความเป็นความตายของเรา ถ้าผู้ป่วนเกิดรบกับอังกฤษขึ้น เราก็จะถูกบอยคอต และทางที่จะไต่คดีก็มีแต่ผู้ป่วนประเทศเดียว"¹ ซึ่งจากคำกล่าวของนายกรัฐมนตรีไทยนี้แสดงให้เห็นว่าไทยมีความวิตกกังวลเกี่ยวกับเรื่องเศรษฐกิจมาก และอาจจะต้องพึ่งพาผู้ป่วนเพียงประเทศเดียวเท่านั้น

วันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2483 คณะทูตพิเศษของไทยมีหลวงพรหมโยธี เป็นหัวหน้าคณะได้เดินทางไปผู้ป่วนและเปิดการเจรจากับเจ้าหน้าที่กระทรวงการต่างประเทศผู้ป่วน เมื่อวันที่ 23 กันยายน ต่อมา หลวงพรหมโยธีชี้แจงว่า ไทยต้องการให้ผู้ป่วนใช้สิทธิพล มังคับให้ฝรั่งเศสยอมรับรองกรมแคนไทย ถ้าผู้ป่วนไม่ให้การสนับสนุนทางการทูตโดยด่วนแล้ว ไทยก็ไม่มีทางเลือกอย่างอื่น นอกจากจะใช้วิธีการบังคับ² แต่โดยสรุปแล้วผู้ป่วนก็ยังไม่มีท่าทีเป็นกลางอยู่³

¹กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี สำนักนายกรัฐมนตรี รายงานการประชุม
คณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 20/2483 วันที่ 7 สิงหาคม 2483

²Edward Thadeus Flood. "The 1940 Franco-Thai Border Dispute and Phibun Songkram's Commitment to Japan," Journal of Southeast Asian History. 10 : 320, September, 1969.

³ตามหลักฐานจากแฟ้มเอกสารกระทรวงการต่างประเทศผู้ป่วนก็ยืนยันว่าในระยะแรก ๆ นั้น ผู้ป่วนไม่ได้อยู่หรือเข้าใจให้ไทยเรียกร้องดินแดนคืนแต่ประการใด ตรงกันข้ามกลับทำให้ผู้ป่วนลำบากใจเสียด้วยซ้ำไป เพราะในขณะนั้นผู้ป่วนกำลังเจรจากับรัฐบาลวีซีของฝรั่งเศสเพื่อขอใช้อินโดจีนเป็นฐานทัพ ไปรกด F.C. Jones. Japan's New Order in East Asia : Its Rise and Fall, 1937-1945. p. 234-235.

อย่างไรก็ตามต่อมาเมื่อญี่ปุ่นได้ลงนามในสัญญาไตรภาคีแล้ว ญี่ปุ่นก็เปลี่ยนท่าทีใหม่ ประกอบกับการที่สหรัฐอเมริกาส่งเครื่องบินมาให้ไทย จึงเป็นโอกาสของญี่ปุ่นที่จะทำให้ไทย เข้ามาอยู่ในอิทธิพลของตนทั้งทางพุทธศาสตร์และทางเศรษฐกิจ โดยในวันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2483 มีการประชุมคณะรัฐมนตรีญี่ปุ่นครั้งสำคัญ คือ เจ้าชายโคโนเอ นายกรัฐมนตรี นายมัตซึโอกะ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ พลเรือเอก โออิคาวา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทหารเรือ และพลเอก ฮิเดกิ โทโจ รัฐมนตรีว่าการกระทรวง การสงคราม ที่ประชุมตกลงกันว่าญี่ปุ่นจะช่วยให้ไทยได้ดินแดนคืน แต่มีข้อแม้ว่า ไทย จะต้องให้ความร่วมมือกับญี่ปุ่นทั้งทางการเมือง และเศรษฐกิจตามหลักการของ ระเบียบใหม่แห่งมหาเอเชียบูรพา¹ และถ้าจำเป็นญี่ปุ่นจะให้เยอรมนีบีบบังคับรัฐบาลวชิ ซึ่งตามหลักการนี้ไทยยอมรับ²

วันที่ 22 มกราคม พ.ศ. 2484 นายมัตซึโอกะ ได้แถลงว่า ญี่ปุ่นในฐานะ ผู้นำของเอเชียตะวันออกไม่สามารถจะวางเฉยอยู่ได้ในกรณีพิพาทเช่นนี้ ต่อมาในวันที่ 25 มกราคม ไทยและฝรั่งเศสได้ตกลงที่จะให้ญี่ปุ่นไกล่เกลี่ยด้วยการดำเนินการ ผลักดันจากญี่ปุ่นเองไม่ว่าประเทศทั้งสองจะเต็มใจหรือไม่ก็ตามแล้วแต่³ สำหรับประเทศไทย นั้น ญี่ปุ่นได้ตกลงกับนายกรัฐมนตรีไทยว่า จะช่วยให้ไทยได้ดินแดนคืน และให้คำมั่น สัญญาว่าจะไม่เรียกร้องประโยชน์อะไรจากไทย รวมทั้งจะไม่ล่วงละเมิดอธิปไตยของไทย⁴

¹Edward Thadeus Flood. Japan's Relations with Thailand, 1928-1941. p.337.

²F.C. Jones. Japan's New Order in East Asia : Its Rise and Fall, 1937-1945. p.235.

³Robert J.C. Butow. Tojo and the Coming of the War. p.195. (citing Tai Futsu-In Funso Chotei Nikan Suru Kinkyu Shori Yoko. January 19, 1941.)

⁴กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี สำนักนายกรัฐมนตรี รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 4/2484 วันที่ 25 มกราคม 2484

ในที่สุดไทยและฝรั่งเศสต่างก็ส่งผู้แทนไปทำสัญญาสันติภาพและปรับปรุงเขตแดนกันที่กรุงโตเกียว เมื่อวันที่ 4 - 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2484 โดยมีนายมัทธูโอกา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเป็นผู้ดำเนินการไกล่เกลี่ย¹

เมื่อการเจรจาสำเร็จลงแล้ว พระองค์เจ้าวรรณไวทยากรได้ทรงกล่าวคำปราศรัยทางสถานีวิทยุกระจายเสียงกรุงโตเกียว ในวันที่ 11 มีนาคม พ.ศ. 2484 ทรงยกย่องความเอื้อเฟื้อของญี่ปุ่นว่า "ด้วยอาศัยความบากบั่นหมั่นเพียรของรัฐบาลญี่ปุ่น ซึ่งเห็นแก่สันติภาพและความยุติธรรมในส่วนรวมเป็นที่ตั้ง การเจรจาจึงได้ลุล่วงอุปสรรคมาจนบรรลุถึงซึ่งผลสำเร็จ... รัฐบาลญี่ปุ่นได้ดำเนินการไกล่เกลี่ยโดยความเห็นใจฝ่ายไทยอย่างยิ่ง..."² คำกล่าวนี้สอดคล้องกับคำบอกเล่าของพลเอก เนตร ชะมะโยธิน หนึ่งในคณะผู้แทนของไทยที่ร่วมเจรจาทำสัญญาสันติภาพและปรับปรุงเส้นเขตแดนกับฝรั่งเศส ที่กรุงโตเกียว ที่ว่า ญี่ปุ่นมีท่าทีที่เอื้อเฟื้อใจไทยมากเป็นพิเศษ³

อย่างไรก็ตามแม้ว่าผลจากการไกล่เกลี่ยของญี่ปุ่นจะสร้างความฉีกหวังให้กับคนไทยโดยทั่วไป กล่าวคือไทยได้ดินแดนคืนมาประมาณ 43,000 ตารางไมล์ ในขณะที่เสียดินแดนไปถึง 300,000 ตารางไมล์ ดังที่นายคิเรก ชัยนาม รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ แถลงในการให้สัมภาษณ์แก่ผู้แทนหนังสือพิมพ์ต่างประเทศว่า

¹ กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ แฟ้ม ม.อ. 3 : 5(1) การไกล่เกลี่ย (เรื่องตั้งแต่ญี่ปุ่นรับเป็นผู้ไกล่เกลี่ย)

² คิเรก ชัยนาม ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 65 - 66

³ พลเอกเนตร ชะมะโยธิน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ชานี สุขเกษม เป็นผู้สัมภาษณ์ที่บ้านพัก เลขที่ 25 ซอยอารี 4 ถนนพหลโยธิน กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 7 เมษายน พ.ศ. 2522...

"ดินแดนของไทยที่ขอคืนนั้นมากกว่าที่ได้รับคืน"¹ แต่ผลอีกประการหนึ่งซึ่งสำคัญมากที่สุดก็คือ ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นได้กระชับแน่นมากขึ้นกว่าเดิม ดังจะเห็นได้ว่า หลังจากกรณีพิพาทนี้แล้ว ได้มีพิธีสารระหว่างประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่นว่าด้วยหลักประกันและความเข้าใจกันทางการเมือง ซึ่งมีสาระสำคัญว่าไทยจะพยายามรักษาสันติภาพในเอเชียตะวันออกเฉียงและร่วมมือกับญี่ปุ่นอย่างใกล้ชิด และจะไม่ร่วมมือหรือทำความตกลงกับประเทศอื่น ๆ อันจะเป็นการขัดแย้งกับญี่ปุ่นโดยตรงหรือโดยอ้อม พิธีสารนี้ลงนามที่กรุงโตเกียว เมื่อวันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2484² นอกจากนี้ในเดือนกรกฎาคมปีเดียวกันนี้ รัฐบาลญี่ปุ่นได้เสนอเรื่องการเลื่อนฐานะอัครราชทูตเป็นเอกอัครราชทูตมาให้ฝ่ายไทยพิจารณา คณะรัฐมนตรีมีมติว่าไม่น่าจะมีขัดข้องประการใด และในเดือนตุลาคมต่อมาไทยกับญี่ปุ่นได้ตกลงแลกเปลี่ยนเอกอัครราชทูตซึ่งกันและกัน โดยรัฐบาลญี่ปุ่นตั้งนายเทอิจิ ทซุโบคามิ (Teiji Tsubokami) มาดำรงตำแหน่งเอกอัครราชทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทย ทางฝ่ายไทยก็เลื่อนพระยาศรีเสนา อัครราชทูตไทยประจำประเทศญี่ปุ่นขึ้นเป็นเอกอัครราชทูต³

จากที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดจะเห็นได้ว่า จากกรณีพิพาทอินโดจีนนี้เองที่ทำให้ไทยและญี่ปุ่นมีความใกล้ชิดผูกพันกันมากขึ้น และไทยเองก็จะมีความรู้สึกว่า ญี่ปุ่นนั้นคือมิตร

¹Kenneth Perry Landon. "Thailand's Quarrel with France in Perspective," The Far Eastern Quarterly. 1 : 41, November, 1941.

²"พิธีสารระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่นว่าด้วยหลักประกันและความเข้าใจกันทางการเมือง" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 58 ตอนที่ 76 ลงวันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2484 (ดูรายละเอียดในภาคผนวก ข.)

³ศิริเรก ชัยนาม ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 78

ซึ่งจากจุดนี้เองที่รัฐบาลจอมพลป. พิบูลสงคราม จะใช้เป็นข้อสนับสนุนในการใช้เหตุผลชักจูงประชาชนชาวไทยให้สนับสนุนนโยบายเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง ยิ่งไปกว่านั้นก็คือญี่ปุ่นเป็นฝ่ายได้รับประโยชน์จากกรณีพิพาทนี้มากที่สุด ดังที่ประธานาธิบดีรูสเวลต์ ของสหรัฐอเมริกากล่าววิจารณ์ไว้ว่า การใกล้เคียงของญี่ปุ่นอันเนื่องมาจากกรณีพิพาทระหว่างไทยกับฝรั่งเศสนั้น เป็นกลไกอีกประการหนึ่งในทางการทูตที่สร้างอิทธิพลให้แก่ญี่ปุ่น ทำให้ญี่ปุ่นได้รับความศรัทธาจากบรรดาชาติอื่น ๆ และสามารถสร้างวงไพบูลย์ร่วมกันได้ คอยปริยาย¹ เช่นเดียวกับที่ พลเอกเนตร ชมะโยชิน แสดงความเห็นไว้ว่า

วิเทโศบายของญี่ปุ่นคือการยื่นมือเข้ามาใกล้เคียงกรณีพิพาทระหว่างไทยกับอินโดจีน ฝรั่งเศสในจังหวัดที่เหมาะสมเช่นนั้น นับว่าเป็นการเดินตามทางการเมืองที่ฉลาดล้ำ เพราะยิ่งนักที่เกี่ยวได้ถึง 3 ตัว ไม่ใช่ 2 ตัว คือ หนึ่งช่วยอินโดจีนให้รอดพ้นจากความหายนะ สองช่วยให้ไทยได้ในสิ่งที่พึงปรารถนา แม้ไม่ทั้งหมดก็ตาม ส่วนสาม ที่สำคัญที่สุดคือเป็นโอกาสให้ญี่ปุ่นสามารถส่งกำลังเข้ามาทางอินโดจีนภาคใต้เพื่อเข้าทำหน้าที่วันทองห้ามทัพ ทำให้แผนการตีบนาลงมาทางใต้สัมฤทธิ์ผลไปอีกขั้นหนึ่ง...²

ญี่ปุ่นบุกเข้าประเทศไทยและยื่นข้อเสนอดูรรับาทไทย 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484

ญี่ปุ่นเริ่มสงครามทางคาบสมุทรพินดีด้วยการโจมตีพร้อมกันโดยโจมตีเพิร์ลฮาร์เบอร์ ฟิลิปินส์ ฮองกง และประเทศไทย โดยในคืนวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2484 เวลา 19.00 นาฬิกา ตามเวลาในประเทศไทย นายชูโมคามิ เอกอัครราชทูตญี่ปุ่น

¹วิเทศกรณีย์ (นามแฝง) ไทยกับสถานการณ์สงครามโลกครั้งที่ 2 หน้า 334

²พลเอกเนตร ชมะโยชิน, ชีวิตนายพล หน้า 97 - 98

ใบปลิวโฆษณาของกองทัพอากาศเมื่อเข้าสู่ประเทศไทย

แจ้งให้ไทยทราบ

กองทัพอากาศจำเป็นต้องรู้กรณไทยนั้นก็เพราะไทยได้แสดง
ตนเป็นปรมามิตรและไทยได้ร่วมกับอังกฤษซึ่งไม่มีกำลังอันแท้จริง
จึงต้องได้รับความเสียหายและพรอให้ราษฎรได้รับความรำคาญก่าเป็น
ไปด้วย ทั้งนี้ถ้าไทยไม่เข้าร่วมกำลังป้องกันประเทศกับอังกฤษและ
ยอมยกฐานะไทยให้ตกต่ำโดยสภาพของดินแดนอันใจกันแล้ว
สงครามระหว่างเราทั้งสองก็คงไม่ได้เกิดขึ้นแน่แท้

บัดนี้ สหกรณ์ไทยที่จะมุ่งก้าวหน้ามีอยู่ทางเดียวเท่านั้น
คือทำลาบสัญญาการร่วมมือป้องกันแดนกับอังกฤษเสียและเข้าร่วม
กำลังกับอู่ในรุกรานอังกฤษเพื่อสันติสุขและการสละระเบียนไทยใน
ทวีปเอเชีย

คนรู้เขารู้เราและระชาชนชาวไทยจงได้ใจไว้ว่าศัตรู
อู่ในนั้นมิใช่ไทย คืออังกฤษนั่นเอง

ภาพประกอบ 2 ในปลิวโฆษณาของกองทัพอากาศเมื่อเข้าฤดูประเทศไทย

ในปลิวโฆษณาของกองทัพอากาศเมื่อเข้าฤดูประเทศไทย

อังกฤษ ไม่เห็นหน้ากลัวเลย

ใบปลิวโฆษณาของกองทัพอังกฤษเป็นเมื่อเข้าสู่ประเทศไทย

อย่าหลงเชื่อจากอนิเมะ

ภาพประกอบ 3 ใบปลิวโฆษณาของกองทัพอังกฤษเป็นเมื่อเข้าสู่ประเทศไทย

ใบปลิวโฆษณาของกองทัพญี่ปุ่นเมื่อเข้าสู่ประเทศไทย

ภาพประกอบ 4 ใบปลิวโฆษณาของกองทัพญี่ปุ่นเมื่อเข้าสู่ประเทศไทย

โค้เข้าพบนายกิเรก ชัยนาม รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศของไทย เพื่อแจ้งให้ทราบว่าญี่ปุ่นได้ประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกาแล้ว ญี่ปุ่นมีความจำเป็นต้องขอผ่านดินแดนไทยทั้งทางบกและทางอากาศ ขอให้รัฐบาลไทยให้คำตอบในเวลา 2.30 นาฬิกาของคืนนั้น¹ (ตามเวลาของวันใหม่) เมื่อเอกอัครราชทูตญี่ปุ่นยื่นข้อเสนอมาเช่นนั้น นายกิเรก ชัยนาม จึงชี้แจงแก่เอกอัครราชทูตญี่ปุ่นว่า เนื่องจากนายกรัฐมนตรีเดินทางไปตรวจราชการชายแดนด้านจังหวัดพระตะบอง ยังไม่กลับมา แต่จะขอเปิดประชุมคณะรัฐมนตรีเป็นการด่วนเพื่อปรึกษาหารือกัน² และขอเลื่อนเวลาให้คำตอบออกไปเรื่อย ๆ จนกว่านายกรัฐมนตรีจะกลับมา

จอมพลป. พิบูลสงคราม เดินทางมาถึงกรุงเทพฯ และเข้าที่ประชุมคณะรัฐมนตรีเมื่อเวลา 6.50 นาฬิกา หลังจากที่ได้ปรึกษาหารือกันแล้ว รัฐบาลไทยได้ตัดสินใจว่า การต่อสู้กับญี่ปุ่นนั้นเป็นอันหมดหวัง ทางที่ดีที่สุดคือรักษาชีวิตและทรัพย์สินของคนไทยไว้ก่อน จึงเป็นอันตกลงหยุดยิงและระงับการต้านทานกองทัพญี่ปุ่นในเวลา 7.30 นาฬิกา และในเวลา 7.45 นาฬิกา จอมพลป. โค้ออกไปพบกับคณะผู้แทนญี่ปุ่นและอีกครั้งชั่วโมงต่อมา ก็กลับเข้ามาในที่ประชุมแจ้งให้คณะรัฐมนตรีทราบว่า ญี่ปุ่นยื่นข้อเสนอมาให้ไทยเลือกปฏิบัติตามข้อใดข้อหนึ่งคือ

1. ญี่ปุ่นขอเดินทัพผ่านประเทศไทยไปเท่านั้น
2. ไทยกับญี่ปุ่นทำสัญญาเป็นพันธมิตรกันเพื่อป้องกันประเทศไทย
3. ไทยกับญี่ปุ่นประกาศเป็นสหายสงครามร่วมรุกรานร่วมรบต่ออังกฤษและสหรัฐ-

อเมริกา

¹กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี สำนักนายกรัฐมนตรี รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี (พิเศษ) วันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484

²ทวี บุณยเกตุ "ข้อเท็จจริงเพิ่มเติมเกี่ยวกับเหตุการณ์ในประเทศไทยระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2" ใน เบื้องแรกประชาธิปไตย หน้า 302

และในการนี้ญี่ปุ่นพร้อมที่จะให้เงินแคนดิดไทยเคยเสียแก่อังกฤษและฝรั่งเศสกลับคืนมา
ทั้งหมด¹

ในขณะที่คณะรัฐมนตรีกำลังพิจารณาหาทางเลือกทางใดทางหนึ่งอยู่นั้น มีเรื่อง
สำคัญที่ทำให้คณะรัฐมนตรีจำต้องยอมรับข้อเสนอของญี่ปุ่นคือ ไทยได้รับโทรเลขตอบจาก
อังกฤษ ซึ่งไทยได้ขอรองไปยังรัฐบาลอังกฤษว่า จะช่วยเหลืออะไรได้บ้างในกรณีญี่ปุ่น
เปิดการรุกรานประเทศไทยก่อนหน้าญี่ปุ่นจะบุกเข้าประเทศไทยเพียงไม่กี่ชั่วโมง
ข้อความในโทรเลขมีว่า "การเป็นไปใดแห่งการรุกรานของญี่ปุ่นโดยไม่ชักช้าต่อประเทศ
ของท่าน ถ้าท่านถูกโจมตีขอให้ป้องกันตนเอง การรักษาไว้ซึ่งเอกราชและอธิปไตยสมบูรณ์
ของประเทศไทยเป็นประโยชน์ของบริติช และเราจะถือว่า การโจมตีท่านเหมือนการโจมตี
เรา"²

คณะรัฐมนตรีพิจารณาข้อเสนอ 3 ข้อของญี่ปุ่นแล้วมีความเห็นแตกแยกกันเป็น
3 ฝ่าย พวกที่สนับสนุนฝ่ายอังกฤษเห็นว่าควรรับข้อเสนอที่สาม³ ฝ่ายเป็นกลางไม่ยอมแสดง

¹ คีเรก ชัยนาม ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 108 - 109

² ปรีดี พนมยงค์ หลักฐานสำคัญบางประการเกี่ยวกับสถานะสงครามของ
ประเทศไทยในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ภาค 1 หน้า 9

"There is possibility of imminent Japanese invasion of your
country. If you are attacked defend yourself. The Preservation
of the full independence and sovereignty of Thailand is a
British interest and we shall regard an attack on you as an
attack upon ourselves."

ส่วน F.C.Jones เขียนไว้ว่า "Defense for yourself, Sorry we can't
help you" โปรดดู F.C.Jones, Some Aspects of Siamese Politics, p.18.

³ ผู้มีความเห็นว่าควรร่วมมือกับญี่ปุ่นใดแก่ พลอากาศตรีหมื่น มหาสันตะ เวชยันต-
รังษณัฐ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร พลตรีเกา เพียรเลิศ บริรักษ์บุษยกิจ รัฐมนตรี
ว่าการกระทรวงเศรษฐการ นาวาเอกถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวง
ยุติธรรม พลตรีพิชิต เกรียงศักดิ์พิชิต รัฐมนตรี พันโทมังกร พรหมโยธี รัฐมนตรี
หม่อมหลวงเดช สนิทวงศ์ ณ อยุธยา รัฐมนตรี นายอุทัย แสงมณี รัฐมนตรี นายวิจิตร
วิจิตรวาทการ รัฐมนตรี นายโพธิ์ระ สมมาตร รัฐมนตรี โปรดดู วิชา มโนพิโมกข์
ความขัดแย้งในคณะราษฎร หน้า 117

ความคิดเห็น แต่ฝ่ายสนับสนุนสัมพันธไมตรีซึ่งมี นายปรีดี พนมยงค์ พลตำรวจตรีอูล อูลเดชจรัส และนายคิเรก ชัยนาม ยืนยันที่จะให้กองทัพญี่ปุ่นผ่านประเทศไทยไปได้เท่านั้น¹ โดยนายคิเรก ให้เหตุผลว่า ถ้ารับข้ออื่นแล้วทั่วโลกก็จะต้องวิจารณ์ว่าไทยแถลงนโยบายเป็นกลางอย่างเคร่งครัดไว้แล้ว กลับมาสมคบกับญี่ปุ่น และไม่เพียงแต่ยอมญี่ปุ่นเพราะสู้ไม่ได้ แต่ยังเข้าร่วมเป็นพันธมิตรด้วย ความเห็นดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจาก พลตำรวจตรีอูล อูลเดชจรัส และนายปรีดี พนมยงค์² ได้มีการถกเถียงกันอยู่นานในที่สุดเสียงส่วนใหญ่ในที่ประชุมก็ยินยอมตามข้อเสนอแรกคือยอมให้กองทัพญี่ปุ่นผ่านประเทศไทยไปได้ แต่ขอให้เพิ่มเติมว่าให้ฝ่ายญี่ปุ่นเคารพต่อเอกราชและอธิปไตยของไทยด้วย³

หลังจากตกลงกับฝ่ายญี่ปุ่นเรียบร้อยแล้ว นายคิเรก ชัยนาม ได้รับอนุมัติจากคณะรัฐมนตรีให้ลงนามกับ นายชูโยคามิ เอกอัครราชทูตญี่ปุ่น ในสัญญายินยอมให้ญี่ปุ่นผ่านประเทศไทยไปได้ในตอนบ่ายของวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484⁴ ต่อมาในวันรุ่งขึ้น

¹กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี สำนักนายกรัฐมนตรี รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี (พิเศษ) วันที่ 8 ธันวาคม 2484

ส่วน นายปรีดี พนมยงค์ เขียนบันทึกเล่าเหตุการณ์ในที่ประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม ว่า "...หลวงพิบูล...ซัดจิงหะ และบอกให้ผมหยุดพูดในตอนนั้น มีรัฐมนตรีบางคนเห็นว่าการยอมให้กองทัพญี่ปุ่นผ่านอย่างเดียวยังไม่พอ ควรจะเป็นมิตรประเทศกับเขาเสียด้วยซ้ำ เพื่อที่จะได้ถือโอกาสเรียกร้องดินแดนของเรา กลับคืนจากอังกฤษและฝรั่งเศส..." ปรีดี พนมยงค์ Bangkok Post วันที่ 26 พฤศจิกายน 2517...

²คิเรก ชัยนาม ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 109.

³พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ "หลังฉากประกาศสงคราม" ใน จิตวิทยาการเมือง หน้า 242.

⁴ดูรายละเอียดในภาคผนวก ง.

คือวันที่ 9 ธันวาคม รัฐบาลได้เรียกประชุมสภาผู้แทนราษฎร เพื่อชี้แจงให้ทราบถึง เหตุผลที่รัฐบาลยอมให้อู๋ปุ่นผ่านคืนแดน โดยได้รับค้ำประกันสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษรจาก อู๋ปุ่นว่าจะเคารพซึ่งความเป็นเอกราช อธิปไตยและเกียรติศักดิ์ของประเทศไทย พร้อมกับ ขอร้องให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหลายช่วยสนับสนุนการกระทำของรัฐบาล¹

การที่ไทยต้องยินยอมให้อู๋ปุ่นเดินทัพผ่านคืนแดนในวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 นั้นเป็นปัญหาที่ถกเถียงกันว่า ไทยไม่มีทางเลือกอื่นเลยหรืออย่างไร จากข้อ คัดเห็นของหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช อดีตอัครราชทูตไทยประจำสหรัฐอเมริกา ในระหว่างสงครามที่ได้ให้สัมภาษณ์แก่ผู้แทนหนังสือพิมพ์ภายหลังสงครามยุติแล้วว่า สถานการณ์โดยทั่วไปของไทยในขณะนั้นบังคับว่ารัฐบาลไทยไม่มีทางเลือกทางอื่น นอกจากจะต้องยอมจำนน เพราะกองทัพญี่ปุ่นเข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯ แล้วไม่มีประโยชน์ ที่จะต่อสู้กับกำลังเหนือกว่า และประเทศไทยจะต้องถูกทำลายเสียหาย² สัจจน จอมพลป. พิบูลสงคราม ได้เขียนบันทึกเล่าเหตุการณ์ในวันที่ 8 ธันวาคม ที่ได้เผชิญหน้ากับฝ่าย ญี่ปุ่นซึ่งพยายามจะขอคำตอบจาก พลอากาศโทว่า

ในเวลานั้น นายวนิช ปานะนนท์ อยู่ในห้องนั้นกับผมด้วย รวมมีเราคนไทย อยู่ในห้องนั้น 2 คน ต้องเผชิญกับคำขู่เชือดต่าง ๆ นานาจากฝ่ายญี่ปุ่น ซึ่งมี ทั้งคณะทูต พลเรือน ทูตทหาร และนายทหารชั้นนายพล นายพัน ถือดาบอยู่ เกะกะนับจำนวนได้กว่า 20 คน นายวนิช ปานะนนท์ ได้ขอร้องให้ฝ่ายญี่ปุ่น ให้เกียรติแก่นายกรัฐมนตรีไทยให้ออกจากห้องเพื่อไปหาหรือคณะรัฐมนตรีบ้าง ได้พูดกันนาน ญี่ปุ่นจึงได้ยอมปล่อยตัวผมให้ออกไปยังที่ประชุมคณะรัฐมนตรีได้...²

¹ สำนักเลขาธิการรัฐสภา รัฐสภา รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 1/2484 (วิสามัญ) ครั้งที่ 3 สมัยที่ 2 ชุดที่ 3 วันที่ 9 ธันวาคม 2484

² Jayanta K. Ray. Portraits of Thai Politics. p.160.

³ จอมพลป. พิบูลสงคราม "ความร่วมมือและต่อต้านญี่ปุ่นสมัยสงคราม" ใน เบื้องแรกประชาธิปไตย หน้า 433 - 434

จากบันทึกของ จอมพลป. นี้ แสดงให้เห็นว่าในขณะนั้นไทยกำลังตกอยู่ในภาวะคับขัน เนื่องจากกองทัพญี่ปุ่นได้บุกเข้ามาอย่างรวดเร็วจนถึงตัวนายกรัฐมนตรีไทย จึงนับว่าเป็นชั่วโมงแห่งความเป็นความตายทีเดียว

อย่างไรก็ตามจากหลักฐานของฝ่ายญี่ปุ่นที่ ศาสตราจารย์เอ็ดเวิร์ด เทเคียส ฟลัด ผู้เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับไทย 1928 - 1941" อ้างไว้ กลับระบุไว้ตรงกันข้ามกับที่ จอมพลป. พิบูลสงคราม ชี้แจงไว้อย่างสิ้นเชิง กล่าวคือ เมื่อเกิดกรณีพิพาทอินโดจีน จอมพลป. ในขณะนั้น ยังมีคเป็น พลตรีหลวงพิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมได้บอกกับ นายยาทาเบ อัครราชทูตญี่ปุ่นว่าสยามจะสู้เคียงบ่าเคียงไหล่กับญี่ปุ่นจนถึงที่สุด¹ หากว่าจอมพลป. พิบูลสงคราม พูดกับอัครราชทูตญี่ปุ่นจริง ๆ ย่อมแสดงให้เห็นว่าไทยฝักใฝ่กับญี่ปุ่นเพื่อให้ญี่ปุ่นช่วยไทยในการเรียกร้องดินแดนคืน ต่อมาในปลายเดือนกันยายน พ.ศ. 2483 จอมพลป. แน่ใจว่าการเจรจาทางการทูตไม่ได้ผลแน่และมั่นใจว่ามหาอำนาจตะวันตกอื่น ๆ ไม่สามารถจะช่วยเหลือไทยได้ วันที่ 28 กันยายน พณฯ ท่าน จึงส่งทูตพิเศษส่วนตัวคือ นายวนิช ปานะนนท์ ไปพบทูตทหารเรือญี่ปุ่นประจำประเทศไทย คือ นาวาโท โทริโกเอ (Torigoe) อย่างลับ ๆ และแจ้งให้ทราบว่า นายกรัฐมนตรีไทยตัดสินใจพึ่งพาอาศัยญี่ปุ่น และพร้อมที่จะให้ความร่วมมือกับญี่ปุ่นในการสถาปนาระเบียบใหม่ในมหาเอเซียบูรพา นาวาโท โทริโกเอ ไม่เชื่อว่าคำบอกเล่าของนายวนิช จะเป็นคำพูดที่จริงจริงของนายกรัฐมนตรีไทย จึงเข้าพบจอมพล ป. เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม ต่อมาเพื่อให้ พณฯ ท่าน ยืนยันในคำพูดของนายวนิช ปานะนนท์² จอมพลป. ตอบว่า "คำพูดของนายวนิช ปานะนนท์ แสดงให้เห็นถึงความรู้สึกที่แท้จริงของข้าพเจ้า" และ

¹Edward Thadeus Flood. Japan's Relations with Thailand, 1928-1941. p.171.

²Ibid., p.323-324.

จอมพล. ยังได้แจ้งให้นาวาโท โทริโกเอ ทราบอย่างชัดเจนด้วยว่า ในกรณีญี่ปุ่น จะทำสงครามกับอังกฤษแล้วไทยจะยอมให้ญี่ปุ่นเดินทัพผ่านประเทศ หากว่าญี่ปุ่นจำเป็นต้องทำ¹

การผ่านดินแดนไทยเพื่อไปปฏิบัติการในเขตนั่นเป็นเรื่องที่ญี่ปุ่นสนใจอยู่แล้ว แต่ผู้นำไทยกลับเป็นผู้เสนอข้อตกลงนี้กับญี่ปุ่นเอง จอมพล. ยังบอกกับ นาวาโท โทริโกเอ ด้วยว่า ไทยอาจจะพิจารณาให้กองทัพญี่ปุ่นผ่านดินแดนไทย พร้อมกับให้สัมภาระที่จำเป็นตลอดจนวัสดุค้ำที่ญี่ปุ่นต้องการ ในการเจรจาระหว่างจอมพล. กับนาวาโท โทริโกเอ ครั้งนี้ จอมพล. มีได้กล่าวถึงการทำสัญญาพันธมิตรทางทหารอย่างเต็มที่ ซึ่งเป็นเรื่องที่คณะเสนาธิการทหารญี่ปุ่นต้องการเป็นอย่างยิ่ง² จอมพล. ได้ขอร้องไม่ให้ นาวาโท โทริโกเอ แจ้งเรื่องนี้แก่นายมัตซึโอกา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ด้วยเกรงว่าความลับดังกล่าวจะล่วงรู้ถึงมหาอำนาจตะวันตก และให้ข้อตกลงดังกล่าวเป็นความลับระหว่างจอมพล. กับ กองทัพบกและกองทัพเรือของญี่ปุ่นเท่านั้น³

การที่จอมพล. ปิบูลสงครามไม่ต้องการให้ฝ่ายมหาอำนาจตะวันตกทราบอาจจะ เป็นเพราะว่าอังกฤษจะไม่พอใจ ทั้งนี้เพราะไทยได้ทำสัญญาไม่รุกรานกับอังกฤษไว้แล้ว หากอังกฤษรู้ว่าไทยให้ความช่วยเหลือแก่ญี่ปุ่นทำสงครามกับอังกฤษ ประเทศไทยอาจจะ กลายเป็นสมรภูมิของชาติทั้งสองก็ได้ อย่างไรก็ตาม นาวาโท โทริโกเอ ได้รายงาน การเจรจานี้ให้นายอาซาดา ชุนซุกุ (Asada Shunsuke) ทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทย ทราบ นายอาซาดา จึงรายงานไปยังนายมัตซึโอกา ทราบอีกต่อหนึ่งอย่างลับ ๆ กระทรวง การต่างประเทศญี่ปุ่น จึงวางแผนการอย่างคร่าว ๆ เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม พ.ศ. 2483

¹Edward Thadeus Flood. Japan's Relations with Thailand, 1928-1941. p.458.

²Ibid., p.324-325.

³Ibid., p.330-331.

มีชื่อว่า The Thai-Nan Posaku Shian (The Tentative Draft for a Southern Area Policy) ซึ่งมีสาระสำคัญว่า หากไทยยอมลงนามร่วมมือทางทหารและเศรษฐกิจกับญี่ปุ่น ญี่ปุ่นจะบีบบังคับให้ฝรั่งเศสคืนดินแดนกับพม่าให้ไทย แผนการนี้ยังระบุดังการใช้ประเทศไทยเป็นฐานทัพสำหรับทำสงครามกับอังกฤษ นายมัทซึโอกะ มีความเห็นว่า ถาสถานการณ์ภายในประเทศไทยไม่อำนวยให้เกิดสัมพันธไมตรีทางทหารกับญี่ปุ่นทันที ก็สมควรที่จะทำความตกลงกับไทยบนรากฐานของสัญญาฉบับวันที่ 12 มิถุนายน

พ.ศ. 2483 ก่อน¹

ฝ่ายคณะเสนาธิการทหารญี่ปุ่นต้องการให้มีการตกลงทำสัญญาลับ ทูตทหารญี่ปุ่นในประเทศไทยได้เจรจาเรื่องนี้กับจอมพลป. พิบูลสงคราม หลายครั้ง เช่นในวันที่ 14 และ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2483 แต่ จอมพลป. ยืนยันไม่ยอมทำโดยอ้างว่า สนธิสัญญาลับจะต้องผ่านคณะรัฐมนตรีและนายกรัฐมนตรีเองก็ไม่ไว้ใจคณะรัฐมนตรีด้วยเกรงว่าจะรู้ถึงอังกฤษ ซึ่งไทยทำกติกาสัญญาไม่รุกรานด้วย เพื่อให้ญี่ปุ่นมั่นใจว่าสัญญาลับที่ตกลงกันด้วยคำพูดเป็นการเพียงพอแล้ว จอมพลป. ได้ยืนยันโดยถือตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดเป็นประกัน² นายมัทซึโอกะ จึงมีความเห็นว่า ความตกลงทางวาจาจากนายกรัฐมนตรีไทยก็เพียงพอแล้ว³

ในวันที่ 23 พฤศจิกายน พ.ศ. 2484 มีการประชุมคณะเสนาธิการของญี่ปุ่นครั้งสุดท้าย ที่ประชุมลงมติว่าเมื่อกองทัพญี่ปุ่นบุกเข้าประเทศไทยนั้นให้เริ่มเจรจากับไทยหลังจาก 16 ชั่วโมงไปแล้ว การตกลงจะเป็นการเจรจาระหว่างนายชูโยคาโม

¹Edward Thadous Flood. Japan's Relations with Thailand, 1928-1941. p.332.

²Ibid., p.334.

³Ibid., p.337.

เอกอัครราชทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทย และหัวหน้าทูตทหารของญี่ปุ่นกับ จอมพลป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีไทย¹ ซึ่งเรื่องนี้ นายชูโบคามิ ได้ให้การต่อศาลทหารระหว่างประเทศในคดีอาชญากรรมสงคราม ที่กรุงโตเกียวเมื่อสงครามสงบแล้วว่า ในวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2484 นายชูโบคามิ ได้รับคำสั่งจากรัฐบาลญี่ปุ่นให้เตรียมพร้อมที่จะเสนอต่อรัฐบาลไทย เพื่อให้ทำสัญญาพันธมิตรกับญี่ปุ่นหรืออย่างน้อยก็ยอมให้ญี่ปุ่นผ่านดินแดนไทยได้ เพื่อไปดำเนินการทางทหารต่อมลายูและพม่า ต่อมาวันที่ 7 ธันวาคม ก็ได้รับคำสั่งที่แน่นอนให้ดำเนินการดังกล่าวจาก พลเอก เทราอุชิ ผู้บัญชาการทหารญี่ปุ่นภาคใต้ (กองทัพนาโง)²

แม้ว่าประเทศไทยจะอยู่ในแผนการของญี่ปุ่นโดยใช้ประเทศไทยเป็นทางผ่าน และให้ไทยทำสัญญาร่วมมือทางทหาร เศรษฐกิจและการเมือง ซึ่งญี่ปุ่นจะไม่บอกให้ไทยรูล่วงหน้าว่าญี่ปุ่นจะเข้าสงครามเมื่อใด แต่อย่างไรก็ตามผู้นำทางทหารของไทยก็คาดหมายไว้ล่วงหน้าว่า ญี่ปุ่นจะต้องบุกเข้าประเทศไทยแน่ ๆ ดังเช่น การคาดหมายของจอมพลป. พิบูลสงคราม ในปี พ.ศ. 2480 ซึ่งขณะนั้น พม่า ทานมียศเป็นพลตรีหลวงพิบูลสงคราม คำร่างคำแถลงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ในรัฐบาลชุดพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา พม่า ทาน กล่าวคาดคะเนว่า "ญี่ปุ่นอาจจะเข้ายึดฮ่องกง และสิงคโปร์ และในการยึดสิงคโปร์นั้น ถ้าเข้าทางสิงคโปร์ก็เป็นการตีตรงหน้า อาจจะเสียกำลังมาก ญี่ปุ่นอาจเข้ายึดเมืองไทยก่อนแล้วรุดลงไปทางใต้ที่ทางหลังฐานทัพ

¹Edward Thadeus Flood. Japan's with Thailand, 1928-1941. p.666-667.

²คิเรก ชัยนาม ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 111 และ F.C. Jones, Hugh Borton and B.R. Pearn. Survey of International, 1939-1946 : The Far East 1942-1946. p.51.

ที่ลึงคิโปร¹ และเช่นเดียวกับที่ พลโทประยูร ภมรมนตรี ขณะนั้นมียศเป็นพันเอก และเป็นรัฐมนตรีท่านหนึ่งในรัฐบาลจอมพลป. พิบูลสงคราม ซึ่งได้เดินทางไปเยอรมนี ใน เดือนมีนาคม พ.ศ. 2484 เพื่อสังเกตการณ์และดูท่าทางของฝ่ายอักษะ พลโท ประยูร ได้พบกับ นายพลโนมุรา (Nomura) เอกอัครราชทูตญี่ปุ่นประจำกรุงเบอร์ลิน และได้รับคำบอกเล่าว่าจะมีสงครามใหญ่เกิดขึ้นในตะวันออกไกลเป็นแบบสงครามฉิว เพื่อทำลายล้างลัทธิครอบครองเมืองขึ้นของยุโรป หลังจากนั้นพลโทประยูรเดินทางไป ญี่ปุ่น และเข้าพบกับพลเอกโทโจ นายกรัฐมนตรีญี่ปุ่น ได้รับคำสั่งแจ้งถึงเรื่อง สงคราม มหาเอเชียบูรพา ซึ่งกองทัพญี่ปุ่นจำเป็นต้องบุกผ่านประเทศไทยอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยงได้ และพลเรือเอก อิชโงโร ชามาโมโตะ ผู้บัญชาการกองทัพอากาศแปซิฟิก ยังกล่าวว่า กองทัพญี่ปุ่นเหมือนหาญไต่ฝุ่นไปทางใดก็จะต้องสร้างความพินาศไม่มีทางต่อต้านได้ ประเทศไทยควรพิจารณาอนุโลมยอมฉันให้ทหารญี่ปุ่นผ่านไปโดยคำนึงถึงความปลอดภัย ของประเทศไทยเป็นสำคัญ² พลโทประยูร กลับมาถึงประเทศไทยเดือนเมษายน พ.ศ. 2484 และได้ชี้แจงต่อรัฐบาลว่า สงครามจะต้องเกิดขึ้นแน่นอนภายใน 8 เดือน³ จอมพลป. พิบูลสงคราม จึงดำเนินการติดต่อขอความช่วยเหลือจากอังกฤษและ

¹ "คำปราศรัยกล่าวแก่ทหารและประชาชนทหารเนื่องในวันสิ้นศก 2479", ศรีกรุง 14 เมษายน 2480 หน้า 21

² พลโท ประยูร ภมรมนตรี ชีวิต 5 แขนงของข้าพเจ้า หน้า 445 - 227

³ พลโท ประยูร ภมรมนตรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ธานี สุขเกษม เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านพักเลขที่ 66 ซอยสุขุมวิท 52 ถนนสุขุมวิท กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 10 เมษายน พ.ศ. 2522

สหรัฐอเมริกาในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2484¹ และขณะเดียวกันก็พยายามเลียบเคียงถามจากพันเอกทามูรา (Tamura) ผู้ช่วยทูตทหารญี่ปุ่นประจำประเทศไทย และทราบว่าญี่ปุ่นมีแผนการบุกเข้าประเทศไทย แต่ไม่ทราบแน่นอนว่าเมื่อใด²

เมื่อทราบแน่ชัดว่าทั้งอังกฤษและสหรัฐอเมริกาช่วยไทยไม่ได้แล้ว³ โดยเฉพาะอย่างยิ่งท่าทีของสหรัฐอเมริกาที่ไม่เชื่อว่าไทยจะต่อสู้กับญี่ปุ่นอย่างจริงจัง เพราะเห็นว่าไทยตกอยู่ใต้อิทธิพลของญี่ปุ่นตั้งแต่กรณีพิพาทอินโดจีนแล้ว สหรัฐอเมริกาจึงวางเฉยเสีย⁴

¹ไทยส่งพันเอกหลวงสุรมรงค์ไปติดต่อกับอังกฤษที่สิงคโปร์ เพื่อดูท่าทีว่าญี่ปุ่นบุกประเทศไทยแล้วอังกฤษจะช่วยเหลือไทยได้เพียงใดหรือไม่ แต่อังกฤษไม่สามารถให้ความช่วยเหลืออะไรได้ อังกฤษอ้างว่าไม่มีกำลังเพียงพอ ให้ไทยรักษาตัวเอง โปรตุเกส พลเอกเนตร เขมะโยธิน งานไต่สวนของพันเอกโยธี หน้า 175 และ พลอากาศเอกทวี จุลละทรัพย์ ชาติอยู่เหนือสิ่งใด หน้า 7 - 8

²จอมพลอากาศพื้น รัตนากาศ ภูธราคณี อนุสาวรีย์วีรชน 8 ธค. 84 พิมพ์ในงานทำบุญอายุครบ 6 รอบ ของจอมพลอากาศพื้น รัตนากาศ ภูธราคณี 21 กุมภาพันธ์ 2516 หน้า 131 - 136

³คีรีภัก ชัยนาม เขียนเล่าว่า ญี่ปุ่นได้แสดงท่าทีว่าจะเข้าสงครามทางเอเชียตะวันออก แต่ก็ได้ให้คำมั่นสัญญาว่าจะไม่เข้าประเทศไทย นอกจากจำเป็นจริง ๆ เพื่อเป็นทางผ่านไปตีพม่าและมลายูของอังกฤษเท่านั้น จอมพลป. พิบูลสงคราม พยายามขอความช่วยเหลือจากอังกฤษ แต่อังกฤษก็ไม่สามารถให้ความช่วยเหลือได้อย่างเต็มที่ เพราะเกรงว่าอาวุธเหล่านี้จะสูญสลายไปเมื่อไทยถูกญี่ปุ่นโจมตี ซึ่งจอมพลป. พิบูลสงครามไม่พอใจมาก ถึงกับกล่าวว่า "เนื่องจากเราไม่มีอะไร ฉะนั้นก็จะต้องหลีกเลี่ยงสงครามกับญี่ปุ่น ถ้าสามารถทำได้ จะรบจริง ๆ ก็ต่อเมื่อจำเป็น" และได้ปรารภกับนายคิเรกว่า "พวกนี้จะให้เราสู้คนเดียว" โปรตุเกส คีรีภัก ชัยนาม ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 99 - 100

⁴คีรีภัก ชัยนาม ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 87

ดังนั้นท่าทีของประเทศทั้งสองจึงมีส่วนให้ไทยมีใจเอนเอียงมาทางญี่ปุ่นไทยจึงหันไปพึ่งญี่ปุ่น โดย พลฯ ทานไดปรารภกับพันเอกทามูรา หลายครั้งว่า หากญี่ปุ่นเข้าประเทศไทย ไทยไม่คิดต่อสู้ญี่ปุ่น ซึ่งมีความหมายเป็นนัยว่า ไทยจะร่วมมือกับญี่ปุ่นเพราะ "ญี่ปุ่นมีความสำคัญต่อเอเชียและประเทศไทย"¹ ไทยขอรองญี่ปุ่นว่าหากเข้าประเทศไทยแล้ว ขอให้ญี่ปุ่นให้เกียรติแก่ประเทศไทยโดยหลีกเลี่ยงการนำกำลังทหารเข้ามาในบริเวณตอนกลางของประเทศโดยเฉพาะรอบ ๆ กรุงเทพฯ²

จากหลักฐานของฝ่ายญี่ปุ่นนี้เองก็สอดคล้องกับพฤติกรรมของจอมพล. พิบูลสงคราม ที่เริ่มเชื่อว่าญี่ปุ่นอาจเป็นฝ่ายได้เปรียบในสงคราม และเล็งเห็นประโยชน์ที่จะได้จากการเข้าร่วมกับญี่ปุ่น พลฯ ทาน ได้เสนอความคิดนี้ในที่ประชุมคณะรัฐมนตรีหลายครั้ง เช่น ในการประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2484 จอมพล. ได้พยายามโน้มน้าวใจคณะรัฐมนตรีให้เห็นด้วยกับการเข้าร่วมกับญี่ปุ่นว่า "ถ้าเราเข้ากับญี่ปุ่น เราจะไต่โอะโรบาง เดียอะโรบาง เคยพูดกับเขาก่อนบอกว่า เขากับเขา เขาชนะ คินแคนเกากจะโคคิน ถ้าเราเข้ากับเขาก่อนหนักเป็นเบา ไปไค...ญี่ปุ่นเขาให้เลือก จะสู้กับเขากไค ไม่สู้ก็ไค ถ้าสู้จะเป็นอย่างไร เขากับเขาจะเป็นอย่างไร รัฐบาลควรทำได้ทุกอย่างเพื่อความปลอดภัย..."³

และเช่นเดียวกับการประชุมคณะรัฐมนตรีในวันที่ 3 ธันวาคม ต่อมา จอมพล. พิบูลสงคราม ก็ได้พยายามชี้ให้เห็นว่า

¹Edward Thaddeus Flood. Japan's Relations with Thailand, 1928-1941. p.681. "neither Asia nor Thailand would be nothing without Japan..."

²Ibid.

³กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี สำนักนายกรัฐมนตรี รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี (ลับ) วันที่ 2 ธันวาคม 2484

ทางรายที่สุด ถ้าการเจรจาที่อเมริกาไม่ตกลง ญี่ปุ่นก็ต้องทำอย่างใดอย่างหนึ่ง
ถ้าไม่ทำก็ตาย ญี่ปุ่นอาจทำได้หลายทางดังที่เคยบอกไว้แล้ว ถ้าเป็นวิธีเข้ามา
ไทย ก็เป็นข้อรายที่สุดของเรา เราจะต้องพิจารณาว่าถ้าเป็นดังนี้ เราจะทำ
อย่างไร ถ้าเราสู้จะมีผลอย่างไร เรารบญี่ปุ่น อังกฤษไม่มาช่วยบ้านเมืองก็จะ
วอดวาย คณะราษฎรจะไม่มีที่อยู่ ต้องเสด็จขอแรก เขาชะนะ เราไม่ตาย เขาก็
ต้องตั้งรัฐบาลใหม่ และจะต้องเป็นรัฐบาลที่ตรงข้ามกับเรา เช่น พระยาเทพ-
หัสดิน เป็นต้น ถ้ารบเมื่อไรเราแพ้ บ้านเมืองก็แตก คณะราษฎรก็แตก
แล้วแพรว... ที่นี้ถ้ามองกับอังกฤษรบญี่ปุ่น ผลมันก็น่าอนงเดียวกัน คือ
บ้านเมืองเราแตกเราตายไป แม้ว่าบ้านปลายอังกฤษชนะ เราก็กแตกไปแล้ว
ไทยอาจฟื้นแต่ไม่ใช่พวกเรา...¹

ควยเหตุนี้จึงเห็นได้ว่า ความคิดของผู้นำไทยที่จะเข้าร่วมมือกับญี่ปุ่นนั้นมี
ขึ้นก่อนสงครามมหาเอเซียบูรพา (สงครามภาคแปซิฟิก) จะเกิดขึ้นนานแล้ว แต่อย่างไร
ก็ผู้นำไทยก็ยังหวังถึงประเทศชาติอยู่ เช่น มีหลายครั้งที่นายชูโตคามิ เอกอัครราชทูต
ญี่ปุ่นได้พูดชักชวนให้ไทยร่วมมือกับญี่ปุ่นทางทหาร แต่จอมพล. พิบูลสงคราม เกรงว่า
ประเทศไทยจะกลายเป็นสมรภูมิ จึงขอร้องให้ญี่ปุ่นสนับสนุนให้ไทยเป็นกลางต่อไป แต่
ญี่ปุ่นกลับปลอบใจไทยว่า ญี่ปุ่นจะปฏิบัติต่อไทยอย่างฉันท์มิตร พร้อมกับยื่นข้อเสนอให้ไทย
พิจารณาเลือกลักษณะความสัมพันธ์กับญี่ปุ่นในข้อใดข้อหนึ่ง²

¹ กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี สำนักนายกรัฐมนตรี รายงานการประชุม
คณะรัฐมนตรี (พิเศษ) วันที่ 3 ธันวาคม 2484

² Edward Thadeus Flood. Japan's Relations with Thailand,
1928-1941, p.682-683.

มีข้อที่นั้สั่เกกว่าในการดำเนินนโยบายต่างประเทศเพื่อแก้ไขสถานการณ์ของไทยก่อนสงครามนั้น จอมพลป. พิบูลสงคราม อาจจะกำหนดแนวทางส่วนตัวไว้ล่วงหน้าแล้ว แต่ไม่อาจจะเปิดเผยในขณะนั้นได้ และในการประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2484 ขุนสมาหารทิศศักดิ์ (โประ สมาหาร) รัฐมนตรีท่านหนึ่งได้เสนอความคิดเห็นต่อที่ประชุมเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยว่า

การที่เราจะเข้ากับใครนั้นมีอยู่ 2 ทางคือ (1) เราสมัครใจ และ (2) ถูกบังคับ ถ้าเราเข้าวิธีถูกบังคับแล้วก็เห็นว่า เราพอมีทางพอจะพูดได้ เมื่อนายกรัฐมนตรีปฏิเสธที่จะเข้ากับฝ่ายใดโดยสมัครใจ ซึ่งแสดงว่าหากประเทศไทยจะต้องเข้าร่วมกับฝ่ายใดนั้น ประเทศไทยจะต้องแสดงให้นานาประเทศเห็นว่าประเทศไทยปฏิบัติไปเพราะความจำเป็นบีบบังคับ มิใช่เกิดจากความสมัครใจ...¹

พฤติกรรมของ จอมพลป. พิบูลสงครามในระยะใกล้ที่จะเกิดสงครามมหาเอเชียบูรพานั้นมีแนวโน้มให้เห็นว่า พตท ทาน โค้วดำเนินตามหลักการข้างต้นนี้ ซึ่งแม้ว่าจอมพลป. พิบูลสงคราม จะมีใจเอนเอียงไปทางฝ่ายญี่ปุ่นก็ตาม แต่จะเห็นได้ว่าไทยได้พยายามแสดงให้เห็นว่ามีการเตรียมการป้องกันและต่อต้านผู้รุกราน โดยในวันที่ 8 กันยายน พ.ศ. 2484 รัฐบาลไทยได้ออกพระราชบัญญัติกำหนดหนาทักคนไทยในเวลารบ ซึ่งมีสาระสำคัญว่าคนไทยทุกคนต่อสู้ผู้รุกรานจนสุดความสามารถ หากต่อสู้จนสาหัสหรือตายไม่พลองแมกระทั่งหมามุ่ย ถ้าเห็นว่สู้ไม่ได้อีกให้เผาบ้านเรือน เผาเสียยิ่ง และทุกสิ่งทุกอย่างให้หมด ไม่ให้เหลือไว้เป็นประโยชน์แก่ผู้รุกรานเลย ทั้งนี้ก็เพื่อแสดง

¹กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี สำนักนายกรัฐมนตรี รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี (พิเศษ) วันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2484

ให้เห็นว่าประเทศไทยพร้อมที่จะต่อต้านทุกชาติที่ละเมิดความเป็นกลางของไทย¹
แต่ในขณะเดียวกัน จอมพล. ปิบูลสงครามก็ได้แสดงความโน้มเอียงที่จะเข้ากับญี่ปุ่น
ตามสัญญาที่ พณฯ ท่านเคยให้ไว้กับญี่ปุ่นตั้งแต่โคกลามาแล้ว ซึ่งจะเห็นได้จากคำพูดของ
พณฯ ท่าน ในที่ประชุมคณะรัฐมนตรี หลังจากญี่ปุ่นเข้ามาใกล้เกลี้ยกระพี้พาทอินโดจีน
แล้วว่า "ความจริงเท่าที่เป็นอยู่ในเวลานี้ เราต้องการอะไรก็เอาจากญี่ปุ่นได้ แต่เรา
ไม่ได้ทำอะไรญี่ปุ่นเลย ส่วนประเทศอื่นนั้นก็กลับตรงกันข้าม เราไม่ได้อะไรจากเขาเลย
การที่พวกเราเกลียดญี่ปุ่นนั้น เข้าใจว่าคงเป็นเพราะญี่ปุ่นช่วยเหลืออะไรเราน้อยไป"²

วันที่ 6 ธันวาคม พ.ศ. 2484 ซึ่งเป็นวันก่อนหน้าญี่ปุ่นจะบุกเข้าประเทศไทย
เพียง 2 วัน จอมพล. ปิบูลสงคราม ได้รับรายงานจากทูตทหารเยอรมันประจำ
ประเทศไทยว่า ญี่ปุ่นกำลังเคลื่อนกำลังทางเรือผ่านทะเลจีนใต้มุ่งสู่ลาวไทย ถ้าหาก
จอมพล. มินโอบายashi ต่อกับญี่ปุ่นอย่างจริงจังก็จะปรากฏหลักฐานคำสั่งเตรียมการ
เพื่อต่อสู้กับญี่ปุ่นในขณะนั้นบ้าง แต่กลับปรากฏหลักฐานว่า จอมพล. ปิบูลสงคราม
เดินทางไปต่างประเทศในวันที่ 7 ธันวาคม³ โดยมอบหมายงานในหน้าที่นายกรัฐมนตรี
ไว้ให้แก่ พลตำรวจตรีออคุส ออคุสเคจจิโร แต่คณะรัฐมนตรีก็ตัดสินใจอะไรไม่ได้
ต้องการตัดสินใจจากนายกรัฐมนตรีเพียงคนเดียว⁴

การกระทำดังกล่าว ของ จอมพล. ปิบูลสงคราม จึงเป็นการหลีกเลี่ยง
กับปัญหาโดยตรง ซึ่งอาจจะนำไปตามแผนที่วางเอาไว้ในขณะที่ญี่ปุ่นบุกประเทศไทย

¹"พระราชบัญญัติกำหนดหน้าที่คนไทยในเวลารบ พุทธศักราช 2484"
ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 58 ตอนที่ 99 ลงวันที่ 11 กันยายน 2484

²กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี สำนักนายกรัฐมนตรี รายงานการประชุม
คณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 10/2484 วันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2484

³กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี สำนักนายกรัฐมนตรี รายงานการประชุม
คณะรัฐมนตรี (พิเศษ) วันที่ 8 ธันวาคม 2484

⁴ปอ ชัชชัย กระบวนการกำหนดนโยบายของไทยในภาวะสงครามระหว่างปี
พ.ศ. 2481 - 2485 หน้า 75

ถาหาก จอมพล. อยู่ในกรุงเทพฯ พอ ท่าน ก็จะต้องสั่งการให้ไทยต่อสู้กับกองทัพญี่ปุ่น เรื่องที่ไม่คิดต่อสู้นั้นคงเป็นไปได้ เพราะตลอดระยะเวลาที่ผ่านมารัฐบาลไทยได้แสดงให้นานาประเทศและประชาชนชาวไทยเห็นว่ารัฐบาลพร้อมที่จะต่อสู้ทุกวิถีทางกับทุกชาติที่รุกรานประเทศไทย จอมพล. พิบูลสงครามตระหนักดีอยู่แล้วว่า ประเทศไทยไม่มีทางชนะญี่ปุ่นได้อย่างแน่นอน ดังนั้นทางออกที่ดีที่สุดขณะนั้นก็คือ สร้างสถานการณ์ให้เห็นว่าประเทศไทยถูกญี่ปุ่นบีบบังคับและไม่สามารถจะช่วยเหลือตัวเองได้¹ ซึ่งจะแสดงให้เห็นว่า การที่ไทยจะเข้าร่วมกับฝ่ายญี่ปุ่นนั้นเป็นไปได้เพราะถูกบีบบังคับ ซึ่งจะทำให้ได้รับความเห็นใจจากต่างชาติ

อย่างไรก็ตามแม้ว่า จอมพล. พิบูลสงครามจะรู้เห็นเป็นใจกับฝ่ายญี่ปุ่นหรือไม่ก็ตาม แต่ความจริงที่ปรากฏก็คือ ประชาชนชาวไทยทุกราย ทุกฐานะ ต่างก็ไม่พอใจที่ทหารญี่ปุ่นเข้ามาในลักษณะของผู้นุกรุก จูโจมเข้ามาโดยหักหาญน้ำใจกัน² และปรากฏในบันทึกของคนไทยคนหนึ่งที่ยืนยันถึงเหตุการณ์ในวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 ว่า

1 นายปรีดี พนมยงค์ วิเคราะห์ว่าใจความในโทรเลขจากอังกฤษที่ว่าให้ไทยช่วยเหลือตัวเองนั้น ที่ประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ 8 ธันวาคม มีความหมายขอความในโทรเลขผิดไปจากเจตนารมณ์ของอังกฤษ ไปรศุรายละเอียดใน ปรีดี พนมยงค์ หลักฐานสำคัญบางประการเกี่ยวกับสถานะสงครามของประเทศไทยในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ภาค 1 หน้า 1 - 9

2 นายชัย นายธานี นางพิศ มฤคลักษณ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ธาณี สุขเกษม เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านพักเลขที่ 31 ถนนวิสุทธิรังษี ตำบลบ้านไค อำเภอมือง จังหวัดกาญจนบุรี เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2522

เมื่อทหารญี่ปุ่นเข้ามาเต็มบ้านเมืองแล้ว พวกเราโคไต้มองดูอากาศ
 ไม่มีใครพูดอะไร ชาวเจียนนำตาลดอเบ้างอยู่นาน นึกอยู่ในใจว่า
 ตั้งแต่บัดนี้ไป ประเทศของเราโคไต้มูลินอิสรภาพเสียแล้ว ญี่ปุ่นเขามายึด
 เต็มเมือง... ไม่รู้ว่าต่อไปตัวเราและประเทศของเราจะเป็นอย่างไร
 ก็ไม่อาจทราบได้และเมื่อไรเราจะกอบกู้เอกราชให้กลับคืนมาได้อีกหนอ
 กุซางไม่มีความหวังอะไรเลยในขณะนั้น...¹

และพระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร เจ้านายชั้นผู้ใหญ่พระองค์หนึ่ง
 ทรงแสดงความรู้สึกขณะที่กองทัพญี่ปุ่นบุกเข้าประเทศไทยไว้อย่างน่าสนใจว่า
 "สำหรับคนไทยส่วนใหญ่แล้วจะรู้สึกอย่างไร คนโบราณอย่างพอสลักใจที่สุดที่เห็น
 ทหารต่างประเทศยatraเข้ามาในบานเมืองเราในฐานะกลาย ๆ นาย..."²

กติกาสัญญาพันธมิตรระหว่างไทยกับญี่ปุ่น วันที่ 11, 14, และ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2484

เมื่อรัฐบาลไทยไคลงมติยินยอมให้ญี่ปุ่นเดินทัพผ่านประเทศไปได้เมื่อวันที่ 8
 ธันวาคม พ.ศ. 2484 แล้วกองทัพญี่ปุ่นก็แผ่กระจายไปทั่วประเทศไทย บางส่วนก็เคลื่อนที่
 ไปโจมตีกองทัพอังกฤษที่พม่า จึงกล่าวได้ว่าไทยไคสูญเสียความเป็นกลางและตกอยู่
 ในสภาวะของสงครามนับแต่นั้นเป็นต้นมา ซึ่งภายหลังการลงนามในสัญญาเมื่อ
 วันที่ 8 ธันวาคม แล้ว จอมพล. พิบูลสงคราม ได้ดำเนินนโยบายรักษาความสัมพันธ์อันดี

¹ ประเ็บ คลองทรวโรค สารคดีนิยายแห่งชีวิต 50 ปีของข้าพเจ้า
 หน้า 198 - 199

² แดมสุช นูมนนท์ เมืองไทยสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 30
 (อ้างอิงมาจาก อัตชีวประวัติพระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร หน้า 117
 ของ พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร)

ระหว่างไทยกับญี่ปุ่น โดยขอรองให้คนไทยทุกคนพยายามอดทนและอดกลั้นต่อเหตุการณ์
คับขันเช่นนี้ รัฐบาลหวังไว้ว่า เมื่อทำสัญญายินยอมให้ญี่ปุ่นเดินทัพผ่านประเทศแล้ว
สถานการณ์ของประเทศไทยก็จะดีขึ้น¹

ต่อมาในวันที่ 11 ธันวาคม รัฐบาลไทยและญี่ปุ่นได้ลงนามร่วมกันในสัญญาพันธมิตร
โดยในตอนเช้าของวันที่จะลงนามนี้ จอมพล. ได้เรียกประชุมคณะรัฐมนตรีเป็นการด่วน
มีรัฐมนตรีเข้าประชุม 22 ท่านจากทั้งหมด 24 ท่าน การประชุมครั้งนี้ถือเป็นเรื่องสำคัญ
ยิ่ง เพราะเป็นการใหม่อีกก้าวหนึ่งที่ไทยได้เปลี่ยนนโยบายจากความเป็นกลางมาเป็น
พันธมิตรกับญี่ปุ่น² จอมพล. แจ้งให้ประชุมทราบว่า

เขามองตรง ๆ ว่าจะมาในรูปแบบนี้ คือขอให้เราเลือกเอาทาง Military Co-
Operation แต่ในเรื่องนี้ถ้าจะพูดไปแล้วผมก็ไม่รู้ที่จะแก้อย่างไร ถ้าถือว่า
ได้รับข่าวในกาลข้างหน้าเป็นอย่างไรไป ก็ยิ่งจะเป็นการขายชาติทั้งชั้นทั้งลง
อายุไม่รับเขา เขาก็อาจจะปลดอาวุธทหาร แล้วเราก็ดมดเสียง อายุจะสูงหรือ
ก็ลำบากมาก เราจะไม่ได้นั่งประชุมกันอย่างนี้ แต่ในใจของผมเห็นว่าเมื่อ
เราจะเข้ากับเขาแล้วเขาเสียให้เต็มร้อยเปอร์เซ็นต์ เขาก็คงเห็นอกเห็นใจ
เรา ส่วนกาลข้างหน้าจะเป็นอย่างไรผมทายไม่ถูก...³

ในระหว่างการประชุมคณะรัฐมนตรีก็แบ่งออกเป็น 3 ฝ่ายเริ่มเกี่ยวกับการประชุม
ในวันที่ 8 ธันวาคม กล่าวคือ แบ่งเป็นฝ่ายเห็นด้วยกับการทำสัญญานี้ซึ่งมีเสียงข้างมาก
ฝ่ายหนึ่งเฉย และฝ่ายคัดค้าน ซึ่งเป็นเสียงส่วนน้อย เพราะรัฐมนตรีส่วนมากเห็น

¹กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี สำนักนายกรัฐมนตรี รายงานการประชุมคณะ-
รัฐมนตรี (พิเศษ) วันที่ 10 ธันวาคม 2484

²พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ "หลังฉากประกาศสงคราม" ใน จิตวิทยาการเมือง
หน้า 244

³อ. พินธุสงคราม จอมพล. พินธุสงคราม เล่ม 2 หน้า 318 - 320

ความจำเป็นที่จะต้องเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น เพราะไหน ๆ ไทยก็ยอมญี่ปุ่นมาตั้งแต่แรกแล้ว การชักชวนตอนนี้คงจะไม่มีประโยชน์อะไร¹

อย่างไรก็ตามมีรัฐมนตรีที่คัดค้านอย่างเปิดเผยคือ นายปรีดี พนมยงค์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง โดย นายปรีดี ให้เหตุผลว่า ไม่ต้องการให้ทำสัญญากับญี่ปุ่น ในลักษณะที่เป็นการผูกมัดให้ไทยเป็นศัตรูกับฝ่ายสัมพันธมิตร เพราะเมื่อไทยตกลงว่าจะไม่รบกับญี่ปุ่น แล้วก็ไม่ควรรบกับฝ่ายสัมพันธมิตรด้วยเช่นกัน ซึ่งความเห็นของนายปรีดีนี้ หลวงอดุลยเดชจรัส รองนายกรัฐมนตรีเห็นพ้องด้วย²

แต่ก่อนที่จะมีการลงมติอะไรกันต่อไปนั้น จอมพลป. พิบูลสงคราม ได้ออกจากที่ประชุมไปพบเอกอัครราชทูตญี่ปุ่นตามที่นัดไว้ แล้วกลับมาในห้องประชุมเพื่อชี้แจง คณะรัฐมนตรีที่นั่งคอยอยู่ว่า "ผมได้เซ็นไปแล้ว ผมไม่รู้จะทำอย่างไร อย่างที่เคยพูดกันมานี้ก็คือ จะโค่นล้มไปตายคาบหน้า ความหลังไม่มีอีกแล้ว ใจก็สู้เสีย เขาจะเอาอย่างไรก็เอา ที่นี้ต้องทำแถลงการณ์ออกเสียงพูนนี้เขา ผมรู้สึกว่าเขาดีใจมาก เขาจะได้เราหรืออย่างไรก็ไม่รู้..."³

¹ นายควง อภัยวงศ์ เสนอความเห็นไว้ว่า "...ตอนที่เราตกลงกันว่าจะไม่สู้..." และในขณะนั้นแล้วกล่าวตอนแรกอีก เพราะฉะนั้นไม่มีทางใดมองเห็นทางที่จะเลือกทางอื่น...และหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ (ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์) กล่าวเสริมว่า "...ถ้าจะสู้ก็ต้องสู้คงแต่วันที่ 8 ถ้าจะสู้เวลานี้ก็ยิ่งโง่กว่าตอนแรก..." กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี สำนักงานนายกรัฐมนตรี รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี (พิเศษ) วันที่ 11 ธันวาคม 2484

² กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี สำนักงานนายกรัฐมนตรี รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี (พิเศษ) วันที่ 11 ธันวาคม 2484

³ ก.

จึงเป็นอันว่ารัฐบาลไทยไคยินยอมทำสัญญาร่วมมือกับญี่ปุ่น ซึ่งจอมพลป. พิบูลสงคราม เป็นผู้ลงนามกับ นายชิโบคามิ เอกอัครราชทูตญี่ปุ่น เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ. 2484¹ แต่รัฐบาลไมไคแจ้งเรื่องนี้ให้สภาผู้แทนราษฎรทราบ จนกระทั่งถึงวันที่ 23 ธันวาคม ค่อม่า ทงนี้เคยเหตุผลว่าทางฝ่ายญี่ปุ่นขอร้องให้รัฐบาลไทยให้ถือเป็นความลับไว้ก่อน เพราะ ญี่ปุ่นยังไม่ถือว่าเป็นสัญญาที่ถูกตกลงเป็นสัญญาร่วมมือชั่วคราว²

หลังจากที่ไคลงนามในสัญญาร่วมมือกับญี่ปุ่นแล้ว ในคืนวันที่ 12 ธันวาคม ค่อม่า จอมพลป. พิบูลสงคราม ไคออกแถลงการณ์ทางวิทยุกระจายเสียงถึงเจตนาว่า **อย่าง** ชัดแจ้งที่จะร่วมมือกับฝ่ายญี่ปุ่นอย่างแน่วแน่ พอๆ ทานไคขอความเห็นใจจากประชาชนชาวไทย โดยยกเหตุผลอ้างว่า การทำสัญญาร่วมมือกับญี่ปุ่นฉบับนี้เป็นทางออกที่ดีที่สุด อันจะเป็น ประโยชน์แก่ประเทศชาติในสถานการณ์ที่คับขันเช่นนี้³ จอมพลป. กล่าวคำว่า "ข้าพเจ้า เห็นว่าในการที่เราผูกไมตรีกับญี่ปุ่นนั้น ย่อมเป็นของพึงประสงค์อย่างยิ่ง และเป็นของจำเป็น สำหรับขณะนี้⁴ พร้อมกันนี้ก็ขอให้ชาวไทยทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นหน่วยราชการหรือเจ้าของ

¹ พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ "หลังฉาดประกาศสงคราม" ใน จิตวิทยาการเมือง หน้า 247

² สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา รัฐสภา รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 4/2484 วันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2484

³ กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ แฟ้ม WW.2/2 : 16(5)
แถลงการณ์ร่วมมือกับญี่ปุ่น

⁴ กรมโฆษณาการ ข่าวโฆษณาการ ปีที่ 4 ฉบับที่ 12 ประจำเดือนธันวาคม พ.ศ. 2484

สถานที่ซึ่งมีทหารญี่ปุ่นพักอาศัยอยู่ ควรแสดงอริยาถ้อยไมตรีโดยจัดหาของรับประทาน
เท่าที่จะเอื้อเฟื้อ โด่แก่กองทหารญี่ปุ่น¹

ในวันที่ 14 ธันวาคม พ.ศ. 2484 รัฐบาลไทยได้ทำสัญญาความตกลงทางทหาร
กับญี่ปุ่นอีกฉบับหนึ่ง ซึ่งมีใจความสำคัญว่ากองทัพญี่ปุ่นและกองทัพไทยจะทำการรวมยุทธ
ต่อต้านกองทัพชาติใดในพม่า โดยแบ่งหน้าที่การปฏิบัติ²

ต่อมาวันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2484 ไทยกับญี่ปุ่นได้ตกลงทำสัญญาร่วมมือ
กันอีกครั้งหนึ่งมีชื่อว่า "กติกาสัญญาพันธมิตรระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น"
โดยมีจอมพลป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีและยังดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
การต่างประเทศอีกด้วย เป็นผู้ลงนามของฝ่ายไทย กับ นายเทอิจิ ฮูโบคามิ เอกอัคร-
ราชทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทย สัญญานี้มีสาระสำคัญว่า ในกรณีที่ประเทศไทยหรือประเทศ
ญี่ปุ่นขัดแย้งทางอาวุธกับประเทศภายนอก จะเป็นประเทศเดียวหรือหลายประเทศก็ตาม
ประเทศไทยหรือประเทศญี่ปุ่นจะเข้าข้างภาคีอีกฝ่ายหนึ่งในฐานะพันธมิตรทันที และจะให้
ความช่วยเหลือแก่ภาคีนั้นด้วยปัจจัยของคนในทางการเมือง เศรษฐกิจ และการทหาร³

¹ กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ แฟ้ม พว.2/2 : 1(1) เหตุการณ์
ตอนเริ่มต้นเมื่อญี่ปุ่นบุกไทย (คำชี้แจงของกระทรวงมหาดไทยแก่ประชาชนชาวไทย
ทั่วกัน)

² กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ แฟ้ม พว.2/2 : 2(8) ข้อตกลง
ระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น และสังข พิชโนทัย ความนึกในกรุง
หน้า 357 (บรรยายละเอียดในภาคผนวก ข.)

³ กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ แฟ้ม พว.2/2 : 3(2) กติกาสัญญา
พันธมิตรไมตรีระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น (บรรยายละเอียดในภาคผนวก จ.)

นอกจากนี้ยังมีข้อกำหนดความเข้าใจกันเป็นความลับอยู่ 3 ข้อคือ

1. ญี่ปุ่นจะช่วยเหลือไทยให้โค่นล้มที่เสียให้อังกฤษในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คือ สี่รัฐมลายูไคแก ไทบุรี กลังตัน ตรังกานุ ปลิศ และดินแดนสหรัไทยเดิม อันไคแก เมืองเชียงตุง และเมืองพาน กลับคืนให้ไทย
2. ไทยจะร่วมมือและช่วยเหลือญี่ปุ่นในการทำสงครามครั้งนี้
3. ยกเลิกข้อตกลงเรื่องกองทัพญี่ปุ่นผ่านดินแดนไทย เมื่อวันที่ 8

ธันวาคม เดือนเดียวกันนี้¹

ถ้าจะกล่าวโดยสรุปแล้วคตินาสัญญาพันธมิตรฉบับนี้เป็นการรับรองข้อความตามความตกลงระหว่างไทยกับญี่ปุ่น ซึ่งลงวันที่ 11 ธันวาคม นั้นเอง ซึ่งรัฐบาลได้นำคตินาสัญญาพันธมิตรฉบับนี้ และข้อกำหนดความเข้าใจกันเป็นความลับดังกล่าวเสนอต่อที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรในวันที่ 23 ธันวาคม ต่อมา ปรากฏว่าได้รับเสียงสนับสนุนจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรส่วนใหญ่ให้ดำเนินนโยบายร่วมมือกับญี่ปุ่นต่อไปให้ถึงที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อคำถามที่ตัวเลขไปไกลถึงขนาดว่า ไทยจะประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตรและเข้าร่วมอยู่ในแกนสัมพันธมิตรของฝ่ายอักษะประเทศด้วย หรือไม่นั้น ดูเหมือนจะทำให้ฝ่ายรัฐบาลมีท่าทีที่พอใจมาก หลวงวิจิตรวาทการตอบว่า

ฝ่ายทหารญี่ปุ่นเขามองว่า เราจะประกาศสงครามหรือไม่นั้น และจะถอนทูตหรือไม่นั้นเขาปล่อยให้อยู่ในดุลยพินิจของเรา เมื่อเราาร่วมรบกับเขาอย่างเต็มที่แล้ว เขาก็พอใจเราก็คอยดูเหตุการณ์กันไป แต่คิดว่าถ้ามีพฤติการณ์ที่จำเป็นที่ต้องทำเช่นนั้น โอกาสนั้นเราจะคงทำ... ส่วนปัญหาที่ว่าเราจะเข้าในเพลาสัมพันธมิตรหรือไม่นั้น ข้าพเจ้าคิดว่าสมาชิกทุกคนที่อยู่ในที่นี้คงเห็น

¹ กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ แฟ้ม WW.2/2 :3(3) - บันทึก
กตินาสัญญาพันธมิตรไทย-ญี่ปุ่น

พร้อมกันว่า เมื่อเราไต่ก้าวมาถึงขั้นนี้เราก็คงจะก้าวต่อไป รัฐบาลได้กำลังพิจารณาในเรื่องนี้อยู่เหมือนกัน...¹

มีข้อที่น่าสนใจจากกติกาสัญญานับน้อย 2 ประการ คือ

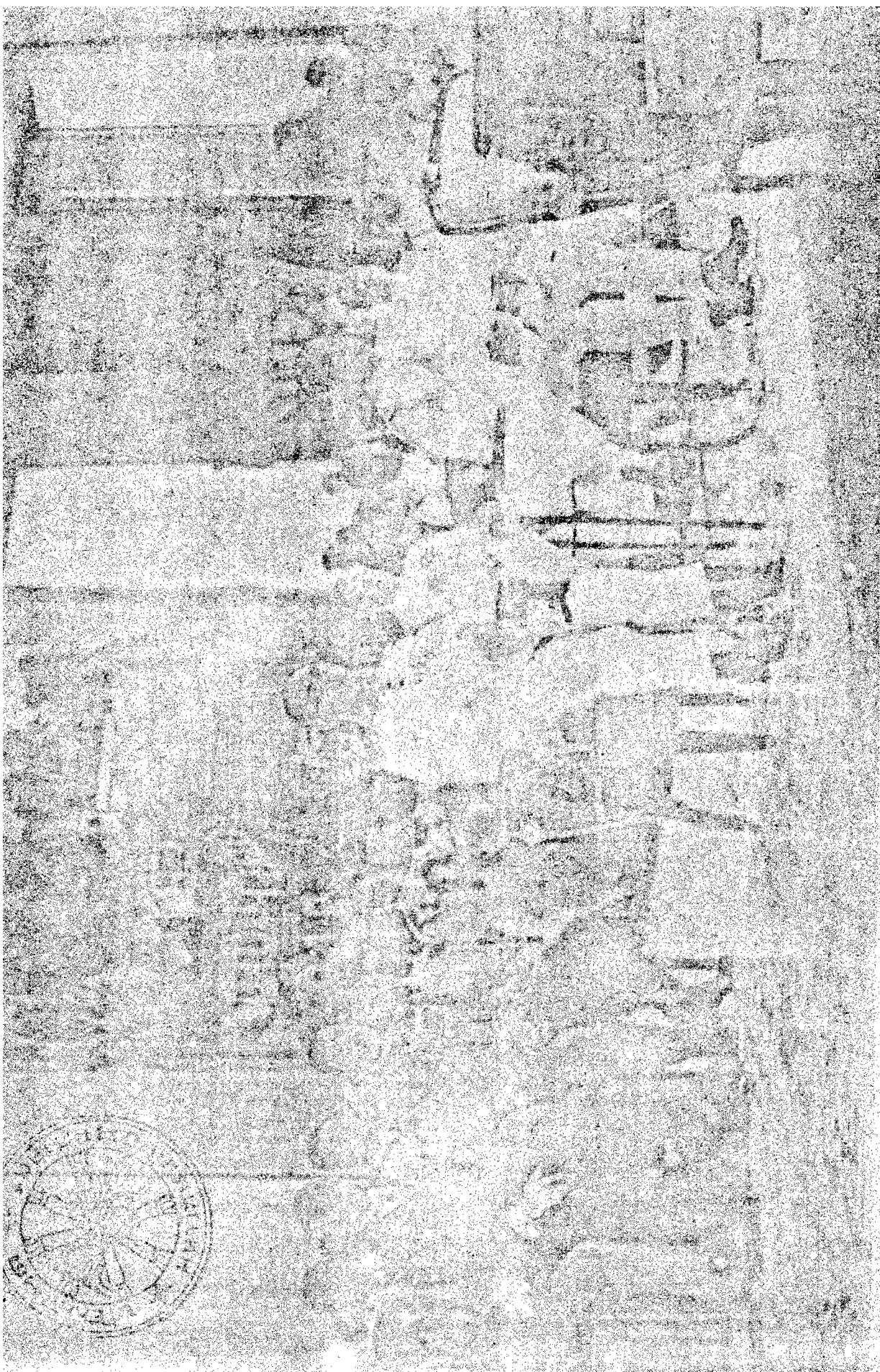
ประการแรก ภาษาที่ใช้ในกติกาสัญญาเป็นภาษาฝรั่งเศสแทนที่จะใช้ภาษาอังกฤษ เป็นการแสดงให้เห็นว่า ทั้งไทยและญี่ปุ่นในขณะนั้นเกิดความรังเกียจแม้แต่จะใช้ภาษาอังกฤษในการทำสัญญา²

ประการที่สอง กติกาสัญญาพันธไมตรีฉบับนี้มีข้อพิเศษกว่าสนธิสัญญาใดๆ ที่ไทยเคยทำกับต่างประเทศคือมีพิธีลงนามกันในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เฉพาะพระพักตร์พระพุทธรูปนามกันันในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (พระแก้วมรกต) ซึ่งเป็นครั้งแรกที่ไทยนำสิ่งศักดิ์ทางพุทธศาสนาเป็นสักขีพยานสนธิสัญญาระหว่างประเทศ³ , เกี่ยวกับเรื่องนี้ หลวงวิจิตรวาทการได้ให้เหตุผลว่า

¹ สำนักเลขาธิการรัฐสภา รัฐสภา รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 4/2484 วันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2484 เรื่องกรณีรัฐบาลได้ให้ความตกลงกับรัฐบาลญี่ปุ่น

² แคมลูน นุนท์ เมืองไทยสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 10

³ พระยาศรภักย์พิพัฒน์ ซึ่งลี้ภัยการเมืองไปอยู่ที่ออสเตรเลียในระหว่างสงคราม ได้เขียนวิจารณ์เกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า "...เอาคุณพระศรีรัตนตรัยมาปะปนกับการสงคราม ซึ่งทำให้ศัตรูเหยียดหยามพุทธศาสนา...ไปลงนามหนังสือสัญญาเป็นมิตรกับญี่ปุ่นที่วัดพระศรีรัตนตรัยศาสดาราม ดูเป็นการโง่เขลาบำรุงขวัญอย่างตึกโครมดี แต่คิดให้ซึ่งแล้วเมื่อฝ่ายญี่ปุ่นและไทยแพ้สัมพันธมิตรเช่นนี้ เราจะไปมองพระแก้วท่านอย่างไร..." โปรดดู นาวาเอกศรภักย์พิพัฒน์ 10,000 ไมล์ของข้าพเจ้า หน้า 332...

วันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๔
ที่ ๕๖๖/๒๕๖๔
เรื่อง อนุมัติโครงการ
ประจำปี ๒๕๖๔

เราไม่มีอะไรจะบังคับญี่ปุ่นให้มันคงต่อสัญญา แต่ญี่ปุ่นเป็นชาติที่นับถือพิธีการ ถ้าทำอะไรเป็นพิธีกับญี่ปุ่นจะช่วยให้มันคงขึ้นบ้าง... เราว่าญี่ปุ่นมีความจำเป็นอันหนึ่งคือ ความจำเป็นที่จะต้องแสดงตนเป็นผู้ถือพุทธศาสนา เพื่อให้ชาวเอเชียส่วนมากซึ่งเป็นพุทธศาสนิกชนเชื่อถือตน เมื่อเราไม่มีที่พึ่งทางอื่น เราก็ต้องพึ่งพระ ถ้าไคลงนามสัญญานี้ต่อหน้าพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ จะเป็นเครื่องผูกมัดดีกว่าอย่างอื่นที่จะทำให้ญี่ปุ่นเคารพในสัญญา... ให้ญี่ปุ่นเกิดความยำเกรงว่า ถ้าตนละเมิดเอกราชและอธิปไตยของไทย ให้เป็นการผิดสัญญาที่ต่อหน้าพระพุทธปฏิมากรแก้วมรกต พุทธศาสนิกชนทั่วเอเชียจะเกลียดชังญี่ปุ่น...¹

ต่อมาเมื่อภายหลังสงครามสงบแล้ว จอมพลป. พิบูลสงคราม ได้เขียนบันทึกชี้แจงเหตุผลที่ไทยต้องทำสัญญาร่วมมือกับญี่ปุ่นวันที่ 11, 14, และ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2484 เพราะถูกฝ่ายญี่ปุ่นบีบบังคับอย่างไม่มีทางเลือกที่ดีกว่านี้ พม่า ทานเขียนเล่าว่า

ถ้าประชาชนได้ทราบถึงการปฏิบัติของญี่ปุ่นที่บีบบังคับผมให้ทำสัญญาร่วมรบฉบับต่อมา... เชื่อว่าประชาชนจะรู้สึกเห็นใจผมและรัฐบาลชุดของผมเป็นที่สุด ถ้าจะบรรยายก็จะเป็นการยืดเยื้อ ขอสรุปแต่เพียงว่าผมได้โต้เถียงกับเขาในทางไม่ทำตามจนแสนจะปวดหัว เรายืนยันทางเดียวว่าจะไม่ทำอะไร ฝ่ายญี่ปุ่นที่ไคมาพูดเรื่องนี้ได้แก้กันมาเต็มบ้านเมือง สารพัดจะแก้กันมา มีทั้งนายพล นายพัน ทั้งนักการทูต ทุกคนส่งเสียงแต่จะให้เราทำตามเขา โต้เถียงกันบางครั้งตั้งแต่บ่าย 2 โมงจนถึง 24 นาฬิกาที่มีที่สุด

¹ พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ "หลังฉากประกาศสงคราม" ใน จิตวิทยาการเมือง หน้า 252 - 254

เราก็ต้องยอมทำตาม เพราะเขาบอกว่าถ้าไม่ทำตามวันนี้อาจพังนี้บาง
เขาจะปลดอาวุธไทยแน่นอน...ผมเห็นว่าเรายอมทำตามเขาก็ถือว่า สู้ทน
เก็บน้ำตาและเก็บความขำน้ำใจเพื่อแก้มือกันในวันข้างหน้า...¹

และจอมพลป. พิบูลสงคราม ได้ปฏิเสธข้อสงสัยที่ว่า พณฯ ท่านมีส่วนรู้เห็นเป็นใจ
กับฝ่ายญี่ปุ่นในการทำสัญญาร่วมมือทั้ง 3 ฉบับว่า

ขอปฏิญาณว่า แม้ตกลงปลงใจร่วมกับญี่ปุ่นด้วยวาจาที่ไม่มีแม่แต่น้อยและ
ยิ่งเป็นลายลักษณ์อักษรยิ่งไม่มีเลยที่เดียว คำโคสนาบางแห่งที่กล่าวหาว่า
ผมทำสัญญาร่วมรบกับญี่ปุ่นก่อนที่ญี่ปุ่นจะเข้าในประเทศไทยนั้น ขอคุณพระศรี-
รัตนไตรเป็นพยาน ผมไม่ได้เคยทำไว้...ก็เห็นได้ว่าการจะเข้ากับญี่ปุ่น
ยอมไม่นำประโยชน์มาให้ประเทศไทยเลยแม้แต่น้อย เพราะเห็นได้แต่
แรกแล้วว่า ญี่ปุ่นจะแพ้สงครามคราวนี้ออย่างแน่นอน...²

¹จอมพลป. พิบูลสงคราม "ความร่วมมือและต่อต้านญี่ปุ่นสมัยสงคราม"
ใน เมืองแรกประชาธิปไตย หน้า 436 - 437

และพลเอกเนตร ชมะโยธิน ให้ความเห็นในการที่จอมพลป. พิบูลสงคราม
เข้ากับฝ่ายญี่ปุ่นเต็มร้อยเปอร์เซ็นต์เช่นนี้ว่า อาจจะเป็นเพราะรัฐบาลไทย
หวาดระแวงว่าญี่ปุ่นจะปลดอาวุธรัฐบาลไม่อนุโลมตามญี่ปุ่น โปรรคู พลเอกเนตร
ชมะโยธิน งานใต้ดินของพันเอกโยธี หน้า 18 - 19

²จอมพลป. พิบูลสงคราม "ความร่วมมือและต่อต้านญี่ปุ่นสมัยสงคราม"
ใน เมืองแรกประชาธิปไตย หน้า 429 - 430

แต่อีกฝ่ายหนึ่งซึ่งอยู่รวมในเหตุการณ์นั้นด้วย เช่น นายปรีดี พนมยงค์ และ นายคิเรก ชัยนาม กลับไปขอเท็จจริงที่ต่างกับจอมพล. พิบูลสงคราม โดยยืนยันว่าเป็นเจตนาารมณ์อันแนบแน่นของจอมพล. แต่ผู้เดียวที่ดำเนินนโยบายนำประเทศไทยออกจากความเป็นกลางและทำสัญญาร่วมรบกับญี่ปุ่น นายคิเรก ชัยนาม เล่าเหตุการณ์ตอนนี้ว่า หลังจากที่ญี่ปุ่นโจมตีฐานทัพสหรัฐอเมริกาที่เพิร์ล ฮาร์เบอร์ แล้ว จอมพล. พิบูลสงคราม ก็ได้เรียกประชุมคณะรัฐมนตรี โดย พณฯ ท่าน พยายามชักชวนคณะรัฐมนตรีให้ร่วมมือกับญี่ปุ่นมากขึ้น เนื่องจากเผด็จการอย่างใกล้ชิดและถือว่าเป็นการดีที่สุดที่จะร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น มิฉะนั้นญี่ปุ่นจะไม่เชื่อในความซื่อสัตย์ของไทย มีหน้าซ้ำ จอมพล. ยังได้บอกว่าการลงเรื่องการทำสัญญาร่วมมือกับญี่ปุ่นไว้เรียบร้อยแล้ว และได้ชักเอากั๊ก-ราชทูตญี่ปุ่นให้มาพบที่ท่าเทียบในหนึ่งชั่วโมง เมื่อเอกอัครราชทูตญี่ปุ่นมาพบตามเวลาที่นัด จอมพล. พิบูลสงคราม ได้ปลุกตัวไปลงนามแล้วผู้เดียว ทั้งที่ได้รับการคัดค้านจาก นายปรีดี พนมยงค์¹ ส่วน นายคิเรก ชัยนาม ซึ่งดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ก็ไม่ได้มีส่วนรับรู้การกระทำครั้งนี้เลย²

และจากหลักฐานของฝ่ายญี่ปุ่นที่ ศาสตราจารย์สิดด์ อ้างไว้คือ จอมพล. พิบูลสงคราม ได้ให้สัญญาด้วยวาจากับฝ่ายญี่ปุ่นว่าจะร่วมมือทางทหารกับญี่ปุ่น ตั้งแต่หลังสงครามอินโดจีนแล้ว ซึ่งฝ่ายญี่ปุ่นคาดว่าไทยจะต้องรักษาคำมั่นสัญญานี้ หลังจากที่ขอให้ไทยยินยอมให้กองทัพญี่ปุ่นผ่านดินแดนแล้ว เอกอัครราชทูตญี่ปุ่นคือนายชูโบคามิอาจจะเรียกร้องให้จอมพล. พิบูลสงคราม ทำ ความตกลงใหม่ คือเข้าร่วมมือทางทหารกับญี่ปุ่น ถ้านำหลักฐานนี้มาพิจารณาแล้วจะเห็นว่าสอดคล้องกับเหตุการณ์ของจอมพล. พิบูลสงคราม

¹ นายฉันทนา (นามแฝง) X.O. Group - เรื่องภายในขบวนการเสรีไทย
หน้า 36

² Nicol Smith and Blake Clark. Into Siam the Underground Kingdom. p.265.

ที่โอนเอียงมาทางญี่ปุ่นตั้งแต่ได้รับข่าวชัยชนะของญี่ปุ่นในสงครามภาคแปซิฟิก และขณะนั้น แนวโน้มของสงครามมีทิศทางว่าฝ่ายอักษะจะโค่นล้มชนะ จึงอาจจะมีส่วนทำให้คณะรัฐมนตรีส่วนใหญ่เห็นผลเลิศในการเข้าร่วมมือกับญี่ปุ่น และข้อเสนอของญี่ปุ่นที่จะให้ดินแดนแก่ไทยนั้น ยังเป็นการสอดคล้องกับนโยบายชาตินิยมของจอมพล. พิบูลสงคราม และรัฐมนตรีบางคน ที่มีนโยบาย "ไทยรวมไทย" ด้วยเหตุนี้ในวันที่ 11 ธันวาคม ไทยจึงตกลงทำสัญญา ร่วมมือกับญี่ปุ่น และผูกมัดตัวเองกับญี่ปุ่นมากขึ้นในกติกาสัญญาพันธมิตร วันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2484

การประกาศสงครามของประเทศไทยต่ออังกฤษและสหรัฐอเมริกา วันที่ 25 มกราคม 2485

การประกาศสงครามของประเทศไทยครั้งนี้ นับว่าเป็นความล้มพินทุ์ชั้นสูงสุดระหว่าง ไทยกับญี่ปุ่น เพราะจะเป็นการประกาศจุดยืนของประเทศไทยอย่างเปิดเผยว่า ไทยตกลง เป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นอย่างเต็มที่ ซึ่งเหตุการณ์ได้ดำเนินมาเป็นลำดับดังนี้

เมื่อรัฐบาลไทยตกลงร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นแล้ว ก็มีการปรับปรุงคณะรัฐมนตรี ครั้งใหม่ เป็นที่น่าสังเกตว่า นายปรีดี พนมยงค์ และนายคิเรก ชัยนาม ผู้มีความเห็น ไม่ตรงกับจอมพล. พิบูลสงคราม ตั้งแต่เมื่อญี่ปุ่นบุกเข้าประเทศไทย ต้องพ้นจากตำแหน่ง รัฐมนตรีทั้งคู่โดยในวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2486 นายปรีดี ได้รับเลือกให้เป็นผู้สำเร็จ ราชการแทนเจ้าพระยาอมรรต (ปั้น สุขุม) ซึ่งถึงแก่อสัญกรรม ส่วนนายคิเรก ชัยนาม ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเอกอัครราชทูตไทยประจำประเทศญี่ปุ่น เมื่อวันที่ 5 มกราคม พ.ศ. 2485 แทนพระยาศรีเสนา¹ จึงทำให้ไม่มีผู้ใดคอยคัดค้าน จอมพล. พิบูลสงคราม อีกต่อไป จนในที่สุด วันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2485 รัฐบาลไทยได้ประกาศสงครามกับ

¹คิเรก ชัยนาม ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 121

อังกฤษและสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีแถลงการณ์จากรัฐบาลสรุปว่า อังกฤษและสหรัฐอเมริกา
ได้รุกรานไทยโดยใช้เครื่องบินทิ้งระเบิดทำลายชีวิตและทรัพย์สินของชาวไทยอย่างโหดเหี้ยม
ผิดวิสัยอารยชน ซึ่งรัฐบาลไทยไม่สามารถจะทนต่อไปได้ ฉะนั้นรัฐบาลไทยจึงได้ประกาศ
สถานะสงครามระหว่างไทยกับอังกฤษ (บริเตนใหญ่) และสหรัฐอเมริกาตั้งแต่วันที่ 25
ของวันที่ 25 มกราคม เป็นต้นไป และมีถ้อยแถลงเหตุผลประกอบในการประกาศ
สงครามครั้งนี้ด้วยว่า

ตั้งแต่แรกทีอังกฤษได้แจ้งกรณมาทางตะวันออก ประเทศไทยก็ได้รับการ
เบียดเบียนบีบคั้นไม่ขาดสาย อังกฤษได้ขึ้นทอนดินแดนและแบ่งแยกเชื้อชาติไทย
ให้กระจัดกระจายและกระทำการทุกอย่างให้ชาติไทยอ่อนแอในทางการคลัง
และเศรษฐกิจ อังกฤษก็เข้าคุมเส้นชีวิตและบีบบังคับไทยทุกสถาน... ส่วน
ทางสหรัฐอเมริกานั้นเล่าก็ดำเนินนโยบายอย่างเดียวกับอังกฤษ ชาวไทย
ทั้งหลายคงจะยังจำได้ว่าในกรณีพิพาทระหว่างไทยกับอินโดจีนที่แล้วมา
สหรัฐอเมริกาได้ชักขวางทางเดินของไทยทุกประการ ตลอดถึงริบเครื่องบิน
และอาวุธยุทธภัณฑ์ที่ไทยส่งซื้อและชำระเงินให้เสร็จ ทางประวัติศาสตร์
ยังแสดงให้เห็นว่า เมื่อคราวพิพาทระหว่างไทยกับฝรั่งเศสใน ร.ศ. 112
นั้น ไทยได้ขอให้สหรัฐอเมริกาช่วยระงับกรณีพิพาทด้วยความเป็นธรรม เพื่อ
ความดีของมนุษย์ แต่สหรัฐอเมริกาก็มิได้นำพาแต่ประการใด กลับปล่อยให้ไทย
ถูกกดขี่ข่มเหงมาแต่ครั้งกระโน้น... ไทยร่วมมือทำสัญญาพันธมิตรก็เพราะว่า
รู้สึกความผูกพันในหน้าที่ที่เป็นชาวเอเชีย จึงได้ร่วมมือทำสัญญาพันธมิตรกับ
ญี่ปุ่น...¹

¹ "ประกาศสงครามต่อบริเตนใหญ่และสหรัฐอเมริกาในพระปรมาภิไธย
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 59 ตอนที่ 31
ลงวันที่ 25 มกราคม 2485

ภายหลังการประกาศสงครามแล้ว หลวงวิจิตรวาทการในฐานะรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ¹ จึงชี้แจงเหตุผลของการประกาศสงครามครั้งนี้ต่อสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2485 ว่า รัฐบาลได้พิจารณาอย่างรอบคอบแล้ว เห็นว่า หนทางที่จะรักษาไว้ซึ่งเกียรติยศของชาติไทย ก็คือการเข้าร่วมมือกับญี่ปุ่นทำสงครามเพื่อปราบปรามฝ่ายอธรรม คือ อังกฤษและสหรัฐอเมริกา ปรากฏว่า บรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต่างก็ให้ความสนับสนุนการประกาศสงครามของรัฐบาลอย่างพร้อมเพรียงกัน²

การประกาศสงครามของไทยครั้งนี้มีเงื่อนไขชวนให้คิดว่าเหตุใดไทยจึงประกาศสงครามมีเบื้องหลังอะไรหรือไม่ และเกี่ยวข้องกับฝ่ายญี่ปุ่นอย่างไร เพราะบุคคลสำคัญในคณะรัฐบาลที่มีส่วนร่วมในเหตุการณ์ครั้งนั้น เช่น จอมพลป. พิบูลสงคราม หลวงวิจิตรวาทการ และหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ ต่างก็ให้เหตุผลเมื่อสงครามยุติแล้วในทำนองเดียวกันว่าไทยมีความจำเป็นในเรื่องต่าง ๆ จึงต้องประกาศสงครามเพื่อผลประโยชน์ของชาติ³ ดังเช่นเหตุผลที่ จอมพลป. พิบูลสงครามชี้แจงว่า "การประกาศสงครามกับอังกฤษ อเมริกาก็ดี เหล่านี้อยู่ในลักษณะเป็นกลอุบายให้เราสามารถประທံงชาติไว้ เพื่อการต่อสู้ญี่ปุ่นถึงที่ได้ปฏิบัติมาแล้วในระยะต่อมา ซึ่งเป็นผลทำให้ชาติไทยได้รับความปลอดภัยมาจนบัดนี้ ดังที่พี่น้องจะเห็นด้วยตนเองแล้ว"⁴

¹หลวงวิจิตรวาทการ คำร่างตำแหน่งแทน นายคิเรก ชัยนาม โปรดดู ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์ รัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปี (2475 - 2517) หน้า 381 - 382

²สำนักเลขาธิการรัฐสภา รัฐสภา รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 8/2484 - 2485 (วิสามัญ) ครั้งที่ 3 สมัยที่ 2 วันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2485

³พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ "หลังฉกประกาศสงคราม" ใน จิตวิทยาการเมือง หน้า 264 - 276

⁴จอมพลป. พิบูลสงคราม "ความร่วมมือและต่อต้านญี่ปุ่นสมัยสงคราม" ใน เบื้องแรกประชาธิปไตย หน้า 473

จากการศึกษาแง่มุมต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องนี้โดยพิจารณาจากหลักฐานต่าง ๆ และสถานการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศในขณะนั้นพบว่า ภายหลังจากที่ญี่ปุ่นโจมตีเพิร์ลฮาร์เบอร์ แล้ว ก็เป็นฝ่ายรุกไล่ได้ชัยชนะในทุก ๆ สมรภูมิ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในวันที่ 10 ธันวาคม 2484 ญี่ปุ่นสามารถจมเรือ ริพัลส์ (Repulse) และปรินซ์ ออฟเวลส์ (Prince of Wales) ของอังกฤษที่อ่าวชายฝั่งตะวันออกของมลายู¹ และญี่ปุ่นสามารถตีหน้าเข้ามลายูได้อย่างรวดเร็ว จนกองทัพอังกฤษไม่สามารถต้านทานกองทัพญี่ปุ่นได้ ส่วนของกองทัพอากาศญี่ปุ่นแล้ว ทางด้านสิงคโปร์ ถูกญี่ปุ่นโจมตีทางอากาศอย่างหนัก สถานการณ์ขณะนั้นแสดงว่าญี่ปุ่นกำลังได้เปรียบ ทำให้มีการเมืองและนักการทหารของไทยบางคนมีความคิดเห็นว่าญี่ปุ่นจะได้ชัยชนะในที่สุด หากไทยร่วมมือกับญี่ปุ่นเพียงครั้ง ๆ กลาง ๆ เช่นนี้ต่อไป เมื่อญี่ปุ่นชนะแล้วไทยจะไม่ได้อะไรเลย จึงควรร่วมมือกับญี่ปุ่นอย่างเต็มที่ โดยประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกา เพื่อจะได้ชื่อว่าเป็นฝ่ายชนะสงคราม และได้รับผลประโยชน์ตอบแทนบางอย่างอีกด้วย ตามความเห็นของ นายทวี บุณยเกตุ ซึ่งเป็นเลขาธิการคณะรัฐมนตรีในสมัยนั้นเขียนแล้วว่า คงสืบเนื่องจากการที่เรือรบของอังกฤษ 2 ลำ ถูกญี่ปุ่นทำลายไ้ภายในวันเดียวกันนี้เอง จึงเป็นเหตุให้ หลวงวิจิตรวาทการเสนอความเห็นต่อที่ประชุมคณะรัฐมนตรีว่า ควรจะประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกา และได้รับความเห็นชอบจากนายกรัฐมนตรี ซึ่งดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศอีกตำแหน่งหนึ่งด้วย²

¹ F.C. Jones, Hugh Borton and B.R.Pearn. Survey of International Affairs 1939-1946 : The Far East 1942-1946. p.52.

² ทวี บุณยเกตุ "ข้อเท็จจริงเพิ่มเติมเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ในประเทศไทยระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2" ใน เบื้องแรกประชาธิปไตย หน้า 314

จากข้อคิดเห็นของนายทวี จึงอาจจะเป็นไปได้เพราะเท่าที่ปรากฏหลักฐานที่ได้กล่าวมาแล้วว่า จอมพลป. พิบูลสงคราม และหลวงวิจิตรวาทการ มีความโน้มเอียงไปในทางที่จะร่วมมือกับฝ่ายญี่ปุ่นและร่วมมืออย่างเต็มที่ เพราะญี่ปุ่นเสนอที่จะให้คืนแดนที่ไทยเสียไปคืนมา ข้อเสนอของญี่ปุ่นจึงกล่าวถึงสอดคล้องกับ "นโยบายไทยรวมไทย" ของบุคคลทั้งสองอย่างแท้จริง¹ และอาจจะเป็นไปได้ก็อีกว่า บุคคลทั้งสองท่านได้เห็นความสามารถของญี่ปุ่นในการจมเรือ 2 ลำ ของอังกฤษซึ่งมีประสิทธิภาพในการรบมาก ซึ่งเยอรมนีพยายามที่จะทำลายเรือ 2 ลำนี้ในการรบทางทะเลภาคยุโรปมาแล้วแต่ไม่สำเร็จ ประกอบกับการรบอย่างห้าวหาญของญี่ปุ่น อาจจะทำให้บุคคลทั้งสองท่านเชื่อว่า ญี่ปุ่นจะต้องเป็นชนะในที่สุด และจากถ้อยแถลงของหลวงวิจิตรวาทการที่เคยกล่าวไว้ในที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2484 ที่ว่า ถ้ามีพฤติการณ์ที่จำเป็นที่ต้องประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตรแล้ว ประเทศไทยก็ต้องทำ² ก็ย่อมเป็นการพิสูจน์ให้เห็นว่า เป็นไปตามที่หลวงวิจิตรวาทการคาดหมายไว้จริง ๆ และนโยบายนี้ก็ได้รับการยืนยันจากถ้อยแถลงของหลวงวิจิตรวาทการเอง ที่ได้ให้สัมภาษณ์แก่มติพิมพ์ญี่ปุ่นที่สิงคโปร์ หลังจากที่ไทยประกาศสงครามแล้วว่า "การประกาศสงครามของเราตอนนั้นทำเพื่อเป็นพิธีเท่านั้น...ถ้าเราไม่เห็นอกเห็นใจญี่ปุ่นมาแต่แรก เราก็คงไม่ยอมให้กองทัพญี่ปุ่นผ่านประเทศเมื่อตอนเริ่มสงคราม...คงไม่มีรัฐบาลไหนจะตัดสินใจเรื่องสำคัญเช่นนี้ได้ในเวลาเพียง 2 - 3 ชั่วโมง เราตกลงใจมานานแล้วที่จะดำเนินการเช่นนั้น"³

¹ Donald E. Neuchterlain. Thailand and the Struggle for Southeast Asia. p.74.

² สำนักเลขาธิการรัฐสภา รัฐสภา รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 4/2484 วันที่ 23 ธันวาคม 2484 เรื่อง กรณีที่รัฐบาลได้ทำความตกลงกับรัฐบาลญี่ปุ่น

³ แกมสุข นุ่มนนท์ เมืองไทยสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 13 (อ้างอิงมาจากหนังสือพิมพ์ Malai Sinpo 26 มกราคม 2485)

และจากหลักฐานของฝ่ายญี่ปุ่นที่ ศาสตราจารย์ฟลัด อ้างในวิทยานิพนธ์เรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับไทย 1928 - 1941" ก็ระบุไว้สอดคล้องกับถ้อยแถลงของหลวงวิจิตรวาทการข้างต้น กล่าวคือ หลังจากที่ไทยตกลงให้กองทัพญี่ปุ่นผ่านดินแดนแล้ว ฝ่ายคณะทูตและทหารญี่ปุ่นได้ปรึกษากับ จอมพล. พิบูลสงครามอย่างลับ ๆ จอมพล. กล่าวกับฝ่ายญี่ปุ่นตอนหนึ่งว่า จะต้องพยายามอย่างหนักในการเปลี่ยนความรู้สึกของคนไทยที่มีความรู้สึกนิยมตะวันตกและอเมริกา แม้ญี่ปุ่นจะมีส่วนช่วยให้ไทยได้ดินแดนคืนมาบางส่วน คราวกรณีพิพาทอินโดจีนก็ตาม แต่คนไทยโดยเฉพาะข้าราชการพลเรือนยังคงต่อต้านญี่ปุ่นอยู่ จอมพล. ขอเวลาจากฝ่ายญี่ปุ่นในการเปลี่ยนความรู้สึกนี้ และยังไม่บอกกับญี่ปุ่นเลยว่า ไทยได้ส่งโทรเลขไปถึงผู้นำจีนให้เขารวมวงไพบูลย์กับญี่ปุ่น จอมพล. ให้คำยืนยันแก่ญี่ปุ่นว่าจะไม่มีการต่อต้านญี่ปุ่นในประเทศไทย และกล่าวเลยว่าไทยได้เตรียมที่จะประกาศสงครามกับอังกฤษ และอเมริกาแต่ยังรอคำตอบจากญี่ปุ่น และต้องการเวลาเตรียมใจสำหรับคนไทย เช่นเดียวกับการรวมสัญญาไตรภาคี¹

จากหลักฐานนี้ย่อมแสดงว่า การประกาศสงครามของไทยครั้งนี้ญี่ปุ่นมิได้บีบบังคับไทยแต่อย่างใด² หากแต่เป็นความประสงค์ของฝ่ายไทย ทั้งนี้เพื่อผลประโยชน์ของฝ่ายไทยเอง ดังจะเห็นได้จาก แถลงการณ์ของกรมโฆษณาการในเคื่อนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2485 มีความตอนหนึ่งว่า "การที่เราเข้ากับญี่ปุ่นนั้นเพราะเราเห็นว่าญี่ปุ่น

¹ Edward Thadeus Flood. Japan's Relations with Thailand, 1928-1941. p.719.

² แม้แต่คำให้สัมภาษณ์ของพันเอกหาญรา ทูตทหารญี่ปุ่นหลังจากที่ไทยได้ประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตรแล้ว ก็ยืนยันว่า "การที่ประเทศไทยเข้าร่วมมือกับญี่ปุ่นในสงครามครั้งนี้ เป็นไปตามความสมัครใจของไทยเอง มิได้ถูกญี่ปุ่นบีบบังคับแต่อย่างใด" กองประวัติศาสตร์และพิพิธภัณฑ์ทหาร กรมการศึกษาวิจัย กระทรวงกลาโหม หนังสือ บสส. แผ่นที่ 3 พ.ศ. 2485 เรื่องบันทึกการประชุมให้สัมภาษณ์ระหว่างผู้แทนหนังสือพิมพ์ประเทศไทยกับเอกอัครราชทูตญี่ปุ่น

จะชนะนั้นหรือ เปล่าเลย เพราะเราถูกบังคับด้วยกำลังทหารนั้นหรือ เปล่าเลย
ที่เราเข้ากับญี่ปุ่นนั้นเพราะอังกฤษบีบคั้นเรามาก...เราไม่ไ้รวมรบเพราะเห็นว่า
ญี่ปุ่นจะเป็นฝ่ายชนะ เราไม่ไ้รวมรบเพราะญี่ปุ่นใช้กำลังบังคับเราเลย เราเข้าร่วม
รบก็เพราะต้องการจะปลดแอกพวกเรา"¹

และจากคำปราศรัยตอนหนึ่งของ จอมพล. พิบูลสงคราม ในคืนวันที่ 12
ธันวาคม พ.ศ. 2484 หลังจากที่โคลงนามในสัญญาร่วมมือกับญี่ปุ่น วันที่ 11 ธันวาคม
มีความตอนหนึ่งว่า "ข้าพเจ้าเชื่อว่าเมื่อชัยชนะมาสู่กองทัพญี่ปุ่นแล้ว ชัยชนะอันนั้นก็คง
จะมาถึงกองทัพไทยด้วยคู่เดียวกัน ข้าพเจ้าเชื่อว่าผลประโยชน์ใด ๆ ที่กองทัพญี่ปุ่น
จะได้รับจากชัยชนะนั้น ข้าพเจ้าก็เชื่อว่ากองทัพหรือประเทศไทยย่อมจะได้รับประโยชน์
บ้าง ไม่โดยทางตรงก็โดยปริยาย"²

เป็นที่น่าสังเกตว่าการประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกานี้เป็นไป
อย่างเร่งด่วนมาก แม้กระทั่งการลงนามในประกาศนี้ก็มิใช่เพียงผู้สำเร็จราชการเพียง
2 ท่านจากทั้งหมด 3 ท่าน ซึ่งความจริงแล้วต้องถือว่าเป็นประกาศที่ไม่สมบูรณ์ครบถ้วน
แต่รัฐบาลจอมพล. พิบูลสงครามก็สามารถประกาศได้ ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่า
รัฐบาลลงมติการแสดงให้เห็นว่า รัฐบาลสามารถกระทำการใด ๆ ได้ทุกอย่างโดยมิต้อง
คอยรับความเห็นชอบจากผู้อื่น³

ถ้อยเหตุนี้ การประกาศสงครามนี้จึงแสดงให้เห็นว่า เป็นมติของนายกรัฐมนตรี
และพวกพ้องเพียงไม่กี่คน แม้กระทั่งนายไฟโรจน์ ชัยนาม อธิบดีกรมโฆษณาการ
ในขณะนั้น ซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวกับการออกแถลงการณ์ประกาศสงครามโดยตรง ก็ไม่ทราบเรื่อง
นี้มาก่อนเลย นายไฟโรจน์ เล่าว่า "การกระจายเสียงประกาศสงครามนี้ หลวงวิจิตรวาทการ

¹กรมโฆษณาการ ข่าวโฆษณาการ ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 ประจำเดือนกุมภาพันธ์
พ.ศ. 2485

²กรมโฆษณาการ ข่าวโฆษณาการ ปีที่ 4 ฉบับที่ 12 ประจำเดือนธันวาคม
พ.ศ. 2484

³แถมสุข นุ่มนนท์ เมืองไทยสมัยสงครามโลก หน้า 14

เป็นผู้ไปสั่งการตีของร้องเปล่าขึ้นเอง ผมเองก็ไม่ทราบเพิ่งจะมารู้เมื่อเสร็จเรื่องไปแล้ว"¹

อย่างไรก็ตามไม่ว่าจะเป็นเพราะกุศโลบายให้ชาติอยู่รอด หรือจะเป็นเพราะต้องการผลประโยชน์ร่วมกับญี่ปุ่นก็ตาม การประกาศสงครามของไทยก็มีโครงสร้างความปลอดภัยให้กับญี่ปุ่นเท่าใดนัก ดังที่พันเอกถนัด คอมันตร์ เล่าว่า "ทางฝ่ายญี่ปุ่นเองรู้สึกแปลกใจที่ไทยประกาศสงคราม ญี่ปุ่นเห็นว่าจะเป็นการเพิ่มภาระรับผิดชอบให้กับญี่ปุ่นมากขึ้น เนื่องจากไคม์กติกาสัญญาพันธมิตรระหว่างไทยกับญี่ปุ่นผูกมัดอยู่แล้ว ญี่ปุ่นจึงไม่ค่อยจะยินดียินร้ายเท่าใดนัก"² ส่วนนายคิเรก ชัยนาม เขียนเล่าว่า ทางฝ่ายญี่ปุ่นมีความเห็นออกเป็นสองฝ่าย คือ ฝ่ายหนึ่งเห็นชอบและพอใจที่ไทยประกาศสงคราม แต่อีกฝ่ายหนึ่งไม่เห็นด้วย เพราะถ้าไทยไม่ประกาศสงคราม ญี่ปุ่นอาจจะประโยชน์จากไทยมากกว่า เพราะสัมพันธมิตรคงไม่กล้าทำการรุนแรงกับไทย ซึ่งญี่ปุ่นจะได้ประโยชน์ด้วย แต่เมื่อประเทศไทยประกาศสงครามเช่นนั้นแล้ว ก็คงจะถูกฝ่ายสัมพันธมิตรปฏิบัติเต็มที่ในฐานะประเทศคู่สงคราม³ ส่วนเซอร์โจเซฟท์ กรอสบี้ อัครราชทูตอังกฤษ

¹ ศาสตราจารย์ไพโรจน์ ชัยนาม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ชานี สุขเกษม เป็นผู้สัมภาษณ์ที่บ้านพักเลขที่ 104/3 ถนนเพชรบุรีตัดใหม่ กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม พ.ศ. 2522

² พันเอก(พิเศษ)ถนัด คอมันตร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ชานี สุขเกษม เป็นผู้สัมภาษณ์ที่บ้านพักเลขที่ 123/1 ถนนเพชรบุรี กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 5 เมษายน พ.ศ. 2522

ในขณะที่ไทยประกาศสงครามนั้น พันเอกถนัด คอมันตร์ ดำรงตำแหน่ง เลขานุการทูตไทย สถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงโตเกียว

³ คิเรก ชัยนาม ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 162 ขณะที่ไทยประกาศสงครามนั้น นายคิเรก ชัยนาม ดำรงตำแหน่งเอกอัครราชทูตไทย ประจำประเทศญี่ปุ่น กรุงโตเกียว

ในระหว่างสงครามมีความเห็นอกเห็นใจไทยว่า จอมพลป. พิบูลสงคราม ไม่มีความตั้งใจจะเข้าข้างญี่ปุ่นจนกระทั่งวินาทีสุดท้าย เพราะความอ่อนแอทางกำลังทหารของอังกฤษในภาคตะวันออกไกล จึงทำให้ไทยต้องเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น¹ และไทยอยู่ในฐานะลำบาก ถ้าสู้คงต้องถูกญี่ปุ่นยึดครอง ปลอดภัย และนองเลือด แต่ไม่เห็นควยที่ไทยร่วมมือช่วยเหลือญี่ปุ่นในตอนหลัง โดยการรื้อลงนามในสัญญาความร่วมมือกับญี่ปุ่น แล้วรีบประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกา²

จากที่กล่าวมาทั้งหมดแล้วจะเห็นได้ว่า สาเหตุที่ทำให้ไทยประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกา วันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2485 นั้น ปัจจัยที่มีส่วนสำคัญก็คือ ลักษณะความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับญี่ปุ่นตั้งแต่การทำกติกาสัญญาไมรุรุกรานกรณีพิพาทอินโดจีน การยอมให้ญี่ปุ่นผ่านดินแดนและการทำกติกาสัญญาพันธมิตรกับญี่ปุ่นทั้งสามฉบับ จากการคาดคะเนว่าญี่ปุ่นจะได้รับชัยชนะในขั้นสุดท้ายและจากการเล็งผลเลิศจากการเข้าร่วมเป็นร่วมตายกับญี่ปุ่น ประกอบกับการถูกญี่ปุ่นบีบบังคับ จึงทำให้ผู้นำไทยตัดสินใจนำประเทศไทยเข้าสู่สงครามอย่างเต็มที่ ซึ่งเป็นการสอดคล้องกับสมมติฐานข้อ 2 ที่ว่าจากลักษณะความใกล้ชิดระหว่างไทยกับญี่ปุ่นเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ไทยต้องเข้าร่วมสงครามในฐานะพันธมิตรของญี่ปุ่น

¹ Sir Josiah Crosby. Siam : The Crossroads. p.122-127.

² Ibid., p.244-247.

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในระหว่างปี พ.ศ. 2485 - 2488

เมื่อรัฐบาลไทยได้ประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตรแล้ว ก็ดำเนินการให้ความร่วมมือกับญี่ปุ่นในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง การทหาร เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม เพื่อให้เป็นไปตามกติกาสัญญาพันธมิตรที่ได้ออกไว้

ในช่วงเวลานี้จากเริ่มสงครามโลกครั้งที่สองทางค่ายเมิซึก ญี่ปุ่นส่วนใหญ่ต้องการบุกไมตรีกับญี่ปุ่นที่เมืองฟิเมืองนอง และในขณะที่เดียวกัน ญี่ปุ่นก็พยายามเอาอกเอาใจโดยการกลวดยกของประเทศไทยที่ให้ความร่วมมือกับญี่ปุ่นเพื่อสร้างวงไพบูลย์รวมแห่งมหาเอเชียบูรพา ดังจะเห็นได้จากสุนทรพจน์ของพลเอกโทโจ นายกรัฐมนตรีญี่ปุ่นที่กล่าวทางวิทยุกระจายเสียงกรุงโตเกียว เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2484 มีความตอนหนึ่งที่ว่า หากกล่าวรวมเอเชียเข้าไว้

ข้าพเจ้ารู้สึกดีและยินดีเป็นอย่างยิ่ง ในโอกาสที่ประเทศญี่ปุ่นและประเทศไทยได้ลงนามในกติกาสัญญาวางความสัมพันธทางการเมือง การทหาร และเศรษฐกิจ ... ประเทศไทยภายใต้การนำของ พญา ทาน ได้แสดงให้เห็นท่าทีอันเด็ดขาด และชัดเจนโดยการร่วมมือกับประเทศญี่ปุ่นทุกประการ นับเป็นประวัติศาสตร์อันยิ่งใหญ่ และน่าอัศจรรย์ที่จะได้สถาปนามหาเอเชียตะวันออกให้แข็งแกร่งมั่นคงยิ่งขึ้น ...²

และเช่นเดียวกับที่ พลโท อีคา มุนิซุการทหารทหารสูงสุดแห่งกองทัพญี่ปุ่นในประเทศไทย ได้กล่าวคำปราศรัย

¹ แถบข่าว นูเมนท์ เมืองไทยสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 23 (อ้างอิงมาจากหนังสือพิมพ์ Nippon Times 25 มกราคม 2485)

² "สุนทรพจน์ของนายกรัฐมนตรีญี่ปุ่น" ที่กรุง 26 ธันวาคม 2484 หน้า 1

ทางวิทยุกระจายเสียง เมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2485 แก่ประชาชนชาวไทย มีความ
ตอนหนึ่งว่า

ส่วนประเทศไทยเป็นประเทศของพสกนิกร คือต้องการให้เป็นประเทศเอกราช
ที่เข้มแข็งมั่นคงตนเอง และความมุ่งหวังของประชาชนคนไทยพร้อมเพรียงกันนั้น
คือ ต้องการให้ประเทศไทยเป็นประเทศมหาอำนาจและช่วยแบ่งเบาภาระไป
ส่วนหนึ่งในอนาคตที่จะสร้างระเบียบของมหาเอเชียตะวันออก ประเทศไทยกับ
ประเทศญี่ปุ่นทั้งสอง ไม่เคยปรากฏว่าใครจะทำการเบียดเบียนผลประโยชน์
ซึ่งกันและกันเลย ...¹

จอมพล ป. พิบูลสงคราม ต้องการเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น เพราะต้องการความช่วยเหลือ
ทางเศรษฐกิจจากญี่ปุ่นด้วย ท่านเคยปรากฏเปรียบเทียบการการขายของไทยกับอังกฤษและญี่ปุ่น
ว่า ไทยตกอยู่ในอิทธิพลอังกฤษทางด้านการเศรษฐกิจ แต่อังกฤษไม่ยอมขายสินค้าให้ไทย นึกกับ
ญี่ปุ่นที่สนับสนุนไทยทุกอย่าง แม้ว่าจะไม่มีอิทธิพลอยู่ในประเทศไทยก็ตาม² ยิ่งไปกว่านั้น
จอมพล ป. พิบูลสงครามเองก็นิยมญี่ปุ่นมานานแล้ว ถึงกับเชื่อว่าเมื่อญี่ปุ่นเข้ามาช่วยไถ่
เกลียดกรณีพิพาทอินโดจีนระหว่างไทยกับฝรั่งเศส ทำให้ไทยได้คืนแคว้นแถบพระตะบอง เสียมราฐ
และศรีโสภณ คืนมานั้น พม่า ท่านจีนนิยมญี่ปุ่นมาก จนยอมเลิกที่พม่า ลาสัก เพนนิส ที่
พม่า ท่านเคยโปรปราน หันมาศึกษาศิลปะการสู้รบทางทหารแบบญี่ปุ่น³ และ พม่า ท่านยังมี

¹ กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี สำนักนายกรัฐมนตรี แฟ้มที่ 4/190 ปีที่ 3 บันทึกเสด็จ
เกี่ยวกับการอนุญาตให้ญี่ปุ่นผ่านประเทศไทย

² กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี สำนักนายกรัฐมนตรี รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี
ครั้งที่ 26/2484 วันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ. 2484

³ แคมดุษ นุมนนท์ "ไทยกับญี่ปุ่นสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง" ใน หนังสือ
หน้า 171 - 172 (อ้างอิงมาจาก Syonan Times 26 มิถุนายน 2485)

ภาพที่ 7

นาย ชัยวัฒน์ ชื่นชูชัยกิจ
นายก อบจ.น่าน

สัมพันธ์อันแน่นแฟ้นกับญวนผู้หนึ่ง ก็จะได้เห็นได้จากจดหมายส่วนตัวฉบับหนึ่งที่ พลเอก ทานี ไปถึง พลเอก โทโจ นายกรัฐมนตรีของญวน มีความตอนหนึ่งว่า

มีการชุมนุมกันมากมายที่บ้านพลโทนาทามูรา นอกจากสุนทรพจน์ของตนเองแล้ว ฉันได้กล่าวสุนทรพจน์แทน ๖๗๗ ทานอีกด้วย ในหามกลางชาวนาญวนและชาวไทยอันชุมนุมอยู่หนาแน่น ความว่าเราทั้งสองจะรักกันฉันท์ญาติมิตรสนิทราบรื่นว่ากันสลาย ในวันนั้น พลโทนาทามูรา ได้กรุณานำรูปคน ๒ คน คนหนึ่งคือ ๖๗๗ ทาน อีกคนหนึ่งคือตัวฉัน มาเรียงแถวออกสัก ๆ กัน ทั้งนี้ทำให้ชุมนุมอยู่แสดงความยินดีต้อนรับกันอย่างกรีกโครม เสียงฉันจึงถือโอกาสพูดแทน ๖๗๗ ทานด้วย ...¹

ในปี พ.ศ. ๒๔๘๕ ญวนได้ตั้งกระทรวงกิจการมหาเอเซียบูรพาชน² ซึ่งญวนอ้างว่าเพื่อกระชับสัมพันธ์ไมตรีระหว่างประเทศในเอเซียตะวันออกด้วยกัน โดยมีญวนเป็นผู้นำ ทั้งนี้ก็เพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามนโยบายวงไพบูลย์แห่งมหาเอเซียบูรพาชนเอง³ ไทยเราก็ออยู่ในขอบข่ายงานของกระทรวงนี้ด้วย จึงทำให้เกิดความเข้าใจผิดว่าญวนปฏิบัติต่อไทยในฐานะเมืองขึ้น ซึ่งเรื่องนี้ พลเอก อีเลกิ โทโจ ได้ชี้แจงเหตุผลกับนายคิเรก ชัยนาม เอกอัครราชทูตไทยในขณะนั้นว่า

¹ กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ แผนกทวีปการทูต จดหมายจอมพล ป. พิบูลสงคราม ถึง ๖๗๗ ทาน โทโจ ธันวาคม ๒๔๘๖ (ไม่ลงวันที่)

² กระทรวงนี้ตั้งขึ้นในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๕ มีอาณาเขตรับผิดชอบกว้างขวาง คือกินแดนใต้ทวีปทั้งหมด ตั้งแต่แมนจูเรียและอื่น ๆ ไปจนถึงเอเซียตะวันออกเฉียงใต้ (ยกเว้นอาณานิคมไต้หวัน เกาหลี และเกาะชวาคาลิน) ภาระรับผิดชอบคือเรื่องการค้า การอพยพ การบุกเบิกทรัพยากร และความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมกับดินแดนเหล่านี้ นอกจากนี้ยังมีการะในการประสานงานกับฝ่ายทหารในกิจการที่วางควยดินแดนภายใต้วงไพบูลย์รวม โปรตุเกส ประเศริฐ จิตติวัชนพงศ์ "ญวนกับลัทธิจักรวรรดินิยมในเอเซียตะวันออก 1921 - 1945" วารสารรวมคำแห่ง ตุลาคม ๒๕๒๑

³ คิเรก ชัยนาม ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า ๑๔๑

เราถือว่าชนชาวเอเชียเป็นชาติพี่น้องกัน เฉพาะอย่างยิ่งไทยกับญี่ปุ่น มีชนบ
 ธรรมนิยมประเพณีคล้ายกัน ลักษณะหน้าตาคล้ายกัน เหมือนพี่น้องกัน
 ... ขอให้ถึงหัวใจว่าญี่ปุ่นกับไทยควรรวมเป็นรวมค่าย เพราะเราเป็น
 พี่น้องกัน ฉะนั้นก็ต่อสู้กับกระหรววใหม่ดีกว่า และได้ประโยชน์รวดเร็วกว่า...¹

ดังนั้นในช่วงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2485 เป็นต้นไป จนถึงปี พ.ศ. 2488 จึงเป็นระยะที่
 ไทยกับญี่ปุ่นเป็นพันธมิตรรวมเป็นรวมค่ายกันอย่างเต็มที่ ผลที่ตามมาก็คือ ไทยกับญี่ปุ่นจะต้องให้
 ความร่วมมือและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตามกติกาสัญญารัตนไมตรี กล่าวคือ นอกจากความ
 ร่วมมือช่วยเหลือทางการเมืองและการทหารแล้ว ไทยยังมีพันธะทางการเศรษฐกิจตาม
 มาอีก นอกจากนั้นไทยยังต้องให้ความร่วมมือทางด้านวัฒนธรรมกับญี่ปุ่นด้วย ซึ่งจะได้อธิบาย
 ให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสองในช่วงนี้มีลักษณะอย่างไรและเป็นไปอย่างไร

การติดต่อสัมพันธ์ทางการเมืองและการทูต

การติดต่อสัมพันธ์ทางการเมืองและการทูตระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในระยะนี้เป็นไป
 ตามนโยบายการสร้างความสัมพันธ์กับประเทศต่าง ๆ ในวงไพบูลย์รวมแห่งมหาเอเชียบูรพา
 โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับประเทศไทย ญี่ปุ่นและไทยได้พยายามกระชับความสัมพันธ์และความ
 เข้าใจอันดีต่อกันอยู่เสมอ ดังจะเห็นได้ดังนี้

เมื่อวันที่ 20 เมษายน พ.ศ. 2485 ไทยได้ส่งคณะทูตพิเศษไปเยือนประเทศญี่ปุ่น
 โดยมีพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา เป็นหัวหน้าคณะ และมีนาวาเอก หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์
 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม นายวิเศษ ปานะนนท์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
 รวมด้วย ซึ่งทางฝ่ายญี่ปุ่นให้การต้อนรับอย่างสมเกียรติ ต่อมาญี่ปุ่นส่งคณะทูตพิเศษมาเยือนไทย
 เป็นการตอบแทน เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม ปีเดียวกัน โดยมี ขุนพิทยปักษิณ โสภิตา
 เป็นหัวหน้าคณะ

¹ คีเรก จัณนาม ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 144

² กรมโฆษณาการ ขาวโฆษณาการ ปีที่ 5 ฉบับที่ 6 เดือนเมษายน พ.ศ. 2485

อีกครั้ง หนึ่งว่าการกระทรวงการต่างประเทศญี่ปุ่น เป็นหัวหน้าคณะ ทางฝ่ายไทยก็ให้การต้อนรับอย่างมีไมตรี ถึงแก่มีการนำรูปและประวัติของคณะทูตญี่ปุ่นชุดนี้ทุกคน มาลงหนังสือพิมพ์อย่างละเอียด และเช่นเดียวกัน เมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2486 นายคาซึโอ อาโอคิ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกิจการมหาเอเชียบูรพาของญี่ปุ่น ได้เดินทางเยือนไทยอย่างเป็นทางการ และได้เข้าพบ จอมพล ป. พิบูลสงคราม พร้อมด้วย หลวงวิจิตรวาทการ จากนั้น ได้แถลงการณ์ร่วมที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างไทยและญี่ปุ่นในสงครามว่า ไทยและญี่ปุ่น จะร่วมมือกันต่อไปให้ถึงที่สุด²

การมาเยือนประเทศไทยครั้งสำคัญยิ่ง คือการมาเยือนของ พลเอก ฮิเดกิ โทโจ นายกรัฐมนตรีญี่ปุ่น เมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2486 ไทยได้ให้การต้อนรับอย่างเอิกเกริกที่สุด มีการพบปะหารือระหว่าง จอมพล ป. พิบูลสงคราม ผู้นำไทยกับ พลเอก โทโจ ถึงเรื่องสถานการณ์สงครามและความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่น การมาเยือนไทยของนายกรัฐมนตรีญี่ปุ่น แสดงให้เห็นถึงความร่วมมืออย่างใกล้ชิดระหว่างไทยกับญี่ปุ่น ซึ่งพลเอก โทโจ กล่าวยืนยันว่าญี่ปุ่นจะเคารพอกราชและอธิปไตยของไทย และปรารถนาที่จะเห็นความเจริญรุ่งเรืองของไทย³

นอกจากนั้น ประเทศไทยก็ได้แสดงออกในการให้ความร่วมมือในนโยบายการสร้างวงไพบูลย์รวมแห่งมหาเอเชียบูรพาของญี่ปุ่นอย่างเต็มที่ นั่นคือการให้การรับรองประกาศต่าง ๆ ในเอเชียที่ประกาศเอกราชปลดแอกจากอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ไคเก อิเคดะ พม่า

¹ กรมโฆษณาการ ข่าวโฆษณาการ ปีที่ 5 ฉบับที่ 7 เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2485

² กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ เอกสารกรมการเมืองตะวันออก
ฉบับที่ 4 ปีที่ 14. แถลงการณ์ร่วม ไทย - ญี่ปุ่น ในโอกาสที่รัฐมนตรีว่าการมหาเอเชียบูรพาของญี่ปุ่นมาเยือนประเทศไทย (กรายละเอียดในภาคผนวก ค.)

³ กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ เอกสารกรมการเมืองตะวันออก
ฉบับที่ 4 เรื่อง ข่าวดา ทานพลเอก ฮิเดกิ โทโจ เดินทางมากรุงเทพฯ (2486)

ฟิลิปปินส์ ซึ่งประเทศเหล่านั้นมีผู้นำความสนับสนุนคำขอร้อง โดยในปี พ.ศ. 2485 รัฐบาลไทย ได้ส่งสาส์นไปถึงคณะทูตสหภาพอินเดีย คณะทูตสหภาพมา และผู้นำของฟิลิปปินส์ โดยแสดงความชื่นชมและชักชวนให้ประเทศเหล่านั้นร่วมมือกันต่อสู้กันอย่างเต็มที่ต่อไป และนอกจากนั้น ไทยยังให้การรับรองรัฐบาลจีนของนายวัง จิง ไว ในปีเดียวกันด้วย² ยิ่งไปกว่านั้นก็จะเห็นได้จากความร่วมมือของไทย ในการเข้าร่วมประชุมนานาชาติแห่งมหาเอเซียบูรพา ที่กรุงโตเกียว ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2486 ซึ่งเป็นการประชุมบรรดาญะแทนประเทศต่าง ๆ ที่จัดอยู่ในวงไพบูลย์รวมแห่งมหาเอเซียบูรพา อันมี ประเทศไทย จีน แมนจูว้า ฟิลิปปินส์ พม่า และญี่ปุ่น³ จุดประสงค์เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ปรีกษาหารือในการดำเนินการสงคราม

¹ ครุฑนิมิต อนุภิบาล บทบาทของไทยในสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 220 - 224

² เรื่องนี้ทำให้รัฐบาลจีนคณะชาติของเจียงไคเช็คที่จงกิง ไม่พอใจไทยมาก ดังนั้นเมื่อสงครามสิ้นสุดลง ไทยญี่ปุ่นแพ้สงคราม จีนได้ยื่นขอเรียกร้องขอเข้ามามีส่วนร่วมในการปลดอาวุธทหารญี่ปุ่นในประเทศไทยด้วย ถึงแม้ว่าจีนจะไม่ได้อ้างประสงค์ แตกมียลทำให้ชาวจีนในประเทศไทยเกิดกระแสบก่ก่กับคนไทยในระยะหลังสงครามสงบใหม่ ๆ ไปรศกฤทติเรก ตัณยาน ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 152

³ ผู้แทนจากประเทศต่าง ๆ ในวงไพบูลย์ที่เข้าร่วม ได้แก่

1. พลเอกฮิเดกิ โทโจ	ในนามรัฐบาลญี่ปุ่น
2. นายวังจิงไว	ในนามรัฐบาลจีน
3. พระองค์เจ้าวรธไมไพฑูริยา	ในนามรัฐบาลไทย
4. นาย เจ.พี. ลอเรน	ในนามรัฐบาลฟิลิปปินส์
5. กร. บามอ	ในนามรัฐบาลพม่า
6. นายสุภาส จันทรโภส	หัวหน้ารัฐบาลอินเดียนอิสระ (ไม่ได้รับเชิญ)
- (แต่ขอเข้าร่วมประชุม)

ประเสริฐ จิตวิวัฒน์พงศ์ "ญี่ปุ่นกับลัทธิจักรวรรดินิยมในเอเชียตะวันออก 1921 - 1945"

และการสถาปนาความมั่นคงแห่งวงไฟบุญ การประชุมครั้งนี้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ไม่ได้เข้าร่วมประชุมด้วย โดยอ้างว่าสุขภาพไม่ดี จึงทำให้ฝ่ายอนุรักษนิยมคิดหวังมาก แต่ไทยกึ่งพระองค์เจ้าวรรณไวทยากร เป็นหัวหน้าคณะผู้แทนรัฐบาลไทย ซึ่งพระองค์ได้ทรงทำหน้าที่ตัวแทนของไทยเป็นอย่างดี เพราะจากสุนทรพจน์ของพระองค์ได้แสดงให้เห็นถึงเจตนารมณ์ของไทยที่สนับสนุนนโยบายการสถาปนาวงไฟบุญแห่งมหาเอเชียบูรพา โดยพระองค์ทรงกล่าวแสดงความรู้สึกของรัฐบาลไทยว่า

ความคิดเห็นของรัฐบาลแห่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในเรื่องการดำเนินสงครามมหาเอเชียบูรพา และการสถาปนาวงไฟบุญรวมกันไนมหาเอเชียบูรพาเห็นว่าเป็นแนวทางที่ถูกต้องและเหมาะสมยิ่งแนวทางความหลักความสัมพันธ์ระหว่างประเทศญี่ปุ่นกับประเทศไทยนั้น เป็นการเหมาะสมอยู่แล้ว ก็ขอเพียงกระทำข้อส่งเสริมมิตรภาพความร่วมมือ และความเข้าใจอันดีซึ่งมีอยู่แล้วโดยมาสู่กันให้กระชับสนิทสนมยิ่งขึ้น เพื่อเป็นกำลังแรงและกำลังใจอันหนึ่งอันเดียวกัน ดำเนินการสงคราม และการสถาปนาวงไฟบุญรวมกันไนมหาเอเชียบูรพาให้บังเกิดผลสำเร็จในที่สุด ...²

ซึ่งเป็นเหตุผลใจของฝ่ายอนุรักษนิยมมาก ก็จะเห็นได้จากคำปราศรัยของนายโทโมคางิ เอกอัครราชทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทย ที่กล่าวก่อนรับพระองค์และคณะเมื่อเสด็จกลับมาถึงกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 27 ธันวาคม พ.ศ. 2486 ว่า "เกล้ากระหม่อมพுகหยางเต็มปากไถวการประชุมแผนนาชาติแห่งมหาเอเชียบูรพาในครั้งนี้ มีความหมายอันสำคัญหยางไทยหลวงหลายประการ และได้ประสมผลสำคัญไถยหยิง"³

¹ กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ แฟ้ม พพ. 2/2 : 5 (8) รายงานการประชุมแผนนาชาติแห่งมหาเอเชียบูรพาที่กรุงโตเกียว 4

² กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ แฟ้ม พพ. 2/2 : 5 (1) การประชุมแผนนาชาติแห่งมหาเอเชียบูรพา ณ กรุงโตเกียว

³ ๒.

เพื่อให้การร่วมมือระหว่างไทยกับญี่ปุ่นดำเนินไปอย่างดี และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ไทยและญี่ปุ่นได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการประสานงานโฆษณา ไทย - ญี่ปุ่น ขึ้น เพื่อร่วมมือกันในงานโฆษณาทั้งทางฝ่ายทหารและพลเรือนให้สอดคล้องกัน โดยเฉพาะชาวเกี่ยวกับการรบในเรื่องการโฆษณาญี่ปุ่นให้ความสำคัญมาก เพราะถือว่าเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งในยามสงคราม เพื่อให้ประชาชนในชาติของตนมีขวัญและกำลังใจดียิ่งขึ้น และญี่ปุ่นยังเกรงว่าฝ่ายสัมพันธมิตรจะยุยงให้ไทยกับญี่ปุ่นเข้าใจกันอีกด้วย² สำหรับในประเทศไทยนั้น ญี่ปุ่นได้ใช้ใบปลิวและแผ่นโฆษณาในการโฆษณาชวนเชื่อให้คนไทยประจักษ์ในความเป็นมิตรของญี่ปุ่น นับตั้งแต่วันญี่ปุ่นบุกเข้าประเทศไทยแล้ว³ ข้อความในใบปลิวหรือแผ่นโฆษณาญี่ปุ่นเนนมากก็คือ การชี้แจงให้ทราบว่า ญี่ปุ่นจะมาช่วยปลดแอกชาวไทยและชาวเอเชียอื่น ๆ ให้ออกจากการกดขี่ข่มเหงของอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ซึ่งญี่ปุ่นจำเป็นต้องใช้สงครามเป็นเครื่องมือถึงขั้นพลเอก เนตร ฆะปะโยธิน เขียนบันทึกเอาไว้ว่า หลังจากที่ได้มีกติกาสัญญารัชมิตรระหว่างไทยกับญี่ปุ่นแล้ว ญี่ปุ่นก็ได้เผยแพร่คำขวัญต่าง ๆ เช่น "วงไพบูลย์มหาเอเชียบูรพา" "เอเชียสำหรับชาวเอเชีย" "การปลดปล่อยชาวเอเชียให้ออกจากแอกชาวแองโกลแซกซัน" "ญี่ปุ่นเป็นมหามิตรของไทย" ฯลฯ เหล่านี้ได้รับการเผยแพร่ไปทั่วประเทศไทย⁵ ญี่ปุ่นได้ใช้การโฆษณาไทยโฆษณาเกี่ยวกับสงครามโดยเฉพาะที่แสดงความรักชาติให้ร้ายของอังกฤษ

¹ กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ แฟ้ม พว. 2/2 : 2 (9) บันทึกการรายงานการประชุมคณะกรรมการประสานงานโฆษณาไทย - ญี่ปุ่น

² กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ แฟ้ม พว. 2/2 : 16 (2) สถานเอกอัครราชทูตส่งคำแถลงของรัฐบาลแห่งจักรวรรดิญี่ปุ่นในโอกาสที่ประเทศญี่ปุ่นประกาศสงครามกับสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ

³ สังข์ พิชโนทัย ความนิยมในกรุงซัง หน้า 347

⁴ หม่อมเจ้าพันธุ์ทิพย์ กีศกุล เบื้องหลังแตก หน้า 28 - 29

⁵ พลเอก เนตร ฆะปะโยธิน ชีวิตนายพล หน้า 242

大東亞會議的呼聲，是敵人滅亡的喪鐘

大東亞共同宣言，是東亞民族更生的聖典

洋寇是敵人滅亡的捕命符！

大東亞各民族之堅固團結為獲得最後勝利之保證

“จงมนใจในพณมตร

รวมบ่อนโลหิตหยาดสดท่าย”

“อาเชย รวมจิตตชาวดุหย

อาเชยมตรมตรชาวดุหย”

และสหรัฐอเมริกาที่เขามาทิ้งระเบิดควาอารามของไทย ภาพแสดงควมมีไมตรีจิตของญี่ปุ่น
เช่น แผนที่แสดงอาณาเขตของไทยได้กลับมา ภาพแสดงควมเคารพระหว่างทหารไทยกับทหาร
ญี่ปุ่น ประกาศยกเลิกอนทหารและพลเรือนญี่ปุ่นในประเทศไทยให้ประพฤติกนิให้เรียบร้อย และ
ญี่ปุ่นได้ส่งภาพยนตร์ขาวสงครามให้กรมโฆษณาการ เอาไปฉายให้ประชาชนชาวไทยชมอีกด้วย¹

ยิ่งไปกว่านั้นญี่ปุ่นยังได้ส่งกระจายเสียงวิทยุภาคพิเศษจากกรุงโตเกียว เป็นภาษาพม่า
มลายู จีนไคย ญี่ปุ่น และภาษาไทย ทั้งนี้เพื่อให้บรรดาชนชาติเหล่านั้นควมเห็นสอกลอง
กับญี่ปุ่น และป้องกันการใช้ใจคิดในนโยบายของญี่ปุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกระจายเสียง
ภาคภาษาไทย ญี่ปุ่นได้เชิญคนสำคัญของไทยบางคน กล่าวคำปราศรัยถึงประชาชนชาวไทย
เช่น พระสารสาสน์พลขันธ์ ผู้ซึ่งลี้ภัยการเมืองไปอยู่ในญี่ปุ่น คำปราศรัยของพระสารสาสน์-
พลขันธ์ ส่วนใหญ่จะเน้นควมรุกรานกับญี่ปุ่นทางานุมิตาตศร์ ประวัติศาตศร์ วัฒนธรรม
และมักจะลงทลายควมการเชิญชวนให้ประชาชนชาวไทยให้ควมร่วมมือรวมใจกับญี่ปุ่นมากขึ้น²

ส่วนทางควมรู้สึกลไทยในขณะนั้นก็ได้มีการออกข่าวโฆษณาชวนเชื่อทั้งทางวิทยุกระจาย
เสียงและหนังสือพิมพ์เป็นประจำ ซึ่งบรรดาหนังสือพิมพ์ไทยก็ได้ให้ความร่วมมือกับรัฐบาลเป็นอย่างดี

¹ กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ แฟ้ม WW. 2/2 : 2 (10)

การประชุมกรรมการโฆษณาฝ่ายไทย

² กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ แฟ้ม WW. 2/2 : 2 (9)

บันทึกรายงานการประชุมคณะกรรมการประสานงานโฆษณาไทย - ญี่ปุ่น

แม้ว่าจะมีหนังสือพิมพ์บางฉบับจะไม่ค่อยคำนึงตามนโยบายของรัฐบาลก็ตาม¹ แต่ทว่าจริงแล้ว หนังสือพิมพ์ไกลองขาว ไกลองขาว ไกลองขาว และสนับสนุนญี่ปุ่นมาตั้งแต่ไทยทำสัญญาพันธมิตรกับญี่ปุ่น วันที่ 21 ธันวาคม แล้ว ก็จะได้เห็นได้จากตัวอย่างบทความในหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งว่า

เรื่องคุณสมบัติของมิตรแท้ 4 ประการ คือ 1. มิตรมีอุปการะ 2. มิตรร่วมทุกข์
ร่วมสุข 3. มิตรแนะนำประโยชน์ 4. มิตรมีความรักใคร่ ... ฉะนั้นประชาชนญี่ปุ่น
จึงถึงพร้อมด้วยคุณสมบัติของมิตรแท้ทุกประการ และเรากล่าวได้สนิทว่าญี่ปุ่นเป็น
มิตรแท้ ผู้มีความสัมพันธ์อันโอกาสโชติช่วงปราศจากราคี จะเห็นการที่เรา
ไถญุมิตรรวมเป็นรวมตายกับญี่ปุ่นคราวนี้ จึงเป็นเกียรติยศยิ่งใหญ่สำหรับชาวไทย
ทั้งมวล ...²

¹ หนังสือพิมพ์ของระบุมักจะอ้างในการเสนอข่าวการเมืองมาก ข่าวการเมืองส่วนใหญ่จะ
มาจากแหล่งข่าวรัฐบาลและฝ่ายญี่ปุ่น โดยรัฐบาลห้ามลงข่าวที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์มิตรในทางที่ค
ออย่างเคียดแค้น ไกลองขาวเฉพาะความเสียหายของสัมพันธมิตร รวมทั้งห้ามรับฟังสถานี
วิทยุต่างประเทศใด ๆ นอกจากข่าวโคเมอิของญี่ปุ่น แต่ปรากฏว่าหนังสือพิมพ์ "ประมวณวัน"
ของกรมพิมพ์พิทยาลงกรณ์ (น.ม.ส.) ก็กลลอบฟังวิทยุจากสัมพันธมิตร และมักได้ข่าวซึ่ง
ฝ่ายอักษะกองการปกปิดอยู่เสมอ ถึงแนวญี่ปุ่นจะรุกและระคาย แต่ก็ไม่กล้ากระทำการ
รุนแรง โดยเหตุที่เห็นว่าป็นวังของพระบรมวงศานุวงศ์ จึงเกรงว่าอาจจะก่อให้เกิดความ
กระทบกระเทือนความรู้สึกของคนไทยส่วนใหญ่ แต่เมื่อปลายสงครามมหาเอเชียบูรพา
ด้านนักพิมพ์ "ประมวณวัน" ถูกกระเบิดเพลิงทำลายได้รับความเสียหาย ญี่ปุ่นจึงรู้สึกพอใจที่
"ประมวณวัน" หยุดดำเนินการ ไม่รบกวนพิธีกรรม เอยมธรรม บทบาททางการเมือง
ของหนังสือพิมพ์ไทย ตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ถึงสิ้นสุดสงครามโลก
ครั้งที่สอง หน้า 78

² "คำบรรยายทางวิทยุเมื่อวันที่ 18 ธันวาคม 2484" กวีกรรณ 21 ธันวาคม 2484

ชาวส่วนใหญ่เป็นชาวสงครามที่ได้รับจากสำนักชาวโดเมอิ (Domei) ของญี่ปุ่น ซึ่งเน้นชัยชนะของญี่ปุ่น ความเสียหายของฝ่ายสัมพันธมิตร และบทความของจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยโหมความปลุกว้าว "สามัคคีไชย" และ "เอกไทย" เป็นต้น นอกจากนี้รัฐบาลยังใช้วิธีการเอาดอกเอาใจหนังสือพิมพ์โดยการ "ยกระดัม" หนังสือพิมพ์ เช่น รัฐบาลได้จัดส่งคณะนักหนังสือพิมพ์ไปเยือนประเทศญี่ปุ่น โดยให้ความยกย่องว่า "มีความสำคัญเท่ากับข้าราชการสถานทูต"¹ และเพื่อป้องกันความหวาดระแวงที่ญี่ปุ่นจะไม่เชื่อว่าไทยร่วมมือกับญี่ปุ่นอย่างจริงจัง รัฐบาลไทยจึงจัดให้เจ้าหน้าที่โฆษณาประจำกรุงโตเกียว เพื่อแสดงชาวเป็นท่อนองว่าไทยได้ช่วยเหลืออะไรแก่ญี่ปุ่นไปแล้วบ้าง²

อีกเรื่องหนึ่งในความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างไทยกับญี่ปุ่นก็คือ การที่รัฐบาลไทยมีความประสงค์ที่จะเข้าเป็นภาคีฝ่ายอักษะ กล่าวคือ เมื่อไทยได้ลงนามในกติกาสัญญาพันธมิตรเมื่อวันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2484 แล้ว เยอรมนีให้ความสนใจและพอใจมากจนมีข่าวลือจากเยอรมนีว่า ประเทศไทยจะเข้าร่วมอยู่ในภาคีประเทศอักษะ ทางรัฐบาลเยอรมนีเสนอแนะว่าฝ่ายญี่ปุ่นควรจะเป็นผู้เริ่มชักชวนประเทศไทย³ ซึ่งข้อเท็จจริงเรื่องนี้ นายคิเรก จัณยานม ได้ยืนยันว่า หลังจากที่ได้ไทยประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตรแล้ว จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้กล่าวว่า ไทยเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นจนถึงขั้นประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตรแล้ว แต่ยังไม่ได้เป็นภาคีของฝ่ายอักษะโดยสมบูรณ์ คือเข้าร่วมในสนธิสัญญาไตรภาคีระหว่างเยอรมนี อิตาลี และญี่ปุ่น เพราะจอมพล ป. พิบูลสงคราม คำนวณว่า

¹ พรภิรมย์ เอี่ยมธรรม บทบาททางการเมืองของหนังสือพิมพ์ไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ถึงสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 80

² กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ แฟ้ม พพ. 2/2 : 2 (4)
การพิจารณาให้เจ้าหน้าที่ประจำกรุงโตเกียว

³ กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ แฟ้ม พพ. 2/1 : 8 (4)
ประเทศไทยจะเข้าอักษะ (2485)

ฝ่ายอักษะจะระงับสงคราม เรายังเป็นอยู่เช่นนี้แล้วไทยจะไม่ไคล่หนีพิพาทอะไรเลย นายกรัฐมนตรีจึงมีคำสั่งให้ นายกิเรก ชัยนาม เอกอัครราชทูตไทยประจำญี่ปุ่น ดำเนินการเจรจาเรื่องนี้กับรัฐบาลญี่ปุ่น นายกิเรก ได้เข้าพบนายชิเกโนริ โฮโก (Shigenori Togo) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศญี่ปุ่นในขณะนั้น พร้อมกับแจ้งความประสงค์ของรัฐบาลไทยในเรื่องดังกล่าว แต่ญี่ปุ่นไม่เห็นด้วย โดยอ้างว่าในเวลานี้ไทยกับญี่ปุ่นก็ร่วมมือกันในการเมืองและเศรษฐกิจเป็นพันธมิตรกันอยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องไปพึ่งญี่ปุ่น ชาวเอเชียควรพึ่งพาอาศัยกันดีกว่า

การที่ญี่ปุ่นไม่ต้องการให้ไทยเข้าร่วมเป็นภาคีฝ่ายอักษะนั้น อาจจะเป็นเพราะขัดกับหลักการของการสถาปนาระเบียบใหม่และวงไพบูลย์แห่งมหาเอเชียบูรพาของญี่ปุ่นก็อาจจะเป็นได้ เมื่อเป็นเช่นนั้น นายกิเรก ชัยนาม จึงรายงานมายังจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2485 และขอขอให้รัฐบาลรักษาเรื่องนี้ไว้เป็นความลับที่สุด อย่าให้ใครรู้เห็นเป็นอันขาด ซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ได้ปฏิบัติตามทุกประการ ดังนั้นรัฐบาลไทยจึงไม่มีโอกาสเข้าร่วมเป็นภาคีฝ่ายอักษะตามความปรารถนาของผู้นำไทยเอง

กล่าวโดยสรุปความสัมพันธ์ทางการเมืองและการทูต ไทยในฐานะพันธมิตรได้พยายามร่วมมือกับญี่ปุ่นอย่างเต็มที่ ซึ่งอาจจะเป็นเพราะไทยต้องการให้ญี่ปุ่นแสดงให้เห็นถึงความจริงใจของไทย และที่แน่นอนที่สุดคือการผลประโยชน์ร่วมกันญี่ปุ่นในฐานะที่เสมอกัน อันจะทำให้เกียรติภูมิของชาติไทยสูงขึ้นในเวทีการเมืองระหว่างประเทศด้วย แม้ว่าไทยจะได้มีการเปลี่ยนตัวนายกรัฐมนตรีจากจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายถวัลย์ ดัชนี ในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2487 แต่นายถวัลย์ก็ยังดำเนินนโยบายให้ความร่วมมือกับญี่ปุ่นต่อไป

¹กิเรก ชัยนาม ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 155 - 157

²นายถวัลย์ เป็นผู้นำรัฐบาลชุดใหม่วันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2487 แทนรัฐบาลชุดจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งลาออกไปเพราะแพ้โรคภัยไข้เจ็บเรื่องพุทธรักษาและการสร้างเมืองใหม่เพื่อพระบรมมหาราชวังนั้น พลเอก อีเกอิ โฮโจ ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2487 และมีพลเอก คุนิอากิ โคอิโซ เป็นนายกรัฐมนตรีแทน

และแม้ว่าในระยะปลายสงครามญี่ปุ่นจะระวางส่งส่วยในพฤติการณ์ต่าง ๆ ของรัฐบาลไทยอันส่อให้เห็นว่ารัฐบาลไทยจะรู้เห็นเป็นใจกับชนวนการต่อต้านญี่ปุ่น เช่น ชนวนการเสรีไทย เป็นต้น แต่นายกวงก็ใช้ความสามารถส่วนตัวแก้ปัญหาเฉพาะหน้าไปโดยตลอด ความร่วมมือระหว่างไทยกับญี่ปุ่นจึงดำเนินต่อไปจนกระทั่งญี่ปุ่นยอมแพ้สงครามในที่สุด

พันธะทางการเมืองการทหาร

หลังจากรัฐบาลไทยได้ยินยอมให้กองทัพญี่ปุ่นผ่านดินแดนตามสัญญาที่ลงนามในวันที่ 8 ธันวาคม แล้วนั้น ทหารญี่ปุ่นจำนวน 50,000 คน ได้เคลื่อนทัพเข้าสู่อุรุกงเทพา เมื่อตอนปลายของวันนั้น และเพียงเวลาไม่ถึง 24 ชั่วโมง ก็เข้ายึดกรุงเทพาได้โดยปริยาย จากนั้นทหารญี่ปุ่นได้เข้ายึดจุดยุทธศาสตร์สำคัญ ๆ ในภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และภาคตะวันออกของประเทศไทยได้ในเวลาอันรวดเร็ว ความสัมพันธ์ทางการเมืองการทหารระหว่างไทยกับญี่ปุ่นก็ได้เริ่มต้นจากการที่รัฐบาลไทยประกาศถวายการเสด็จที่ประเทศ ในวันที่ 10 ธันวาคม¹ และวันที่ 11 ธันวาคม ไทยได้ทำสัญญาร่วมมือกับญี่ปุ่น ซึ่งระบุว่าไทยกับญี่ปุ่นจะรวมกรรมากรรมาป้องกันประเทศไทยทั้งมวลมาแล้ว ส่วนเจตนาจริงของรัฐบาลไทยในการทำสัญญาร่วมมือทางทหารกับญี่ปุ่นนั้น เห็นได้จากคำปราศรัยของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่กล่าวแก่ประชาชนชาวไทยทางวิทยุกระจายเสียง เมื่อวันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ. 2484 มีความตอนหนึ่งว่า

การว่าเรามีปัญหาทางกองทัพไทยเขารวมรบคว่ำทำไม ข้าพเจ้าขออธิบายว่ากองทัพไทยถึงแม้จะมีกำลังน้อย แต่หาเมื่อได้เป็นมิตรกับกองทัพญี่ปุ่นแล้วก็ย่อมเป็นการส่งเสริมกำลังใจของกองทัพญี่ปุ่น และเพิ่มความสละสลวยโดยนานาประการ ในการที่จะทำการข้างหน้า ดังนั้นย่อมนับเป็นการมีคุณค่าแก่กองทัพไทยด้วยกัน สำหรับกองทัพไทยของเราถึงแม้ว่าเราจะไม่ทำการรบ เมื่อรบแล้วก็เป็นธรรมดาที่เราจะยอมจะสู้รบ

¹ แดมสุข นามนท์ เมืองไทยสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 77

² สังข์ พิชโนทัย ความรักในกรุงชิง หน้า 357

การตอบแทน ซึ่งข้าพเจ้าเชื่อว่าเมื่อชัยชนะมาสู่กองทัพญี่ปุ่นแล้ว ชัยชนะอันนี้คง
จะมาถึงกองทัพไทยด้วยกัน ข้าพเจ้าเชื่อความลประโยชน์ใด ๆ ที่กองทัพญี่ปุ่น
จะได้รับจากชัยชนะนั้น ข้าพเจ้าก็เชื่อว่ากองทัพไทยหรือประเทศไทย ย่อมจะได้รับ
ประโยชน์บาง ไม่โดยทางตรงก็โดยปริยาย ฉะนั้นจึงสรุปได้ความว่า การที่เรา
จะเข้าทำการรบร่วมกับญี่ปุ่นคราวนี้ก็เป็นารรบเพื่อประเทศชาติของเรา และ
เพื่อความวัฒนาถาวรแห่งบ้านเมืองของเราโดยแท้ ทั้งยังความที่ข้าพเจ้ายิ่งเชื่อว่า
เป็นการรบเพื่อเพิ่มพูนความเจริญของชาติไทยในอนาคตอีกด้วย ...¹

หลังจากนั้น ในวันที่ 14 ธันวาคม คอมมิวนิสต์ไทยได้ทำสัญญาความตกลงอีกฉบับหนึ่ง
มีใจความว่า กองทัพญี่ปุ่นและกองทัพไทยจะทำการรวมยุทธศอกกองทัพชาติในพม่า โดยแบ่ง
หน้าที่กันปฏิบัติ² และจากมติสภาสัญญาพันธมิตรระหว่างไทยกับญี่ปุ่น ยังระบุว่า ทั้งสองประเทศ
จะให้ความช่วยเหลือแก่กันและกันด้วยปัจจัยของตนในทางการเมือง เศรษฐกิจและการทหาร ทั้งนี้
ไทยกับญี่ปุ่นจึงได้ตกลงกันในรายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับการรวมยุทธระหว่างกองทัพไทยกับ
กองทัพญี่ปุ่น สรุปได้ว่า กองทัพไทยจะกองปฏิบัติการยุทธและรับผิดชอบในภูมิภาคทิศเหนือ
บริเวณฐานสเทท (สหรัฐไทยเดิม) และยูนาน ส่วนญี่ปุ่นรับผิดชอบดำเนินการกับประเทศพม่า
ทางคาบเกี่ยวกันและทางใต้ของประเทศไทยลงไปตลอดแหลมมลายู³

¹ กรมโฆษณาการ ข่าวโฆษณาการ ปีที่ 4 ฉบับที่ 12 ประจำเดือนธันวาคม พ.ศ. 2484

² กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ แฟ้ม พพ. 2/2 : 2 (8) ข้อตกลง
ระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น และ สังข์ พันธ์นัย ความนึกในกรุงซัง หน้า 357
(ดูรายละเอียดในภาคผนวก ข.)

³ พลโท เวก เขียวเวช "พลโท หม่อมเจ้าพิสิฐดิศพงษ์ กิตฺกุล ตอนเป็นรอง
เจ้ากรมประสานงานพันมิตร กองบัญชาการทหารสูงสุด" กิตฺพงษ์อนุสรณ์ พิมพ์ในงาน
พระราชทานเพลิงศพ พลโท หม่อมเจ้าพิสิฐดิศพงษ์ กิตฺกุล 7 มิถุนายน 2509 หน้า 43

จากข้อตกลงดังกล่าวแล้วไทยจึงส่งกองทัพภาคพายัพ ซึ่งคงขึ้นโดยการรวบรวมทหาร
จากภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศ มี พลตรี จรูญ รัตนกุลเสรีเริงฤทธิ์ เป็นแม่ทัพ บุกเข้ายึด
เมืองเชียงตุง เมืองพวน และรุกต่อไปจนประชิดแคว้นยูนนานของจีน กองทัพพายัพของไทย
ได้ยึดกินแคว้นเหล่านี้ไว้จนสิ้นสุดสงครามมหาเอเชียบูรพา

เหตุผลที่กองทัพไทยคงหยุดอยู่เพียงเท่านั้นก็เพราะ ทางกองบัญชาการทหารสูงสุด
ไม่มีความมุ่งหมายจะให้รุกต่อไปในดินแดนจีน ซึ่งเป็นการยากลำบากแก่การส่งกำลังบำรุง และ
อีกประการหนึ่งบรรดาทหารไทยต้องประสบกับความยากลำบากทางคามทาง ๆ เช่น การคมนาคม
ไม่สะดวก ความทรนักรของภูมิประเทศ และโดยเฉพาะไข้มาเลเรีย ดังที่พลเอกเนตร
เซมะโยธิน ตั้งข้อสังเกตว่า การที่กองทัพไทยได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ในภาคเหนือ
เช่นนี้ อาจจะเป็นเพราะผู้นำของการจะนำกองทัพไทยออกไปจากดินแดนไทย ไปเผชิญกับ
ความยากลำบากทาง ๆ นานา เพื่อที่ผู้นำจะได้ดำเนินการเรียกรวบรวมเอาประโยชน์ต่าง ๆ
จากไทยให้สะดวกขึ้น เพราะถ้าพิจารณาถึงคุณค่าของดินแดนทางภูมิภาคเหนือแล้ว จะเห็นว่า
ไม่มีความสำคัญเท่าใดนัก¹

แม้ว่ากองทัพไทยจะไม่ไปส่งกำลังทหารไปรวบรวมกับญวนในทุกสมรภูมิ แต่ก็ยังให้
กำลังใจแก่ญวนเสมอ ๆ เช่นเมื่อญวนยึดโคกเกาะสิงคโปร์ เมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2485
คณะสำเร็จราชการแทนพระองค์ ก็ให้โทรเลขแสดงความยินดีแก่สมเด็จพระจักรพรรดิโรฮิโตะ
ของญวนว่า "ในโอกาสที่กองทัพของพระองค์ได้เมืองสิงคโปร์ครั้งนี้ ในพระปรมาภิไธยของ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หม่อมฉันขอแสดงความชื่นชมอย่างสูงถึงมาซึ่งพระองค์ ในความ
สำเร็จอันรุ่งโรจน์ อย่างไม่มีมาแต่ก่อนในประวัติศาสตร์ของโลก"²

¹ พลเอก เนตร เซมะโยธิน ชีวิตนายพล หน้า 250

² กรมโฆษณาการ ข่าวโฆษณาการ ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2485

และเพื่อที่จะให้การติดต่อประสานงานทางด้านการทหาร ทั้งฝ่ายไทยและญี่ปุ่น ให้ดำเนินไปอย่างคล่องตัวและรวดเร็วทันกับความต้องการ ทางรัฐบาลไทยจึงได้จัดตั้งคณะกรรมการขึ้นมาคณะหนึ่ง มีหน้าที่ติดต่อประสานงานระหว่างไทย - ญี่ปุ่น และญี่ปุ่น - ไทย โดยเฉพาะเรียกว่า "คณะกรรมการผสม" โดยมีกองอำนวยการอยู่ที่หอการค้าไทย (สนามเสือป่า) กรุงเทพฯ คณะกรรมการนี้เป็นเจ้าหน้าที่ส่วนเกี่ยวข้องจะทำการติดต่อกับฝ่ายญี่ปุ่นในทุกกรณี และในปฏิบัติการตามนโยบายของผู้นำราชการทหารสูงสุด โดยมี พลตรีหลวงวิจิตรสงคราม เป็นประธาน กรรมการได้แก่ พันเอก ประยูร ภมรมนตรี พันโท ไชย ประทีปเสนา ฯลฯ ส่วนเลขานุการคือ รอยเอก อาจ เจริญศิลป์ คณะกรรมการผสมเมื่อกรรมการขึ้นอยู่คงต่อไปนี้ คือ

1. อนุกรรมการเศรษฐกิจ
2. อนุกรรมการรถไฟ
3. อนุกรรมการขนส่งทางบก
4. อนุกรรมการขนส่งทางน้ำ
5. อนุกรรมการไปรษณีย์
6. อนุกรรมการตุลาการ

สำหรับการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ญี่ปุ่นในส่วนภูมิภาค ไทยยังกับบัญชาทหารกับข้าหลวงประจำจังหวัด ณ จังหวัดนั้นเป็นผู้แทนและทำความเข้าใจในส่วนปลัดยกยอได้ แต่ถาเกี่ยวกับหลักการใหญ่แล้ว ต้องติดต่อโดยตรงกับคณะกรรมการผสมก่อนเสมอ เพื่อความเข้าใจอันดีระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในการปฏิบัติการทางทหาร กองอำนวยการคณะกรรมการผสม จึงได้เขียนคำประกาศเป็นภาษาญี่ปุ่น ประกาศให้เจ้าหน้าที่ญี่ปุ่นทราบว่า ถ้าหากฝ่ายญี่ปุ่นมีธุรกิจติดต่อเกี่ยวกับฝ่ายไทยแล้ว สำหรับในกรุงเทพฯ ให้ติดต่อโดยตรงที่กองอำนวยการคณะกรรมการผสม ส่วนต่างจังหวัดให้เจ้าหน้าที่ญี่ปุ่นติดต่อโดยตรงกับข้าหลวงประจำจังหวัดและเจ้าหน้าที่ของ-

¹ กองบรรณาธิการ กระทรวงการต่างประเทศ แฟ้ม พพ. 2/2 : 2 (1)

注意事項

盤谷市内

日英政府聯絡所

今回英政府と日本軍との間に協定せられたるに

依り今後凡そこの関係する事務ある場合に於ては日本

軍関係者が直接に当該聯絡所（オランダ園内）へ出頭

し当該係官吏に連絡交渉せられ度し

地方に於ても同様に地方官へ出頭連絡交渉
せられ度し

ขอความภาษาญี่ปุ่นข้างบนนี้ คือประกาศของกองอำนวยการ
กรรมการผสม (กองทัพนาม) เพื่อให้เจ้าหน้าที่ญี่ปุ่นทราบว่า ในกรุงเทพฯ
เมื่อมีภาระงานที่จะทำการติดต่อกับฝ่ายไทยแล้ว ขอให้เจ้าหน้าที่
ญี่ปุ่นนั้น ๆ ไปทำการติดต่อโดยตรงกับเจ้าหน้าที่ของกองอำนวยการกรรมการผสม

สำหรับหัวเมือง ขอให้เจ้าหน้าที่ญี่ปุ่นทำการติดต่อโดยตรง
กับข้าหลวงประจำจังหวัดและเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลไทย.

รัฐบาลไทย¹

ต่อมาเมื่อการะกิจทางด้านการเงิน และธนาคารอย่างรวดเร็ว ดังนั้นเพื่อความเหมาะสมจึงได้ยกกรรมการขึ้นตั้งเป็น "กรมประสานงานพันธมิตร" ขึ้นตรงต่อกองบัญชาการทหารสูงสุด มีหน้าที่ดำเนินการประสานงานกับฝ่ายทหารญี่ปุ่น² ให้ความช่วยเหลือรับขอเสนอ และสนองความต้องการระหว่างกองบัญชาการทหารสูงสุดของไทยกับกองทัพญี่ปุ่น โดยมี พลตรี ไชย ประทีปะเสน เป็นเจ้ากรม และมีพันโท หม่อมเจ้าสิทธิศักดิ์พงษ์ ศิริกุล เป็น รองเจ้ากรม กรมประสานงานพันธมิตรได้แบ่งหน่วยงานออกเป็นกอง ๆ ดังนี้

1. กองกลาง รับการะเรื่องงานธุรการ งานกำลังพล งานเกี่ยวกับการเงิน งานบริการ และงานอื่น ๆ นอกเหนือจากงานต่าง ๆ ของกรม
2. กองการทหาร รับการะเกี่ยวกับการยุท การเคลื่อนย้ายกำลัง การขนส่งและลำเลียง ตลอดจนการปกครองสำหรับพลและสำหรับไทยเดิม
3. กรมการปกครอง รับการะเรื่องกรณีพิพาทระหว่างทหารญี่ปุ่นกับประชาชนชาวไทย การสำรวจดินแดน เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย ความยุติธรรมและการรักษากฎหมายของประเทศไทย
4. กองการคมนาคม รับการะเกี่ยวกับการลำเลียง การขนส่ง การสร้างทางรถไฟ สนามบิน และทางคมนาคมเกี่ยวกับกองทัพญี่ปุ่น
5. กองผลประโยชน์ รับการะเกี่ยวกับกรณีพิพาทญี่ปุ่นและเมคสิทธิ์ทำความเสียหายให้แก่รัฐบาลและประชาชนชาวไทย ทำการประนีประนอมและเรียกร้องให้กองทัพญี่ปุ่นชดเชยค่าเสียหาย

¹ กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ แฟ้ม พท. 2/2 : 2 (13)
การติดต่อกับฝ่ายญี่ปุ่น (ถึงกรมประสานงานพันธมิตร)

² กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ แฟ้ม พท. 2 : 2 (1)
ถึงกรมการผสม

6. กองล้าม รับภาระเกี่ยวกับการแปลและการทำความเข้าใจเรื่องภาษา
ระหว่างฝ่ายญี่ปุ่นกับฝ่ายไทย ทั้งทางเอกสาร ทางคำพูด และทางการติดต่อ ทั้งในส่วน
งานในกรุงเทพฯ และในท้องถิ่น¹

กรมประสานงานพันธมิตรไทยปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ เหล่านี้จนถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2488
เมื่อยุติยอมแพ้สงครามแล้ว ภารกิจของกรมนี้จึงสิ้นสุดลง แต่อย่างไรก็ตามกล่าวได้ว่า
กรมประสานงานพันธมิตรไทยปฏิบัติหน้าที่เป็นสื่อกลางติดต่อกับฝ่ายญี่ปุ่นในลักษณะตอนปรน และ
ประสานประโยชน์ของฝ่ายไทยและฝ่ายญี่ปุ่นมากที่สุด เพื่อดำเนินไปตามนโยบายให้ความร่วมมือ
กับญี่ปุ่นของรัฐบาลไทยนั่นเอง แม้กระนั้นก็ยังปรากฏว่าในบางครั้งได้เกิดปัญหากระทบกระทั่ง
ด้วยเรื่องสำคัญ ๆ ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นหลายครั้ง จนต้องมีการไกล่เกลี่ยยอมชอมกัน ส่วน
เรื่องกระทบกระทั่งระหว่างทหารญี่ปุ่นกับประชาชนคนไทยนั้นเกิดขึ้นเป็นประจำทุกวัน ซึ่งเกิด
จากสาเหตุหลายประการ และสาเหตุหนึ่งก็คือ ความไม่เข้าใจภาษาและวัฒนธรรมซึ่งกัน
และกัน² ส่วนพลโท ประยูร ภมรมนตรี ได้เขียนบันทึกเล่าถึงลักษณะความสัมพันธ์ทางการ
ทหารระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในระยะสงครามมหาเอเชียบูรพา ไว้ว่า

เมื่อกำลังทหารญี่ปุ่นได้เข้ามาตั้งพระนคร การเจรจาของคณะประสานงานฝ่าย
กองทัพญี่ปุ่นนั้นก็เปลี่ยนเสียง มีท่าทีที่ไม่เป็นมิตร พுகจากัวร์วและเย็นใจน้อย
หนัก ๆ ในลักษณะประเทศที่อยู่ในความยึดครอง ตามที่รัฐบาลไทยได้ทำสัญญา
ตกลงให้กองทัพญี่ปุ่นเข้าไปนั้น ฝ่ายญี่ปุ่นมีความหยาบกระแวง ไม่แน่ว่าเป็นมิตร
หรือศัตรู และได้อยู่ในประเทศที่กองทัพเตรียมพร้อมอยู่ทุกขณะ จึงไม่มีความ
ไว้วางใจได้เสนอขอปฏิบัติเรียกร้องที่ตนเห็นว่าสมควรตามลำดับ ...³

¹ พลโท เวก เขียวเวช "พลโทหม่อมเจ้าพิสิฐทิศพงษ์ คีตกุล ตอนเป็นรองเจ้ากรม
ประสานงานพันธมิตร กองบัญชาการทหารสูงสุด" กิตติพงษ์อนุสรณ์ พิมพ์ในงานพระราชทาน
เพลิงศพ พลโท หม่อมเจ้าพิสิฐทิศพงษ์ คีตกุล 7 มิถุนายน 2509 หน้า 42

² ก. หน้า 46

³ พลโท ประยูร ภมรมนตรี ชีวิต 5 แผ่นดินของข้าพเจ้า หน้า 479

陸軍

日泰國旗併揚ニ關スル件

日泰同盟ノ本義ニ鑑ミ日本泰國駐屯軍及ノ重ナル
日本居留民團體ハ今後日本ノ大慶祝日並ニニニ相當スル
泰國ノ行事アル日ニハ兩國國旗ヲ併揚スルヲ致度
當方ハ本日紀元節ヲ以テ之カ宴會行ヲ如宴會ニ致シ候
追テ兩國旗ノ掲揚位置ハ各當該國ノ規定ニ依ル
ニトテ致度

右依命得貴意度及照會修也

เพื่อให้ความร่วมมือและประสานงานทางการทหารระหว่างไทยกับญี่ปุ่น เป็นไปอย่าง
สะดวกและราบรื่น กรมประสานงานพันธมิตร จึงได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการให้ความช่วยเหลือ
ญี่ปุ่น ซึ่งหลักการให้ความช่วยเหลือของฝ่ายไทยนั้นกำหนดว่า ถ้ามีบุคคลฝ่ายทหารหรือพลเรือน
ญี่ปุ่นไปติดต่อกับกระทรวง ทบวง กรม ในเรื่องเกี่ยวกับการทหารของญี่ปุ่น ไม่ว่าจะเป็น
อำนาจอย่างใด ๆ ก็ตาม ขออย่าให้กระทรวง ทบวง กรม นั้น ๆ ติดต่อกับตัวเอง ขอให้ติดต่อ
ผ่านทางคณะกรรมการผสมทุกครั้ง และถ้าได้มีการอำนวยความสะดวกให้แก่ฝ่ายญี่ปุ่นอย่างใด
แล้ว ขอให้แจ้งคณะกรรมการผสมทราบทุก ๆ ครั้ง และเพื่อให้การประสานงานระหว่าง
กระทรวง ทบวง กรม ต่าง ๆ กับคณะกรรมการผสมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จึงขอให้
กระทรวง ทบวง กรม ต่าง ๆ จัดผู้แทนแห่งละ 1 นาย ไปเป็นผู้ติดต่อประจำกับคณะกรรมการ
ผสมด้วย¹ นอกจากนั้นคณะกรรมการผสมยังได้กำหนดแนวปฏิบัติในการติดต่อช่วยเหลือกองทัพ
ญี่ปุ่นไว้โดยสรุป คือ

1. ถ้าจังหวัดใดมีกองทหารญี่ปุ่นตั้งอยู่ให้จัดนายทหาร 1 นาย ทำหน้าที่
ประสานงานระหว่างฝ่ายไทยและญี่ปุ่น
2. การช่วยเหลือและเอาใจช่วยให้ช่วยเหลือตามขอบเขตของกฎหมาย
3. ถ้าเกิดปัญหาเกี่ยวกับความปลอดภัย และฝ่ายญี่ปุ่นละเมิดข้อตกลงระเบียบ
ของฝ่ายไทย ให้แจ้งคณะกรรมการผสมและกระทรวงมหาดไทย
4. ถ้าทหารญี่ปุ่นก่อความเสียหายขึ้นแก่ฝ่ายไทย ให้เจ้าหน้าที่สอบสวนและบันทึก
ไว้เป็นหลักฐาน²

¹ กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ แฟ้ม พว. 2/2 : 2 (1)
² กึ่งกรรมการผสม

² กองประวัติศาสตร์และพิพิธภัณฑ์ทหาร กรมการศึกษาวิชัย กองบัญชาการทหารสูงสุด
เอกสารสงครามมหาเอเชียบูรพา แฟ้ม 2 ก. ปพ. แผนกปกครอง หลักการ 3 เบ็ดเตล็ด
เรื่องแนวปฏิบัติในการติดต่อช่วยเหลือกองทัพญี่ปุ่นในประเทศไทย (ดูรายละเอียดในภาค
ผนวก ฎ)

และการให้ความช่วยเหลือต่าง ๆ แก่ฝ่ายญี่ปุ่น เหล่านี้ ก็ขอเมตตา

ให้ความช่วยเหลือตามสมควรในเรื่องความปลอดภัย การกินอยู่ อย่างเต็มที่มา
เขียนธรรมดาไม่ว่าความว่า จะไปปฏิบัติตามคำสั่งหรือตอบคำถามของเขา
ทุกอย่างไปหมด หากจะให้ติดต่อเรื่องอะไร จะได้นำไปหาในหนังสือเสมอไป
ถามสิ่งที่เป็นความลับหรือเป็นประเด็นที่บอกไม่ได้ หรือบังคับบัญชาสั่งไม่ให้
บอก ก็ขอให้เขาถามมาทางกรมประสานงาน ฯ และทุกครั้งที่เราไปอ้างอะไร
ของขอกุหนังสือจดหมายเลขหนังสือ และจะขอกุไปติดต่อไว้ ...¹

อย่างไรก็ตาม เพื่อรักษาสัมพันธไมตรีอันดีระหว่างไทยกับญี่ปุ่น กองอำนาจการคณะ
กรรมการผสมจึงได้มีหนังสือเวียนไปถึงปลัดกระทรวงทุกกระทรวง ไปปฏิบัติตามนโยบายของ
รัฐบาลในการให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกแก่ฝ่ายญี่ปุ่น ถึงแม้ใจความว่า "เพื่อ
ส่งเสริมสัมพันธไมตรีระหว่างประเทศไทยและญี่ปุ่น ให้สนิทสนมแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น เห็นควรที่
หน่วยราชการหรือเจ้าของสถานที่ซึ่งมีทหารญี่ปุ่นพักอาศัยอยู่ จะไปแสดงอวยชัยไมตรี โดยจัด
หาของรับประทานเพื่อจะให้ไปเป็นมือเป็นตราว เอื้อเฟื้อแก่กองทหารญี่ปุ่นเหล่านั้น ..." ²

นอกจากนั้นคณะกรรมการผสมก็ยังได้ชี้แจงการปฏิบัติระหว่างประชาชนชาวไทยกับ
ทหารญี่ปุ่นในหลายประการ เช่น ให้แสดงอวยชัยไมตรี โดยให้ความช่วยเหลือแก่ทหารญี่ปุ่น

¹ กองประวัติศาสตร์และพิพิธภัณฑ์ทหาร กรมการศึกษาวิจัย กองบัญชาการทหารสูงสุด
เอกสารสงครามมหาเอเชียบูรพา เล่ม ปพ. แผนกกลาง เรื่องหลักการ จดหมายลับ -
เฉพาะ จากเจ้ากรมประสานงานพันธมิตร ถึง อนุกรรมการผสมประจำเขต ลงวันที่ 30
มีนาคม 2486

² กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ เล่ม พพ. 2/2 : 2 (1)
ทั้งกรรมการผสม

แม้ในสิ่งเล็ก ๆ น้อย ๆ ระวังรักษากิริยามารยาทต่อทหารญี่ปุ่น และเมื่อเห็นทหารญี่ปุ่นผ่าน
เข้ามาหรือกลับออกไป สมควรที่ประชาชนชาวไทยจะแสดงอหิยาตย์ไมตรีต้อนรับเชนด้วยการ
โบกมือหรือส่งเสียงไชโย เป็นต้น¹ ซึ่งนโยบายของกรมประสานงานพันธมิตร (คณะกรรมการ
ผสมเดิม) ก็ได้รับการปฏิบัติตามเป็นอย่างดี ส่วนราชการต่าง ๆ ของไทยรวมทั้งประชาชน
ชาวไทย ต่างก็ให้ความช่วยเหลือแก่ฝ่ายญี่ปุ่นอย่างมากมาย² และเพื่อให้ญี่ปุ่นได้ทราบถึงการ
ช่วยเหลือต่าง ๆ ที่ฝ่ายไทยได้ให้แก่กองทัพญี่ปุ่น ทางกองบัญชาการทหารสูงสุดจึงมีคำสั่งให้
หน่วยราชการต่าง ๆ ที่ได้ให้ความช่วยเหลือแก่ฝ่ายญี่ปุ่น รายงานผลการช่วยเหลือนั้นมายัง
กองบัญชาการทหารสูงสุด แล้วกองบัญชาการทหารสูงสุดจะไต่แจงไปยังกระทรวงการต่าง-
ประเทศ และกรมประสานงานพันธมิตรทราบ จากนั้นกระทรวงการต่างประเทศและกรม
ประสานงานพันธมิตร จึงจะแจ้งให้สถานเอกอัครราชทูตญี่ปุ่น และกองบัญชาการกองทัพญี่ปุ่น
ประจำประเทศไทยทราบอีกทอดหนึ่ง³

ในการให้ความช่วยเหลือแก่ฝ่ายญี่ปุ่นนั้น ไทยพยายามที่จะเดินสายกลางให้มากที่สุด
ก็หมายความว่า การช่วยเหลือนั้นต้องไม่กระทบกระเทือนต่อเกียรติศักดิ์และอธิปไตย
ของชาติ ในขณะที่เดียวกันก็พยายามจะรักษาสัมพันธไมตรีอันผูกพันอย่างแน่นแฟ้นกับญี่ปุ่นไว้ด้วย
ดังที่พลตรีไชย ประทีปเสนา เจ้ากรมประสานงานพันธมิตรได้เคยกล่าวไว้ในที่ประชุมคณะ
กรรมการผสม (ก่อนยกฐานะเป็นกรมประสานงานพันธมิตร) เมื่อวันที่ 1 มกราคม
พ.ศ. 2485 ว่า

เมื่อเราต้องการอะไรจากเรา ก็ควรให้เรา แต่คงไม่ลืมนึกว่าอย่าให้เสียประโยชน์
ของเราเลยในเวลาเดียวกัน ทั้งนี้โปรดอย่าเข้าใจว่าที่เราช่วยเหลือเขา

¹ กรมโฆษณาการ ข่าวโฆษณาการ ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม พ.ศ. 2485

² กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ แฟ้ม พว. 2/2 : 2 (12)
บันทึกข้อความเรื่องการช่วยเหลือทหารญี่ปุ่นของกระทรวงการต่างประเทศ

³ น.

เมื่อไปในฐานะผู้รับใช้หรือทาสในเรือนเบี้ย สมมุติว่าเราจะใช้ใครไปทำธุรกิจ
อย่างใดอย่างหนึ่ง เราคงต้องใช้เครื่องมือแก่เขา เพื่อประโยชน์ในกิจการของ
เราเอง เราทำให้ผู้เป็น ผู้เป็นก็อาจตอบแทนเราได้ในภายหลัง การจัดส่งของ
ตามความต้องการของฝ่ายผู้เป็นนั้นจะเรียกว่าเป็นความจำเป็นของกระทำการก็ไม่มีผิด
เพราะถ้าเราไม่ทำก็ขอให้เขา เขาจักทำไปเองโดยพลการ ก็ยังจะทำความ
ยุ่งยากให้เกิดขึ้นไฉนมาก ...¹

ความร่วมมือทางการทหารระหว่างไทยกับญี่ปุ่น ที่สำคัญอีกเรื่องหนึ่งคือ การสร้างทาง
รถไฟสายไทย - พม่า ด้วยความจำเป็นทางยุทธศาสตร์ของกองทัพญี่ปุ่นในการเข้าโจมตีอังกฤษ
และรุกกลับมณฑลไต้หวันและอินโดจีนนั้น โดยอาศัยหลักการในข้อตกลงรวมยุทธระหวางไทย
กับญี่ปุ่น ซึ่งได้กำหนดไว้แล้ว ญี่ปุ่นกับไทยจึงทำความตกลงเกี่ยวกับการสร้างทางรถไฟเชื่อม
ต่อระหว่างประเทศไทยกับประเทศพม่า ในวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2485 โดยฝ่ายญี่ปุ่นขอ
สร้างทางรถไฟเอง และออกค่าใช้จ่ายเอง ส่วนประเทศไทยจะขอให้ความช่วยเหลืออำนวยความสะดวก
ความสะดวกตามสมควร²

เหตุผลที่ญี่ปุ่นต้องการสร้างทางรถไฟสายนี้เนื่องจากเมื่อสงครามเกิดขึ้น ญี่ปุ่นเข้าโจมตีพม่า
จึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะต้องเปลี่ยนเส้นทางขนส่งทางเรือไปยังพม่ามาเป็นทางบก เพราะระยะ
ทางสั้นกว่าและปลอดภัยกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งกองเรือของญี่ปุ่นได้รับความเสียหายจากการ
โจมตีโดยเครื่องบินของฝ่ายสัมพันธมิตรเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จึงทำให้ญี่ปุ่นต้องการหาหนทางที่ปลอดภัย
ในการขนส่งกำลังบำรุงกองทัพในแนวหน้า จึงเร่งรัดให้การสร้างทางรถไฟสายนี้

¹ กองบรรณาธิการ กระทรวงการต่างประเทศ พิมพ์ พ.พ. 2/2 : 2 (2)
เรื่องคณะกรรมการผสมไทย - ญี่ปุ่น

² การรถไฟแห่งประเทศไทย การสร้างทางรถไฟทหารติดต่อระหว่างประเทศไทย -
ประเทศพม่า ระหว่างสงครามมหาเอเชียบูรพา หน้า 9 (ดูรายละเอียดในภาคผนวก ๗.)

ทองแล้วเสร็จภายในเวลา 1 ปี¹ เส้นทางที่ไขกอดจากสถานีหนองปลาจุก อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ไปสิ้นสุดที่สถานีคันปู้ช้ายัต (Thanbyuzayat) ในประเทศพม่า เป็นระยะทางทั้งสิ้น 415 กิโลเมตร และตกลงกันในรายละเอียดปลีกย่อยว่า จากสถานีหนองปลาจุก ถึงสถานีกาญจนบุรี ระยะทางประมาณ 60 กิโลเมตร ไทยเป็นผู้สร้างไฟเอง² นอกจากนั้น รัฐบาลไทยยังได้จัดหากรรมกรมาใหญ่ป้อนจำนวนเพียงพอกับความต้องการแรงงาน โดยเกณฑ์กรรมกรคนไทยและจีนในจังหวัดกาญจนบุรีและจังหวัดใกล้เคียงด้วย เช่น ราชบุรี เพชรบุรี สุพรรณบุรี นครปฐม อ่างทอง สมุทรสาคร ฯลฯ

การสร้างทางนี้สร้างจากพม่าและไทยมาบรรจบกัน กองทัพญี่ปุ่นเริ่มลงมือสร้างใน เดือนตุลาคม พ.ศ. 2485 และวางรางติดต่อกันเมื่อวันที่ 23 ตุลาคม พ.ศ. 2486 ใช้เวลา ก่อสร้าง 1 ปี โดยใช้กรรมกรแขก พม่า จีน อินเดีย ไทย และไทย รวมกับ เซลยศึกทหารอังกฤษ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และเนเธอร์แลนด์ มียอกรวมประมาณ 60,000 คน³ แต่เนื่องจากสภาพภูมิประเทศที่เต็มไปด้วยป่าดงดิบ ภูเขาสูงชันและไข้ มาเลเรีย (ไข้ป่า) จึงทำให้มีผู้เสียชีวิตลงอย่างมากมาเป็นประวัติการณ์ ซึ่งฝ่ายญี่ปุ่นได้ คาดประมาณไว้ว่าจำนวนผู้เสียชีวิตเป็นทหารญี่ปุ่นเองมีถึง 10,000 คน เซลยศึกเสียชีวิตไป 12,000 คน และบรรดากรรมกรต่างชาติมีถึง 250,000 คน⁴ ดังนั้นทางรถไฟสายนี้

¹ F.C. Jones, Hugh Borton and B.R. Pearn. Survey of International Affairs, 1939 - 1946 : The Far East, 1942 - 1946. p. 54.

² การรถไฟแห่งประเทศไทย การสร้างทางรถไฟทหารที่ทอดระหว่างประเทศไทย - ประเทศพม่า ระหว่างสงครามมหาเอเชียบูรพา หน้า 29

³ อ. หน้า 76

⁴ F.C. Jones. op.cit., p. 55.

จึงได้ชื่อว่า "ทางรถไฟสายมรณะ"¹

ส่วนเรื่องเงินค่าใช้จ่ายในการสร้างทางรถไฟสายนี้ ประมาณ 20 ล้านบาท ซึ่งญี่ปุ่นได้ขอเงินจากรัฐบาลไทย เริ่มตั้งแต่เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2485 โดยครั้งแรกญี่ปุ่นไป 4 ล้านบาท ต่อมาขออีก 8 ล้านบาท ซึ่งไทยขอใหญ่เป็นขั้วแรกเป็นทองคำหรือสินค้า²

ทางรถไฟสายนี้ ญี่ปุ่นหวังไว้ว่าจะให้ไทยใช้ประโยชน์ร่วมกัน แม้ว่าจะสงครามจะสิ้นสุดแล้วก็ตาม³ งานสร้างทางรถไฟสายไทย - พม่า ทั้งไทยและญี่ปุ่นถือว่าเป็นภารกิจร่วมกัน ตามกติกาสัญญาพันธมิตร และตามหลักการรวมยุทธพลังลงกันเมื่อวันที่ 14 ธันวาคม พ.ศ. 2484 ซึ่งผลของการสร้างทางรถไฟสายนี้ทำให้ญี่ปุ่นสามารถลำเลียงกำลังทหาร อาวุธยุทโธปกรณ์ ตลอดจนอาหาร ไปสู่พม่าได้สะดวกกว่าเดิม แต่อย่างไรก็ตาม ทางรถไฟสายนี้จักว่าคอยคุณพม่ามาก เพราะว่าสร้างอย่างรีบเร่งเกินไป จึงขาดการพิถีพิถันในการเลือกเส้นทางที่จะผ่าน ประกอบกับในปลายปี พ.ศ. 2485 เครื่องบินของฝ่ายสัมพันธมิตรเริ่มโจมตีประเทศไทยแล้ว

¹ จากเอกสารของการรถไฟแห่งประเทศไทย ระบุว่าทางรถไฟสายนี้ เริ่มจากสถานีหนองปลาดุก ผ่านกาญจนบุรีและสามแฉ่งน้ำแควใหญ่ จากนั้นก็เลาะเลียบไปตามลำน้ำแควน้อย ผ่านด่านเจดีย์สามองค์ไปเชื่อมทางรถไฟในพม่าที่ต้นบ่อทรายต์ เป็นระยะทาง 415 กิโลเมตร อยู่ในเขตไทย 304 กิโลเมตร และอยู่ในเขตพม่า 111 กิโลเมตร เริ่มสร้างในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2485 จนเสร็จเมื่อวันที่ 23 ตุลาคม พ.ศ. 2486 แรงงานที่ใช้สร้างเป็นเชลยศึกทหารอังกฤษ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และเนเธอร์แลนด์ จำนวน 61,000 คนและกรรมกรชาติต่าง ๆ ในเอเชียอีกประมาณ 270,000 คน แต่เป็นพม่าสลักใจที่เชลยศึกถึง 12,399 คน และกรรมกรประมาณ 90,000 คน ต้องเสียชีวิตโดยไม่ให้เห็นผลงานของตนที่สร้างไว้

² ทอมรอนสาร ธนาคารแห่งประเทศไทย พิมพ์ C. 10 เงินสร้างทางรถไฟสายไทย-พม่า

³ กองประวัติศาสตร์และพิพิธภัณฑ์ทหาร กรมการศึกษาวิจัย กระทรวงกลาโหม เอกสารสงครามมหาเอเชียบูรพา พิมพ์ที่ 2 บันทึกการประชุมกับพุทธทหารญี่ปุ่น บันทึกการสนทนา ระหว่าง พล.ต. ยามาตะ พุทธทหารบกญี่ปุ่น กับ พ.อ. ไทย ประทีปเสนา 23 กุมภาพันธ์

เส้นทางสายนี้จึงเป็นเป้าหมายสำคัญที่เครื่องบินของฝ่ายสัมพันธมิตรมุ่งทำลาย ซึ่งปรากฏว่าทางรถไฟสายนี้ถูกทำลายเสียหายอยู่บ่อย ๆ¹

นอกจากทางรถไฟสายไทย - พม่า นั้นแล้ว ไทยกับญี่ปุ่นก็ร่วมมือกันสร้างทางรถไฟสายชุมพร - กระบุรี อันเป็นทางรถไฟสายสั้น ๆ เพื่อใช้เป็นเส้นทางลำเลียงยุทธปัจจัยไปประเทศพม่าอีกสายหนึ่ง ซึ่งมีข้อตกลงเช่นเกี่ยวกับการสร้างทางรถไฟสายไทย - พม่า กล่าวคือ ไทยอนุญาตให้ญี่ปุ่นสำหรับสร้าง จัดหากรรมกร และวัสดุอุปกรณ์เท่าที่จำเป็น แต่เมื่อหลังสงครามโลกสงบแล้ว อังกฤษก็ครอบครองทางรถไฟสายนี้ออกเสีย²

พันธะทางการเมือง เศรษฐกิจ

หลังจากที่นโยบายความเป็นกลางของประเทศไทยได้สิ้นสุดลงในวันที่ 8 ธันวาคม ต่อมาก็ได้มีการทำสัญญาการค้ากับญี่ปุ่น ในวันที่ 21 ธันวาคม ที่ระบุว่าไทยกับญี่ปุ่นจะให้ความร่วมมือกันทั้งทางการเมือง การทหาร และเศรษฐกิจ ดังนั้นความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น จึงมุ่งในทางที่จะส่งเสริมให้กระชับแน่นยิ่งขึ้น เพื่อสร้างวงโคจรร่วมกันในมหาเอเซียบริพา³ ซึ่ง นายอาร์ อิวาฮา โฆษกประจำสถานเอกอัครราชทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทย ได้กล่าวไว้ในตอนต้นปี พ.ศ. 2486 ว่า "เศรษฐกิจระหว่างไทยกับญี่ปุ่นนั้นไม่สามารถจะแยกกันได้"⁴ ดังนั้นไทยกับญี่ปุ่นจึงมีความสัมพันธ์ทางการเมือง เศรษฐกิจต่อกันระหว่างสงคราม โดยที่ไทยได้ให้ความร่วมมือกับฝ่ายญี่ปุ่นในเรื่อง

¹ การรถไฟแห่งประเทศไทย การสร้างทางรถไฟทหารติดต่อระหว่างประเทศไทย - ประเทศพม่า ระหว่างสงครามมหาเอเซียบริพา หน้า 12

² ฎ. หน้า 55

³ ชาติติ รามศิริ นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ตั้งแต่ พ.ศ. 2481 ถึง พ.ศ. 2487 หน้า 427 - 428

⁴ "การการระหว่างไทยกับญี่ปุ่น" ศรีกรุง 4 มีนาคม พ.ศ. 2486 หน้า 1

1. ความร่วมมือในการค้าขาย
2. การลดค่าเงินบาทเท่ากับเงินเยน
3. การให้เงินกู้แก่ญี่ปุ่น

ความร่วมมือในการค้าขาย

เนื่องจากไทยมีสัญญาพันธมิตรกับญี่ปุ่น ดังนั้นการค้าขายกับประเทศอื่น ๆ จึงหยุดชะงักลงไป คงค้าขายกับญี่ปุ่นและดินแดนที่อยู่ในครอบครองของญี่ปุ่นเท่านั้น สำหรับรายการซื้อและขายสินค้าระหว่างประเทศไทยและญี่ปุ่นในระยะนั้นลักษณะดังนี้คือ สินค้าไทยส่งไปญี่ปุ่น ได้แก่ ข้าว เฉาก๊ว เกลิอ ห้างโค ผ้ายก นํ้ามันยาง เศษเหล็ก ยาง คีบ ไม้สัก เป็นต้น ส่วนสินค้าไทยส่งซื้อจากญี่ปุ่นประกอบด้วยสินค้าทำควายยาง ยาสบ ผา กระดาษต่าง ๆ ยารักษาโรค สินค้าและเครื่องมือ เครื่องจักรไฟฟ้า สายเคเบิลและสายอื่น ๆ ผลิตภัณฑ์เหล็ก เหล็กกล้า รถยนต์ และเครื่องประกอบ เมฆน นมผง ยางรถยนต์ เครื่องจักรและเครื่องอะไหล่ เบียร์ เป็นต้น

สินค้าต่าง ๆ เหล่านี้บางอย่างญี่ปุ่นส่งมาไทยไม่เต็มจำนวนที่ไทยส่งซื้อไป อย่างไรก็ตาม แม้จะได้น้อยกว่าที่ตกลงกันไว้ก็นับว่ายังดีกว่าไม่ได้เลย ส่วนสินค้าไทยส่งไปญี่ปุ่นตั้งแต่เดือนเมษายน พ.ศ. 2486 ถึงเดือนมกราคม พ.ศ. 2487 รวมทั้งสิ้น 26 ประเภท ที่เกินกว่าจำนวนที่ตกลงมีเพียงข้าวและเฉาก๊ว นอกนั้นน้อยกว่าจำนวนที่ตกลงทั้งสิ้น เช่น เกลิอ ห้างโค ผ้ายก นํ้ามันยาง เศษเหล็ก ยาง คีบ ไม้สัก เป็นต้น ตั้งแต่เดือนเมษายน พ.ศ. 2487 ถึงเดือนสิงหาคม ปีเดียวกัน ปรากฏว่ามีเรือผ่านจากกรุงเทพฯ น้อยหรือเกือบจะกล่าวได้ว่าแทบไม่มีเลย เพราะการขนส่งสินค้าทางเรือจากญี่ปุ่นมายังท่ากรุงเทพฯ ทำได้ยากลำบากขึ้น เนื่องจากฝ่ายสัมพันธมิตรเริ่มรุกหนักทางคาบสมุทรอินโดจีน เรือของญี่ปุ่นอาจจะถูกทำลายได้ และการที่กรุงเทพฯ ถูกโจมตีทางอากาศอย่างหนัก ทำให้ญี่ปุ่นเกิดความลังเลใจ

ในการส่งเรือบรรทุกสินค้าเข้ามายังประเทศไทย¹ ดังนั้นเรือสินค้าญี่ปุ่นจึงไม่แวะกรุงเทพฯ เพราะไม่ปลอดภัย จึงไปขนถ่ายสินค้าที่ไซงอนและสิงคโปร์ หรือโซนัน² เพื่อลำเลียงเข้ากรุงเทพฯ อีกทีหนึ่ง

การติดต่อค้าขายกับญี่ปุ่น ทางฝ่ายญี่ปุ่นใช้หลักการพิจารณาการส่งสินค้ามายังประเทศไทย โดยพิจารณาไปในแง่การเมือง ถ้าฝ่ายไทยมีท่าทีไม่ค่อยเต็มใจในการเจรจาทางการเมือง การคลัง และอื่น ๆ กับญี่ปุ่น หรือไม่สามารถให้ในสิ่งที่ญี่ปุ่นพึงประสงค์ได้ ญี่ปุ่นก็จะยกเลิกสินค้าที่ไทยต้องการเสีย โดยกักใบอนุญาตนำเข้าออกบาง กักระวางเรือบาง ในที่สุดเมื่อสินค้าถึงไซงอนหรือโซนันแล้วก็จะกักเอาไว้ที่นั่น ๆ ควบ ไม่ยอมให้ลำเลียงเข้ามายังกรุงเทพฯ ปลายปี พ.ศ. 2487 การขนส่งระหว่างประเทศไทยกับญี่ปุ่นลำบากมากขึ้น ญี่ปุ่นจะส่งสินค้าไปที่โซนันหรือไซงอน ไทยต้องส่งเรือไปรับเข้ามา ส่วนการขายให้ญี่ปุ่น ไทยอาจขายสินค้าสิงคโปร์หรือเกาะโซนัน

การค้าขายระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในระหว่างสงครามมหาเอเชียบูรพานั้น สินค้าไทยที่ญี่ปุ่นต้องการมากที่สุด คือข้าว และสินค้าญี่ปุ่นที่ไทยต้องการมากที่สุด น้ำมันและเครื่องจักร แต่การขายข้าวให้ญี่ปุ่นนั้นอุปสรรคต่าง ๆ เช่น ไม่สามารถตกลงกันในเรื่องราคา วิธีการซื้อขาย ยิ่งไปกว่านั้นภายในประเทศไทยเองก็ขาดแคลนยานพาหนะในการขนส่งข้าวจากภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศเข้ามากรุงเทพฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งรถไฟ ทั้งนี้เพราะญี่ปุ่นได้ผนวกเอารถไฟไทยไปใช้ลำเลียงยุทธภัณฑ์ในการทำสงคราม และฝ่ายไทยยังคงจักรรถไฟทหารญี่ปุ่นใช้

¹ กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ แฟ้ม 38/1 การเคลื่อนไหวทางเศรษฐกิจและการค้าในต่างประเทศ "บันทึกการประชุมเรื่องการค้าระหว่างประเทศกับประเทศไทย วันที่ 2 มิถุนายน 2487"

² เมื่อญี่ปุ่นยึดสิงคโปร์ได้ จึงเปลี่ยนชื่อเป็น "โซนัน" (Shonan) ซึ่งแปลว่า ดินแดนแห่งความสงบทางทิศใต้

³ กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี สำนักนายกรัฐมนตรี รายงานของทบวงการคลังและพาณิชย์ ณ กรุงโตเกียว ลงวันที่ 19 กรกฎาคม 2487

เป็นจำนวนมาก จึงทำให้รถไฟไทยมีไม่พอใช้¹ เมื่อเป็นเช่นนี้จึงทำให้ชาวจีนและคนรถไฟบรรทุกข้าวส่งขายในญี่ปุ่น ไทยจึงพยายามเจรจากับฝ่ายทหารญี่ปุ่น ขอให้คนรถไฟไทยเพื่อใช้บรรทุกข้าว และขอร้องให้บริษัทชินชิไกsha ของญี่ปุ่น ช่วยจัดส่งรถยนต์บรรทุกมาให้ไทย 100 คันด้วย สิ่งเหล่านี้ไทยได้พยายามเจรจากับญี่ปุ่นส่งมาให้เพียงพอกับความต้องการที่จะใช้ เพื่อความสะดวกในการซื้อข้าวจากไทย และเพื่อประโยชน์ของญี่ปุ่นเอง²

การค้าขายระหว่างไทยกับญี่ปุ่นดำเนินไปอย่างไม่ราบรื่นนัก เพราะญี่ปุ่นพยายามเอาเปรียบไทย เช่น ถึงราคาสินค้าไวสูงเกินไปบ้าง ดูขาดสินค้าบางอย่างบ้าง ไม่ปฏิบัติตามระเบียบศุลกากรบ้าง คณะกรรมการเศรษฐกิจไทย - ญี่ปุ่น ต้องรวมประชุมเพื่อเจรจากลางกันอยู่บ่อย ๆ ในเรื่องปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น³ แต่เนื่องจากที่กล่าวมาแล้วว่า การค้าของญี่ปุ่นตกอยู่ในเงื้อมมือของฝ่ายทหารเมือง ดังนั้นสภาพการค้าระหว่างไทยกับญี่ปุ่นจึงอยู่ในลักษณะที่ชาวญี่ปุ่นต้องการอะไรจากไทยก็ได้ แต่สิ่งที่ไทยต้องการนั้นได้ลำบากที่สุด ญี่ปุ่นมักจะมีเหตุผลอ้างกับฝ่ายไทยอยู่เสมอเมื่อไทยไม่ได้รับสินค้าที่ส่งขอจากญี่ปุ่น หรือได้ไม่ครบตามจำนวนที่ส่งไป เหตุผลที่ฝ่ายญี่ปุ่นชอบอ้างคือ "เวลานี้ญี่ปุ่นกำลังรับภาระอย่างมาก ประชาชนญี่ปุ่นต้องอดทนต่อความอดอยากและต้องเสียสละมาก เพราะฉะนั้นฝ่ายไทยควรจะต้องเห็นใจ"⁴

ดังนั้นทางออกของการแก้ปัญหาการค้าและสินค้าในประเทศไทย จึงเป็นสิ่งที่ประเทศไทยต้องพึ่งพาตัวเองเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ซึ่งจะเป็นผลทำให้รัฐบาลไทยต้องเข้ามา

¹ กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ แฟ้ม พพ. 2/2 : 8 (3)
รายงานตกลงทางการค้ากับประเทศญี่ปุ่น แฟ้ม 3

² ก.

³ ก.

⁴ กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี สำนักนายกรัฐมนตรี การประชุมเจรจาทางเศรษฐกิจกับญี่ปุ่น (มีนาคม - เมษายน 2486) บันทึกของนายถนงค์ คอมันทร เลขาธิการเอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงโตเกียว ระหว่างสงครามมหาเอเชียบูรพา เขียนถึงเลขาธิการคณะรัฐมนตรี

ควบคุมและเร่งรัดการผลิตภายในประเทศมากขึ้น¹

การลดค่าของเงินบาทเทียบกับเงินเยน

ในระหว่างสงครามมหาเอเชียบูรพา ประเทศไทยติดต่อค้าขายกับประเทศอื่น ๆ ไม่ได้ นอกจากประเทศญี่ปุ่นและดินแดนที่ญี่ปุ่นยึดครองอยู่เท่านั้น เพื่อให้การค้าขายระหว่างไทยกับญี่ปุ่น ดำเนินไปอย่างสะดวกขึ้น ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2484 รัฐบาลญี่ปุ่นได้เสนอให้รัฐบาลไทย รับหลักการในเรื่องเงินตรา 3 ประการ คือ

1. ให้กำหนดค่าของเงินบาทเท่ากับเงินเยน ในอัตราแลกเปลี่ยน 1 บาท
ต่อ 1 เยน
2. ในการชำระเงินระหว่างประเทศญี่ปุ่นและประเทศไทย ให้ชำระด้วยเงินเยน
3. ให้จัดตั้งธนาคารกลางขึ้นเป็นเจ้าหน้าที่เงินตรา โดยมีที่ปรึกษาและหัวหน้า
หน่วยงานต่าง ๆ เป็นชาวญี่ปุ่น²

จากข้อเสนอกังวลว่าเจ้าหน้าที่ที่ปรึกษาและกรรมการคลังของประเทศไทยขณะนั้น
ต่างแสดงความไม่พอใจ และวิตกกังวลฐานะการคลังของประเทศไทย เพราะถ้าหากรัฐบาลยอม
รับข้อเสนอนี้แล้ว ฐานะการคลังของประเทศไทยจะคงอยู่ได้อย่างไรแน่นอน จึงเกิดเสียง
วิพากษ์วิจารณ์ฐานะความเป็นมิตรระหว่างไทยกับญี่ปุ่น ว่าไม่คงอยู่บนพื้นฐานของความเท่า
เทียมกัน แต่เป็นพันธมิตรคล้ายกับประเทศญี่ปุ่นกับประเทศฝรั่งเศส แต่เจ้าหน้าที่เหล่านั้นก็ไม่มี
อิทธิพลที่จะต่อต้านการกีดกันของญี่ปุ่นได้³

¹ ผาณิต รวมศิลป์ นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม
ตั้งแต่ พ.ศ. 2481 ถึง พ.ศ. 2487 หน้า 430

² ธนาคารแห่งประเทศไทย วิวัฒน์ไชยานุสรณ์ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิวัฒน์ไชย ไซยันต์ 1 เมษายน 2504 หน้า 28 - 29

³ Paul Sithi Amnuai. Finance and Banking in Thailand : A Study
of the Commercial System, 1888 - 1963. p. 60.

ขอเสนอของญี่ปุ่นสองข้อแรกเท่ากับเป็นการเสนอให้โยงเงินบาทกับเงินเยนในอัตรา 1 บาท ต่อ 1 เยน สำหรับขอเสนอของญี่ปุ่นเกี่ยวกับเงินตรา รัฐบาลไทยได้มอบให้ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย ซึ่งขณะนั้นทรงพระยศเป็นหม่อมเจ้าและทรงดำรง ตำแหน่งพิริยภักขการะทรงการคลัง ทรงพิจารณาของ 1 บาท เท่ากับ 1 เยน ทรงเห็น ว่าเป็นการกำหนดค่าของเงินบาทต่ำกว่าค่าแท้จริง แต่เมื่อญี่ปุ่นยินยอมให้กำหนด 1 บาท เท่ากับ 1 เยน รัฐบาลก็จำต้องยอมรับ เพราะเวลานั้นกำลังเป็นฝ่ายได้เปรียบในสงคราม ดังนั้น การลดค่าของเงินบาทเท่ากับเงินเยน ได้กระทำกันเมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2485

สำหรับขอเสนอ 2 เนื่องจากขณะนั้นเป็นสงครามหาเอเซียมรพา ไทยไม่สามารถค้าขาย กับประเทศอื่นได้ นอกจากประเทศญี่ปุ่นและดินแดนญี่ปุ่นยึดครอง รัฐบาลไทยจึงยอมรับ การโยงเงินบาทกับเงินเยนดังกล่าวแล้วนั้น ได้มีความตกลงในหลักการระหว่างกระทรวง การคลังไทยและญี่ปุ่นรวมเป็นหลายฉบับ และมีความตกลงในวิธีปฏิบัติการระหว่างธนาคารแห่ง ประเทศไทยกับธนาคารแห่งประเทศไทย ความตกลงเหล่านี้ทั้งหมดอาศัยความตกลง ฉบับที่สองเป็นหลัก เรียกว่า "Memorandum of Agreement" (บันทึกความตกลง) ระหว่าง กระทรวงการคลังไทยและญี่ปุ่น ลงวันที่ 2 พฤษภาคม พ.ศ. 2485

เกี่ยวกับขอเสนอ 3 ญี่ปุ่นขอให้จัดธนาคารกลางขึ้นเป็นเจ้าหน้าที่เงินตรา โดยมี พิริยภักขและหัวหน้าหน่วยงานต่าง ๆ เป็นชาวญี่ปุ่นนั้น รัฐบาลไทยได้ดำเนินการก่อตั้งธนาคาร แห่งประเทศไทยอย่างเร่งด่วน เพื่อป้องกันการแทรกแซงของญี่ปุ่น ซึ่งหม่อมเจ้าวิวัฒนไชย ไชยันต์ ได้รับคำสั่งจากรัฐบาลไทยให้รีบดำเนินการเรื่องนี้จนเสร็จทันการ เมื่อ

¹ ธนาคารแห่งประเทศไทย วิวัฒนไชย พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย ไชยันต์ 1 เมษายน 2504 หน้า 28 - 29

² ฎ. หน้า 69

วันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2485¹

อย่างไรก็ตามหลังจากการเจรจาตกลงพาณิชย์ระหว่างผู้แทนญี่ปุ่นกับผู้แทนไทย ณ กรุงโตเกียวเสร็จสิ้นลง มีการลงนามกันในวันที่ 21 เมษายน พ.ศ. 2485² และต่อมา ก็มีการตั้งคณะกรรมการผสมเศรษฐกิจระหว่างญี่ปุ่นและไทยขึ้น เมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2485 แล้วรัฐบาลไทยจึงจำต้องยอมรับข้อเสนอของญี่ปุ่น และถอนค่าเงินบาทออกจากมาตรฐานการแลกเปลี่ยนกับเงินปอนด์สเตอร์ลิง (Sterling Exchange Standard)³ ที่ไทยยึดถือมา ตั้งแต่ พ.ศ. 2475 มาใช้มาตรฐานการแลกเปลี่ยนกับเงินเยน (Sterling Exchange Standard) แทน ทำให้ค่าเงินบาทไทยตั้งแต่นั้นมาลดลงมากกว่าเดิมถึง 36 % ซึ่งค่าที่แท้จริงก่อนจะมีการปรับปรุงอัตราแลกเปลี่ยนครั้งใหม่ 100 บาท มีค่าเท่ากับ 155.70 เยน⁴

การปรับปรุงอัตราแลกเปลี่ยนระหว่างเงินเยนกับเงินบาทนี้ ได้เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ ค่าของเงินบาทตกต่ำลงอย่างไม่หยุดยั้งในเวลาต่อมา ในเรื่องนี้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม เอง ก็ยอมรับว่า การที่ไทยยอมลดค่าเงินบาทลงให้เท่ากับเงินเยนของญี่ปุ่นนั้น เป็นการเสียประโยชน์ แก่พลเมืองไทยทั่วประเทศ แต่เอกอัครราชทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทยได้ยืนยันแก่ จอมพล ป. พิบูลสงครามว่า ถ้าไทยลดค่าเงินบาทลงให้เท่ากับเงินเยนแล้ว ทางญี่ปุ่นจะเพิ่มราคาซื้อ-

¹ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย โสภยันต์ ทรงเป็นผู้นำพระราชบัญญัติธนาคารแห่งประเทศไทย พุทธศักราช 2485 ขึ้นถวายพระองค์เอง โดยรับแรงให้ทุนการ เปิดดำเนินการเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2485 โดยตั้งสำนักงานอยู่ตึกบางขุนพรหม มีเจ้าหน้าที่ทั้งหมดเป็นคนไทย ไม่ใช่นักญี่ปุ่น ทรงเป็นผู้เจรจากับญี่ปุ่นทั้งในกรุงเทพฯ และกรุงโตเกียว ซึ่งนำไปสู่ความ ตกลงระหว่างกระทรวงการคลังไทยและญี่ปุ่น ลงวันที่ 2 พฤษภาคม 2485

² กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ แฟ้ม พว. 2/2 : 8 (1) ร่างความตกลงการค้ากับญี่ปุ่น

³ ก่อนสงครามอัตราแลกเปลี่ยนระหว่างเงินบาทกับเงินปอนด์สเตอร์ลิงเป็น 11 บาท ต่อ 1 ปอนด์ หรือทองคำในอัตรา 0.66567 กรัมต่อ 1 บาท

⁴ ๕.

ชาวไทยขึ้นให้เป็นจำนวนพอที่จะชดเชยกัน จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีความไว้วางใจและ
เชื่อถือในศักดิ์ศรีของญี่ปุ่น จึงยินยอมเปลี่ยนแปลงตามญี่ปุ่นเสนอมา¹ ส่วนนายทวี บุณยเกตุ
ได้ตั้งข้อสังเกตในเรื่องการลดค่าเงินบาทว่า

รัฐบาลญี่ปุ่นได้ปรับปรุงอัตราแลกเปลี่ยนระหว่างเงินบาทกับเงินเยน โดยเพิ่ม
ค่าของเงินเยนให้สูงขึ้น ให้ 1 เยน เท่ากับ 1 บาท ซึ่งแต่ก่อนอัตรา
แลกเปลี่ยน 1.50 เยน เท่ากับ 1 บาท ทั้งนี้คงเนื่องมาจากการกู้ยืม
เพราะญี่ปุ่นประสงค์จะใช้เงินคืนเราเป็นเงินเยน จำนวนน้อยลงนั่นเอง...²

และการที่ไทยยอมลดค่าของเงินบาทให้เท่ากับเงินบาทนั้น หลวงวิจิตรวาทการ ชี้แจงเหตุผลว่า

1. ถ้าฝ่ายไทยไม่ยอมรับข้อเสนอดังกล่าว ฝ่ายญี่ปุ่นจะไม่ยอมแลกคืนธนบัตร
ทหารที่กองทัพญี่ปุ่นนำเข้ามาใช้หลายล้านบาทในภาคเหนือและภาคใต้ของไทย
2. ถ้าฝ่ายไทยไม่ยอมรับ ไทยจะไม่มีทางที่จะเจรจาปัญหาทางเศรษฐกิจกับ

ญี่ปุ่นได้³

การลดค่าเงินบาทเป็นการเสียเปรียบอย่างมากของฝ่ายไทย ด้วยเหตุนี้การตกลง
ครั้งนั้นญี่ปุ่นจึงชดเชยความเสียเปรียบของฝ่ายไทย คือ

1. ญี่ปุ่นยอมให้ไทยกำหนดราคาข้าวที่จะขายให้ญี่ปุ่นสูงกว่าเดิม 37 % เพื่อ
ชดเชยความสูญเสียของไทยที่ถูกลดค่าเงิน

¹ กองบรรณาธิการ กระทรวงการต่างประเทศ แฟ้ม พ.ว. 2/2 : 8 (1) รายงาน
ทดลองทางการค้ากับญี่ปุ่น

² ทวี บุณยเกตุ "ขอให้จริงใจเพิ่มเติมเกี่ยวกับเหตุการณ์ในประเทศไทยในระหว่าง
สงครามโลกครั้งที่ 2" ใน เบื้องแรกประชาธิปไตย หน้า 315

³ พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ "หลังจากประกาศสงคราม" ใน จิตวิทยาการเมือง
หน้า 284

2. รัฐบาลญี่ปุ่นยอมแลกเงินเปี้ยสค์อินโคเงินซึ่งมีราคาสูงกว่าไทย ให้มีค่าลดลงเท่ากับเงินไทย¹

3. รัฐบาลญี่ปุ่นยินยอมให้รัฐบาลไทยได้เครดิต 200 ล้านเยน จากธนาคารแห่งประเทศไทย เพื่อรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงแห่งเงินตรา² แต่ขอแนะว่าจะชำระเงินทั้งปวงทั้งในการพาณิชย์และไม่ใชการพาณิชย์ ระหว่างประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่นนั้น จะต้องชำระด้วยเงินเยนพิเศษ³

อย่างไรก็ตามการแลกเงินบาททอง เมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2485 นั้น ได้ทำให้อัตราแลกเปลี่ยนระหว่างเงินบาทกับเงินเยนซึ่งเคยอยู่ในระดับ 100 บาทต่อ 155.70 เยน ลดลงเหลือ 100 บาทต่อ 100 เยน⁴ ดังนั้นฝ่ายที่รับประโยชน์คือญี่ปุ่นซึ่งได้ผลประโยชน์ทันที เพราะเมื่อซื้อสินค้าจากฝ่ายไทยนั้น ญี่ปุ่นเสียเงินเยนน้อยลง ส่วนฝ่ายไทยก็ต้องจ่ายเงินบาทซื้อสินค้าญี่ปุ่นเพิ่มขึ้นเช่นกัน เนื่องจากญี่ปุ่นมีความต้องการสินค้าไทยมาก ในเวลาเดียวกันไทยก็ต้องการสินค้าจากญี่ปุ่นมากเช่นเดียวกัน แต่สินค้าจากญี่ปุ่นน้อย เพราะกำลังผลิต

¹ พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ "หลังฉากประกาศสงคราม" ใน จิตวิทยาการเมือง หน้า 284 - 285

² หมายความว่า รัฐบาลยอมให้ไทยส่งซื้อวัตถุดิบสินค้าต่าง ๆ ที่มีมูลค่า 200 ล้านเยนได้โดยไม่ต้องชำระเป็นเงินสด

³ หอบรรณสาร ธนาคารแห่งประเทศไทย แฟ้ม C.44 เรื่องกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนเงินเยน 2485

⁴ ธนาคารแห่งประเทศไทย บันทึกงานของประหยัค บวรเกียรติ พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายประหยัค บวรเกียรติ 28 กุมภาพันธ์ 2513 หน้า 2

"เงินเยนพิเศษ" หมายความว่า เป็นเงินเยนที่ใช้ชำระหนี้ระหว่างประเทศไทยกับญี่ปุ่น และประเทศไทยกับประเทศอื่น ๆ ที่อาจจะตกลงกัน เงินเยนพิเศษนี้แลกเปลี่ยนเป็นทองคำได้เมื่อจำเป็น ในอัตรา 4.08 เยน ต่อ 1 กรัม ทองคำบริสุทธิ์

ส่วนใหญ่ต้องใช้ในการผลิตอาวุธยุทโธปกรณ์ และการขนส่งก็ยากลำบาก ประเทศไทยจึงอยู่ในฐานะเจ้าหนี้ เงินที่ญี่ปุ่นกองชำระให้แก่ไทยจึงสูงกว่าเงินที่ไทยกองชำระให้แก่ญี่ปุ่น ดังนั้นเงินบาทที่ญี่ปุ่นมาซื้อจากธนาคารในประเทศไทย โดยนำเงินเยนมาแลกเอาขาย จึงมีปริมาณมากกว่าที่ธนาคารได้รับจากผู้ซื้อเงินเยน เมื่อการชำระเงินระหว่างประเทศเป็นอยู่เช่นนี้ ธนาคารก็กองจ่ายธนบัตรแลกเปลี่ยนเงินเยนอยู่เรื่อยไป ดังนั้นการลกดค่าของเงินบาทในตอนที่สงครามมหาเอเชียบูรพาจึงเป็นเหตุสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดภาวะเงินเฟ้อในประเทศไทย¹

การให้กู้เงินเพื่อใช้จ่ายในกองทัพ

การที่ประเทศไทยได้ยินยอมให้กองทัพญี่ปุ่นเข้าประเทศและมีสัญญาว่าร่วมมือที่ตกลงกันในหลักการว่าจะจัดให้กองทัพญี่ปุ่นได้เงินเพื่อใช้จ่ายในกิจการทหารในประเทศไทย โดยตกลงกำหนดวงเงินกันเป็นครั้ง ๆ ไป ในจำนวนที่จะให้จ่ายในระยะ 6 เดือน² ขณะเดียวกันเมื่อกองทัพญี่ปุ่นเข้ามาในประเทศไทยนั้น ญี่ปุ่นได้พิมพ์ธนบัตรทหารขึ้นจำนวนหลายล้านบาท ซึ่งกองทัพญี่ปุ่นได้เข้ามาใช้จ่ายทั่วประเทศไทย และพยายามบังคับให้รัฐบาลไทยประกาศรับรองธนบัตรเหล่านั้น เพื่อญี่ปุ่นจะได้ใช้ซื้อสินค้าเครื่องใช้ตลอดจนโค กระบือ เพื่อเลี้ยงทหารญี่ปุ่น³

แท้จริงหลังจากที่รัฐบาลไทยได้ลงนามในสัญญาที่อนุญาตให้กองทัพญี่ปุ่นเข้ามามีเงินกู้ ญี่ปุ่นก็เริ่มเจรจาขอเงินจากรัฐบาลไทยแล้ว โดยวันที่ 11 ธันวาคม จอมพล ป. พิบูลสงครามได้เรียกประชุมคณะรัฐมนตรีเพื่อปรึกษารื้อ ปรากฏว่าได้มีการถกเถียงกันอย่างรุนแรงระหว่างจอมพล ป. กับ นายปรีดี พนมยงค์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง นายปรีดีคัดค้านอย่างรุนแรงในข้อเสนอเพิ่มเติม เกี่ยวกับการเงินและการคลังของญี่ปุ่น เพราะไทย—

¹ ธนาคารแห่งประเทศไทย วิวัฒนาการ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย ใ ฉันท 1 เมษายน 2504 หน้า 68 - 69

² อ.

³ พลโท ประยูร ภมรมนตรี ชีวิต 5 แผ่นดินของข้าพเจ้า หน้า 482

จะกองพิมพ์ธนบัตรเพิ่มขึ้น ทำให้เกิดภาวะเงินเฟ้อ¹ แต่ในที่สุดนายกรัฐมนตรียืนยันในความเห็นที่จะไม่กองพิมพ์ธนบัตรเงินบาท โดยรัฐบาลจะพิมพ์ธนบัตรออกใช้เพิ่มเติมให้มากขึ้นตามความจำเป็น²

การกู้เงินของญี่ปุ่นเริ่มต้นงวดแรกตั้งแต่เดือนธันวาคม พ.ศ. 2484 - มิถุนายน พ.ศ. 2485 โดยรัฐบาลไทยให้ธนาคารโยโกฮาม่า สเปซิมังก์ สาขากรุงเทพฯ เบิกเงินเกินบัญชีจากสำนักงานธนาคารชาติไทย โดยคิดอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 4 ต่อปี และต้องชำระเงินต้นคืนเป็นทองคำในราคา 1 กรัม บริสุทธิ ต่อ 3.06 บาท³

ในการกู้เงินงวดต่อ ๆ มา ในระหว่างกลางปี พ.ศ. 2485 จนถึงปลายปี พ.ศ. 2486 เพื่อความสะดวกของทั้งสองฝ่าย การกู้เงินจึงเปลี่ยนมาเป็นวิธีให้เครดิตซึ่งกันและกัน คือ ธนาคารโยโกฮาม่า สเปซิมังก์ สาขากรุงเทพฯ ส่งธนาคารญี่ปุ่นให้เครดิตบัญชีธนาคารแห่งประเทศไทยที่เปิดไว้ที่ธนาคารแห่งประเทศไทยญี่ปุ่น เป็นบัญชีเงินเยนพิเศษ แล้วธนาคารแห่งประเทศไทยก็ให้เครดิตบัญชีธนาคารโยโกฮาม่า สเปซิมังก์ สาขากรุงเทพฯ ที่ธนาคารแห่งประเทศไทยเป็นเงินบาท⁴ เงินที่ฝ่ายญี่ปุ่นต้องการนี้ ญี่ปุ่นขอเบิกทีละ 2 งวด ๆ ละ 6 เดือน

¹ กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี สำนักนายกรัฐมนตรี รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี (พิเศษ) 11 ธันวาคม 2484

² ทวี บุณยเกตุ "ขอเท็จจริงเพิ่มเติมเกี่ยวกับเหตุการณ์ในประเทศไทยในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2" ใน เบื้องแรกประชาธิปไตย หน้า 312 - 313

³ กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ แฟ้ม พพ. 2/2 : 8 (1)
ญี่ปุ่นขอเงินในระหว่างสงคราม

⁴ ธนาคารแห่งประเทศไทย วิวัฒนาการสยาม พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวิวัฒนไชย ไซยยันต์ 1 เมษายน พ.ศ. 2504
หน้า 78 - 79

ตั้งแต่เดือนมกราคม - มิถุนายน งามวงศ์ และ ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม - ธันวาคม อังวะหนึ่ง¹

การกู้เงินในงวดที่สอง เริ่มในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2485 - ธันวาคม พ.ศ. 2485 มีจำนวน 51 ล้านบาท ซึ่งสูงกว่างวดแรก 12 ล้านบาท ภัยเหตุนานการสงครามคลังของไทยจึงเกรงว่า ญี่ปุ่นจะนำไปใช้ในทางการค้าขาย ซึ่งจะเป็นการเสียหายแก่ประเทศไทย ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2485 กระทรวงการคลังจึงได้ขอเปิดการเจรจาเพื่อลดจำนวนเงินกู้ลงเท่าที่จะลดได้ และยื่นกรณียุติชำระคืนเป็นทองคำ หากไม่ได้ทั้งหมดก็ขอให้ชำระคืนเป็นทองคำส่วนหนึ่ง ภัยการอ้างถึงความมั่นคงของเงินไทยที่ทำให้ต้องมีทองคำเป็นทุนสำรองส่วนหนึ่งตามหลักการที่นิยม คือไม่ต่ำกว่าร้อยละ 40 ของธนบัตรที่ออกใช้ ซึ่งจะต้องมีราคาทองคำแน่นอนตามอัตราใหม่²

ดังนั้นในวันที่ 4 เมษายน พ.ศ. 2485 รัฐบาลไทยจึงได้ส่งคณะทูตเศรษฐกิจชุดหนึ่งประกอบด้วย นายวิชัย ปานะนนท์ เป็นหัวหน้า พร้อมด้วย หม่อมเจ้าวิวัฒนไชย ไชยันต์ และ พันเอก ไชย ประทีปะเสน ไปประเทศญี่ปุ่น เพื่อเจรจากดลงเรื่องเศรษฐกิจและการค้ากับญี่ปุ่น และประสบความสำเร็จในการให้ฝ่ายญี่ปุ่นยินยอมทำสัญญากับประเทศไทยให้เงินยืมที่ประเทศไทยจะได้อาจจากญี่ปุ่นนั้น สามารถนำไปซื้อทองคำจากญี่ปุ่นได้เมื่อประเทศไทยต้องการทองคำ "โดยมีเหตุผลสมควร" ทำให้เงินที่ญี่ปุ่นกู้ไปในงวดที่ 2 (เดือนกรกฎาคม - ธันวาคม พ.ศ. 2485) และเงินกู้งวดที่ 3 (เดือนมกราคม - มิถุนายน พ.ศ. 2486) ใช้ซื้อทองคำ

¹ กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ พิมพ์ พพ. 2/2 : 8 (2) ญี่ปุ่น
ขอเงินในระหว่างสงคราม

² ชาติ รวบรวมศิลป นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม
ตั้งแต่ พ.ศ. 2481 ถึง พ.ศ. 2487 หน้า 419

³ กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ พิมพ์ พพ. 2/2 : 8 (9) รายงาน
การเจรจาเศรษฐกิจและการคลังกับญี่ปุ่น 2485

ไคประมาณร้อยละ 50¹

ส่วนเงินชดเชยเงินงวดที่ 4 (เดือนกรกฎาคม - ธันวาคม พ.ศ. 2486) ครั้งแรก
เงินชดเชย 87 ล้าน 4 แสนบาท ในที่สุดได้ตกลงกันเมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ. 2486 ว่า
ไทยจะไคไคเพียง 60 ล้านบาทเท่านั้น และเงินที่ญี่ปุ่นเจรจาโดยผ่านกรมประสานงานพันธมิตร
โดยรัฐบาลไทยมอบให้กระทรวงการต่างประเทศแจ้งเงื่อนไขให้ฝ่ายญี่ปุ่นทราบว่า ถ้าต้องการ
ใช้เงินสำหรับการทหารอีกในภายหลัง ญี่ปุ่นจะชดเชยเครื่องจักรและสิ่งของต่าง ๆ ที่ไทย
ต้องการเป็นจำนวนเงินเท่ากับเงินไทยที่ออกไป ซึ่งจะเป็ประโยชน์แก่ประเทศไทยใน
ขณะนั้นมากกว่าการได้รับเงินเยน²

เงินที่ฝ่ายทหารญี่ปุ่นรับไปแล้วตั้งแต่เดือนธันวาคม พ.ศ. 2484 - มิถุนายน พ.ศ. 2487
นั้น รวมทั้งสิ้น 491,701,083 บาท หรือเฉลี่ยประมาณปีละ 196,700,00 บาท อันเป็น
จำนวนสูงกวารายจ่ายธรรมดาของรัฐบาลไทยไม่ว่าในใด ๆ ในเรื่องนี้ นายดิเรก ชัยนาม
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ³ ถึงกับยืนยันที่จะช่วยจำทอนนาย โก อิชิจิ อุปทูตญี่ปุ่น
ประจำประเทศไทย เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2487 เพื่อให้ช่วยหาทางลดการยืมเงิน

¹ กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ แฟ้ม พว. 2/2 : 6 (2) ญี่ปุ่น
ชดเชยเงินในระหว่างสงคราม

² กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ แฟ้ม พว. 2/2 : 6 (5) ญี่ปุ่น
ชดเชยเงินในระหว่างสงคราม

³ นายดิเรก ชัยนาม ลาออกจากตำแหน่งเอกอัครราชทูตไทยประจำประเทศญี่ปุ่น
เมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2487 และเดินทางกลับประเทศไทย เมื่อรัฐบาลจอมพล ป.
พิบูลสงคราม ลาออกแล้ว ในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2487 นายควง อภัยวงศ์ ถึง
รัฐบาลไทย จึงเชิญนายดิเรก ชัยนาม มารวมรัฐบาลด้วย จนถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2488
โปรดคุณ ดิเรก ชัยนาม ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 163

เพื่อการทหารนี้ในมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยสรุปแล้ว จำนวนเงินที่ธนาคารแห่งประเทศไทย
ได้เครดิตแก่ธนาคารโยโกฮามา สเปซ बैंค เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายทางทหารของญี่ปุ่นตั้งแต่เดือน
ธันวาคม พ.ศ. 2484 ถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2488 จึงมีปริมาณเพิ่มขึ้นตลอดมา มีจำนวน
ทั้งสิ้น 1,230,701,083 บาท และสุดท้ายในเดือนกันยายน พ.ศ. 2488 มียอดรวมทั้งสิ้น²
1,530,100,083 บาท

การที่ญี่ปุ่นกู้เงินบาทจากไทยเป็นจำนวนอันมหาศาลนี้ และประกอบกับการที่ธนาคาร
ต้องจ่ายเงินบาทแลกกับเงินเยนอยู่เรื่อย ๆ จึงทำให้เงินเยนมีมาก ส่วนเงินบาทนั้นขาดแคลน
รัฐบาลไทยจึงต้องเพิ่มจำนวนธนบัตรออกใช้ ปัญหาที่ติดตามมาก็คือเรื่องการเงินพันธบัตร เพราะ
ก่อนสงครามไทยส่งพิมพ์พันธบัตรจากบริษัทโพลี เทคโนโลยี ของอังกฤษ แต่ในระหว่างสงคราม
ไม้อาจจะส่งพิมพ์ได้ ธนบัตรจึงขาดแคลนในปี พ.ศ. 2485 มาก รัฐบาลไทยจึงแก้ปัญหาโดย
การพิมพ์ธนบัตรขึ้นใช้ในประเทศเอง แต่ปรากฏว่ายังไม่เพียงพอ ดังนั้นเพื่อให้ได้ธนบัตร
มาเป็นจำนวนมาก และโดยเร็ว ไทยจึงสั่งพิมพ์ธนบัตรจากญี่ปุ่นด้วย โดยมีขอแนะว่า

1. คุณภาพไม่ต่ำกว่ามาตรฐานของธนาคารแห่งประเทศไทยญี่ปุ่น
2. กำหนดเวลาที่จะไถ่ธนบัตรเข้ามาใหม่แน่นอน
3. ลดราคาลงตามคุณภาพลดลง³

เช่นในระหว่างปี พ.ศ. 2486 - 2487 ไทยได้สั่งพิมพ์พันธบัตรราคา 1 บาท เป็น
จำนวนหนึ่งล้านฉบับ จากบริษัทคิตซึ⁴ และในบางครั้งทางญี่ปุ่นก็เกิดขึ้นของเรื่องการเงิน

¹ กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ แฟ้ม พว. 2/2 : 6 (2) ญี่ปุ่น
กู้เงินในระหว่างสงคราม

² ธนาคารแห่งประเทศไทย รายงานประจำปี 2488 หน้า 4

³ กองบรรณสาร ธนาคารแห่งประเทศไทย แฟ้ม D.40 เรื่องพิมพ์พันธบัตรญี่ปุ่น
ห้องสัญญา 6 มีนาคม 2487

⁴ กองบรรณสาร ธนาคารแห่งประเทศไทย แฟ้มหมายเลข 597 เรื่องสั่งพิมพ์พันธบัตร
ราคา 1 บาท ล้านฉบับ 2486 - 2487

ชนบัตรจึงไม่ทันใช้ ไทยก็แก้ปัญหาได้แค่เพียงการจ้างโรงพิมพ์เอกชนพิมพ์ธนบัตรเพิ่ม ซึ่งได้แต่
 ธนบัตรที่คุณภาพไม่ดี และยังไม่พอกับความต้องการอีกด้วย หรือทำได้อย่างมากก็เร่งให้ทาง
 ฝ่ายญี่ปุ่นส่งธนบัตรที่ส่งพิมพ์มาให้โดยเร็ว¹

โดยสรุปแล้วความสัมพันธ์ทางคน เศรษฐกิจระหว่างไทยกับญี่ปุ่นนั้นดำเนินไปอย่าง
 ไม่ราบรื่นนัก เพราะฝ่ายญี่ปุ่นไม่สามารถจะช่วยเหลือไทยได้มาก ญี่ปุ่นมุ่งทำสงครามเป็น
 หลักใหญ่ และภายในประเทศญี่ปุ่นเองก็ขาดแคลนสิ่งของอุปโภคและบริโภคที่ไทยต้องการอีกด้วย
 ดังนั้นการแลกเปลี่ยนสินค้าซึ่งกันและกันจึงทำได้ยากลำบากมาก นอกจากนั้นการที่ไทยต้องลดค่า
 เงินบาทลงมาเท่ากับเงินเยน และการที่ญี่ปุ่นขอเงินจากไทยเพื่อใช้ในการทหารเป็นจำนวน
 มหาศาลเกินการรายได้ของประเทศไทยเช่นนี้ จึงทำให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจตามมาด้วย
 เช่น ปัญหาเงินเฟ้อ ปัญหาการครองชีพ เป็นต้น

ความร่วมมือทางวัฒนธรรม

เพื่อให้เป็นไปตามเจตนาของวงไพบูลย์รวมแห่งมหาเอเชียบูรพา ญี่ปุ่นจึงพยายาม
 สร้างความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมอย่างแนบแน่นกับบรรดาประเทศต่าง ๆ ที่อยู่รอบเขตวง
 ไพบูลย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับประเทศไทย ซึ่งเป็นพันธมิตรที่ใกล้ชิดกับญี่ปุ่น

เนื่องจากไทยและญี่ปุ่นมีความปรารถนาที่จะทำให้อสัมพันธ์ไมตรีระหว่างประเทศทั้งสอง
 มีความผูกพันแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น รัฐบาลไทยและญี่ปุ่นจึงหาทางส่งเสริมความเข้าใจทางวัฒนธรรม
 ซึ่งกันและกัน โดยการเจรจาทำสัญญาความตกลงทางวัฒนธรรมฉบับแรก มีชื่อว่า "ความ
 ตกลงทางวัฒนธรรมระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น" ซึ่งได้มีการลงนามกันที่กระทรวงการ
 ต่างประเทศญี่ปุ่น กรุงโตเกียว เมื่อวันที่ 28 ตุลาคม พ.ศ. 2485 มีนายคิเรก ชัยนาม
 เอกอัครราชทูตไทยประจำประเทศญี่ปุ่นเป็นผู้ได้รับมอบอำนาจในการลงนาม และนายมาซายูกิ ทานี
 (Masayuki Tani) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศญี่ปุ่น เป็นผู้ลงนาม สำคัญ

¹ หอบรรณสาร ธนาคารแห่งประเทศไทย แฟ้มหมายเลข 573 เรื่องเกี่ยวกับกา
เร่งให้ทางญี่ปุ่นส่งธนบัตรที่ส่งพิมพ์มาให้โดยเร็ว

คือ รัฐบาลทั้งสองฝ่ายจะช่วยเหลือซึ่งกันและกันทางวัฒนธรรม ในการตั้งสถานวัฒนธรรม
ในประเทศของภาคี ในการโฆษณาทางวิทยุกระจายเสียง ให้มีการแลกเปลี่ยน นักเรียน
หนังสือ ตำรา ภาพยนต์ และส่งเสริมให้มีการสื่อสารระหว่างกัน เป็นต้น¹

และจากข้อตกลงทางวัฒนธรรมระหว่างไทยกับญี่ปุ่น ข้อที่ 12 ใคร่จะว่าจะต้องจัดตั้ง
คณะกรรมการวัฒนธรรมขึ้นที่กรุงโตเกียว และกรุงเทพฯ เพื่อทำการติดต่อกันอย่างใกล้ชิด
ในการร่วมมือทางวัฒนธรรมระหว่างประเทศทั้งสอง จึงได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการไทย - ญี่ปุ่น
ขึ้นที่กรุงเทพฯ และที่กรุงโตเกียว ประกอบด้วยสมาชิกที่เป็นชาวไทยและชาวญี่ปุ่น และทาง
ฝ่ายต่างประเทศพยายามเผยแพร่วัฒนธรรมของตนออกไปให้แพร่หลายในประเทศคู่สัญญา ก็จะได้เห็นได้
จากโทรเลขของเอกอัครราชทูตไทยประจำประเทศญี่ปุ่น ที่มาถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
การต่างประเทศ ลงวันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ. 2485 ว่า

ข้าพเจ้าขอแสดงความเคารพเป็นอย่างสูงต่อท่านมาก ได้พยายามเผยแพร่วัฒนธรรมของเรา
เป็นที่ยากที่สุด โดยทางสุนทรพจน์และปาถกฐา และได้จัดพิมพ์หนังสือต่าง ๆ
ที่เรูปาถกฐาของข้าพเจ้าในประเทศญี่ปุ่นอยู่แล้ว ... เมื่อมีโอกาสเมื่อใด ข้าพเจ้าจะไม่
ละเลยในการที่จะเผยแพร่ให้ประเทศไทยของเราและวัฒนธรรมของเราเป็นที่รู้จักกัน
ฉันคิดว่าเมื่อจัดตั้งสถานวัฒนธรรมของเราขึ้นแล้ว การงานในทางนี้คงจะเจริญ
งอกงามไปสมตามความปรารถนาของท่านน่ายก ...³

¹ กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ แฟ้ม พพ. 2/2 : 4 (1)
การเจรจาว่าด้วยความตกลงทางวัฒนธรรมระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น
ดูรายละเอียดในภาคผนวก ฐ.

² กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ แฟ้ม พพ. 2/2 : 4 (7)
การจัดตั้งสถานวัฒนธรรมญี่ปุ่นในกรุงเทพฯ

³ กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ แฟ้ม พพ. 2/2 : 4 (10)
การอุปถัมภ์ระหว่างคนไทยกับญี่ปุ่นเกี่ยวกับวัฒนธรรมและโครงการจัดตั้งสถานวัฒนธรรม
ไทยกับ ญี่ปุ่น กรุงโตเกียว

ส่วนทางฝ่ายญี่ปุ่นนั้นได้พยายามเผยแพร่วัฒนธรรมของตนเข้ามาในประเทศไทย โดยการจัดตั้งสถานวัฒนธรรมของชาวญี่ปุ่นขึ้นที่กรุงเทพฯ ในตอนต้นปี พ.ศ. 2486¹ เพื่อที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจการทางวัฒนธรรมระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น เพื่อให้การติดต่อและการร่วมมือกันดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และเพื่อความก้าวหน้าของสถานวัฒนธรรมนี้ ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2486 กระทรวงกิจการมหาดไทยได้เสนอร่างของญี่ปุ่น² ได้ให้เงินสนับสนุนแกสถานวัฒนธรรมญี่ปุ่นเป็นจำนวน 640,000 เยน

ญี่ปุ่นได้ดำเนินการเผยแพร่วัฒนธรรมโดยการมอบหนังสือเผยแพร่วัฒนธรรมและความรู้เกี่ยวกับญี่ปุ่นให้แก่ห้องสมุดต่าง ๆ ในประเทศไทย เช่น ห้องสมุดของสโมสรต่าง ๆ ในกองทัพไทย ห้องสมุดมหาวิทยาลัย โรงเรียนรัฐบาล กระทรวง ทบวง กรม เป็นต้น หนังสือดังกล่าวได้แก่ ละครคาบูกิ ประเพณีการชงชา กีฬาโอมิโกชิ การจัดดอกไม้ การพิมพ์ภาพ และการจัดสวนแบบญี่ปุ่น³ นอกจากนี้ญี่ปุ่นมีความสนใจที่จะเรียนรู้

¹ สถานวัฒนธรรมญี่ปุ่นนั้นชื่อเป็นภาษาญี่ปุ่นว่า "The Nippon Bunka Kaikan" หรือ Nippon House in Bangkok ต่อมาชื่อก็เปลี่ยนแปลงเป็น สถานวัฒนธรรมญี่ปุ่น - ไทย หรือ The Nittai Bunka Kaikan

² กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ แห่ง พพ. 2/2 : 4 (10)
การพบปะสนทนาระหว่างคนไทยกับญี่ปุ่น เรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรมและโครงการจัดตั้งสถาน-
วัฒนธรรมของไทยขึ้น ณ กรุงโตเกียว

³ กองประวัติศาสตร์และพิพิธภัณฑ์ทหาร กรมการศึกษาวิจัย กระทรวงกลาโหม เอกสาร
ส่งความมหาเอเชียบูรพา แห่งที่ 3 พพ. หลักการ 1 ปีที่ 2 เรื่องฝ่ายญี่ปุ่นในสิ่งของ
เครื่องใช้แก่ไทย

และเข้าใจวัฒนธรรมไทยทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นทางศาสนา ศิลปกรรม วรรณกรรม ขนบ-
ธรรมเนียมประเพณี ศาสนา หรืออื่น ๆ เช่น พลโท อาเดโท นาคามูรา ผู้บัญชาการทหาร
ญี่ปุ่นประจำประเทศไทย (หน่วยจิ) มีความสนใจศิลปการดนตรีและละครของไทยมาก
ถึงกับขอเข้าชมวิธีการฝึกซ้อมและการสอนศิลปะเหล่านี้ที่โรงเรียนสังกัดศิลปของกรมศิลปากร
และญี่ปุ่นยังสนใจเครื่องดนตรีไทยมาก ถึงขนาดส่งเจ้าหน้าที่มาถ่ายภาพยนตร์ไปศึกษาคนกว่า
หนึ่งร้อยคน¹

ในความร่วมมือทางวัฒนธรรมระหว่างไทยกับญี่ปุ่น มีโครงการแลกเปลี่ยน
นักศึกษาไทยและญี่ปุ่น เริ่มเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2485 หลังจากที่มีการลงนามในความตกลง
ทางวัฒนธรรมแล้ว โดยนักเรียนไทยได้รับทุนวัฒนธรรมเพื่อไปศึกษาต่อในญี่ปุ่น ส่วนญี่ปุ่นก็ได้
ส่งนักศึกษาของตนมาศึกษาวัฒนธรรมไทย เช่น ศึกษาวิชาภาษาไทยที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
เป็นต้น²

เกี่ยวกับในเรื่องความร่วมมือทางวัฒนธรรมนี้ นาย อาริ อิวาฮา โฆษกของ
สถานเอกอัครราชทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทย เป็นผู้มีส่วนสำคัญในการโฆษณาเผยแพร่
แนวทางในการสร้างความร่วมมือทางวัฒนธรรมระหว่างไทยกับญี่ปุ่น นายอาริ อิวาฮา ได้เสนอ
ความคิดให้ไทยกับญี่ปุ่นมีประเพณีในการแสดงความเคารพเป็นแบบเดียวกันว่า

ซึ่งยากให้ประเพณีการแสดงความเคารพของไทยและญี่ปุ่นมีแบบเดียวกัน
ก็เวลาเคารพกัน หย่าถอนแบบจีนหรือหยางฝรั่ง แต่ควรใช้แบบยกมือไหว
กันเห็นจะดีกว่ากัน ... การยกมือไหวและการก้มศีรษะ เป็นการแสดงความ

¹ กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ พิมพ์ พพ. 2/2 : 4 (37)

พลโท นาคามูรา ผู้บัญชาการทหารญี่ปุ่นในประเทศไทย ขอชมโรงเรียนสังกัดศิลปของกรมศิลปากร

² อีเคโอะ นิชิโอกะ "ประวัติศาสตร์ระหว่างญี่ปุ่นและไทยตามลำดับเหตุการณ์"
แปลโดย วิลาสงส์ นพรัตน์ แดงการณประวัติศาสตร์ เอกสาร โบราณคดี

วัดเขมรหรือประเพณีอันดีเลิศของชาวเอเชีย...¹

จากคำกล่าวของนายอาร์ อิวาฮา นิยามแสดงให้เห็นว่า ญูปุพยายามที่จะจูงใจให้ไทย
เห็นความสำคัญของชาวเอเชีย ตามนโยบาย "เอเชียเพื่อชาวเอเชีย" ของญูปุนี้ แมว่าจะ
เป็นเรื่องการทำความเคารพก็ตาม แต่ญูปุก็ให้ความสำคัญของสิ่งนี้

ในวงการทหารก็เช่นเดียวกัน ญูปุได้เสนอให้มีการแลกเปลี่ยนการแสดงความ
เคารพกัน โดยพิมพ์เครื่องหมายของทหารญูปุให้ทหารไทยทราบ และฝ่ายญูปุก็ขอทราบ
เครื่องหมายของทหารไทยอีกด้วย ญูปุให้ความสำคัญต่อสัมพันธไมตรีระหว่างทหารไทยกับ
ทหารญูปุโดยแจ้งให้ฝ่ายไทยทราบว่า ญูปุก็จะแต่งเพลงสำหรับทหารไทย - ญูปุ โอบมี
เนื้อร้องทั้งภาษาไทยและภาษาญูปุ

สำหรับในเรื่องการสอนภาษานั้น ฝ่ายญูปุต้องการจะให้สอนภาษาญูปุแพร่หลายทั่วไป
ในประเทศไทย จึงขอความร่วมมือจากรัฐบาลไทยในเรื่องนี้ และเสนอขอความช่วยเหลือมา
ว่า ถ้าหากไทยมีความซื่อของอย่างหนึ่งอย่างใดในเรื่องการสอนแล้ว รัฐบาลญูปุพร้อมที่จะ
จัดหาครูมาให้ แต่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ตอบว่า "ได้มีการสอนภาษาญูปุในไทยมา
นานแล้ว และเวลานี้กำลังสอนอยู่ในโรงเรียนนายร้อยและมหาวิทยาลัย แต่ภาษาไทยเองก็
มีความยากลำบากอยู่แล้ว และสิ้นเปลืองมากมายในการศึกษา และถ้าจะให้สอนภาษาญูปุ
ซึ่งมากกว่าภาษาไทยแล้ว ก็ยิ่งลำบากขึ้นไปอีก"²

อย่างไรก็ตาม จากการที่ไทยได้ทำความตกลงทางวัฒนธรรมกับญูปุ โดยญูปุยินยอมที่จะ
เคารพรักษาวรรณธรรมและความเข้าใจอันดีกับประเทศไทย จากความร่วมมือทางวัฒนธรรม

¹ กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ แฟ้ม พว. 2/2 : 4 (11)
โฆษกแห่งสถานเอกอัครราชทูตญูปุให้สัมภาษณ์และตอบแถลงแก่หนังสือพิมพ์ไทย เกี่ยวกับ
เรื่องวัฒนธรรม

² กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ แฟ้ม พว. 2/2 : 4 (44)
การสอนภาษาญูปุในประเทศไทย

อย่างใกล้ชิดกับญี่ปุ่น ซึ่งเป็นชาตินิยมอำนาจชาติหนึ่งของโลก อาจจะทำให้ผู้นำไทยพยายามใช้ เป็นเครื่องมือโน้มน้าวจิตใจของประชาชนชาวไทยให้เห็นว่าชาติไทยก็มีความสำคัญเท่าเทียม กับญี่ปุ่นทุกประการ¹

ผลพลอยได้จากกรณีที่ไทยให้ความร่วมมือกับญี่ปุ่นเป็นอย่างยิ่งตั้งแต่ต้นสงคราม ดังนั้น ในวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2486 ญี่ปุ่นจึงมอบ "ของขวัญ" ซึ่งสำคัญเป็นอกนันทนาการ สำหรับประเทศไทย คือ "สนธิสัญญาระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น ว่าด้วยอาณาเขต ประเทศไทยในมาดัยและภูมิภาคฉาน"² ซึ่งสัญญานี้จะทำให้กินแทนสิทธิ์มุลายที่ไทยเคยเสียให้อังกฤษไป คือ กลันตัน ตรังกานุ ไทรบุรี และปดิส กับรัฐเชียงตุง และเมืองพานในภูมิภาคฉานเขตพม่า เขามารวมอยู่ในอาณาเขตแห่งประเทศไทย "ของขวัญ" ชิ้นนี้จึงสอดคล้องกับนโยบายชาตินิยมของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม และ หลวงวิจิตรวาทการ ในเรื่อง "ไทยรวมไทย" อย่างที่สุด และยังเป็นภารกิจจิตใจของประชาชนคนไทยให้หันมาคำนึงตามนโยบายสร้างชาติของ พม่า ทาน โดยพร้อมเพรียงกันอีกด้วย

จากที่กล่าวมาทั้งหมดแล้ว จะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในช่วงหลังจากที่ไทยได้ประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกาแล้ว ประเทศไทยก็กลายเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นโดยสมบูรณ์ และจะต้องมีพันธมิตรต่าง ๆ กับญี่ปุ่น นอกเหนือจากด้านการเมืองและการติดต่อทางสันติไมตรีต่อกันแล้ว ไทยยังจะต้องมีพันธมิตรทางทหาร เศรษฐกิจและวัฒนธรรมกับญี่ปุ่นอีกด้วย ในทางด้านการเมือง สรุปได้ว่า ไทยได้สนองนโยบายวางไทยโดยรวมแห่งมหาเอเชียบูรพาของญี่ปุ่นอย่างแข็งขัน และมีความต้องการก้าวขึ้นไปสู่ความเป็นภาคีอักษะอย่างเท่าเทียมกับญี่ปุ่น แม้ว่าจะไม่สมควรปรารภรอนักก็ตาม แต่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจน

¹ แดมสุข นุแทนท์ "ไทยกับญี่ปุ่นสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง" ใน พินอักษิต
หน้า 194 - 195

² กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ พิมพ์ พพ. 2/2 : 2 (8)
ข้อตกลงระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น (ญาคณนวก ท.)

ถึงความทะเยอทะยานของผู้นำไทยเองที่ต้องการจะนำประเทศไทยเราไปผูกพันกับฝ่ายอื่นๆ
 ในด้านการทหารนั้น ไทยได้ให้ความร่วมมือและช่วยเหลือญี่ปุ่นอย่างเต็มที่ เพราะคาดคะเนว่า
 ญี่ปุ่นจะไถ่ชัยชนะแล้วไทยก็พลอยได้รับผลประโยชน์ด้วย ในด้านเศรษฐกิจ มีพื้นที่ไทยได้
 ตกอยู่กับญี่ปุ่นไว้ โดยการให้ญี่ปุ่นกู้เงินเพื่อใช้ในกองทัพ ความร่วมมือในการค้าขาย และการ
 ลดค่าเงินบาทลงมาเท่ากับเงินเยน ส่วนในทางวัฒนธรรมนั้น เป็นการที่ไทยและญี่ปุ่นต่างก็
 ปรับนโยบายทางวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับความจำเป็นทางการเมืองการทหารนั่นเอง อย่างไรก็ตาม
 ผลจากการที่ไทยให้ความร่วมมือกับญี่ปุ่นด้วยคตินี้ ญี่ปุ่นจึงมอบ ติมแทนสร้อยสายกับรัฐ
 เวียงคอง และเมืองพานิในภูมิภาคฉานของพม่าให้ไทย ซึ่งเป็นการสร้างมิตรภาพอันแนบแน่น
 ระหว่างไทยและญี่ปุ่นในอีกระดับชั้นหนึ่งด้วย

ผลสะท้อนตอบประเทศไทยในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง

ระยะเวลา 6 ปี ของความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง นับเป็นเหตุการณ์สำคัญตอนหนึ่งในประวัติศาสตร์การเมืองไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเวลา 3 ปีกว่าที่กองทัพญี่ปุ่นเข้ามาอยู่ในประเทศไทย คือ ระหว่างปลายปี พ.ศ. 2484 ถึงกลางปี พ.ศ. 2488 นั้น ได้ก่อให้เกิดผลสะท้อนตอบประเทศไทย ทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคมอย่างมากมาย จนอาจกล่าวได้ว่าเป็นแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของไทยในปัจจุบัน

ประเด็นสำคัญที่จะพิจารณาในบทนี้คือ จากการที่ไทยร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นทั้งทางด้านการเมือง การทหาร เศรษฐกิจและวัฒนธรรมในสงครามโลกครั้งที่สองแล้ว ได้เกิดผลประการใดต่อประเทศไทย และทำให้สภาวะทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของไทยเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร

จากการศึกษาเรื่องนี้พบว่า การที่ไทยได้ร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สองนี้ ก่อให้เกิดผลสะท้อนตอบประเทศไทยเองอย่างมาก อาจแยกพิจารณาเป็น 3 ด้าน คือ ทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม

ผลสะท้อนทางการเมือง

การที่กองทัพญี่ปุ่นยกพลเข้ามามีอยู่ในประเทศไทยเป็นระยะเวลา 3 ปีกว่า คือนับจากวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 จนถึงวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2488 นั้น มีคำถามที่น่าสนใจว่า กองทัพญี่ปุ่นมีส่วนทำให้สภาวะทางการเมืองภายในประเทศไทยเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ อย่างไร และจากการที่ผู้นำของไทยตัดสินใจร่วมหัวจมท้ายเป็นพันธมิตรในสงครามมหาเอเชียบูรพา ได้เกิดผลกระทบประการใดต่อการเมืองภายในของไทย จากหลักฐานต่าง ๆ ของเหตุการณ์ในช่วงนี้พบว่า ปัญหาเรื่องญี่ปุ่นได้กลายเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้กลุ่มคณะราษฎรซึ่งร่วมเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 มาด้วยกัน กลับขัดแย้งกันมากขึ้นจนกลายเป็นรอยร้าวที่ประสาน

กันไม่ได้¹ สมาชิกคณะราษฎรก่อนหน้าที่ยี่สิบจะบุกไทย แต่สมาชิกส่วนใหญ่ของคณะราษฎรยังคงทำงานร่วมกันได้ทั้งสมาชิกที่เป็นทหารและพลเรือน ดังจะเห็นได้ว่ามีสมาชิกคณะราษฎรฝ่ายพลเรือนรวมอยู่ในคณะรัฐมนตรีของจอมพล ป.พิบูลสงคราม หลายท่าน เช่น นายปรีดี พนมยงค์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง นายคิเรก ชัยนาม เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ นายควง อภัยวงศ์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงธรรมการ และนายทวี บุณยเกตุ เป็นเลขาธิการคณะรัฐมนตรี² แต่เมื่อญี่ปุ่นบุกเข้าประเทศไทยและไทยเข้าร่วมเป็นพันธมิตรอย่างสนิทแน่นกับญี่ปุ่นแล้ว ความแตกแยกนั้นก็เห็นเด่นชัดขึ้นและบานปลายออกไป ซึ่งจะเห็นได้จากกรณีความขัดแย้งหลายกรณีต่อไปนี้

ความขัดแย้งระหว่างจอมพล ป.พิบูลสงคราม กับ นายปรีดี พนมยงค์ จอมพล.ป.
พิบูลสงครามและนายปรีดี พนมยงค์ มีความคิดแตกต่างกันมาตั้งแต่กรณีพิพาทอินโดจีนระหว่างไทยกับฝรั่งเศส พ.ศ. 2483 แล้ว เมื่อไทยยินยอมขายเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศสและใช้กำลังทหารเข้ายึดคืนปัญหาความขัดแย้งนี้ นายปรีดีกลับไม่เห็นด้วยกับเหตุการณ์ครั้งนี้ ดังจะเห็นได้จากที่นายปรีดี ใส่งานกับเซอร์โจเซฟท์ กรอสบี อัครราชทูตอังกฤษประจำประเทศไทยในขณะนั้น ซึ่งสรุปได้ใจความว่า นายปรีดีไม่เห็นด้วยกับการเรียกร้องดินแดนคืนอินโดจีนด้วยเห็นว่าเขมรคงไม่ต้องการตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของไทย ซึ่งไม่สามารถพัฒนาประเทศ เขมรให้ดีขึ้นได้ ประเทศไทยไม่อาจจัดหาแพทย์ วิศวกรทำถนน หรือเจ้าหน้าที่สุขาภิบาลให้แก่เขมรได้ ทั้งนี้เนื่องจากประเทศไทยเองก็มีผู้ชำนาญการเหล่านี้เพียงไม่กี่คน นอกจากนั้นเขมรยังเป็นดินแดนกันชนระหว่างไทยกับจีนด้วย ถ้าหากประเทศไทยผนวกดินแดนเขมร เข้าด้วยกันแล้วก็จะเกิด

¹ ในช่วงระยะก่อนหน้าที่ยี่สิบจะบุกประเทศไทยนั้น ความแตกกร้าวในกลุ่มสมาชิกคณะราษฎรมีอยู่ก่อนแล้ว ไพรคณ แฉมสุข นุมนนท "ไทยกับญี่ปุ่นสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง" ใน พินอเกีย หน้า 196 - 197

²
ก.

ปัญหาที่จีนไค^๒

จุดเริ่มแรกของการขัดแย้งที่เริ่มจะมองเห็นก็อยู่ในการประชุมคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 เพื่อพิจารณาเลือกแนวทางปฏิบัติของไทยที่ญี่ปุ่นเสนอมา ซึ่งปรากฏว่า คณะรัฐมนตรีเกิดแตกความคิดเห็นออกเป็น 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายสนับสนุนญี่ปุ่น มีหลวงวิจิตรวาทการ หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ พระบริรักษ์เทพหกิจ เป็นต้น ฝ่ายที่สองคือฝ่ายกักค้ำซึ่งมี นายปรีดี พนมยงค์ เป็นคนสำคัญและนายดิเรก ชัยนาม เป็นผู้สนับสนุน ฝ่ายที่สามคือ ผู้ที่ไม่ยอมออกความเห็น^๒ แต่จอมพล ป.พิบูลสงคราม กับนายปรีดี พนมยงค์ ยังมีความเห็นพ้องต้องกันอย่างน้อยที่สุดก็เห็นแก่ การไม่สู้รบกับญี่ปุ่นในขณะนั้นและยอมให้ญี่ปุ่นเดินทัพผ่านประเทศไทยไปก่อน เพราะไม่มีทางเลือกอื่นที่ดีกว่านี้ ซึ่งเป็นข้อเสนอของนายปรีดี และคณะรัฐมนตรีก็ลงมติตามข้อเสนอของ นายปรีดี ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ความขัดแย้งระหว่างจอมพล ป.พิบูลสงคราม กับนายปรีดี พนมยงค์ ก่อนถึงวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 ยังไม่มีความรุนแรงมากนัก

แต่ความขัดแย้งจะเริ่มเข้มแข็งเกิดขึ้นมากขึ้นกล่าวคือ ในวันที่ 11 ธันวาคมต่อมา เมื่อ จอมพล ป.พิบูลสงครามเรียกประชุมคณะรัฐมนตรีเพื่อทำสัญญาร่วมมือทางทหารกับญี่ปุ่น ซึ่งจะมีผล ทำให้ไทยต้องเลิกนโยบายเป็นกลางหันไปเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น^๓ ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีส่วนใหญ่ เห็นด้วยกับการลงนามในสัญญานี้ แต่นายปรีดี กลับคัดค้านอย่างเปิดเผย โดยให้เหตุผลว่าไม่ต้องการให้ทำสัญญากับญี่ปุ่นในลักษณะที่เป็นการผูกมัดให้ฝ่ายไทยต้องเป็นศัตรูกับฝ่ายสัมพันธมิตร นายปรีดี มีความเห็นว่าหากไทยตกลงว่าจะไม่รบกับญี่ปุ่นแล้วก็ไม่ควรรบกับฝ่ายสัมพันธมิตรด้วยเช่นกัน โดยนายปรีดี กล่าวคัดค้านการตัดสินใจของรัฐบาลว่า

^๑ วิชา มโนพิโมกข์ ความขัดแย้งภายในคณะราษฎร หน้า 143 - 144

^๒ ก. หน้า 147 - 148

^๓ พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ "หลังฉากประกาศสงคราม" ใน จิตวิทยาการเมือง

ผมจะพูดต่อไป ขอให้ถือว่าในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ผมคนหนึ่งได้มีส่วนทำ
ตั้งแต่คนเหมือนกัน ความรักชาติผมก็ไม่ยอมที่จะให้ใครเห็นผม อย่างน้อยเท่า ๆ กัน
ผมก็ยอม เพราะฉะนั้นขอให้ผมได้พูด แม่แถมจะเป็นอันตรายก็ไม่ว่า... เมื่อนั้นเรา
ตกลงกันไปทางที่เห็นว่าเมื่อไม่รบแล้ว เราก็เลือกเอาทางเบาที่สุดที่รู้สึกว่า เป็นการ
เสียชื่อเหมือนกัน ขอรื้อใหม่ประเพณีอยู่ตรงไหน ถ้าประเพณีที่เราจะปฏิเสธ
ของชาติก็จะเสีย เกียรติทั้งชั้นทั้งล่อง คือที่แรกเราไม่รบที่หลังเรารบ เรากลับไปกลับมา
ผมคิดว่าจะเสียกันทั้งชั้นและล่อง... เพราะฉะนั้นมีทางใดบ้างที่จะให้ปฏิบัติตามสัญญา
ที่ได้ตกลงไป แล้วเมื่อไม่ปฏิบัติตามเขาเองก็ต้องเป็นฝ่ายผิด เราควรพยายามทำให้
เป็นไปตามข้อที่ได้ตกลงกัน.....¹

ซึ่งนายปรีดี พนมยงค์ เคยแสดงความคิดเห็นท่านองนี้มาแล้วในที่ประชุมคณะรัฐมนตรี
เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2484 ว่าการที่ประเทศไทยรักษาความเป็นกลางนั้นจะไม่ทำให้
ฝ่ายใดได้เปรียบหรือเสียเปรียบ หากประเทศไทยรวมกับฝ่ายหนึ่งก็จะทำให้อีกฝ่ายหนึ่งเสีย
เปรียบ² ยิ่งไปกว่านั้นการที่ญี่ปุ่นจะขอทำความตกลงเรื่องเศรษฐกิจและการคลังเพิ่มเติมในการ
ประชุมวันที่ 10 ธันวาคม นั้นด้วย โดยที่ญี่ปุ่นจะขอเงินจากรัฐบาลไทยประมาณ 50 ล้านบาท
ซึ่งจอมพล ป.พิบูลสงคราม ตกลงยินยอมให้ญี่ปุ่นเป็นเงินบาทโดยพิมพ์ธนบัตรเพิ่มขึ้น นายปรีดี
ในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังได้โต้เถียงกับจอมพล ป.พิบูลสงคราม อย่างรุนแรงโดย
นายปรีดี แสดงความเห็นว่าการยอมให้ญี่ปุ่นเงินโดย พิมพ์ธนบัตรเพิ่มเติมนั้นจะทำให้เกิดภาวะ
เงินเฟ้อ ซึ่งทางที่ดีควรจะให้ญี่ปุ่นพิมพ์ธนบัตรขึ้นใช้เองในกองทัพที่เรียกว่า "ธนบัตรผู้รุกราน"
(Invasion Notes) แล้วประกาศยกเลิกธนบัตรดังกล่าวภายหลังสงครามยุติ

¹ กรมเลขาธิการรัฐมนตรี สำนักนายกรัฐมนตรี รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี
(พิเศษ) วันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ. 2484

² กรมเลขาธิการรัฐมนตรี สำนักนายกรัฐมนตรี รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี
ครั้งที่ 10/2484 วันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2484

แต่จอมพล ป.พิบูลสงคราม กลับเห็นว่าการทำเช่นนั้นเป็นการแสดงว่าไทยเสียเอกราชและอธิปไตย และนายปรีดี ก็ค้านอีกว่าแล้วการที่ไทยยอมให้กองทัพญี่ปุ่นเข้ามาอยู่เต็มบ้านเต็มเมืองแล้วทำอะไรได้ตามใจชอบ ไม่ได้หมายความว่าไทยเสียเอกราชและอธิปไตยไปแล้วหรือ แต่ในที่ที่สุดจอมพล ป.พิบูลสงคราม ก็ยืนยันที่จะให้กองทัพญี่ปุ่นกู้เงินเป็นเงินบาท โดยพิมพ์ธนบัตรออกใช้เพิ่มเติมให้มากขึ้นตามความจำเป็น¹ การคัดค้านไม่ยอมให้ญี่ปุ่นกู้เงินครั้งนี้ทำให้ฝ่ายญี่ปุ่นไม่พอใจนายปรีดี พนมยงค์ เป็นอันมาก ดังนั้นในวันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ. 2484 นายสุโขทัย เอกอัครราชทูต ญี่ปุ่นประจำประเทศไทยจึงเข้าพบจอมพล ป.พิบูลสงคราม และเสนอให้จอมพล ป. จัดการอย่างใดอย่างหนึ่งให้นายปรีดี ไปดำรงตำแหน่งที่ไม่มีอำนาจทางการเมือง² ประจวบกับเวลานั้นตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ว่างอยู่ เนื่องจากเจ้าพระยามรธา (ปิ่น สุชุม) ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ถึงแก่กรรม สภาผู้แทนราษฎรยังมีโศกมติแต่งตั้งผู้ใดเป็นแทน จอมพล ป.พิบูลสงคราม จึงได้เสนอต่อสภาผู้แทนราษฎรแต่งตั้งนายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2484³

การที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม เสนอให้นายปรีดี พนมยงค์ ดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์นั้น นับเป็นประโยชน์ต่อตัวจอมพล ป. เอง กล่าวคือ นอกจากจะเป็นการปรับปรุงคณะรัฐมนตรีโดยการคัดเลือกเฉพาะผู้มีความคิดเห็นสอดคล้องกับนโยบายร่วมกับญี่ปุ่นแล้วยังเป็นการกำจัดนายปรีดี พนมยงค์ ออกจากวงการเมืองอีกด้วย ส่วนนายปรีดี พนมยงค์

¹ ทีวี บุญเกตุ "ข้อเท็จจริงเพิ่มเติมเกี่ยวกับเหตุการณ์ในประเทศไทยในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2" ใน เบื้องแรกประชาธิปไตย หน้า 312 - 313

² กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี สำนักนายกรัฐมนตรี รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี (ลับมาก) วันที่ 17 ธันวาคม พ.ศ. 2484

³ สำนักงานเลขาธิการสภา รัฐสภา รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 3/2484 วันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2484 เรื่องการตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เพิ่มเติม

ชี้แจงเหตุผลภายหลังว่า การที่พบฯ ทานคำร้องตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์นั้น ถึงแม้จะไม่มีอำนาจหน้าที่ทางด้านการบริหาร แต่ก็เปิดโอกาสให้ได้ดำเนินการต่อต้านญี่ปุ่นอย่างลับ ๆ ในรูปของขบวนการเสรีไทยต่อไป

ความขัดแย้งระหว่างจอมพล ป.พิบูลสงครามกับนายปรีดี พนมยงค์ ต่อมาก็คือเรื่องการประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตร เมื่อวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2485 ซึ่งเป็นความริเริ่มจากจอมพล ป.พิบูลสงคราม และหลวงวิจิตรวาทการ เป็นสำคัญ การประกาศสงครามครั้งนี้มีผู้สำเร็จราชการลงนามและพระนามจริง ๆ 2 ท่าน คือ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ และเจ้าพระยาพิษเยนทรโยธิน ส่วนนายปรีดี พนมยงค์ เดินทางไปราชการต่างจังหวัด ถ้าจะคอยก็จะไม่ทันเวลา พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา จึงรับสั่งให้ประกาศชื่อนายปรีดี ไปด้วยถึงแม้ว่าจะไม่ได้ลงนามก็ตาม²

เหตุผลสำคัญที่นายปรีดี พนมยงค์ ไม่ยอมลงนามในประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตรนี้ คงสืบเนื่องมาจากการที่นายปรีดี ไม่เห็นด้วยกับนโยบายของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ที่เข้าร่วมเป็นร่วมตายกับญี่ปุ่น โดยการทำสัญญาร่วมมือทางทหาร วันที่ 11 และ 14 ธันวาคม จนถึงการทำกติกาสัญญาพันธมิตร วันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2484 นายปรีดี เห็นว่าไม่ควรร่วมมือกับญี่ปุ่นในลักษณะใด ๆ ทั้งสิ้นไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง การทหาร และเศรษฐกิจ การยินยอมให้ญี่ปุ่นเกินพัฒนาประเทศก็เป็นการเพียงพอแล้ว เพื่อที่ว่าฝ่ายสัมพันธมิตรจะได้ไม่เห็นว่ายไทยสูญเสียความเป็นกลาง แต่จอมพล ป.พิบูลสงคราม กลับคัดค้านใจเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นและให้ความร่วมมือกับญี่ปุ่นในทุก ๆ ด้าน จนถึงขั้นประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตร พฤติการณ์ของจอมพลป.

¹ ปรีดี พนมยงค์ "ความเป็นไปในคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์" ใน เบื้องแรกประชาธิปไตย หน้า 62

² หวี ญะเยก "ข้อเท็จจริงเพิ่มเติมเกี่ยวกับเหตุการณ์ในประเทศไทยระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2" ใน เบื้องแรกประชาธิปไตย หน้า 316

เช่นนี้ จึงเป็นการขัดกับหลักการและเหตุผลของนายปรีดี ความไม่พอใจในจอมพล ป. ของนายปรีดี จึงมีมากขึ้นและได้แสดงออกอย่างเปิดเผยโดยการไม่ยอมลงนามในพระบรมราชโองการประกาศสงครามต่ออังกฤษและสหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2485 ซึ่งต่อมานายปรีดี ได้ใช้เป็นข้ออ้างในการประกาศสันติภาพพระนพมาศ การประกาศสงครามดังกล่าวเป็นโมฆะเมื่อ 16 สิงหาคม พ.ศ. 2488 โดยอ้างเหตุผลว่าเป็นการฝ่าฝืนและขัดกับเจตจำนงของประชาชนและขัดกับรัฐธรรมนูญของไทย

กฤษฎีกาที่นายปรีดี พนมยงค์ไม่เห็นด้วยกับนโยบายรวมมือกับญี่ปุ่นของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ทำให้นายปรีดี มองไม่เห็นทางที่จะรวมมือกับจอมพล ป. ได้อีกต่อไปเนื่องจากขัดกับหลักการของนายปรีดีเอง นายปรีดี จึงมีความพอใจที่พ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีในรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งเป็นรัฐบาลที่รวมมือกับญี่ปุ่น¹ การที่นายปรีดี พนมยงค์ไปดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ทำให้สามารถดำเนินการนำขบวนการเสรีไทยตามแผนการต่อต้านญี่ปุ่นได้สะดวกยิ่งขึ้น² ดังนั้นการที่ญี่ปุ่นไม่แสดงท่าทีก้าวร้าวต่อนายปรีดี พนมยงค์ ก็น่าจะเป็นเพราะว่า นายปรีดี อยู่ในฐานะผู้สำเร็จราชการแทนองค์พระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นสถาบันที่คนไทยเคารพยกย่องมาก และในเวลาเดียวกันนั่นเอง นายปรีดี พนมยงค์ ก็ถือโอกาสวางแผนโค่นล้มรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามด้วย

แผนการต่อต้านญี่ปุ่นของนายปรีดี ได้รับความร่วมมือจากบุคคลหลายฝ่าย โดยเฉพาะสมาชิกคณะราษฎรฝ่ายพลเรือน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรบางนาย และรัฐมนตรีบางท่านในคณะรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามด้วย ซึ่งมีแนวทางปฏิบัติอยู่ 4 ประการ คือ

1. พยายามโค่นล้มรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม
2. พยายามก่อวินาศกรรมญี่ปุ่น

¹ ปรีดี พนมยงค์ "ความเป็นไปในคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์" ใน เมืองแรก ประชาธิปไตย หน้า 62

² นรนิติ เศรษฐบุตรและโกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์ เมืองไทยในระบอบรัฐสภา หน้า 89

3. พยายามติดต่อกับฝ่ายสัมพันธมิตร

4. พยายามโฆษณาชวนเชื่อบ่อนทำลายความเชื่อถือ ความนิยมของประชาชนที่มีต่อรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม และญี่ปุ่น ตลอดจนชักนำกระตุ้นให้ประชาชนเกิดศรัทธาเชื่อมั่นในฝ่ายสัมพันธมิตร¹

นายปรีดี เตรียมการโค่นล้มรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ก็เพราะเห็นว่า เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินการของขบวนการเสรีไทย เพราะถ้าหากไม่โค่นอำนาจจอมพล ป.พิบูลสงครามแล้ว แผนการของขบวนการเสรีไทยก็จะประสบความล้มเหลว เนื่องจากจอมพล ป. เป็นผู้นำประเทศเข้าไปผูกพันกับญี่ปุ่นอย่างแน่นแฟ้น นายปรีดี วางแผนที่จะใช้วิถีทางในระบบรัฐสภาบังคับรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ลาออกจากการเป็นรัฐบาล เพื่อให้คำประกาศสงครามสิ้นสุดลงไปด้วย โดยการหาเสียงสนับสนุนในสภาผู้แทนราษฎร

ต่อมาสถานการณ์สงครามได้เริ่มผันแปรไปตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2485 เมื่อญี่ปุ่นตกเป็นฝ่ายล่าถอย ต้องสูญเสียดินแดนต่าง ๆ ที่เคยยึดครองอยู่ในมหาสมุทรแปซิฟิกให้แก่ฝ่ายสัมพันธมิตร เกือบตลอดเวลา และมีที่ท้าวว่าจะพ่ายแพ้สงคราม ส่วนสถานการณ์ภายในประเทศไทยนั้น อำนาจของฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ อย่างมาก เพราะนอกจากจะมีพลพรรคเสรีไทยใต้ดินเป็นจำนวนมากแล้วยังมีพรรคพวกที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีกจำนวนมาก ในขณะเดียวกันความนิยมในตัวจอมพล ป.พิบูลสงครามในหมู่ประชาชนเริ่มลดลง ซึ่งเป็นผลมาจากการใช้นโยบายรัฐนิยม โดยเฉพาะการบังคับด้วยระเบียบว่าด้วยวัฒนธรรมอันเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคลมากเกินไป นอกจากนั้นการเกณฑ์ราษฎรจากจังหวัดต่าง ๆ ไปสร้างถนนและฐานทัพที่เพชรบูรณ์ตามแผนการ

¹ วิเทศกรณีย์ (นามแฝง) ไทยกับสถานการณ์สงครามโลกครั้งที่ 2 หน้า 569 - 573

ต่อต้านญี่ปุ่นชั้นสุดท้ายของจอมพล ป.พิบูลสงคราม¹ ทำให้ราษฎรเจ็บป่วยและล้มตายเป็นจำนวนมาก เป็นการสร้างความเคียดแค้นให้แก่ประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งฝ่ายนายปรีดีได้หมิ่นกเอาจริงการเกณฑ์แรงงานราษฎรไปสร้างถนนและเมืองหลวงใหม่ที่เพชรบูรณ์มาโจมตีรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม อย่างรุนแรงและสามารถชักจูงใ้มน้าวใจสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรส่วนมากให้เห็นถึงความจำเป็นในการโค่นล้มรัฐบาลจอมพล ป. ทั้งนี้โดยอ้างเหตุผลว่าประชาชนต้องการให้รัฐบาลจอมพล ป. ออกไปโดยมีรัฐบาลใหม่ที่เป็นประชาธิปไตยเข้ามาแทนที่² ดังนั้นสภาผู้แทนจึงลงมติไม่อนุมัติร่างพระราชบัญญัติให้รัฐบาลเสนอ 2 ฉบับ ได้แก่ร่างพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดนครบาลเพชรบูรณ์ และร่างพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดกฤษฎีกาบัตรเงินตรา จอมพล ป.พิบูลสงคราม จึงต้องนำคณะรัฐบาลลาออกเมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2487³

เหตุผลสำคัญที่ฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ ต้องโค่นล้มรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงครามนั้นจริง ๆ แล้วมิใช่เหตุผลที่ว่าจอมพล ป.พิบูลสงครามปกครองประเทศแบบเผด็จการและประชาชนต้องการรัฐบาลที่เป็นประชาธิปไตยแต่อย่างใด แต่ทว่าจะเป็นความขัดแย้งเรื่องการค้าขายนโยบายเพื่อความอยู่รอดของชาติไทย ซึ่งฝ่ายนายปรีดีเชื่อมั่นว่าการนำประเทศเข้าไปผูกพันกับญี่ปุ่นดังที่

¹ จอมพล ป.พิบูลสงครามได้ชี้แจงภายหลังสงครามว่า ขณะนั้นญี่ปุ่นเข้ามาอยู่เต็มเมืองไทย ดังนั้นรัฐบาลจึงไม่สามารถจะเปิดเผยเบื้องหลังของแผนการใช้เมืองเพชรบูรณ์เป็นที่มั่นสุดท้ายเพื่อเตรียมรบกับญี่ปุ่นชั้นสุดท้ายให้สภาผู้แทนราษฎรรับทราบได้ บรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหลายจึงไม่เข้าใจเจตนาของพม่า ทาน อ.พิบูลสงคราม จอมพล ป.พิบูลสงคราม เล่ม 3 หน้า 572

² ปรีดี พนมยงค์ "ความเป็นไปในคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์" ใน เบื้องแรกประชาธิปไตย หน้า 69

³ - อุดย กอวัฒนา การลาออกของรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม เมื่อ 24 กรกฎาคม 2487 หน้า 95

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าปัจจัยทางการเมืองระหว่างประเทศโดยเฉพาะกรณีการค้าเงินนโยบาย
ท้องถิ่น ได้กลายเป็นสาเหตุสำคัญให้นายปรีดี พนมยงค์ ต้องวางแผนโค่นล้มรัฐบาลจอมพล
ป.พิบูลสงคราม และทำให้บุคคลทั้งสองกลายเป็นศัตรูทางการเมืองกันในภายหลัง

การขัดแย้งระหว่างจอมพล ป.พิบูลสงคราม กับนายคิโรก ชัยนาม นายควงอภัยวงศ์
และนายทวี บุญยเกตุ นอกจากจอมพล ป.พิบูลสงครามจะขัดแย้งกับนายปรีดี พนมยงค์ แล้ว
พม่า ทานยังขัดแย้งกับนายคิโรก ชัยนาม นายควงอภัยวงศ์ และนายทวี บุญยเกตุ ซึ่งเป็น
สมาชิกชั้นผู้นำของคณะราษฎร พ.ศ. 2475 ด้วย สำหรับนายคิโรก ชัยนาม ซึ่งเป็นรัฐมนตรีช่วย
ว่าการกระทรวงการต่างประเทศในรัฐบาลจอมพล ป. นั้น เป็นผู้มีความคิดเห็นไปในทางคัดค้าน
จอมพล ป. และสนับสนุนความคิดเห็นของนายปรีดี พนมยงค์ เสมอ ๆ ดังจะเห็นได้จากการประชุม
คณะรัฐมนตรี ตั้งแต่วันที่ 8 และวันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ. 2484 เกี่ยวกับเรื่องนโยบายท้องถิ่น
ซึ่งอาจจะเป็นเพราะเหตุนี้เอง จึงทำให้นายคิโรก ชัยนาม พ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงการต่างประเทศไปเมื่อจอมพล ป.พิบูลสงคราม ทำการปรับปรุงคณะรัฐมนตรีเสียใหม่
เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2484 และนายคิโรก ได้รับแต่งตั้งให้เป็นเอกอัครราชทูตไทยประจำ
ประเทศญี่ปุ่น ตั้งแต่วันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2484¹ ซึ่งเป็นระยะเวลาได้เสียกันกับที่นายปรีดี
พนมยงค์ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

ส่วนนายควง อภัยวงศ์ ซึ่งดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคมในรัฐบาล
จอมพล ป.พิบูลสงคราม และนายทวี บุญยเกตุ เลขาธิการคณะรัฐมนตรี ได้ขอลาออกจาก
ตำแหน่งอย่างกระทันหันในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2486² สาเหตุที่นายควงและนายทวี ลาออก

¹ กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี สำนักนายกรัฐมนตรี รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี
ครั้งที่ 66/2484 วันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ. 2484

² แอมสลุบ นูเนนท์ เมืองไทยสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 86

เพราะการขัดแย้งกับจอมพล ป.พิบูลสงคราม กล่าวคือ ในวันที่ 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2486 จอมพล ป. ได้ยื่นใบลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ซึ่งเป็นเลขาธิการคณะรัฐมนตรี และคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ก็อนุมัติตามความประสงค์ของพมท. ท่าน นายทวีได้รับมอบหมายจากคณะผู้สำเร็จราชการฯ ให้นำไปประกาศทางวิทยุกระจายเสียงให้ประชาชนทราบ แต่พอวันที่ 15 กุมภาพันธ์ จอมพล ป.พิบูลสงคราม เกิดเปลี่ยนใจสั่งให้แก้ข่าวทางวิทยุกระจายเสียงว่า เป็นความเข้าใจผิด พมท. ท่านเกิดความแค้นเคืองนายทวีกับอธิบดีกรมโฆษณาการ ว่าร่วมกันขับไล่พมท. ท่านออกจากตำแหน่ง นายทวี เห็นว่าเรื่องทั้งหมดไม่ควรดำเนินไปตามความเป็นจริง และด้วยความรู้สึกผิดชอบในเหตุการณ์จึงขอลาออกจากตำแหน่งเลขาธิการรัฐมนตรี ส่วนนายควง ไทรบุรี เห็นเหตุการณ์นี้โดยตลอดมีความเห็นสอดคล้องกับนายทวี จึงขอลาออกด้วย การลาออกอย่างกระทันหันของนายควง และนายทวีนี้จึงเป็นการประกาศอย่างเปิดเผยว่าไม่ต้องการจะร่วมมือกับจอมพล ป.พิบูลสงคราม อีกต่อไป และเตรียมพร้อมที่จะต่อสู้กับจอมพล ป. อย่างเปิดเผยในเวทีการเมือง¹

ความขัดแย้งต่อมาคือ ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลจอมพล ป. กับสภาผู้แทนราษฎร เมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2486 เกี่ยวกับการแต่งตั้งประธานสภาและรองประธานสภาผู้แทนราษฎร กล่าวคือ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ไม่ยอมรับมติของสภาที่ได้เลือกบุคคล 2 ท่าน เป็นประธานและรองประธาน² โดยจอมพล ป. ให้เหตุผลว่า นายทวี และนายควง ไม่เหมาะสมที่จะทำหน้าที่อันทรงเกียรติได้ เพราะผู้หนึ่งไม่รู้จักบุคคลทั้งสองท่านนี้ และขณะนั้นประเทศไทยกำลังอยู่ในภาวะสงครามต้องติดต่อกับญี่ปุ่น จอมพล ป.พิบูลสงคราม เห็นว่า นายทวี และนายควง จะทำงานไม่ได้³

¹ แกมสุข นุ่มนนท์ เมืองไทยสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 86 - 88

² Benjamin A. Batson. "The Fall of the Phibun Government 1944," in The Journal of the Siam Society 62 :44, July, 1974.

³ ทวี บุณยเกตุ "ข้อเท็จจริงเพิ่มเติมเกี่ยวกับเหตุการณ์ในประเทศไทยระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 " ใน เบื้องแรกประชาธิปไตย หน้า 437

การยับยั้งมติสภาของจอมพล ป. ครั้งนี้ ทำให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต่างพากันไม่พอใจ เพราะเห็นว่าจอมพล ป. ใช้อำนาจบริหารของตนมาทำลายอำนาจของฝ่ายนิติบัญญัติ ซึ่งเป็นการผิดหลักกฎหมายรัฐธรรมนูญ จากจุดของความขัดแย้งนี้เองจึงมีส่วนทำให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม เสื่อมความนิยมในสภาจนแพ้คดี เรื่องการย้ายเมืองหลวงไปอยู่ที่เพชรบูรณ์ และการสร้างพุทธมณฑลที่สระบุรี เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2487 จนต้องลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีไปในที่สุด

อาจกล่าวได้ว่ากรณีความขัดแย้งต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดนี้เกิดจากปัญหาเรื่องญี่ปุ่นเป็นสำคัญ ความขัดแย้งนี้จะรุนแรงและเปิดเผยมากขึ้นในระยะหลังสงคราม ซึ่งแม้ว่าญี่ปุ่นจะจากเมืองไทยไปแล้วก็ตาม

มีคำถามที่น่าสนใจว่า ในระหว่างที่ญี่ปุ่นเข้ามาอยู่ในประเทศไทยอย่างมากมายนี้ ญี่ปุ่นได้ลงละเมิดอธิปไตยของไทยบ้างหรือไม่ จากการศึกษาพบว่าส่วนใหญ่แล้วญี่ปุ่นไม่ถึงกับเข้ามาครอบครองประเทศไทยโดยตรง เพราะอำนาจบริหารของไทยยังคงอยู่ ญี่ปุ่นเพียงแต่ใช้อิทธิพลของตนควบคุมให้รัฐบาลไทยให้ความร่วมมือกับญี่ปุ่นเพื่อประโยชน์ในการทำสงครามเท่านั้น ดังจะเห็นได้ในการเปลี่ยนตัวนายกรัฐมนตรีไทย จากจอมพล ป. พิบูลสงคราม มาเป็นนายควง อภัยวงศ์ ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2487 กล่าวคือ ในระยะก่อนที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม จะยื่นใบลาออกนั้นญี่ปุ่นแสดงท่าทีไม่ไว้วางใจจอมพล ป. พิบูลสงคราม เพราะญี่ปุ่นทราบระแคะระคายว่าจอมพล ป. กำลังดำเนินการต่อต้านญี่ปุ่นอย่างลับ ๆ ญี่ปุ่นเข้าพบรัฐมนตรีบางคนในคณะรัฐบาลเพื่อชี้แจงให้ฝ่ายไทยทราบเกี่ยวกับความเคลงใจของญี่ปุ่นที่มีต่อไทย ระยะนั้นเป็นระยะใกล้ที่จอมพล ป. จะลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี สถานการณ์ทางการเมืองและการทหารอยู่ในภาวะตึงเครียด

ญี่ปุ่นได้ทราบข้อเท็จจริงว่า คนไทยพากันไม่พอใจญี่ปุ่นและไม่พอใจที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำเนินนโยบายร่วมมือกับญี่ปุ่นด้วย ญี่ปุ่นก็เริ่มแสดงท่าทีว่าต้องการให้มีการเปลี่ยนรัฐบาล ดังที่หลวงอดุลย์เจียรส ใคตั้งข้อสังเกตกับนายปรีดี พนมยงค์ ในระยะต้นเดือนกรกฎาคมว่า "เห็นอาการ

¹ พลเรือตรีหลวงสังวรณยุทธกิจ บันทึกหลวงสังวรณ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

ฝึกปฏิบัติที่ญี่ปุ่น เอาทูตสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชเข้าเมืองไทย และพวกนี้ก็ได้ไปเยี่ยมคำนับเจ้านาย
บางองค์ ชูนางเกาบางคน อีกทั้งยังไต่สนับสนุนให้คือตบางคนที่อยู่ญี่ปุ่นพวกวิทยุกระจายเสียง
เนื่อง ๆ จึงสงสัยว่าญี่ปุ่นคิดจะเปลี่ยนตัวจอมพล ป."

แต่อย่างไรก็ตามรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ก็ลาออกเสียก่อน เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม
พ.ศ. 2487 จะเห็นได้ว่าญี่ปุ่นไม่ได้แสดงท่าทีที่ไม่พอใจในกรณีนี้เลย ดังปรากฏว่าหลังจากจอมพล
ป.พิบูลสงคราม ยื่นใบลาออกแล้วระหว่างที่กำลังมีการดำเนินงานเพื่อตั้งนายกรัฐมนตรีคนใหม่ ฝ่าย
ญี่ปุ่นได้ส่งทูตทหารบกและทหารเรือไปพบนายปรีดี พนมยงค์ ที่ทำเนียบท่าช้าง เพื่อสอบถามนายปรีดี
ว่ามีความเห็นอย่างไร เกี่ยวกับการตั้งนายกรัฐมนตรีคนใหม่แทนจอมพล ป.พิบูลสงคราม ในฐานะที่
นายปรีดี เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ นายปรีดี ได้ชี้แจงว่า "ควรเป็นไปตามระบบรัฐธรรมนูญ
ของไทย ขอให้ฝ่ายญี่ปุ่นถือว่าเป็นกิจการภายในของไทยเถิด คนไทยจึงจะเข้าใจว่าฝ่ายญี่ปุ่นไม่
เข้าแทรกแซงกิจการภายในของไทย อันจะเป็นเกียรติคุณแก่ฝ่ายญี่ปุ่นเอง" ² นอกจากนั้นฝ่าย
ญี่ปุ่นยังได้สอบถามนายปรีดี เกี่ยวกับนายควง อภัยวงศ์ ว่าเป็นคนอย่างไร เพราะฝ่ายญี่ปุ่นไม่รู้จัก
นายปรีดี ได้ตอบว่า "เป็นคนราเริงมีนิสัยดี คงจะร่วมมือกับฝ่ายญี่ปุ่นได้" ³

¹ ปรีดี พนมยงค์ "ความเป็นไปในคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์" ใน เบื้องแรก
ประชาธิปไตย หน้า 66

² " หน้า 240

³ " หน้า

การที่ผู้ประณามมาพบนายปรีดี เช่นนี้แสดงว่าผู้ประณามมีความวิตกกังวลเรื่องการเปลี่ยนแปลง¹ เพราะเกรงว่ารัฐบาลใหม่จะไม่รวมมือกับกองทัพผู้ประณามอย่างเต็มที่เท่าที่ผู้ประณามต้องการ แต่นายปรีดีก็พยายามเจรจาขอให้การจัดตั้งรัฐบาลใหม่เป็นกิจการภายในของไทยเอง ซึ่งผู้ประณามตกลงตามข้อเสนอของนายปรีดี แต่ขอให้นายกรัฐมนตรีคนใหม่ให้ความร่วมมืออย่างดียิ่งกับผู้ประณามต่อไป เมื่อนายปรีดีให้ความมั่นใจเกี่ยวกับตัวนายควง ฝ่ายผู้ประณามจึงมิได้แสดงการชักชวนการแต่งตั้งนายควง เป็นนายกรัฐมนตรี เพราะได้ทำความตกลงกับฝ่ายผู้ประณามไว้ก่อนแล้ว นายปรีดียอมรับในข้อนี้ว่า "ถ้าไม่ทำความเข้าใจกับผู้ประณามไว้ก่อนคงกล่าวแล้วฝ่ายผู้ประณามที่ปกครองประเทศไทยอยู่จะยอมให้ฝ่ายไทยเปลี่ยนรัฐบาลอย่างง่าย ๆ หรือ"²

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้จะเห็นว่า แม้ในบางครั้งดูเหมือนว่าผู้ประณามจะมีอิทธิพลอยู่เบื้องหลังรัฐบาลไทย แต่ก็เป็นเพราะผู้ประณามต้องการให้รัฐบาลไทยสนองความต้องการของผู้ประณามในเรื่องผลประโยชน์ทางด้านการต่าง ๆ เกี่ยวกับการสงครามซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายหลักของผู้ประณามนั่นเอง

¹ ศาสตราจารย์ดิเรก ชัยนาม เขียนเล่าว่า "...อุปทูตผู้ประณามมาขอพบข้าพเจ้าเมื่อ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2487 ถามว่าใครจะนำรัฐบาลลาออกจริงหรือไม่ ข้าพเจ้าตอบว่า รัฐบาลกำลังพิจารณาวิธีทางอยู่ รุ่งขึ้นอุปทูตผู้ประณามมาขอพบอีกถามว่า จอมพล ป. นายกรัฐมนตรี ลาออกจริงหรือไม่ ข้าพเจ้าตอบว่า เป็นความจริง แต่ยังไม่เปิดเผยเป็นทางราชการและเรื่อง ลาออกก็ไม่ใช้เป็นเรื่องเกี่ยวกับการต่างประเทศ เป็นเรื่องเกี่ยวกับพระราชกำหนด 2 ฉบับ เพราะรัฐบาลถือเป็นเรื่องของการไม่ไว้วางใจ..." ดิเรก ชัยนาม ไทยกับสงครามโลก ครั้งที่สอง หน้า 240

² ปรีดี พนมยงค์ "ความเป็นไปภายในคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์" ใน เบื้องแรกประชาธิปไตย หน้า 69

อย่างไรก็ดีผลจากความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างไทยกับญี่ปุ่น นอกจากจะส่งผลสะท้อนทางการเมืองของไทยในสมัยสงครามแล้วยังส่งผลสะท้อนทางการเมืองระหว่างประเทศและการเมืองภายในประเทศ ภายหลังที่สงครามยุติแล้วอีกด้วย กล่าวคือ ในทางการเมืองระหว่างประเทศนั้น ทำให้ไทยต้องประสบปัญหายุ่งยากในการเจรจาเพื่อยกเลิกสถานะสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะเรื่องดินแดนแถบเขมร ดินแดนสิมูแลและสหรัฐไทยเดิมที่ไทยได้มาในระหว่างที่มีสัมพันธ์กับญี่ปุ่นนั้น ก็ต้องคืนให้กับอังกฤษและฝรั่งเศสไปเมื่อสงครามยุติ และไทยยังต้องยอมถอนเปรียบเสียประโยชน์บางอย่างในการทำสนธิสัญญาสมบูรณแบบกับอังกฤษและฝรั่งเศส จึงได้รื้อฟื้นจากวิกฤตการณ์นั้นมาได้ ส่วนในทางการเมืองภายในประเทศนั้น ปัญหาเรื่องญี่ปุ่นได้กลายเป็นมูลเหตุอันหนึ่งที่ทำให้โฉมหน้าทางการเมืองไทยเปลี่ยนไป กล่าวคือ ภายหลังสงครามแล้วรัฐบาลพลเรือนได้ขึ้นมาบริหารประเทศแทนรัฐบาลชุดก่อน ๆ ซึ่งเป็นรัฐบาลทหารแทบทั้งสิ้น การที่เสรีไทยได้รับการยกย่องเป็นอย่างมากในฐานะผู้กอบกู้ประเทศจากการพ่ายแพ้ในสงครามโลกครั้งที่สอง น่าจะเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้บรรดานายทหารไม่พึงพอใจแล้วร่วมกันกระทำรัฐประหารเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 และตั้งแต่นั้นมาการชิงชิงอำนาจมิได้หยุดแต่ในกลุ่มทหารบกเท่านั้น แต่เป็นความขัดแย้งและชิงชิงอำนาจระหว่างทหารบกและทหารเรือ ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นฝ่ายสนับสนุนนายปรีดี พนมยงค์ หัวหน้าขบวนการเสรีไทยคนสำคัญ พร้อมด้วยความแตกแยกอย่างที่ไม่มีความประสานกันภายในกลุ่มผู้ก่อการคณะราษฎร พ.ศ. 2475 ซึ่งจะแบ่งออกเป็นกลุ่มพลเรือน และกลุ่มทหารบก และทั้งสองฝ่ายจะโคกต่อสู้กันเพื่ออำนาจในเวทีการเมืองไทย และยังคงทิ้งร่องรอยของความขัดแย้งนั้นไว้ให้กับประวัติศาสตร์ได้ศึกษาค้นคว้าต่อไปอย่างไม่มีความจบสิ้น

ผลสะท้อนทางด้านการเศรษฐกิจ

หลังจากที่กองทัพญี่ปุ่นเข้ามาอยู่ในประเทศไทยได้ประมาณ 6 เดือน คือในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2485 จอมพล ป.พิบูลสงคราม แถลงว่า ภาวะเศรษฐกิจของประเทศไทยกำลังทรุดเต็มที่ ทั้งนี้เพราะนับจากเริ่มสงคราม ญี่ปุ่นได้บีบบังคับไทยทางด้านการเศรษฐกิจหลายประการ นอกจากนั้นการกระหน่ำของประเทศไทยก็พลอยหยุดชะงัก แม้จะทำได้บ้างก็ทำได้แต่เฉพาะกับบางประเทศที่เป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น ดังจะเห็นได้จากสถิติสินค้าขาออกรายปีที่ไทยส่งไปยังประเทศต่าง ๆ ในระหว่าง ปี พ.ศ. 2485 - 2488 ตามตาราง 3 ดังนี้

ตาราง 3 สถิติตลาดการค้าของไทยระหว่าง พ.ศ. 2485 - 2488

ปี พ.ศ.	ประเทศคู่ค้าที่ใหญ่ที่สุด	จำนวนเงิน (บาท)
2485	ญี่ปุ่น	76,218,754
2486	ญี่ปุ่น	40,509,939
2487	สิงคโปร์	28,664,794
2488	สิงคโปร์	45,365,977

ที่มา กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี สำนักนายกรัฐมนตรี กองประมวลสถิติและ
พยากรณ์ หน้า 274

จากตาราง 3 จะเห็นได้ว่า ประเทศคู่ค้าของไทยมีแต่ญี่ปุ่นและสิงคโปร์ เพียง 2 ชาติ เท่านั้น ซึ่งเป็นเพราะว่าเมื่อไทยเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นและประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตรแล้ว ไทยก็ขาดประเทศคู่ค้าอื่น ๆ ไปเพราะสถานะของสงครามนั่นเอง

¹ แกมสุข นุ่มนนท์ เมืองไทยสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 141 (อ้างอิงมาจาก

ปัญหาทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นเนื่องจากการเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นในระหว่างสงครามอาจจะสรุปได้ 3 ประเด็น คือ

- ประการแรก ปัญหาจากการลดค่าของเงินบาทเท่ากับเงินเยน
- ประการที่สอง ปัญหาจากการใช้จ่ายของกองทัพญี่ปุ่นในประเทศไทย
- ประการที่สาม ปัญหาจากการค้าขายกับญี่ปุ่น

ปัญหาจากการลดค่าของเงินบาทเท่ากับเงินเยน

การลดค่าของเงินบาทจากอัตราเดิม 100 บาทต่อ 155.70 เยน มาเป็น 100 บาทต่อ 100 เยน นี้ ทำให้ฝ่ายไทยเสียหายมาก กระทรวงการต่างประเทศไทยได้แถลงเมื่อวันที่ 14 เมษายน พ.ศ. 2485 ว่า ความเสียหายที่อาจจะเกิดขึ้นกับไทยมีหลายประการคือ

1. การค้ากำไรในทางแลกเปลี่ยนเงิน
2. สินค้าขาออกจะไม่ขึ้นราคา คือค่าของสินค้าคู่ค้าเมื่อเทียบเป็นเงินเยน
3. สินค้าขาเข้าอาจจะมีราคาแพงขึ้น
4. ค่าครองชีพของพลเมืองอาจจะสูงขึ้นถึงกับมีความจำเป็นต้องเพิ่มเงินเดือน

ข้าราชการ เพราะเมื่อสิ่งของที่มาจากต่างประเทศจะรู้สึกราคาแพงขึ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ 25 ส่วนของที่ไม่ต้องซื้อจากต่างประเทศนั้น ก็จะมีราคาสูงขึ้นเล็กน้อย ซึ่งเป็นผลธรรมชาติของการลดราคาเงิน

ฝ่ายที่ได้รับประโยชน์คือญี่ปุ่นซึ่งได้ผลประโยชน์ทันที เพราะซื้อของจากประเทศไทยได้โดยเสียเงินเยนเป็นจำนวนน้อย แต่ราคาของมีความสัมพันธ์กับเงินตรา เมื่อเงินบาทมีค่าลดต่ำลงของมีราคาสูงขึ้น ค่าจ้างและอื่น ๆ ก็แพงขึ้นตาม ด้วยเหตุนี้ญี่ปุ่นจึงได้ประโยชน์ในเบื้องต้น ต่อมาประโยชน์นั้นลดลง เพราะญี่ปุ่นต้องเสียเงินเป็นจำนวนมากขึ้นในการซื้อของไทยในจำนวนเท่ากัน

¹ กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี สำนักนายกรัฐมนตรี วันที่ 4/190 เรื่องการเจรจา
ตกลงกับญี่ปุ่นเกี่ยวกับปัญหาเศรษฐกิจการเงิน และการค้า

หากสงครามยังดำเนินต่อไปค่าของเงินบาทก็จะลดลงไปอีก ฝ่ายญี่ปุ่นก็จะหาข้อของไคยาก
นโยบายของญี่ปุ่นจึงเหมาะสมและเป็นประโยชน์แก่ตนเองในระยะสั้น ๆ เท่านั้น¹

เนื่องจากว่าญี่ปุ่นมีความต้องการสินค้าไทยมาก ในเวลาเดียวกันไทยต้องการสินค้าจาก
ญี่ปุ่นมากเช่นเดียวกัน แต่สินค้าจากญี่ปุ่นมีน้อย เนื่องจากกำลังผลิตส่วนใหญ่ต้องใช้ในการผลิตอาวุธ
ยุทโธปกรณ์ และการขนส่งลำบาก ประเทศไทยจึงอยู่ในฐานะเจ้าหนี้ เงินที่ประเทศญี่ปุ่นต้องชำระ
ให้แก่ไทยจึงสูงกว่าเงินที่ประเทศไทยต้องชำระให้แก่ประเทศญี่ปุ่น ฉะนั้นเงินบาทที่มีผู้มาขอรับจาก
ธนาคารโดยนำเงินเยนมาเสนอขาย จึงมีจำนวนสูงกว่าที่ธนาคารจะได้รับจากผู้ซื้อเงินเยน เมื่อมี
การชำระเงินระหว่างประเทศเป็นอยู่เช่นนี้ ธนาคารก็ต้องจ่ายธนบัตรแลกเปลี่ยนกับเงินเยนอยู่
เรื่อยไป การลดค่าของเงินบาทในตอนต้นของสงครามมหาเอเชียบูรพา จึงเป็นเหตุสำคัญอันหนึ่ง
ที่ทำให้เกิดการระงับเงินเฟ้อ²

ปัญหาการใช้จ่ายของกองทัพญี่ปุ่นในประเทศไทย

เมื่อกองทัพญี่ปุ่นบุกเข้าประเทศไทยและใช้เป็นทางผ่านไปโจมตีพม่า มลายูและสิงคโปร์
นั้น ก็ได้ใช้กองทหารญี่ปุ่นในประเทศไทยทำหน้าที่เป็นกองหนุนส่งกำลังบำรุงไปยังแนวหน้า ค่ายเหตุนี้
ญี่ปุ่นจึงต้องการเงินเป็นจำนวนมากในการใช้จ่าย แม้ว่าในระยะแรกที่เข้ามาในประเทศไทย
กองทหารเหล่านี้ได้นำธนบัตรที่พิมพ์ขึ้นเองมาใช้ในประเทศไทยเป็นจำนวนหลายล้านบาท ซึ่งใช้จ่าย

¹ กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี สำนักนายกรัฐมนตรี แฟ้มที่ 4/190 เรื่องการเจรจา
ตกลงกับญี่ปุ่นเกี่ยวกับปัญหาเศรษฐกิจการเงิน และการค้า

² พระวรราชเอกพระองค์เจ้าวิวัฒนไชย ไชยยงค์ วิวัฒนาการ พิมพ์ในงาน
พระราชทานเพลิงศพพระวรราชเอกพระองค์เจ้าวิวัฒนไชย ไชยยงค์ 1 เมษายน 2504
หน้า 69

ทางภาคเหนือและภาคใต้ของประเทศไทย แต่เงินเหล่านี้ก็หมดลงในระยะเวลาอันรวดเร็ว ผู้ที่
จึงต้องขอเงินจากรัฐบาลไทยหลังจากที่เข้ามาในประเทศไทยเพียงไม่กี่วัน

การกู้เงินเพื่อใช้ในกองทัพญี่ปุ่นในประเทศไทย ญี่ปุ่นใช้วิธีตามที่ตนต้องการ คือเสียคอก-
เบี้ยน้อย และตอนแรกชำระเงินต้นคืนเป็นทองคำ แต่ต่อมาก็เปลี่ยนเป็นการคืนเป็นเงินเยน¹
ค่าใช้จ่ายของกองทัพญี่ปุ่นในประเทศไทยในระยะต้นสงครามปี พ.ศ. 2485 มีประมาณเดือนละ
2 ล้านบาท² และจำนวนการใช้จ่ายได้เพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็วตามความรุนแรงของสงคราม
เช่นในระยะ 6 เดือนสุดท้ายใน พ.ศ. 2488 ค่าใช้จ่ายได้เพิ่มขึ้นถึงเดือนละกว่า 100 ล้านบาท³
ในขณะที่รายได้ของรัฐบาลขณะนั้นเฉลี่ยปีละ 209,000,000 บาท³ ก็จะเห็นได้จากรายงานเงิน
ค่าใช้จ่ายของทหารญี่ปุ่นที่แสดงไว้ในตาราง 4 ดังนี้

¹ กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ แฟ้ม พพ. 2/2 6 (2) ญี่ปุ่นขอเงิน
ในระหว่างสงคราม

² ปริมาณอาหารที่ญี่ปุ่นต้องการภายใน 1 เดือน มีรายการดังนี้

รายการอาหาร	ที่กรุงเทพฯ	ที่ทางรถไฟสายไทย-พม่า	ที่ไฉ่ยงใหม่	ที่กระบุรี	รวม
ข้าวสาร	7 ตัน	40 ตัน	30 ตัน	23 ตัน	150 ตัน
โค	690 ตัว	9600 ตัว	3000 ตัว	2300 ตัว	15590 ตัว
หมู	210 ตัว	2700 ตัว	900 ตัว	690 ตัว	4500 ตัว

ที่มา กองประวัติศาสตร์และพิพิธภัณฑ์ทหาร กรมการศึกษาวิจัย กระทรวงกลาโหม เอกสาร
สงครามมหาเอเชียบูรพา แฟ้มที่ 26 ก ปพ.แผนกปกครองทั่วไป 8 เรื่อง รายงานการ
ประชุมประจำสัปดาห์ 7 กันยายน 2486

³ กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ แฟ้ม พพ. 2/2 : 6 (2) ญี่ปุ่นขอเงิน
ในระหว่างสงคราม

ตาราง 4 รายจ่ายของกองทัพญี่ปุ่นในประเทศไทย

ระยะเวลา	จำนวนเงินที่ใช้จ่าย (บาท)
ธันวาคม 2488 - ธันวาคม 2485	23,995,583
มกราคม 2486 - ธันวาคม 2486	192,705,500
มกราคม 2487 - ธันวาคม 2487	514,000,000
มกราคม 2488 - กันยายน 2488	799,400,000
รวม	1,530,100,083 บาท

ที่มา ธนาคารแห่งประเทศไทย รายงานประจำปี 2488 หน้า 4

เนื่องจากรายได้ของประเทศไทยมีน้อย แต่ค่าใช้จ่ายของกองทัพญี่ปุ่นมีมาก ดังนั้นรัฐบาลจึงต้องพิมพ์ธนบัตรเพิ่มขึ้นเพื่อนำมาใช้จ่ายตามความจำเป็นในขณะนั้น และปรากฏว่าทันทีที่รัฐบาล

ในวันที่ 30 พฤศจิกายน พ.ศ. 2484 คือก่อนที่กองทัพญี่ปุ่นเข้าประเทศไทยเพียง 8 วัน จำนวนธนบัตรที่ออกใช้มีจำนวน 275,331,688 บาท แต่วันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ. 2488 หลังจากสงครามสงบได้เพียงไม่กี่วัน ปรากฏว่าธนบัตรออกใช้มีจำนวนถึง 1,992,650,348 บาท

โปรดดู ธนาคารแห่งประเทศไทย ระเบียบการธนบัตรฉบับที่ 11 หน้า 11

ส่วนนายควง อภัยวงศ์ ให้ตัวเลขจำนวนธนบัตรที่พิมพ์ออกมาในระหว่างสงคราม ดังนี้

พ.ศ. 2483	มี	234,775,722	บาท
พ.ศ. 2484	"	297,344,079	"
พ.ศ. 2485	"	392,724,060	"
พ.ศ. 2468	"	657,620,348	"
พ.ศ. 2487	"	1,174,620,348	"

โปรดดู ปรีชา คานตระกูล นายควงกับแม่ทัพญี่ปุ่น หน้า 93

จอมพล ป.พิบูลสงคราม คงนามเป็นต้นฉบับที่พิมพ์แล้ว สิ้นค่าทุกประเภทที่จำหน่ายให้ กองทัพเรือก็มีราคาสูงขึ้นทันที จากการฉวยโอกาสของพ่อค้าไทย ยิ่งไปกว่านั้นเงินที่ฝ่ายญี่ปุ่นกู้จากไทยเป็นเงินบาทก็มีจำนวนมากหลายล้าน ทหารญี่ปุ่นในประเทศไทยจึงใช้จ่ายเงินอย่างฟุ่มเฟือย เงิน หินลูกรังจึงปกติซื้อขายกันเพียงลูกบาทก็เมตรละ 1 - 2 บาท แลทหารญี่ปุ่นซื้อถึง 10 กว่าบาท หรือวัวตัวหนึ่งราคาประมาณตัวละ 50 - 80 บาท ที่จังหวัดกาญจนบุรี ทหารญี่ปุ่นตั้งราคาให้ถึงตัวละ 300 กว่าบาท เป็นต้น¹ ซึ่งเป็นผลทำให้ค่าครองชีพและค่าจ้างแรงงานในประเทศไทยแพงขึ้นด้วย ดังจะเห็นได้จากตัวเลขดัชนีค่าครองชีพทั่วประเทศที่กระทรวงพาณิชย์ทำไว้ ในตาราง 5 คือ

ตาราง 5 ดัชนีค่าครองชีพทั่วประเทศไทย พ.ศ. 2481 - 2488

ปี พ.ศ.	ดัชนี (กรุงเทพฯ)	ปี พ.ศ.	ดัชนี (ทั่วประเทศ)
2481	100	ธันวาคม 2484	100
2484	132.90	ธันวาคม 2485	286
2485	179.99	ธันวาคม 2486	332
ธันวาคม 2486	291.56	ธันวาคม 2487	405
มีนาคม 2487	409.07	ธันวาคม 2488	826
สิงหาคม 2488	1,069.54		

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย วิวัฒนาการเศรษฐกิจ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวิวัฒนไชย ไซยนต์ 1 เมษายน 250
หน้า 69

¹ กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ หน้า พว. 2/2 : 6 (3) ญี่ปุ่นขอกู้เงิน
ในระหว่างสงคราม

นอกจากนั้นบรรดาสรรพสินค้าที่ผู้ซื้อแล้วมักได้ส่งออกไปนอกประเทศเป็นจำนวนมาก
สินค้าภายในประเทศจึงขาดแคลนจนแทบจะหาซื้อไม่ได้ที่เดียว พฤติการณ์อีกอย่างหนึ่งของผู้
ที่ทำให้ตลาดภายในประเทศต้องขาดแคลนสินค้า และสินค้าที่มีมูลค่าสูงขึ้นคือการที่ผู้
ที่ได้อำนาจจากรัฐบาลไทยนี้ มอบให้ตัวแทนออกไปกว้านซื้อสินค้าในตลาดด้วยราคาสูงเกินสมควร เมื่อ
สินค้าประเภทนั้น ๆ ขาดตลาดในขณะที่ความต้องการมีมากขึ้น ร้านค้าผู้ซื้อก็จะค่อย ๆ ปล่อย
สินค้าออกมาสู่ตลาดที่ละน้อย ๆ และก็จะราคาขายตามใจชอบ ซึ่งได้กำไรหลายเท่าตัว ดังจะ
เห็นได้จากพฤติกรรมของร้านค้าชาวญี่ปุ่น เช่น ร้านดังโก คาเนโบ มาคิอิ ที่ถนนเจริญกรุง
ก็กตุนสินค้าไว้เป็นจำนวนมาก บางทีก็ไม่ขายให้กับคนไทยแต่ขายเฉพาะทหารญี่ปุ่น ถ้าคนไทยจะ
ซื้อซื้อได้ในราคาสูง เป็นต้น ดังนั้นตลาดการค้าทั่วประเทศไทยจึงปั่นป่วนไปหมด คนไทยที่
มีฐานะดีเท่านั้นที่พอจะซื้อสินค้ามาบริโภคได้ ในขณะที่คนไทยที่ยากจนจำนวนมากต้องอดอยาก
ขาดแคลนสินค้าที่จำเป็นในการดำรงชีวิตมากขึ้นและมีชีวิตอยู่อย่างคับแค้น ถึงแม้ว่ารัฐบาลไทย
จะได้พยายามเจรจาปัญหาเหล่านี้กับผู้ซื้อ แต่ก็ไม่ได้รับความเห็นใจใด ๆ ทั้งสิ้น ส่วนใหญ่
รัฐบาลญี่ปุ่นจะปฏิเสธและปิดความรับมิชอบไปให้พ่อค้าจีนและพ่อค้าแขก ทั้ง ๆ ที่ความเป็นจริง
แล้วมีพ่อค้าชาวญี่ปุ่นเป็นผู้ชักใยการค้าภายในประเทศไทยอยู่ข้างหลังในระหว่างที่สงครามกำลัง
ดำเนินอยู่²

นอกจากนั้นข้อสัญญาทางการทหารยังกำหนดให้ผู้ซื้อสินค้าต่างประเทศเข้ามาใน
ประเทศไทย เพื่อใช้ประโยชน์ในทางการทหารได้โดยไม่ต้องเสียภาษีใด ๆ ทั้งสิ้น ผู้ซื้อจึงถือ
เป็นโอกาสที่จะหลีกเลี่ยงและนำไปสร้างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้ตนได้อีกทางหนึ่ง

¹ กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ แฟ้ม พว. 2/2 : 11 (2)

พฤติกรรมต่าง ๆ ของผู้ซื้อในระหว่างสงคราม

² นานิต รวมศิลป์ นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจสมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม

ตั้งแต่ พ.ศ. 2481 ถึง พ.ศ. 2487 หน้า 426

โดยอาศัยความร่วมมือจากพ่อค้าญี่ปุ่นในประเทศไทย การที่ฝ่ายทหารเป็นผู้ส่งสินค้าประเภทต่าง ๆ เข้ามามากมายจนเมื่อรวบรวมสินค้าแต่ละประเภทได้ปริมาณมากพอควรแล้วก็นำไปให้พ่อค้าญี่ปุ่นนำมาขายแก่รัฐบาลไทยอีกทอดหนึ่ง เช่นการขนาน้ำตาลทรายขาวให้แก่กระทรวงพาณิชย์ 2 ครั้ง จำนวนประมาณ 10,000 ตัน ในราคา 4 ล้านบาท เป็นต้น ซึ่งในการนี้พ่อค้าญี่ปุ่นได้คำนวณหน้าเป็นจำนวนไม่น้อยเป็นการตอบแทน แต่ผลกำไรทั้งหมดเป็นของกองทัพญี่ปุ่น ฉะนั้นการที่กองทัพญี่ปุ่นเข้ามายุ่งเกี่ยวในเรื่องการค้าและเป็นผู้ประกอบการค้าเสียเองเช่นนี้จึงทำให้กองทัพญี่ปุ่นมีเงินใช้จ่ายมากยิ่งขึ้น และเป็นผลทำให้ภาวะการเงินและตลาดการค้าของประเทศไทยได้รับความปั่นป่วนจนสุดที่รัฐบาลไทยจะแก้ไขได้

การเข้ามาทำการลคจำนวนเงินในตลาดไม่ค่อยได้ผลนัก เพราะไม่สัมพันธ์กับการใช้จ่ายของกองทัพญี่ปุ่นในประเทศ ซึ่งในปลายสงครามญี่ปุ่นต้องใช้เงินเป็นจำนวนมากเป็นค่าใช้จ่ายในการสร้างทางรถไฟสายไทย - พม่า และเป็นค่าใช้จ่ายในการซื้อเสบียงอาหารและยุทธปัจจัยต่าง ๆ ส่งไปยังแนวหน้า แต่อย่างไรก็ดี มาตรการดังกล่าวของรัฐบาลที่ใช้อยู่มีส่วนควบคุมภาวะเงินเฟ้อมิให้ลุกลามใหญ่โตออกไปได้

ปัญหาจากการค้าขายกับญี่ปุ่น

การค้าขายระหว่างไทยกับญี่ปุ่นดำเนินไปอย่างไม่ราบรื่นนัก เพราะโดยทั่วไปญี่ปุ่นต้องการอะไรจากไทยก็ต้องเอาให้ได้ แต่สิ่งที่ไทยต้องการนั้นได้ลำบากมาก เมื่อไทยไม่ได้รับสินค้าที่สั่งซื้อจากญี่ปุ่นหรือไม่ได้ครบตามจำนวนที่สั่งไป ญี่ปุ่นก็จะอ้างเหตุผลว่าทางฝ่ายญี่ปุ่นเองกำลังรับภาระหนักมาก ขอให้ไทยเห็นใจ

อย่างไรก็ตามแม้ว่าราคาสินค้าขาเข้าและขาออกจะมีราคาสูงขึ้นตามภาวะเศรษฐกิจในขณะนั้น แต่ราคาสินค้าที่ส่งมาจากประเทศญี่ปุ่นกลับสูงกว่าราคาสินค้าที่ไทยส่งไปญี่ปุ่น

เพราะการกำหนดค่าเงินบาทให้เท่ากับเงินเยนนั้นเป็นค่าที่ต่ำกว่าความจริงมาก ทำให้สินค้าที่ส่งมาขายในไทยมีราคาสูงขึ้น แต่สินค้าขาออกที่ไทยส่งไปขายที่ญี่ปุ่นกลับมีราคาถูกลงกว่าเดิม ลักษณะดังกล่าวจึงเป็นการบังคับโดยปริยายให้ไทยต้องส่งสินค้าจำนวนเพิ่มมากขึ้นให้แก่ญี่ปุ่นในระหว่างสงคราม อีกทั้งการลดค่าเงินบาททำให้ญี่ปุ่นมีอำนาจซื้อสูงขึ้น จึงสามารถส่งสินค้าจากประเทศไทยได้เพิ่มขึ้นมากกว่าในระยะก่อนสงคราม ดังนั้นจึงทำให้ตลาดการค้าภายในประเทศขาดคลื่อนสินค้า และราคาสินค้าภายในประเทศก็พลอยสูงขึ้นไปด้วย ดังจะเห็นได้จากดัชนีค่าเฉลี่ยราคาสินค้าทุกประเภทที่แสดงไว้ในตาราง 6 ดังนี้

ตาราง 6 ดัชนีค่าเฉลี่ยราคาสินค้าทุกประเภท พ.ศ. 2484 - 2487

พ.ศ.	ราคาขายส่ง
2484	100
2485	111
2486	152
2487	214

ที่มา ธนาคารแห่งประเทศไทย วิวัฒนาการเศรษฐกิจ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวิวัฒนไชย ไซยนต์
1 เมษายน 2504 หน้า 202

ในปี พ.ศ. 2484 ประเทศไทยส่งสินค้าไปขายญี่ปุ่นมากกว่า 112 ล้านบาท และสั่งซื้อสินค้าจากญี่ปุ่นเข้าประเทศประมาณเพียง 54 ล้านบาท แต่เมื่อถึงปี พ.ศ. 2486 เป็นต้นมาสถานการณ์ก็เปลี่ยนไป กล่าวคือ ประเทศไทยเริ่มส่งสินค้าจากประเทศญี่ปุ่นมากกว่าที่ส่งออกไปขายคือ ประเทศไทยส่งสินค้าจากประเทศญี่ปุ่นเข้ามาถึง 134 ล้านบาท

แต่ส่งไปขายเพียง 62 ล้านบาท¹ การค้าของประเทศไทยจึงตกต่ำลงเป็นลำดับ การ
ชำระหนี้และการค้าระหว่างประเทศก็เสื่อมโทรมลง ดังจะเห็นได้จากตาราง 7. คือ

ตาราง 7 มูลค่าและปริมาณการค้าต่างประเทศตั้งแต่ปีพ.ศ. 2481/2482 -
2488

ปี	จำนวนมูลค่า (ล้านบาท)			ดัชนีมูลค่าคิดเป็นหน่วยและประเภท		
	สินค้าขาออก	สินค้าเข้า	การค้า	สินค้าขาออก	สินค้าขาเข้า	ประเภทของการค้า
2481/82	204	130	74	100	100	100
2482/83	217	195	22	106	118	90
2483	186	124	62	127	141	90
2484	290	169	121	172	163	106
2485	138	101	37	183	574	32
2486	116	203	87	205	778	26
2487	94	157	63	252	1,399	18
2488	90	190	19	555	2,850	19

¹ พญา Paul Sithi Amnuai. Finance and Banking in Thailand : A Study of the Commercial System, 1888-1963. p.57.

¹ Paul Sithi Amnuai. Finance and Banking in Thailand : A Study of the Commercial System, 1888-1963. p.57.

วิธีการแก้ไขของรัฐบาลไทยได้แก่การพยายามที่จะแก้ปัญหาการเขารัดเอาเปรียบของญี่ปุ่นและแก้ไขปัญหาคาความขาดแคลนสินค้าที่จำเป็นและจำกัดภาวะเงินเฟ้อให้อยู่ในขอบเขต ไทยจึงพยายามขยายตลาดการค้าไปสู่ดินแดนที่ญี่ปุ่นยึดครองตั้งแต่กลางปี พ.ศ. 2485¹ ซึ่งได้แก่ประเทศจีน สิงคโปร์ มลายู ฮองกง แต่ความไม่จริงใจของญี่ปุ่นทำให้มาตรการของรัฐบาลไทยไม่ได้รับการตอบสนองให้เป็นไปตามเป้าหมาย ปัญหาต่าง ๆ มีอยู่มากมาย จึงจะเห็นได้จากบันทึกของนายถนัด คอมันตร์ เลขาธิการสถานเอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงโตเกียว ที่มีมาถึงเลขาธิการคณะรัฐมนตรี โดยบรรยายถึงสถานการณ์ในประเทศจีนที่ญี่ปุ่นยึดครองอยู่ และแสดงความวิตกเกี่ยวกับปัญหาเรื่องนี้ว่า

ปัญหาที่มีอยู่คือประเทศไทยต้องการส่งสินค้าออก (คืออาหารและข้าว) ไปยังประเทศจีนอย่างเดี๋ยว หรือต้องการได้รับสินค้าจากประเทศจีนมาบ้างเป็นการตอบแทน ถ้าประเทศไทยต้องการแต่ในข้อแรกก็คงทำการติดต่อในทางการค้ากับจีนได้ แต่ถาประเทศไทยต้องการในข้อหลังอีกด้วย นั้นเกรงว่าจะไม่เป็นผลสมความประสงค์ เพราะก่อนที่จะนำสินค้าออกจากประเทศจีนต้องขออนุญาตจากเจ้าหน้าที่ทหารญี่ปุ่น เจ้าหน้าที่ทหารญี่ปุ่นจะอนุญาตให้นำสินค้าออกจากจีนได้มากนักน้อยเพียงใดเป็นเรื่องที่จะต้องตกลงกับฝ่ายญี่ปุ่น เพราะเป็นที่ทราบอยู่แล้วว่า ญี่ปุ่นมีนโยบายที่จะกักสินค้าไว้ในประเทศจีนเพื่อประโยชน์ของทหารญี่ปุ่น หรืออาจจะส่งออกนอกก็ต้องส่งไปยังประเทศญี่ปุ่น...²

¹ สำนักเลขาธิการรัฐสภา รัฐสภา รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 10/2485 สมัยที่ 2 ชุดที่ 3 วันที่ 17 สิงหาคม พ.ศ. 2485

² กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี สำนักนายกรัฐมนตรี แฟ้มที่ 4/190 เรื่องการประชุมเจรจาทางเศรษฐกิจกับญี่ปุ่น (มีนาคม - เมษายน 2486) บันทึกของนายถนัด คอมันตร์ เลขาธิการเอกอัครราชทูตไทย ประจำกรุงโตเกียว ระหว่างสงครามเอเชียบูรพา เขียนถึงเลขาธิการคณะรัฐมนตรี

นอกจากนั้นญี่ปุ่นยังเคยสัญญากับไทยว่าจะส่งสินค้าที่ประเทศไทยต้องการ มีมูลค่า 70 ล้านเยน แต่เมื่อประเทศไทยส่งสินค้าจำเป็นในมูลค่าดังกล่าว ญี่ปุ่นก็ไม่ยอมส่งมาให้ไทยมีหน้าซำยังเพิ่มการฉวยประโยชน์จากไทยมากขึ้น เช่น ในระยะปลายสงครามญี่ปุ่นต้องประสบปัญหาขาดแคลนอาหารหนักขึ้น ญี่ปุ่นจึงต้องการข้าวจากประเทศไทยมากขึ้นกว่าเดิม จนถึงกับเรือกลไฟและเรือใบที่ไชน่าย่อยอยู่เดิมไม่เพียงพอและรวดเร็วทันตามความต้องการ ทางกองบัญชาการทหารญี่ปุ่นประจำกรุงเทพฯ จึงได้มอบให้บริษัท มิทซุมิชิ โยชิ โโกซา จำกัด จัดเรือกลไฟญี่ปุ่น 2 ลำ คือ เรือโทคิฮิเม และเรือไทเซ มาช่วยในการลำเลียงข้าวจากท่าเรือกรุงเทพฯ ถึงเกาะสีชัง¹ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าในขณะนั้นไทยไม่ได้สินค้าจากญี่ปุ่นเพิ่มเลย แต่สินค้าจากไทยไปญี่ปุ่นกลับมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น

การฉวยประโยชน์จากไทยกับญี่ปุ่นต้องกระเทือนมากขึ้นในตอนปลายสงคราม เมื่อญี่ปุ่นเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ในสมรภูมิกากาเบชิฟากิ มีผลทำให้บรรดาเรือสินค้าของญี่ปุ่นจึงไม่กล้าเข้ามายังประเทศไทย อีกประการหนึ่งเรือขนส่งสินค้าของญี่ปุ่นถูกเจ้าหน้าที่ญี่ปุ่นเรียกเกณฑ์เอาไปใช้ในการทหารเป็นจำนวนมากขึ้นเป็นลำดับ จนกระทั่งในปลายปี พ.ศ. 2487 ก็ไม่มีเรือขนส่งสินค้าของญี่ปุ่นเลยสักลำที่มีกำหนดจะออกเดินทางมายังกรุงเทพฯ อย่างแน่นอน ทั้งๆ ที่มีสินค้าต่าง ๆ ที่ไทยต้องการมาก รวมหลายพันตันที่กำลังรอเรือบรรทุกอยู่ในโกดังสินค้าต่าง ๆ เพื่อที่จะส่งมายังประเทศไทย จนมีการกล่าวกันว่า "ไม้อาจจะให้คำตอบได้ว่าสินค้าเหล่านั้นมีปริมาณมากมายเกินไปหรือเปล่าที่เป็นสาเหตุให้ญี่ปุ่นไม่เต็มใจที่จะส่งสินค้านั้นมาสู่ประเทศไทย ขณะที่อาจจะเป็นประโยชน์กับญี่ปุ่นอย่างมากในยามสงครามเช่นนั้น"²

¹ กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ แฟ้ม พ.ว. 2/2 : 11(27) บริษัท มิทซุมิชิ โยชิ โโกซา จำกัด จัดการใช้เรือกลไฟเป็นเรือลำเลียงขนส่งข้าวระหว่าง กรุงเทพฯ - สีชัง อันเป็นการผิดกฎหมาย

² กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ แฟ้ม 38/1 การเคลื่อนไหวก้าวหน้าเศรษฐกิจและการค้าในต่างประเทศ (คำสั่งกระทรวงการต่างประเทศ ลับ-ควน ที่ ข.6280/2487 เรื่อง ปัญหาการขนส่งระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่นจาก รว.ช. รว.ค. ลงวันที่ 9 มิถุนายน 2487)

ดังนั้นทางออกของปัญหาการขาดแคลนสินค้าในประเทศไทย จึงได้แก่การพึ่งตนเองเพียงอย่างเดียว เป็นเหตุให้รัฐบาลไทยต้องหันไปแก้ปัญหาโดยการเร่งการผลิตภายในประเทศให้มากขึ้น

ผลสะท้อนทางค่านิยม

การที่ประเทศไทยเข้าเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นในระหว่างสงครามนี้ได้มีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงทางค่านิยมและวัฒนธรรมของประเทศไทยด้วย คือ แผนการสร้างชาติไทยใหม่ ของ จอมพล. ปิบูลสงคราม¹ ซึ่ง พนมทาน เห็นว่าการมีวัฒนธรรมที่คั่นนั้นหมายถึงการมีหัวใจเป็นไทยจริง ๆ รักไทยจริง ๆ จะทำอะไรก็ต้องทำเพื่อไทยจริง ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การที่จอมพล. ปิบูลสงครามดำเนินการสร้างชาติไทยอย่างยาวนานใหญ่นี้ก็เพื่อแสดงให้เห็นว่า ชาติไทยเป็นชาติที่ยิ่งใหญ่มีเอกลักษณ์ของตัวเองที่น่าภูมิใจภูมิใจ อันจะเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ประชาชนชาวไทยหันมานิยมในนโยบายชาตินิยมและศรัทธาในตัว พนมทาน ผู้ซึ่ง "อยากจะให้ชาติไทยใหญ่ยิ่งขึ้นไปโดยไม่มีขอบเขตจำกัด"

ที่จริงแผนการสร้างชาติทางค่านิยมวัฒนธรรมนี้ได้เริ่มต้นมาแล้วก่อนที่จะญี่ปุ่นจะบุกประเทศไทย แต่แผนการดังกล่าวไม่มีความเข้มงวดกวดขันหรือเอาจริงเอาจังเหมือนกับแผนการสร้างชาติที่เกิดขึ้นหลังจากที่กองทัพญี่ปุ่นได้เข้ามาอยู่ในประเทศไทยแล้ว กล่าวคือแผนการสร้างชาติไทยได้เปลี่ยนไปในทางที่เข้มชนกว่าเดิม เช่น มีการปลุกใจด้วยลัทธิชาตินิยมปลุกฝังความรักชาติอย่างยาวนานใหญ่ มีลักษณะคล้ายกับนาซีและฟาสซิสต์มากขึ้น

¹ การสร้างชาติของจอมพล. ปิบูลสงครามเป็นการปฏิวัติวัฒนธรรม ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ช่วงคือ ช่วงแรก นับตั้งแต่จอมพล. เริ่มเป็นนายกรัฐมนตรีในปลายปี พ.ศ. 2481 จนถึงเมื่อประเทศไทยเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นอย่างเต็มที่ในต้นปี พ.ศ. 2485 เป็นการปฏิวัติวัฒนธรรมแบบอ่อน และในช่วงที่สองหลังจากเมื่อไทยเข้าสู่ภาวะสงครามแล้วจนกระทั่งจอมพล. ลาออกจากตำแหน่งในปลายเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2487 เป็นการปฏิวัติวัฒนธรรมแบบแข็ง โปรดดูรายละเอียดใน แกมสุข นุ่มนนท์ "จอมพล. ปิบูลสงครามกับการสร้างชาติไทย พ.ศ. 2481 - 2487" ใน ฟื้นอดีต หน้า 131 - 167

โดยเฉพาะในเรื่องลัทธิ เชื้อผู้นำ ซึ่งพม่า ท่านได้ให้เหตุผลในการนำนโยบาย "เชื้อผู้นำ
ชาติพันธุ์" มาใช้โดยการอ้างอิงถึง ญี่ปุ่นว่า

ญี่ปุ่นมีเรื่องยึดมั่นอยู่คือพระเจ้าแผ่นดินของเขา ของเราไม่มีอะไรเป็นเครื่อง
ยึดแน่นอน ที่มียึดคือชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญ ชาติก็ยัง
ไม่มีตัวตน ศาสนาก็ไม่ทำให้คนเลื่อมใสถึงยึดมั่นพระมหากษัตริย์ก็ยังเป็นเด็กเห็น
แครูป รัฐธรรมนูญก็เป็นสมุดหนังสือเวลาบ้านเมืองคับขัน จะเอาอะไรเป็นเครื่อง
ยึดไม่ได้ ผมจึงให้ตามนายกรัฐมนตรี...¹

จากข้ออ้างของจอมพล. พิบูลสงครามนี้อาจจะพิจารณาได้ว่าเป็นความพยายาม
ของพม่า ท่าน ที่จะชักจูงจิตใจของประชาชนชาวไทยที่ยึดมั่นกับสถาบันดั้งเดิมมานั้น ให้หันมา
ยอมรับลัทธิเชื้อผู้นำ ซึ่งจอมพล. พิบูลสงครามเห็นว่าเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับเมืองไทย
ในขณะนั้น และพม่า ท่านอาจจะได้รับแรงบันดาลใจจากญี่ปุ่น ที่เห็นลักษณะประจำชาติของ
ญี่ปุ่นประการหนึ่ง ก็คือ ความสามัคคีและพร้อมเพรียงกัน ดังที่ชาวไทยได้ประจักษ์ใน
ความสามารถของญี่ปุ่นในสงครามขณะนั้น

นอกจากลัทธิเชื้อผู้นำแล้ว พม่า ท่านยังมีเครื่องมือในการสร้างชาติอีกอย่างหนึ่ง
คือ สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ ซึ่งทำหน้าที่อบรมสั่งสอนและปลูกฝังความรักชาติให้แก่ประชาชน
โดยมีเป้าประสงค์เพื่อจะยกระดับภาพพจน์ของชาติให้สูงส่งเท่าเทียมชาติอื่นจะมาถึงคือด้วย
ซึ่งมีญี่ปุ่นเพียงชาติเดียวที่เห็นเด่นชัด² ยิ่งไปกว่านั้น คนไทยจะต้องดำเนินนโยบายตามแบบ
ญี่ปุ่น เช่น การฝึกความแข็งแกร่ง ข้าราชการและประชาชนต้องเล่นกีฬา ฝึกความเป็นระเบียบ

¹กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี สำนักนายกรัฐมนตรี รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี
ครั้งที่ 20/2485 วันที่ 25 เมษายน พ.ศ. 2485

²กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี สำนักนายกรัฐมนตรี รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี
ครั้งที่ 49/2482 วันที่ 30 สิงหาคม 2482

ควยการเข้าแถวฝึกกายบริหารและฝึกเดินทางไกล ผู้หญิงก็ต้องบริหารเรือนร่างและฝึกความ
อดทนควยการร่วมเดินทางไกลกับสามี นักเรียนก็ต้องฝึกเครื่องหลังอยู่ตลอดเวลา เพื่อ
สร้างความทรหดบึกบึนไว้เป็นนิสัย ยิ่งไปกว่านั้นรัฐบาลได้ออกประกาศวีรกรรมของชาติไทย
ที่เน้นหนักถึงคุณลักษณะพิเศษประจำชาติ คล้ายกับหลักบุรุษกิจของญี่ปุ่น¹ ทั้งนี้เพื่อสร้าง
เอกลักษณ์ให้กับคนไทยและจะทำให้ชาติไทยเป็นอารยประเทศขึ้นมาได้ในสายตาของ
"ทาดานุนา"

สำหรับเหตุผลเบื้องหลังประการหนึ่งที่จอมพล. ปิบลสงคราม กำหนดแผนการ
สร้างชาติไทยครั้งยิ่งใหญ่เช่นนี้ พล. ทานโคชิแจ้งภายหลังที่ญี่ปุ่นยอมแพ้สงครามในเดือน
สิงหาคม พ.ศ. 2488 ว่า การสร้างชาติอย่างขนานใหญ่และพิลึก ๆ นั้น เป็นไปเพราะ
ต้องการให้ญี่ปุ่นเห็นว่าชาติไทยเป็นชาติเก่าแก่มีอารยธรรมอันสูงส่ง ซึ่งญี่ปุ่นจะมาดุกไม่ได้
และยังได้ชี้แจงเหตุผลควยว่าทำไมต้องมี "การปฏิวัติวัฒนธรรม" เรื่องต่าง ๆ ไวควย
เช่น เรื่องการใส่ชอนรอมบริโลกอาหารก็เพื่อป้องกันไม่ให้คนไทยหันไปนิยมโชตะเกียบอย่าง
ญี่ปุ่น เรื่องเครื่องแต่งกายสากลที่ให้ประชาชนคนไทยแต่นั้น ก็เพราะจอมพล. เกรงว่า
คนไทยจะไปแต่งกิโมโนแบบญี่ปุ่น สำหรับการตั้งสภาวัฒนธรรมฝ่ายหญิงนั้น เพื่อให้ผู้หญิง
ที่ทำงานกับญี่ปุ่นลาออกมาทำงานที่สำนักงานฝ่ายหญิงแทน ญี่ปุ่นจะได้เกื้อรอน เพราะ
ไม่มีคนทำงานให้ ส่วนเรื่องการเปลี่ยนการเขียนภาษาไทยแบบใหม่นั้น ก็เพื่อป้องกันการ
บีบบังคับจากฝ่ายญี่ปุ่นที่ต้องการให้คนไทยเรียนภาษาญี่ปุ่น เพราะใช้เรื่องนี้เป็นข้ออ้างกับ
ฝ่ายญี่ปุ่นได้ว่า ขณะนี้เด็กไทยกำลังเรียนภาษาไทยแบบใหม่อยู่ จึงไม่พร้อมที่จะเรียนภาษา
ญี่ปุ่น ทำให้คนไทยรอดพ้นจากการถูกบังคับให้เรียนภาษาญี่ปุ่นไปได้² นอกจากนั้น จอมพล.

¹ ถมสุข นุมนนท์ "ไทยกับญี่ปุ่นสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง" ใน ทันอิก
หน้า 189

² จอมพล. ปิบลสงคราม "ความร่วมมือและต่อต้านญี่ปุ่นสมัยสงคราม" ใน
เบื้องแรกประชาธิปไตย หน้า 440 - 442

ยังชี้แจงควรวางการชุมนุมเข้ามาอยู่ในเมืองไทยอย่างมากมายเช่นนี้ รัฐบาลจึงไม่สามารถที่จะบอกให้ประชาชนทราบได้ว่ารัฐบาลมีเหตุผลเบื้องหลังอะไรอยู่ใดแค่บอกว่าให้ทำตามนโยบายของรัฐบาลไปเท่านั้น¹ พณฯ ท่านโคสสรุปว่า นโยบายเหล่านี้แท้ที่จริงก็คือ การต่อสู้ชักชวนชุมนุมแบบบริกรอนกำลังที่ละน้อย โดย พณฯ ท่านแถลงว่า

ในส่วนที่ประชาชนรู้สึกว่าคุณมีบังคับนั้นแล้ว เราควรจะเข้าใจกันให้ถูกว่า ยิ่งประชาชนมองเห็นรัฐบาลชุดของมมบังคับมากเพียงไร นั่นเป็นสิ่งแสดงว่า ประชาชนยิ่งจะต้องต่อต้านชุมนุมมากเพียงนั้น... ขอให้เข้าใจเสียให้ถูกต้องว่า นั่นเป็นการเสียสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อช่วยรัฐบาลทำการต่อสู้ชักชวนชุมนุมโดยแท้...²

ซึ่งผลจากการที่รัฐบาลได้ใช้อิทธิพลเข้าไปก้าวก่ายในวิถีชีวิตประจำวันของประชาชน โดยกำหนดให้ประชาชนชาวไทยจะต้องทำอย่างโน้นอย่างนี้ในหลาย ๆ เรื่อง³ จึงมีส่วนทำให้เกิดวัฒนธรรมทางการเมืองแบบเผด็จการขึ้นในสังคมไทย เพราะรัฐบาล

¹อ. พิบูลสงคราม จอมพลป. พิบูลสงคราม เล่ม 3 หน้า 659

²ก.

³ปรีชา อินทรปาลิต (ป. อินทรปาลิต) นักประพันธ์ผู้มีชื่อเสียงของไทยท่านหนึ่ง ได้เขียนเล่าถึงความไม่พอใจในนโยบายบางเรื่องของรัฐบาล เช่นการห้ามคนรักการจำกัดการรับฟังวิทยุว่า "...มมจำไว้ว่าทางการประกาศห้ามไม่ให้รับฟังวิทยุที่แอนตี้คอมมิวนิสต์ และกระจายเสียงเป็นภาษาไทย แต่ผมชอบแอบฟังคือเปิดเบา ๆ ทุกเวลา 21.00 น. สถานีนี้ส่งมาจากประเทศอินเดีย และเริ่มอวสานบทกวีการร้องเพลงนี้เนื้อร้องแตกต่างกันว่า พวกเราทำสวนครัว ทุกครอบครัว ให้ดีป็นกิน" ป. อินทรปาลิต "เมื่อชุมนุมบุกไทย" ศาลาโกหก หน้า 34

สอนให้ประชาชนเชื่อและยอมจำนนต่อชนชั้นปกครองโดยไม่ต้องมีข้อโต้แย้งใด ๆ ทั้งสิ้น¹ และวัฒนธรรมทางการเมืองแบบนี้ยังคงฝังแน่นอยู่ในจิตใจของคนไทยส่วนมากจนกระทั่งปัจจุบันนี้

เป็นเรื่องยากที่จะตัดสินว่า แผนการสร้างชาติไทยของ จอมพลป. พิบูลสงคราม นั้นเป็นความคิดดั้งเดิมของจอมพลป. เอง หรือลอกเลียนมาจากลัทธิเผด็จการแบบนาซี ฟาสซิสต์ หรือลัทธิขงจื้อของญี่ปุ่น หรือเพื่อต้องการใช้เป็นเครื่องมือป้องกันญี่ปุ่นไม่ให้กลับชาติไทย² แต่เราก็จะเห็นได้ว่าแผนการสร้างชาติไทยใหม่นี้เกิดขึ้นอย่างมากมายในช่วงระยะที่ไทยมีสัมพันธไมตรีอย่างใกล้ชิดกับญี่ปุ่น ดังนั้นญี่ปุ่นจึงอาจจะมีอิทธิพลผลักดันโดยตรงและโดยอ้อมให้ผู้นำของไทย แสดงพฤติกรรมดังกล่าวออกมาได้เป็นได้ ซึ่งผลงานของจอมพลป. หลายสิ่งหลายอย่างยังคงปรากฏอยู่ในสังคมไทยปัจจุบันนี้เช่นกัน

ตลอดระยะเวลาที่ญี่ปุ่นได้เข้ามาอยู่ในประเทศไทยนั้น ญี่ปุ่นไม่ได้มาท้าวทวงอำนาจอธิปไตยของไทยก็จริง แต่คนไทยได้รับความกระทบกระเทือนจากภัยสงครามมากที่สุด ความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันก็เดือดร้อน เครื่องอุปโภคและบริโภคมีราคาสูง และบรรดาจังหวัด ๆ ที่มีทหารญี่ปุ่นตั้งพักอยู่มักจะถูกโจมตีทางอากาศจากเครื่องบินฝ่ายสัมพันธมิตร โดยเฉพาะกรุงเทพฯ ซึ่งในระหว่างปี พ.ศ. 2486 ถึง พ.ศ. 2487 ถูกโจมตีทางอากาศถึง 4000 ครั้ง ทำให้สูญเสียชีวิตผู้คนและทรัพย์สินเป็นจำนวนมาก³ นอกจากนั้นการจัดการศึกษาของไทยก็พลอยได้รับความกระทบกระเทือนไปด้วย เพราะกองทหารญี่ปุ่นได้ใช้อาคารสถานที่อื่นเป็นที่ตั้งโรงเรียนเป็นที่พักอาศัย⁴ ประกอบกับภัยทางอากาศจึงทำให้โรงเรียนต่างๆ

¹ หินพันธุ์ นาคะตะ "การเมืองไทยระหว่างปี พ.ศ. 2482 - 2490"

วารสารธรรมศาสตร์ 1 : 39 กรกฎาคม - กันยายน 2520

² Thamsook Numnonda. Thailand and the Japanese Presence, 1941-1945. p.39 .

³ แกมสุข นูนนท์ เมืองไทยสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 91 - 92

⁴ "การจัดการศึกษาในยามสงคราม" นิตย 12 กรกฎาคม 2487 หน้า 1

ทองหยุดเรียน¹ การเรียนการสอนจึงต้องหยุดชะงักไปจนกระทั่งสิ้นสงคราม

สภาพจิตใจของคนไทยก็พลอยเสื่อมโทรมไปด้วย เกิดการขาดความมั่นคง การกักตุนสินค้า การฉ้อราษฎร์บังหลวง การลักขโมย ฯลฯ ซึ่งได้มีผู้เขียนบันทึกเล่าสภาพการณ์ดังกล่าวว่า

พอค่าทั้งหลายต่างถือโอกาสยามสถานการณ์บ้านเมืองปั่นป่วนด้วยการพวกัน กักตุนสินค้าหายเงิบเข้าตลาดมืด จะซื้ออะไรก็ไม่มีขาย ราคามันแพงขึ้นหลายสิบเท่าและแพงขึ้นทุก ๆ วัน ถ้าไม่ซื้อตามที่เขาโง่งราคาก็ไม่มีของใช้สิ่งของทุกชนิดในตลาดราคาพุ่งสูงพรวด ๆ ประจุพลู อาหารกระป๋อง ยา รักษาโรค เหล็กสำหรับก่อสร้างและตะปู ห่อปะป๊า เครื่องนุ่งห่มที่จำเป็น ฯลฯ ราคาส่งขึ้นอยู่เรื่อย ๆ ทุก ๆ วัน รัฐบาลออกกฎหมายควบคุมราคา สินค้าหายจากหนารานไม่มีขาย ถ้าจะซื้อพวคาก็มักบอกว่าของเขาไม่มี แต่ถ้ายากได้ก็เป็นของที่มาจากที่อื่น ราคามันแพงกว่าเกวามากมาย หลายสิบเท่า...ยาอัลฟา-ไลโอซีน เกวราคาเม็ดละ 20 สตางค์ เป็นเม็ดละ 20 - 30 บาท ยาคิวินิน

¹ในปีการศึกษา 2484 กระทรวงศึกษาธิการมีคำสั่งให้โรงเรียนและมหาวิทยาลัยงดสอบไล่ปลายปีให้เลื่อนชั้นโดยถือเวลาเรียนเกินร้อยละ 60 ขึ้น ให้สอบไล่ได้ต่อมาในปีการศึกษา 2486 ซึ่งในปีนั้นเองที่ พลเอกอิกเกิ โทโจ นายกรัฐมนตรีญี่ปุ่น มาเยือนประเทศไทย การเรียนการสอนไม่ได้ผลเต็มเม็ดเต็มหน่วยเนื่องจากภัยสงคราม กระทรวงศึกษาธิการจึงลดเกณฑ์ตัดสินสอบไล่ได้เหลือ 45% ดังนั้นจึงมีคำล้อเลียนกันว่า "คะแนนโทโจสงเคราะห์" หรือ "ปริญญาโทโจสงเคราะห์" ไปรศกัญ พลโทประยูร ภมรมนตรี ชีวิต 5 แฉคนของชาวเรา หน้า 511 - 512 และรอง ศยามานนท์ ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบรัฐธรรมนูญ หน้า 178

แค่ละ 75 บาท บางทีก็หาไม่ได้ ด้วยราคายากถึงกลาว ทำให้พ่อค้าบางคน
มีเงินเป็นสิบ ๆ ล้านภายในไม่ถึงปี นายแพทย์หลายคนก็ักคุณยากกลายเป็น
เศรษฐีมีเงินหลาย ๆ ล้านตั้งคลินิกได้ใหญ่โตไปตาม ๆ กัน บรรดาผู้ที่ักคุณ
ขายยานี้ พวกนี้รวยอย่างมากมาย บนความทุกข์ยากของประชาชนพลเมือง
ผู้จะต้องเจ็บไข้จะต้องเสียเงินค่ายาแพงยิ่งกว่าชีวิตตนเองจะหาได้...¹

บรรดาพ่อค้าส่วนมากชอบค้าขายกับญี่ปุ่น เพราะญี่ปุ่นยินดีรับซื้อของทุกชนิดโดยไม่
ราคาสูง ๆ พ่อค้าก็พอใจขายให้ญี่ปุ่นเพราะได้เงินมากกว่าขายให้คนไทย ดังนั้นจึงมี
"เศรษฐีสงคราม" เกิดขึ้นมากเพราะว่ารวยจากการค้าขายกับญี่ปุ่นการักคุณสินค้า
และการฉ้อราษฎร์บังหลวง ยิ่งไปกว่านั้นมีคนไทยเป็นจำนวนมากนิยมไปทำงานในกองทัพ
ญี่ปุ่น และบางคนมักจะใช้อำนาจและอิทธิพลของญี่ปุ่นมากข่มเหงคนไทยด้วยกัน หรือ
เพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว เช่น กรณีที่นายจ่านอง คุณะคิลก กับนายประยูร สุขหงส์ทอง
ซึ่งทำงานเป็นล่ามในกองทัพญี่ปุ่น จังหวัดกาญจนบุรี ได้ใช้อิทธิพลทหารญี่ปุ่นข่มเหงคนไทย
ด้วยกัน และผูกใจเหี้ยมข่มเหงเจ้าหน้าที่ตำรวจไทย ถึงกับพูดว่า "เถียวพอยให้ญี่ปุ่น
รบกับไทยเสียเลย" และ "อย่าว่าแต่พลตำรวจเลย แม่แต่นายร้อย นายพัน ก็จับกุมไม่ได้
ถูกเป็นคนของทหารญี่ปุ่น ไม่มีใครทำอะไรได้" เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจไทยจะจับกุม ทาง
ฝ่ายกองทัพญี่ปุ่นก็ไม่ยอมมอบตัวบุคคลทั้งสองให้ โดยอ้างว่าบุคคลทั้งสองนี้ทำประโยชน์แก่
กองทัพมาก² หรืออีกกรณีหนึ่งที่นายแสวง กับนายปลั่ง (ไม่ทราบนามสกุล) ซึ่งเป็นคน
ซอมบี้ของทหารญี่ปุ่น ได้แอบอ้างว่าเป็นสายลับของญี่ปุ่น ขูดเอาเงินจากผู้ต้องหาคนไทยที่ถูก
จับเพราะชโมยนำมันของทหารญี่ปุ่น โดยอ้างว่าตนมีอิทธิพลมากพอที่จะเจรจากับตำรวจ
ทหารญี่ปุ่นให้ปล่อยตัวหรือไม่ปล่อยตัวผู้ต้องหาคนนี้ได้ ทั้งนี้เพราะตำรวจทหารญี่ปุ่นมี

¹ ประเก็น คลองกรวโรด สารคดีนิยายแห่งชีวิต 50 ปี ของข้าพเจ้า หน้า
212 - 216

² กองประวัติศาสตร์และพิพิธภัณฑ์ทหาร กรมการศึกษาวิจัย กระทรวงกลาโหม
เอกสารสงครามมหาเอเชียบูรพา, แผ่นที่ 21 หัวไป (พ.ศ. 2485 - 2487) ปีกที่ 8
เรื่อง คนไทยใช้อิทธิพลทหารญี่ปุ่นก่อความเดือดร้อนแก่ราษฎรที่จังหวัดกาญจนบุรี

มีอำนาจมาก สารวัตรไทยไม่มีอำนาจอะไร นอกจากจะเป็นลูกมือให้กับสารวัตรญี่ปุ่นเท่านั้น¹

คนไทยที่ลกดวยประโยชน์จากการคบค้ากับฝ่ายญี่ปุ่นนั้นมีมากมาย เพราะมีความเชื่อว่าถ้าอยากจะเป็นเศรษฐีเร็ว ๆ แล้วต้องค้าขายกับญี่ปุ่น โดยไม่ต้องคำนึงถึงความเกือกร้อนของเพื่อนร่วมชาติแต่อย่างใด ทั้งที่พลเอกเนตร เชมะโยธิน ได้เขียนแสดงความรู้สึกเกี่ยวกับพฤติกรรมของคนไทยพวกนี้ว่า

มีคนไทยกลุ่มเดียวที่ชอบทหารญี่ปุ่น คนกลุ่มนั้นคือพวกเซ่งอี (พวกที่ค้าขายกับญี่ปุ่น) ที่ได้อาศัยอิทธิพลทหารญี่ปุ่น สร้างความร่ำรวยให้แก่ตนเองบนหลังของเพื่อนร่วมชาติ คนพวกนี้ได้กลายเป็นเศรษฐีสงครามไปเป็นอันมาก คั้งนั้นในที่สุดสงครามก็ได้ทำลายคนไทยหมดทุกสิ่งทุกอย่าง แม้แต่ศีลธรรมอันดี ซึ่งมีมาแต่บรรพกาล เป็นที่น่าเสียดายนัก...²

จากการศึกษาถึงผลกระทบทางด้านการเมืองที่ประเทศไทยได้รับจากการเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นในสงครามโลกครั้งที่สองแล้ว จะพบว่าผลกระทบทำให้ประเทศไทยต้องประสบความยุ่งยากในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม กล่าวคือ ในทางการเมือง แม้ว่าญี่ปุ่นจะไม่ได้เข้ามายึดครองประเทศไทยโดยตรง เนื่องจากมีกติกาสัญญาพันธมิตรที่ญี่ปุ่นจะต้องเคารพเอกราชและอธิปไตยของไทย แต่ปัญหาเกี่ยวกับญี่ปุ่นได้ทำให้กลุ่มผู้นำในคณะราษฎรเกิดความแตกแยกกันอย่างเด่นชัดมากขึ้น จนกลายเป็นช่องว่างที่ไม่มีวันประสานกันได้ และจะปรากฏชัดแจ้งในสมัยหลังสงครามว่าวิกฤตการณ์ทางการเมืองต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นส่วนมากจะเป็นผลจากความแตกแยกนี้แทบทั้งสิ้น และจะปรากฏว่าได้มีการขับเคลื่อนอำนาจกันระหว่างกลุ่มทหารและกลุ่มพลเรือน ตลอดมาทุกยุคทุกสมัย แม้กระทั่งปัจจุบันนี้ก็ตาม ในทางเศรษฐกิจก็เช่นกัน จะพบว่าการที่ไทยเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นในสงครามนี้

¹ กองประวัติศาสตร์และพิพิธภัณฑ์ทหาร กรมการศึกษาวิจัย กระทรวงกลาโหม เอกสารสงครามมหาเอเชียบูรพา เล่มที่ 26 ก. ปพ. แผนกปกครอง หัวไป 8 เรื่องนายแสง นายปลั่ง อาจเป็นสายลับทหารญี่ปุ่นและขอเอาเงินนายทองหล่อ

² พลเอกเนตร เชมะโยธิน ชีวิตนายพล หน้า 263

ผลจากพันธกรณีทางเศรษฐกิจเรื่องต่าง ๆ ที่ไทยจะต้องร่วมมือกับญี่ปุ่น เช่น การให้ญี่ปุ่นกู้เงิน และการลดค่าเงินบาทลงมาเท่ากับเงินเยน เป็นต้น ได้ทำให้สภาพทางเศรษฐกิจของประเทศไทยทรุดโทรมตลอดสมัยสงคราม ส่วนในทางสังคม ก็เห็นได้ว่าในช่วงเวลาที่ไทยได้เป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ดำเนินนโยบายสร้างชาติเป็นการใหญ่ ก็ควยสาเหตุเรื่องญี่ปุ่นนั่นเอง

แม้ว่าสงครามโลกครั้งที่สองจะสิ้นสุดไปแล้วก็ตาม แต่ผลสะท้อนจากความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นก็ยังคงปรากฏร่องรอยอยู่มาจนถึงปัจจุบันนี้

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นถึงขั้นเป็นพันธมิตรร่วมหัวจมท้ายกันในสงครามโลกครั้งที่สอง มีภูมิหลังหลายประการ ได้แก่ ความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างไทยกับญี่ปุ่น ซึ่งมีรากฐานความสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องกันมาในอดีตรวมทั้งทัศนคติที่ดีของไทยที่มีต่อญี่ปุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายการขยายอำนาจของญี่ปุ่นก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง กล่าวคือนับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่หนึ่งเป็นต้นมา ญี่ปุ่นได้ขยายอำนาจในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และต้องการจะขับไล่อิทธิพลชาวตะวันตกออกไปจากเอเชียโดยใช้คำขวัญว่า "เอเชียเพื่อชาวเอเชีย" ปลุกเร้าความรู้สึกชาตินิยมของชาวเอเชีย ต่อมาญี่ปุ่นก็มีแนวคิดใหม่คือ "ระเบียบใหม่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้" เป็นเครื่องมือทางอุดมการณ์ในการดำเนินนโยบายต่างประเทศและได้พัฒนาเป็น "นโยบายการสถาปนาวงไพบูลย์ร่วมกันแห่งมหาเอเชียบูรพา" ที่เน้นความร่วมมือซึ่งกันและกันของชาติเอเชียทั้งหลาย ญี่ปุ่นได้วางแผนการที่จะเข้าสู่สงครามโดยกำหนดให้ประเทศไทยอยู่ในส่วนหนึ่งของแผนยุทธศาสตร์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งผู้นำของไทยก็ทราบคิว่าญี่ปุ่นจะต้องบุกเข้าประเทศไทย แต่ไม่ทราบกำหนดแน่นอนว่าเป็นวันใด

เมื่อสงครามโลกครั้งที่สองเกิดขึ้นในยุโรป ประเทศไทยได้ประกาศนโยบายเป็นกลางและได้เจรจาทำกติกาสัญญาไม่รุกรานกับญี่ปุ่นในวันที่ 12 มิถุนายน พ.ศ. 2483 ต่อมาเมื่อเกิดกรณีพิพาทอินโดจีนระหว่างไทยกับฝรั่งเศส พ.ศ. 2483 - 2484 ญี่ปุ่นเห็นว่าจะเป็นการกระทบกระเทือนต่อประโยชน์ของตนในอินโดจีนเนื่องจากญี่ปุ่นกำลังเจรจากับฝรั่งเศสเพื่อขอใช้อินโดจีนเป็นฐานทัพโดยอ้างว่าเพื่อสกัดกั้นการรุกรานของจีนทางใต้ ญี่ปุ่นจึงเข้ามาไกล่เกลี่ยกรณีพิพาทนี้ ผลทำให้ไทยได้คืนแดนล้านช้างตะวันตกของแม่น้ำโขงคืนมา จากเหตุการณ์นี้เองทำให้ไทยและญี่ปุ่นมีความสัมพันธ์ที่กระชับแน่นมากขึ้น และไทยต้องทำพิธีสารว่าด้วยหลักประกันและความเข้าใจกันทางการเมือง ซึ่งเป็นการให้คำมั่นสัญญากับญี่ปุ่นว่าไทยจะรักษาสันติภาพในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และไม่กระทำการใด ๆ อันเป็นปฏิปักษ์กับญี่ปุ่นนั่นเอง

แต่แล้วในวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 ญี่ปุ่นได้ประกาศสงครามกับสหรัฐอเมริกา และอังกฤษพร้อมกับส่งกองทัพบุกเข้าประเทศไทยและยื่นขอเสนอความร่วมมือจากรัฐบาลไทย รัฐบาลไทยตกลงให้ญี่ปุ่นเดินทางผ่านประเทศไทยไปไต้หวันซึ่งแน่นอนว่าจะต้องเคารพเอกราช อธิปไตยและเกียรติศักดิ์ของประเทศไทย ต่อมาวันที่ 11 ธันวาคม ไทยกับญี่ปุ่นก็ทำ สัญญาคือกันอีกโดยเน้นความร่วมมือทางทหาร ซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงคราม ชี้แจงเหตุผลว่า จำเป็นต้องลงนามในสัญญานี้เพราะถูกฝ่ายญี่ปุ่นบีบบังคับ แต่ที่จริงแล้วจากหลักฐานต่าง ๆ พบว่าเป็นความประสงค์ของจอมพล ป. ที่จะให้ความร่วมมือกับญี่ปุ่นอย่างเต็มที่ เนื่องจาก การคาดคะเนเหตุการณ์ว่าญี่ปุ่นจะได้ชัยชนะในสงครามในที่สุดจนในวันที่ 21 ธันวาคม ปีเดียวกัน ไทยกับญี่ปุ่นก็ตกลงทำกติกาสัญญาพันธมิตรต่อกัน ได้มีการลงนามในพระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ซึ่งฝ่ายไทยเห็นว่าจะเป็นหลักประกันไม่ให้ฝ่ายญี่ปุ่นบิดพลิ้ว สัญญาได้ และเมื่อถึงวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2485 ประเทศไทยก็ประกาศสงคราม กับฝ่ายสัมพันธมิตร คือ สหรัฐอเมริกาและอังกฤษ เมื่อผู้นำไทยเล็งผลเลิศว่าฝ่ายญี่ปุ่น จะชนะสงครามค่อนข้างแน่นอน ไทยควรจะมีส่วนได้ประโยชน์จากชัยชนะของญี่ปุ่นควย ซึ่งแม้ว่าขั้นตอนในการประกาศสงครามจะไม่ถูกต้องตามหลักกฎหมายก็ตาม และเป็นที่ น่าสังเกตว่าการประกาศสงครามของไทยนี้เป็นจุดสยอของความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับ ญี่ปุ่นที่พัฒนาอย่างรวดเร็ว นับตั้งแต่วันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 เป็นต้นมา ดังนั้น ประเทศไทยจึงเข้าสู่สงครามอย่างแท้จริงในวันที่ 25 มกราคม นั้นเอง

ในช่วงเวลาที่ประเทศไทยเป็นสัมพันธมิตรกับญี่ปุ่นจาก พ.ศ. 2485 ถึง พ.ศ. 2488 นี้ ไทยได้ให้ความร่วมมือกับญี่ปุ่นในทุก ๆ ด้าน คือในด้านการเมืองและ การทูต ด้านการทหาร ด้านเศรษฐกิจ และด้านวัฒนธรรม ทั้งนี้ก็เพื่อให้เป็นไปตาม นโยบายของฝ่ายญี่ปุ่นรวมทั้งมหาเอเซียบูรพาของญี่ปุ่นนั่นเอง ความร่วมมือทางการเมือง และการทูตระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในระยะนี้ทั้งสองฝ่ายได้พยายามกระชับความสัมพันธ์ และความเข้าใจอันดีต่อกันอยู่เสมอ โดยไทยได้ส่งคณะทูตพิเศษไปยังประเทศญี่ปุ่น เพื่อเชื่อมมิตรภาพระหว่างทั้งสอง ซึ่งมีพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา เป็นหัวหน้าคณะ และทางฝ่ายญี่ปุ่นก็ได้ส่งทูตพิเศษมาเยือนไทย เป็นการตอบแทน รวมทั้งรัฐมนตรี

ว่าการกระทรวงกิจการมหาเอเซียบูรพาของญี่ปุ่นด้วย การมาเยือนประเทศไทยครั้งสำคัญยิ่งก็คือ การมาเยือนของพลเอกฮิเดกิ โทโจ นายกรัฐมนตรีญี่ปุ่น ซึ่งต้องการกระชับสัมพันธไมตรีกับไทยตามนโยบายวงไพบูลย์รวมแห่งมหาเอเซียบูรพา และไทยก็ได้ให้ความร่วมมือในนโยบายนี้เป็นอย่างดี เช่น การรับรองประเทศเอกราชทั้งหลายที่ญี่ปุ่นสนับสนุนให้ปลดออกจากชาติมหาอำนาจตะวันตก การประชุมนานาชาติแห่งมหาเอเซียบูรพาที่กรุงโตเกียว ตลอดจนการโฆษณาทางวิทยุกระจายเสียงและหนังสือพิมพ์ และความสัมพันธ์ทางคานนี้ถึงขั้นที่ผู้นำไทยต้องการที่จะเข้าร่วมอยู่ในภาคีอักษะ แต่ญี่ปุ่นไม่เห็นด้วยกับข้อนี้ ไทยจึงไม่ได้เข้าร่วมอยู่ในภาคีอักษะตามที่ผู้นำไทยปรารถนา

ความสัมพันธ์ทางการทหารนั้น กองทัพไทยและกองทัพญี่ปุ่นได้ทำสัญญาความตกลงรวมยุทธกันโดยแบ่งหน้าที่กันปฏิบัติกล่าวคือ กองทัพไทยจะปฏิบัติการรบและรับผิดชอบในภาคเหนือของประเทศไทย ส่วนญี่ปุ่นรับผิดชอบทางด้านประเทศพม่า และทางใต้ของประเทศไทยลงไปตลอดแหลมมลายู ซึ่งกองทัพไทยได้รุกขึ้นไปทางเหนือเข้าไปในแคว้นเชียงตุง (สหรัฐไทยเดิม) ยึดโคเมืองคาง ๆ จนประชิดพรมแดนประเทศจีน กองทัพไทยจึงหยุดเพียงเท่านั้น และเพื่อให้การติดต่อประสานงานทางด้านการทหารระหว่างไทยกับญี่ปุ่นดำเนินไปด้วยดีและรวดเร็วขึ้น ทางรัฐบาลไทยจึงจัดตั้ง "คณะกรรมการผสม" ขึ้น ต่อมาเมื่อภารกิจในคานนี้มีมากขึ้น เพื่อความเหมาะสม จึงได้จัดตั้งเป็น "กรมประสานงานพันธมิตร" สังกัดกองบัญชาการทหารสูงสุด มีหน้าที่ติดต่อประสานงานกับญี่ปุ่นในทุก ๆ เรื่อง นอกจากนั้น กรมประสานงานพันธมิตรยังกำหนดหลักในการให้ความช่วยเหลือแก่ฝ่ายญี่ปุ่นตามนโยบายของรัฐบาล โดยเชิญชวนให้ส่วนราชการและเอกชนแสดงอัตราทัยไมตรีและความเอื้อเฟื้อแก่ทหารญี่ปุ่นที่ไปตั้งพักอยู่ในบริเวณใกล้เคียง ซึ่งก็ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี ความร่วมมือทางทหารอีกอย่างหนึ่งระหว่างไทยกับญี่ปุ่นก็คือ การสร้างทางรถไฟยุทธศาสตร์สายไทย - พม่า - โดยตกลงกันว่าญี่ปุ่นเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายทั้งหมด ส่วนไทยจะจัดหาวัสดุอุปกรณ์และกำลังคนมาช่วยเหลือ นอกจากนั้น ญี่ปุ่นยังเกณฑ์เชลยศึกสัมพันธมิตรจากมลายูและสิงคโปร์มาสมทบอีกด้วย แต่เนื่องจากทางรถไฟสายนี้สร้างขึ้นอย่างเร่งด่วนและยาวนานภูมิประเทศที่ทุรกันดารและเต็มไปด้วย

โรคภัยไข้เจ็บ บรรดาเชลยศึกและกรรมกรเหล่านี้จึงเสียชีวิตลงอย่างมากมาย
นอกจากนั้นไทยและญี่ปุ่นยังได้ร่วมกันสร้างทางรถไฟสาย กระบุรี-ชุมพร ซึ่งเป็นทาง
สายสั้น ๆ สำหรับขนส่งยุทธปัจจัยในการสงครามไปยังประเทศพม่าอีกสายหนึ่งด้วย

สำหรับความสัมพันธ์ทางด้านการเศรษฐกิจ ไทยได้ให้ความร่วมมือกับญี่ปุ่นเป็นอย่างดี
ตามพันธกรณีที่ได้ตกลงกัน เช่น ความร่วมมือในการค้าขาย ซึ่งระบุไว้ในความตกลง
ระหว่างประเทศทั้งสองว่า ไทยจะส่งข้าวขายให้กับญี่ปุ่น ส่วนญี่ปุ่นก็ต้องส่งน้ำมัน
และเครื่องจักร ให้ฝ่ายไทยเป็นสินค้าสำคัญ สินค้าอื่น ๆ ที่ไทยส่งไปญี่ปุ่นได้แก่ เกลือ
ครึ่ง ฝ่าย ยาง ฝักบัว เป็นต้น ส่วนสินค้าญี่ปุ่นที่ส่งมาไทยได้แก่ ผลิตภัณฑ์เหล็ก นม ยาง
ค้าย เป็นต้น นอกจากนั้นแล้วทางฝ่ายไทยได้ลดค่าของเงินบาทลงมาเท่ากับเงินเยน
ทำให้อัตราแลกเปลี่ยนเดิมคือ 100 บาท ต่อ 155.70 เยน มาเป็น 100 บาท ต่อ
100 เยน พร้อมกันนี้ทางรัฐบาลไทยก็ยินยอมให้กองทัพญี่ปุ่นกู้เงินเพื่อนำไปใช้ในกิจการ
ทหารด้วย ผลปรากฏว่าจากเดือนธันวาคม พ.ศ. 2484 ถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2486
นั้น ญี่ปุ่นได้กู้เงินจากไทยไปถึง 1,230,701,083 บาท

ส่วนความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม ทั้งไทยและญี่ปุ่นพยายามหาทางส่งเสริม
ความเข้าใจทางวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน โดยการทำความตกลงทางวัฒนธรรมขึ้นฉบับหนึ่ง
คือ "ความตกลงทางวัฒนธรรมระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น" ซึ่งได้ระบุว่า
ทั้งสองประเทศจะส่งเสริมเผยแพร่ และแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน และ
จากการที่ประเทศไทยได้ให้ความร่วมมือกับญี่ปุ่นตามนโยบายวงไพบูลย์ร่วมแห่งมหาเอเชียบูรพา
ดังกล่าวแล้ว ญี่ปุ่นตกลงมอบดินแดนสี่รัฐมลายูภาคเหนือ คือ รัฐไทรบุรี ปะลิส
กลันตัน ตรังกานุ และรัฐไทยใหญ่ในพม่า คือ รัฐเชียงตุง และรัฐเมืองพาน ให้แก่
ประเทศไทย การได้ดินแดนเหล่านี้คืนมาจึงเป็นการสอดคล้องกับจุดประสงค์สำคัญของ
รัฐบาลไทยที่ต้องการผลประโยชน์ในการเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น กับทั้งยังเป็น
การส่งเสริมนโยบาย "ไทยรวมไทย" ของผู้นำคนสำคัญในคณะรัฐบาลไทยขณะนั้น
อีกด้วย

ผลจากความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นสมัยสงครามโลกครั้งที่สองนี้ นับว่ากว้างขวางมาก กล่าวคือทางการเมืองภายในประเทศไทยนั้น ตลอดสมัยที่กองทัพญี่ปุ่นเข้ามาอยู่ในประเทศไทยรัฐบาลไทยยังคงมีอำนาจอธิปไตยอย่างสมบูรณ์ในการปกครองและบริหารภายในประเทศ ทั้งนี้เพราะมีกติกาสัญญาพันธไมตรีระหว่างไทยกับญี่ปุ่นข้อหนึ่งที่ระบุว่าไทยและญี่ปุ่นจะเคารพเอกราชและอธิปไตยซึ่งกันและกัน แต่ปัญหาเรื่องญี่ปุ่นกลับเป็นปัจจัยสำคัญอันหนึ่งในการสร้างความขัดแย้งกันในกลุ่มสมาชิกคณะราษฎร พ.ศ. 2475 ซึ่งมีอยู่แล้วให้แตกแยกกันมากยิ่งขึ้น ระหว่างฝ่ายที่สนับสนุนญี่ปุ่นกับฝ่ายที่ต่อต้านญี่ปุ่น และจากจุดขัดแย้งนี้เองเป็นผลทำให้เกิดการแบ่งพรรคแบ่งพวก เป็นกลุ่มทหารกับกลุ่มพลเรือน และกลุ่มทหารบกกับกลุ่มทหารเรือ ในระยะหลังสงคราม ซึ่งยังคงเป็นปัญหาเรื่องทางการเมืองการปกครองของไทยในปัจจุบัน ส่วนทางการเมืองระหว่างประเทศก็เช่นกัน จากความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างไทยกับญี่ปุ่น เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้นำไทยประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตร และเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นอย่างเต็มที่ จนกลายเป็นปัญหาที่ยังยากต่อมาภายหลังสงคราม แม้ว่าไทยจะได้คืนแดนคืนมาจากอังกฤษและฝรั่งเศสในระหว่างสงครามก็ตาม แต่ก็ต้องคืนกลับไปให้สองประเทศนั้น และไทยต้องยอมเสียประโยชน์บางอย่างในการเจรจาเพื่อยกเลิกสถานะสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตร

นอกจากปัญหาทางการเมืองแล้วในทางเศรษฐกิจก็เช่นกัน พันธะทางเศรษฐกิจระหว่างไทยกับญี่ปุ่นมีส่วนสำคัญที่ทำให้การค้าภายในและภายนอกประเทศของไทยหยุดชะงัก เกิดภาวะเงินเฟ้อ การฉ้อราษฎร์บังหลวง การค้าตลาดมืด การกักตุนสินค้า ฯลฯ ส่วนทางด้านสังคม ปัญหาเรื่องญี่ปุ่นได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้รัฐบาลจอมพลป. พิบูลสงคราม ดำเนินการสร้างชาติไทยอย่างมโหฬาร ซึ่งแผนการสร้างชาติหลายสิ่งหลายอย่างของจอมพลป. พิบูลสงคราม ก็ยังคงอยู่ในสังคมไทยปัจจุบัน

อาจจะสรุปได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นสมัยสงครามโลกครั้งที่สองนี้มีทั้งผลดีและผลเสีย ต่อประเทศไทย กล่าวคือ ในระยะสั้นการดำเนินนโยบายเป็นพันธมิตรรวมเป็นรวมตายกับญี่ปุ่น เป็นผลดีที่รัฐบาลจอมพลป. พิบูลสงคราม สามารถ

ใช้เป็นเครื่องมือชักจูงให้ประชาชนชาวไทยสนับสนุนนโยบายการสร้างชาติและการปลูกฝัง
ลัทธิชาตินิยมของรัฐบาล แต่ในระยะยาวแล้วประเทศไทยคงประสบปัญหาความยุ่ง
ทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ทั้งในระหว่างสงครามและหลังสงคราม เป็น
อย่างมาก

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

เอกสารชั้นต้น (Primary Sources)

ก. เอกสารชั้นต้นที่ยังไม่ได้ตีพิมพ์

กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ กรุงเทพฯ

กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ เอกสารเรื่องกรณีพิพาทอินโดจีน แฟ้ม

3 : 4 (4) การลงนามความตกลงพักรบบนเรือญี่ปุ่นนาโตรีที่ไซ่งอน

_____. แฟ้ม N.C. 3 : 5 (1) การไกล่เกลี่ย (เรื่องตั้งแต่ญี่ปุ่นรับเป็นผู้ไกล่เกลี่ย)

_____. แฟ้ม N.C. 3 : 5 (4) การเจรจาทางระงับข้อพิพาทระหว่างไทยกับอินโดจีนฝรั่งเศส ณ กรุงโตเกียว

_____. แฟ้ม N.C. 3 : 5 (10) เอกสารแสดงความชื่นชมยินดีเนื่องในการไกล่เกลี่ยที่กรุงโตเกียว

_____. แฟ้ม N.C. 3 : 5 (12) รายงานจากหัวหน้าผู้มีอำนาจเต็มตอนพิจารณาร่างอนุสัญญา (บันทึกของ นายวนิช ปานะนนท์)

กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ เอกสารรายงานการเมืองตะวันออก แฟ้ม

3 . 1 รายงานการเมืองญี่ปุ่น 2483 ปีก 3 อัครราชทูต ณ กรุงโตเกียว แจ้งว่าประเทศไทยไม่มีความจำนงค์ที่จะต้องเข้าร่วมกับอักษะประเทศ

_____. แฟ้ม 3.2 ปีก 1 ข่าวหนังสือพิมพ์ประเทศญี่ปุ่นเกี่ยวกับท่าทีของรัฐมนตรีไทย

_____. แฟ้ม 3.2 ปีก 2 การเคลื่อนไหวของญี่ปุ่น (โทรเลขรายงานจากสถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงโตเกียว)

_____. แฟ้ม 3.3 ปีก 1 รายงานเอกอัครราชทูต ณ กรุงโตเกียว

_____. แฟ้ม 3.3 ปีก 2 โทรเลขรายงานจากสถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงโตเกียว

_____. แฟ้ม 3.3 ปีก 3 รายงานข่าวการเมืองจากสถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงโตเกียว

กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ เอกสารรายงานการเมืองตะวันออก แฟ้ม

13.3 ปีก 3 คำแถลงการณ์ของกระทรวงการต่างประเทศ ญี่ปุ่น ลงวันที่ 12

สิงหาคม 2483

_____ . แฟ้ม 13.4 ปีก 1 หนังสือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

ถึงอัครราชทูตไทย ณ กรุงโตเกียว ลงวันที่ 5 มกราคม 2483

_____ . แฟ้ม 13.4 ปีก 2 บันทึกฉบับของพระองค์เจ้าวรรณไวทยากร ลงวันที่ 19

ตุลาคม พ.ศ. 2482

_____ . แฟ้ม 13.4 หนังสือลับที่ 1075/2483 ของพระยาศรีเสนา อัครราชทูตไทย

ณ กรุงโตเกียว มีมาถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศไทย ลงวันที่ 10

สิงหาคม 2483

กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ เอกสารเรื่องสงครามโลกครั้งที่สอง แฟ้ม

2/1 : 1(1) คำสั่งถึงทูตเกี่ยวกับการสงคราม "คำสั่งจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวง

การต่างประเทศ ถึงอัครราชทูตไทย ณ กรุงลอนดอน ลงวันที่ 26 กันยายน พ.ศ. 2482

_____ . แฟ้ม พว. 2/1 : 1 (2) จดหมายจากอัครราชทูตไทย ณ กรุงโตเกียว ถึง

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ที่ 1364/2482 ลงวันที่ 3 ตุลาคม 2482

_____ . แฟ้ม พว. 2/1 : 3(1) กรรมการพิจารณาความเป็นกลางของไทย

_____ . แฟ้ม พว. 2/1 : 3(2) พิจารณาความเป็นกลางของไทย

_____ . แฟ้ม พว. 2/1 : 3(3) ประกาศพระบรมราชโองการให้เป็นกลาง

_____ . แฟ้ม พว. 2/1 : 8(2) การกระจายเสียงที่เบอร์ลิน กระจายเสียงว่า

นายพันเอกประยูร ภมรมนตรี ได้แถลงที่ขึ้นเกี่ยวกับ ประเทศไทยกำลังร่วมมือกับ

ฝ่ายอักษะประเทศ ลงวันที่ 5 เมษายน พ.ศ. 2484

_____ . แฟ้ม พว. 2/1 : 8(4) ประเทศไทยจะเข้าอักษะ

กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ เอกสารเรื่องสงครามโลกครั้งที่สอง แฟ้ม
 . WW. 2/1 : 1(1) เหตุการณ์ก่อนเริ่มต้นเมื่อญี่ปุ่นบุกประเทศไทย

- _____ . แฟ้ม WW. 2/2 : 1(2) คณะกรรมการผสมไทย-ญี่ปุ่น
- _____ . แฟ้ม WW. 2/2 : 2(3) คณะกรรมการผสมกรมประสานงานพันมิตร
- _____ . แฟ้ม WW. 2/2 : 2(4) จัดให้มีเจ้าหน้าที่โฆษณาประจำกรุงโตเกียว
- _____ . แฟ้ม WW. 2/2 : 2(5) เรื่องต่าง ๆ ผ่านคณะกรรมการผสม
- _____ . แฟ้ม WW. 2/2 : 2(8) ข้อตกลงระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น
- _____ . แฟ้ม WW. 2/2 : 2(9) บันทึกรายงานการประชุมคณะอนุกรรมการ
 ประสานงานโฆษณาไทย-ญี่ปุ่น
- _____ . แฟ้ม WW. 2/2 : 2(10) การประชุมโฆษณาฝ่ายไทย
- _____ . แฟ้ม WW. 2/2 : 2(11) การช่วยเหลือทางการทหารญี่ปุ่น
- _____ . แฟ้ม WW. 2/2 : 2(12) บันทึกการสนทนาระหว่างเจ้าหน้าที่ในกองอำนวยการ
 คณะกรรมการผสมกับ พ.อ.ฮายาชิ ผู้บังคับหน่วยสารวัตรทหารญี่ปุ่น
- _____ . แฟ้ม WW. 2/2 : 2(13) การติดต่อกับฝ่ายญี่ปุ่น (การตั้งกรมประสานงานพันมิตร)
- _____ . แฟ้ม WW. 2/2 : 2(15) กองทัพญี่ปุ่นประกาศกฎอัยการศึกในประเทศไทย
- _____ . แฟ้ม WW. 2/2 : 2(16) หนังสือสำคัญอำนวยการความสะดวก
- _____ . แฟ้ม WW. 2/2 : 2(17) เรื่องต่าง ๆ ที่คณะกรรมการผสมส่งมาให้กระทรวงทราบ
- _____ . แฟ้ม WW. 2/2 : 2(19) คณะกรรมการผสมแจ้งการปฏิบัติในเมื่อญี่ปุ่นมาสอบถาม
 ขอบความ
- _____ . แฟ้ม WW. 2/2 : 3(1) กติกาสัญญาพันธไมตรีไทย-ญี่ปุ่น
- _____ . แฟ้ม WW. 2/2 : 3(5) การตีความในกติกาสัญญาพันธไมตรีไทย-ญี่ปุ่น
- _____ . แฟ้ม WW. 2/2 : 4(1) ความตกลงทางวัฒนธรรมระหว่างไทยกับญี่ปุ่น

กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ เอกสารเรื่องสงครามโลกครั้งที่สอง

แฟ้ม พว. 2/2 : 4(2) โฆษณาแห่งสถานเอกอัครราชทูตญี่ปุ่นให้สัมภาษณ์และถ้อยแถลง
แก่ผู้แทนหนังสือพิมพ์ไทยเกี่ยวกับเรื่องวัฒนธรรม

_____ . แฟ้ม พว. 2/2 : 4(6) บันทึกเกี่ยวกับความตกลงทางวัฒนธรรมไทย-ญี่ปุ่น

_____ . แฟ้ม พว. 2/2 : 4(7) การจัดตั้งสถานวัฒนธรรมในกรุงเทพฯ และการ
พิจารณาตอบข้อเสนอของฝ่ายญี่ปุ่นในการจัดตั้งสถานวัฒนธรรม

_____ . แฟ้ม พว. 2/2 : 4(10) การพบปะสนทนาระหว่างคนไทยกับญี่ปุ่นเรื่องเกี่ยวกับ
วัฒนธรรมและโครงการจัดตั้งสถานวัฒนธรรมของไทยขึ้น ณ กรุงโตเกียว

_____ . แฟ้ม พว. 2/2 : 4(37) พลโทนาากามูรา ผู้บัญชาการทหารญี่ปุ่นในประเทศไทย
ขอชมโรงเรียนสังกัดของกรมศิลปากร

_____ . แฟ้ม พว. 2/2 : 4(38) สำเนาเกี่ยวกับเรื่องการแลกเปลี่ยนนักเรียนและ
การส่งนักเรียนไปญี่ปุ่น

_____ . แฟ้ม พว. 2/2 : 4(44) การสอนภาษาญี่ปุ่นในประเทศไทย

_____ . แฟ้ม พว. 2/2 : 5(1) การประชุมผู้แทนประเทศภาคีมหาเอเชียบูรพา
ณ กรุงโตเกียว

_____ . แฟ้ม พว. 2/2 : 5(2) การประชุมมหาเอเชียบูรพา ณ กรุงโตเกียว

_____ . แฟ้ม พว. 2/2 : 5(5) การประชุมนานาชาติแห่งมหาเอเชียบูรพา ตอน
รายงานสภาผู้แทนราษฎร

_____ . แฟ้ม พว. 2/2 : 5(7) การประชุมมหาเอเชียบูรพา 23 เมษายน 2486

_____ . แฟ้ม พว. 2/2 : 5(8) รายงานการประชุมนานาชาติแห่งมหาเอเชียบูรพา
ที่กรุงโตเกียว 4

_____ . แฟ้ม พว. 2/2 : 6(1) ญี่ปุ่นขอเงินในระหว่างสงคราม

กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ เอกสารเรื่องสงครามโลกครั้งที่สอง

แฟ้ม พว. 2/2 : 6(9) รวมเรื่องเกี่ยวกับความตกลงระหว่างธนาคารประเทศญี่ปุ่น
กับกระทรวงการคลัง

_____ . แฟ้ม พว. 2/2 : 8(5) ความตกลงทางการค้าญี่ปุ่น-ไทย

_____ . แฟ้ม พว. 2/2 : 8(6) ความตกลงว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศไทยกับ
ประเทศญี่ปุ่น

_____ . แฟ้ม พว. 2/2 : 8(7) การเจรจาทางเศรษฐกิจกับรัฐบาลญี่ปุ่น

_____ . แฟ้ม พว. 2/2 : 8(9) รายงานการเจรจาเศรษฐกิจและการคลังกับญี่ปุ่น

2485

_____ . แฟ้ม พว. 2/2 : 8(16) กำหนดอัตราแลกเปลี่ยนเงินบาทกับเยน

_____ . แฟ้ม พว. 2/2 : 8(20) ข้อตกลงการเงินเพื่อการค้าระหว่างประเทศไทย
กับประเทศญี่ปุ่น

_____ . แฟ้ม พว. 2/2 : 11(16) ยืนยันคำให้สัมภาษณ์ของเอกอัครราชทูตญี่ปุ่นต่อ
ผู้แทนหนังสือพิมพ์ไทย

_____ . แฟ้ม พว. 2/2 : 11(2) พฤติกรรมต่าง ๆ ของญี่ปุ่นในระหว่างสงคราม

_____ . แฟ้ม พว. 2/2 : 11(27) บริษัทคิตซึบิชิโยโกะ จำกัด จัดการใช้เรือกลไฟ
เป็นเรือลำเลียงขนส่งข้าวระหว่างกรุงเทพฯ-สิงคโปร์ อันเป็นการผิดกฎหมาย

_____ . แฟ้ม พว. 2/2 : 12(7) คำปราศรัยของพระสารสาสน์พลขันธ์ ทางวิทยุ
กระจายเสียงกรุงเทพเกี่ยวกับ

_____ . แฟ้ม พว. 2/2 : 16(1) การประกาศสงครามต่อบริเตนใหญ่และสหรัฐอเมริกา

_____ . แฟ้ม พว. 2/2 : 16(5) แถลงการณ์ร่วมมือกับญี่ปุ่น

_____ . แฟ้ม พว. 2/2 : 16(6) ไทยประกาศสงคราม (รวมคำปราศรัยในโอกาส
ครบรอบปีแห่งสงครามมหาเอเชียบูรพา)

กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ เอกสารเรื่องสงครามโลกครั้งที่สอง

แฟ้ม พว. 2/2 : 17(1) การรวมดินแดนในสหรัญมาลายาและสหรไทยเดิมเข้ามาใน
อาณาเขตของประเทศไทย

_____ . แฟ้ม พว. 2/2 : 17(2) สนธิสัญญาระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่นว่า
ด้วยอาณาเขตของประเทศไทยในมาลายาและภูมิภาคฉาน

_____ . แฟ้ม พว. 2/2 : 17(3) ข้อตกลงระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่นเกี่ยวกับ
ดินแดน 4 รัฐในมาลายา

กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ เอกสารเรื่องสงครามโลกครั้งที่สอง

(รวมเรื่องเกี่ยวกับประเทศต่าง ๆ) แฟ้มที่ 2 ปีก 3 การประชุมระหว่างเจ้าหน้าที่
ประสานงานกันสมิกรญี่ปุ่น

_____ . แฟ้ม ที่ 4 ปีก 1 พญา ทานฮิเคกิ โตโจ เดินทางมากรุงเทพฯ

_____ . แฟ้มที่ 4 ปีก 14 แถลงการณ์ร่วมไทย-ญี่ปุ่น ในโอกาสที่รัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงมหาดไทยจะวันออกของญี่ปุ่นมาเยือนประเทศไทย

_____ . แฟ้มที่ 5 ปีก 19 สาส์นของท่านนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
การต่างประเทศมีไปยังท่านนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีบางท่านแห่งประเทศญี่ปุ่น

_____ . แฟ้มที่ 6 ปีก 11 เกี่ยวกับพระสารสาส์นพลชั้น

_____ . แฟ้มที่ 28 ปีก 14 รายงานการเคลื่อนไหวของญี่ปุ่น

_____ . แฟ้มที่ 28 ปีก 15 สาเนาบันทึกต่าง ๆ เกี่ยวกับญี่ปุ่น

กองประวัติศาสตร์และพิพิธภัณฑ์ทหาร กรมการศึกษาวิจัย กระทรวงกลาโหม

กองประวัติศาสตร์และพิพิธภัณฑ์ทหาร กรมการศึกษาวิจัย กระทรวงกลาโหม เอกสาร
สงครามมหาเอเชียบูรพา แฟ้มที่ 1 ปพ. แผนกปกครอง (หลักการของไทยที่เกี่ยวกับ
ญี่ปุ่น) เรื่องคำชี้แจงผู้บัญชาการทหารสูงสุด เรื่องการติดต่อกับฝ่ายญี่ปุ่น

- กองประวัติศาสตร์และพิพิธภัณฑ์ทหาร กรมการศึกษาวิจัย กระทรวงกลาโหม เอกสาร
สงครามมหาเอเชียบูรพา แผ่นที่ 2 ปพ. แผนกปกครอง หลักการ 2 (หลักการที่
ฝ่ายไทยตกลงกับฝ่ายญี่ปุ่นและฝ่ายญี่ปุ่นถือปฏิบัติเอง) เรื่องกฎัยการศึกษาของหน่วยจิ
____. แผ่นที่ 2 ก. ปพ. แผนกปกครอง หลักการ 3 (เบ็คเตล็ค) เรื่องการติดต่อ
ช่วยเหลือกองทัพญี่ปุ่นในประเทศไทย
- ____. แผ่นที่ 3 ปพ. แผนกปกครอง ปีก 2 เรื่องที่ 4 ฝ่ายญี่ปุ่นให้สิ่งของเครื่องใช้
แก่ไทย
- ____. แผ่นที่ 3 หนังสือ บสส. พ.ศ. 2485 เรื่องบันทึกการประชุมให้สัมภาษณ์
ระหว่างผู้แทนหนังสือพิมพ์ประเทศไทยกับเอกอัครราชทูตญี่ปุ่น
- ____. แผ่นที่ 21 (1) เรื่องทั่วไป (สามัญ พ.ศ. 2485 - 86 - 87) ปีก 8
เรื่องคนไทยใช้อธิพลทหารญี่ปุ่นก่อความเดือดร้อนแก่ราษฎรที่จังหวัดกาญจนบุรี
- ____. แผ่นที่ 21 (1) เรื่องทั่วไป (สามัญ พ.ศ. 2485 - 86 - 87) เรื่อง
จดหมายจากนายพลโทอิคา มั่งคั่งการหน่วยยาชีถึงกองอำนาจการคณะกรรมการ
ผสม ลงวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2485
- ____. แผ่นที่ 26 ก. ปพ. แผนกปกครอง ทั่วไป 8 เรื่องนายแสง นายปลั่ง
อ้างเป็นสายลับทหารญี่ปุ่นและขอเอาเงินนายทองหล่อ
- ____. เอกสารข้อตกลงกับญี่ปุ่นระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 เรื่องข้อตกลงไทย-ญี่ปุ่น
เกี่ยวกับการสร้างทางรถไฟเชื่อมระหว่างประเทศไทยกับพม่า ลงวันที่ 16 กันยายน
พ.ศ. 2485
- ____. เรื่องข้อตกลงเกี่ยวกับการสร้างทางรถไฟผ่านคอคอกระ ลงวันที่ 31
พฤษภาคม พ.ศ. 2486
- ____. เรื่องบันทึกข้อตกลงเรื่องการใช้สนามบินกรุงเทพฯ และสิ่งก่อสร้างในสนามบิน
ร่วมกันระหว่างกองทัพไทยและญี่ปุ่น ลงวันที่ 26 ตุลาคม พ.ศ. 2485

กองประวัติศาสตร์และพิพิธภัณฑ์ทหาร กรมการศึกษาวิจัย กระทรวงกลาโหม เอกสาร
สงครามมหาเอเชียบูรพา เรื่องบันทึกช่วยจำของท่านพลเอกอีเคกิ โตโจ นายกรัฐมนตรี
ญี่ปุ่น ถึงจอมพล ป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีของไทย ลงวันที่ 4 กรกฎาคม
พ.ศ. 2486

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสารกระทรวงมหาดไทย ไทย-ญี่ปุ่น มท.2
เรื่องกรมเลขาธิการส่งบันทึกการประชุมให้สัมภาษณ์ระหว่างผู้แทนหนังสือพิมพ์ไทยกับ
เอกอัครราชทูตญี่ปุ่นเพื่อทราบในทางปฏิบัติ (2485)

- _____ . เรื่องกรมเลขาธิการแจ้งเรื่องการประชุมร่วมกับญี่ปุ่น (2485)
- _____ . เรื่องกรมมหาดไทยส่งสำเนารายงานประชุมชี้แจงและขอความเข้าใจในการ
ติดต่อกับฝ่ายญี่ปุ่นมาให้ทราบ (2485)
- _____ . เรื่องขอทราบเรื่องญี่ปุ่นขออุทกกิจการหรือสถานที่ต่าง ๆ จากกรมกองในสังกัด
กระทรวงมหาดไทย (2485)
- _____ . เรื่องส่งคำชี้แจงเรื่องการปฏิบัติต่อทหารญี่ปุ่นไปให้คณะกรรมการจังหวัดทุก
จังหวัดปฏิบัติ (2485)
- _____ . เรื่องกระทรวงกลาโหม ส่งสุนทรพจน์ของบัญชาการทหารสูงสุดแห่งกองทัพ
ญี่ปุ่นในประเทศไทย และของนายกรัฐมนตรีแห่งประเทศไทย กล่าวในวาระคดีขึ้นปีใหม่
2485 มาให้แจกจ่ายแก่หน่วยราชการต่าง ๆ (2485)
- _____ . เรื่องการนำชนบัตรญี่ปุ่นเข้าไปภายในประเทศญี่ปุ่น (2485)
- _____ . เรื่องการส่งเสริมความสัมพันธ์ในทางการศึกษาและวัฒนธรรมระหว่าง
ประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น (2485)
- _____ . เรื่องการต้อนรับคณะทูตใหญ่เพื่อแสดงความยินดีในสัมพันธไมตรีญี่ปุ่น-ไทย
ณ กรุงเทพฯ พระมหานคร (2485)

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสารกระทรวงมหาดไทย ไทย-ญี่ปุ่น มท.2
เรื่องการรับแลกธนบัตรดอลลาร์ญี่ปุ่น (2485)

_____. เรื่องประธานกรรมการผสมส่งบันทึกการสนทนากับฝ่ายญี่ปุ่นมาเพื่อแจ้งให้
กรมในสังกัดทราบ (2485 - 2486)

_____. เรื่องให้หยุดราชการและชักธงชาติไทยคู่กับธงชาติญี่ปุ่น เนื่องในโอกาสที่
ประเทศไทยได้รับโอนการปกครองคืนแดนในภาคเหนือและภาคใต้ (2486)

_____. เรื่อง การประชุมเจรจาเศรษฐกิจและการค้าระหว่างญี่ปุ่นกับไทยครั้งที่ 12 -
13 (2486)

กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี สำนักนายกรัฐมนตรี

กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี สำนักนายกรัฐมนตรี แฟ้ม 1/190 (2) เรื่องรายงาน
การปฏิบัติเกี่ยวกับนโยบายเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นและรายงานพฤติกรรมในต่าง
ต่าง ๆ ของหน่วยราชการ (รวมทั้งชาวต่าง ๆ ด้วย)

_____. แฟ้ม 1/190 (38) เรื่องรายงานการต้านทานญี่ปุ่นซึ่งยกขึ้นในประเทศไทย

_____. แฟ้ม 1/190 (46) เรื่องการแสดงความยินดีในโอกาสที่ญี่ปุ่นมีชัยในการรบ

_____. แฟ้ม 2/190 (4) รายงานเหตุการณ์ต่าง ๆ ของอธิบดีกรมโฆษณาการ

_____. แฟ้ม 2/190 (10) การเผยแพร่ภาพโฆษณาของญี่ปุ่น

_____. แฟ้ม 2/190 (11) รายงานการปกครองดินแดนที่ญี่ปุ่นยึดครอง

_____. แฟ้ม 2/190 (12) พ.ต.ต.สิงห์ บุญยาศาน รายงานเกี่ยวกับญี่ปุ่นและ
ชาวต่างประเทศ

_____. แฟ้ม 2/190 (14) รายงานกิจการเกี่ยวกับการขอร้อง ฯลฯ ของญี่ปุ่น
แผนกกระทรวงการต่างประเทศ

_____. แฟ้ม 4/190 (2) กติกาสัญญาพันธมิตรไทย-ญี่ปุ่น

กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี สำนักนายกรัฐมนตรี แฟ้ม 4/190 (3) เบิกเสร็จเกี่ยวกับ
การอนุญาตให้กองทัพญี่ปุ่นผ่านประเทศไทย

_____ . แฟ้ม 4/190 (5) เรื่องทหารญี่ปุ่นขอใช้สถานที่ต่าง ๆ เป็นที่พักกองทหาร

_____ . แฟ้ม 4/190 (7) เรื่องการเจรจาตกลงกับญี่ปุ่นเกี่ยวกับปัญหาเศรษฐกิจ
การเงิน การค้า (การส่งทหารเงินไปโตเกียว เงินค่าใช้จ่ายทางการทหารญี่ปุ่น
ในเมืองไทย และเรื่องข้อทองคำญี่ปุ่น)

_____ . แฟ้ม 4/190 (9) เรื่องเบิกเสร็จเรื่องการค้าและการขนส่งสินค้าระหว่าง
ไทยกับญี่ปุ่น

_____ . แฟ้ม 4/190 (10) เรื่องความตกลงไทย-ญี่ปุ่นเกี่ยวกับการควบคุมสินค้า
บางอย่าง

_____ . แฟ้ม 4/190 (11) เรื่องปริมาณสิ่งของที่ทางราชการต้องการจากญี่ปุ่น

_____ . แฟ้ม 4/190 (12) เรื่องเครื่องจักรที่กระทรวงต่าง ๆ ต้องการจากญี่ปุ่น

_____ . แฟ้ม 4/190 (13) เรื่องการจัดหาสิ่งของให้กองทัพญี่ปุ่น

_____ . แฟ้ม 4/190 (14) เรื่องการค้าซื้อและฟางขายให้ทหารญี่ปุ่น

_____ . แฟ้ม 4/190 (15) เรื่องการเจรจากับญี่ปุ่น เรื่องการแลกเปลี่ยนสินค้าและ
เปิดการค้าขายกับมลายู

_____ . แฟ้ม 4/190 (16) เรื่องการจัดตั้งองค์การค้าขายกับญี่ปุ่น (สมาคมส่งและ
ส่งสินค้า)

_____ . แฟ้ม 4/190 (17) เรื่องกองทัพญี่ปุ่นขอซื้อโค และเนื้อกระบือ

_____ . แฟ้ม 4/190 (18) เรื่องกรรมการผสมไทย-ญี่ปุ่น

_____ . แฟ้ม 4/190 (19) เรื่องการประชุมงานพันธมิตรภาคพายัพและภาคอีสาน

_____ . แฟ้ม 4/190 (20) เรื่องเบิกเสร็จการประชุมงานพันธมิตร

กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี สำนักนายกรัฐมนตรี แฟ้ม 4/190 (22) ระเบียบและหลัก
ปฏิบัติการต่าง ๆ ระหว่างไทย-ญี่ปุ่น (ของคณะกรรมการสมไทย-ญี่ปุ่นหรือกรรมการ
ประสานงานไทย-พันธมิตร)

กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี สำนักนายกรัฐมนตรี รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี
ครั้งที่ 47/2482 วันที่ 30 สิงหาคม พ.ศ. 2482

_____. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 48/2482 วันที่ 4 กันยายน
พ.ศ. 2482

_____. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 57/2482 วันที่ 6 ตุลาคม
พ.ศ. 2482

_____. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 3/2483 วันที่ 26 เมษายน
พ.ศ. 2483

_____. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 20/2483 วันที่ 7 สิงหาคม
พ.ศ. 2483

_____. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 22/2483 วันที่ 21 สิงหาคม
พ.ศ. 2483

_____. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี (พิเศษ) วันที่ 23 สิงหาคม พ.ศ. 2483

_____. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 40/2483 วันที่ 18 ธันวาคม
พ.ศ. 2483

_____. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 4/2484 วันที่ 25 มกราคม
พ.ศ. 2484

_____. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 5/2484 วันที่ 29 มกราคม
พ.ศ. 2484

_____. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี (พิเศษ) วันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2484

กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี สำนักนายกรัฐมนตรี รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี
ครั้งที่ 10/2484 วันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2484

_____. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 20/2484 วันที่ 9 เมษายน
พ.ศ. 2484

_____. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 26/2484 วันที่ 24 พฤษภาคม
พ.ศ. 2484

_____. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 47/2484 วันที่ 23 สิงหาคม
พ.ศ. 2484

_____. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี (พิเศษ) วันที่ 26 พฤศจิกายน
พ.ศ. 2484

_____. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี (ลับ) วันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2484

_____. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี (พิเศษ) วันที่ 3 ธันวาคม พ.ศ. 2484

_____. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี (พิเศษ) วันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484

_____. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี (ลับ) วันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2484

_____. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี (พิเศษ) วันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ. 2484

_____. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี (ลับมาก) วันที่ 17 ธันวาคม พ.ศ. 2484

_____. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 66/2484 วันที่ 24 ธันวาคม
พ.ศ. 2484

_____. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 20/2485 วันที่ 25 เมษายน
พ.ศ. 2485

_____. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 13/2487 วันที่ 5 เมษายน
พ.ศ. 2487

_____. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 24/2487 วันที่ 21 มิถุนายน พ.ศ. 2487

หอสมุดพิบูลนุสรณ์ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

รวมเรื่องบันทึกเรื่องฐานะของประเทศไทยในสงครามคราวนี้

สมุดคำสังรายวันในทางทหาร

สมุดสั่งการฝ่ายทหาร 4 เล่ม

สมุดสั่งการฝ่ายพลเรือน 4 เล่ม

หอบรรณสาร ธนาคารแห่งประเทศไทย

หอบรรณสาร ธนาคารแห่งประเทศไทย แฟ้ม C.10 เงินสร้างทางรถไฟสายไทย-พม่า

_____ . แฟ้ม C. 44 เรื่องกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนเงินเยน 2485

_____ . แฟ้ม D. 40 เรื่องพิมพ์ธนบัตรที่ญี่ปุ่นหลังสัญญา 6 มีนาคม 2487

_____ . แฟ้มหมายเลข 573 เรื่องเกี่ยวกับการสั่งให้ทางญี่ปุ่นส่งธนบัตรที่สั่งพิมพ์ในญี่ปุ่นมาให้โดยเร็ว

_____ . แฟ้มหมายเลข 597 เรื่องสั่งพิมพ์ธนบัตรราคา 1 บาท ล้านฉบับ 2486 - 2487

_____ . แฟ้มหมายเลข 618 เรื่องเงินค่าใช้จ่ายของทหารญี่ปุ่น (กระทรวงการคลัง)

ข. เอกสารชั้นต้นที่ตีพิมพ์แล้ว

ราชกิจจานุเบกษา

"ประกาศพระบรมราชโองการให้ปฏิบัติตามความเป็นกลาง พุทธศักราช 2482" ราชกิจจานุเบกษา
เล่มที่ 56 ตอนที่ 124 ลงวันที่ 5 กันยายน 2482

"พิธีสารระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่นว่าด้วยหลักประกันและความเข้าใจกันทางการเมือง"
ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 58 ตอนที่ 91 ลงวันที่ 5 กรกฎาคม 2484

"พระราชบัญญัติกำหนดหน้าที่คนไทยในแคว้นอารบ พุทธศักราช 2484" ราชกิจจานุเบกษา
เล่มที่ 58 ตอนที่ 99 ลงวันที่ 11 กันยายน 2484

"ประกาศสงครามต่อบริเตนใหญ่และสหรัฐอเมริกาในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
อานันทมหิดล" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 55 ตอนที่ 32 ลงวันที่ 25 มกราคม 2485

"แถลงการณ์เกี่ยวกับการประกาศสงครามต่ออังกฤษและสหรัฐอเมริกา" ราชกิจจานุเบกษา
เล่มที่ 55 ตอนที่ 33 ลงวันที่ 25 มกราคม 2485

"คำแถลงนโยบายของรัฐบาล" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 59 ตอนที่ 478 ลงวันที่ 17
มีนาคม 2485

"ประกาศพระบรมราชโองการเรื่องยกเลิกประกาศใช้กติกาสัญญาพันธไมตรีระหว่าง
ประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น กับสนธิสัญญาและความตกลงอื่น ๆ ที่ต่อเนื่องกัน" ราชกิจจา
นุเบกษา เล่มที่ 62 ตอนที่ 253 ลงวันที่ 18 กันยายน 2488

สำนักเลขาธิการรัฐสภา รัฐสภา

สำนักเลขาธิการรัฐสภา รัฐสภา รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร (วิสามัญ)
ครั้งที่ 1/2484 วันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2484

_____. รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 3/2484 วันที่ 16 ธันวาคม
พ.ศ. 2484

_____. รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร (วิสามัญ) ครั้งที่ 4/2484 วันที่ 23
ธันวาคม พ.ศ. 2484

_____. รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร (วิสามัญ) ครั้งที่ 8/2484 - 2485
วันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2485

_____. รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 10/2485 วันที่ 17 สิงหาคม
พ.ศ. 2485

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร แขนงบันทึกเหตุการณ์

บันทึกเหตุการณ์เดือนมกราคม พ.ศ. 2484

ปฏิทินเหตุการณ์สงครามอินโดจีนและสงครามโลกครั้งที่สอง (พ.ศ. 2483 - 2485)

บันทึกเหตุการณ์ (ป.7/2484)

บันทึกเหตุการณ์ (ป.7/2485)

บันทึกเหตุการณ์ (ป.7/2487)

บันทึกเหตุการณ์ (ป.7/2488)

กรมโฆษณาการ ข่าวโฆษณาการ ปีที่ 2 ฉบับที่ 5 เดือนกันยายน พ.ศ. 2484

_____. ข่าวโฆษณาการ ปีที่ 4 ฉบับที่ 12 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2484

_____. ข่าวโฆษณาการ ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม พ.ศ. 2485

_____. ข่าวโฆษณาการ ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2485

_____. ข่าวโฆษณาการ ปีที่ 5 ฉบับที่ 6 เดือนเมษายน พ.ศ. 2485

_____. ข่าวโฆษณาการ ปีที่ 5 ฉบับที่ 7 เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2485

หนังสือพิมพ์รายวัน

"คำปราศรัยกล่าวแก่ทหารและยุวชนทหารเนื่องในวันสิ้นศก 2479" ศรีกรุง 14 เมษายน 2480 หน้า 21

"เครื่องบินญี่ปุ่นมาไทย" ศรีกรุง 24 พฤศจิกายน 2482 หน้า 1, 2

"คำบรรยายทางวิทยุเมื่อวันที่ 18 ธันวาคม 2484" ศรีกรุง 26 ธันวาคม 2484 หน้า 3

"สุนทรพจน์ของนายกรัฐมนตรีญี่ปุ่น" ศรีกรุง 26 ธันวาคม 2484 หน้า 1

"การคารวะทางไทยกับญี่ปุ่น" ศรีกรุง 4 มีนาคม 2484 หน้า 1

"การจัดการศึกษาในยามสงคราม" นิกร 12 กรกฎาคม 2487 หน้า 1

เอกสารชั้นรอง (Secondary Sources)

ก. หนังสือต่าง ๆ

การต่างประเทศ, กระทรวง กรมสนธิสัญญาและกฎหมาย สนธิสัญญาและความตกลงทวิภาคีระหว่างประเทศไทยกับต่างประเทศและองค์การระหว่างประเทศ โรงพิมพ์พระจันทร์ 2518 ... 2 เล่ม

การรถไฟแห่งประเทศไทย การสร้างทางรถไฟทหารติดต่อกับประเทศไทยกับประเทศพม่าในระหว่างสงครามมหาเอเชียบูรพา ม.ป.ท. 2514, 197 หน้า อัดสำเนา

กุลลดา เกษบุญ "แบบแผนการทูตไทย" ใน รวมบทความความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ หน้า 92 - 148 โรงพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย 2515

เขียน ชีระวิทย์ ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศไทยกับญี่ปุ่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2517, 371 หน้า

เขียน ชีระวิทย์ วิวัฒนาการการปกครองของญี่ปุ่น แพรวพินทยา 2511, 327 หน้า

เจริญ ไชยชนะ และคนอื่น ๆ โตโจ เสริมวิทยะบรรณาการ 2520, 240 หน้า

จีอียิ, เซลิน นายพลลี้ภัย แปลโดย อุทัย คันทลาลกุล โรงพิมพ์ไทยสัมพันธ์ 2497, 602 หน้า

ควง อภัยวงศ์ การต่อสู้ของข้าพเจ้า โรงพิมพ์เจริญธรรม 2501, 264 หน้า

โฆษณาการ, กรม ประมวลคำปราศรัยและสุนทรพจน์ของ พญา ท่าน จอมพล ป. พิบูลสงครามนายกรัฐมนตรีผู้นำของชาติ (ฉบับที่ 2) 24 มิถุนายน 2485 โรงพิมพ์พานิชผล 2485, 87 หน้า

_____. กติกาสัญญาพันธมิตรระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น โรงพิมพ์พานิชผล 2484, 16 หน้า

จิมาตุ, อาชานางา "สัมพันธ์ภาพระหว่างญี่ปุ่น-ไทย" ใน สัมพันธ์ไมตรีไทย-ญี่ปุ่น :
 ชาวไทย ฉบับพิเศษ หน้า 1 - 29 พิมพ์เป็นอนุสรณ์ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 และสมเด็จพระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมประเทศญี่ปุ่น ระหว่าง
 วันที่ 27 พฤษภาคม - 5 มิถุนายน 2506

ญี่ปุ่น-ไทย, สมาคม หนังสือแถลงการณ์ของสมาคมไทย-ญี่ปุ่น พ.ศ. 2485 บริษัท
 การบินไทย จำกัด 2486, 146 หน้า

เคอบาร์รี, วิลเลียม ทีโอคอร์ บ่อเกิดลัทธิประเพณีญี่ปุ่นเล่ม 4 แปลโดย จานงค์
 ทองประเสริฐ ราชบัณฑิตยสถาน 2515, 483 หน้า

ศิริก ชัยนาม ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เล่ม 1 โรงพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่ง
 ประเทศไทย 2509, 474 หน้า

_____. ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง ไทยวัฒนาพานิช 2520, 643 หน้า

แถมสุข นุ่มนนท์ ฟื้นอดีต สำนักพิมพ์เรืองศิลป์ 2522, 216 หน้า

_____. เมืองไทยสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง ดวงกมล 2521, 196 หน้า

ทรงศรี อจอรุณ การแก้ไขสนธิสัญญาว่าด้วยสิทธิสภาพนอกอาณาเขตกับมหาอำนาจใน
รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โรงพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่ง
 ประเทศไทย 2509, 359 หน้า

ทวี จุลละทรัพย์, พลอากาศเอก ชาติอยู่เหนือสิ่งใด โรงพิมพ์วรรณการพิมพ์ 2517,
 287 หน้า

ทวี บุญยเกตุ "ข้อเท็จจริงเพิ่มเติมเกี่ยวกับเหตุการณ์ในประเทศไทยในระหว่างสงครามโลก
 ครั้งที่ 2" ใน เบื้องแรกประชาธิปไตย หน้า 300 - 339 สมาคมนักข่าวแห่ง
 ประเทศไทย 2516

เทียนจันทร์ อำแหว "การเมืองและการปกครองของไทยในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง"
 ใน การเมือง-การปกครองไทยสมัยใหม่ : รวมงานวิจัยทางประวัติศาสตร์ รัฐศาสตร์
 หน้า 522 - 598 สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย 2522

ธนาคารแห่งประเทศไทย "การเจรจาเกี่ยวกับการลดค่าเงินบาทเท่าเงินเยน 2485" ใน
บันทึกผลงานของประหยัด บุณศิริ หน้า 1 - 45 พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทาน
 เพลิงศพ นายประหยัด บุณศิริ 28 กุมภาพันธ์ 2513 ธนาคารแห่งประเทศไทย
 2513

_____. ที่ระลึกครบรอบปีที่ 20 โรงพิมพ์สืวพร 2505, 314 หน้า

_____. รายงานประจำปี 2488 โรงพิมพ์วิมลพิมพ์ 2489, 126 หน้า

_____. วิวัฒนาการอนุสรณ์ พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระราชวงศ์เชอ
 พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย ไชยันต์ 1 เมษายน 2504 ธนาคารแห่งประเทศไทย 2504,
 436 หน้า

นราธิปพงศ์ประพันธ์, พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่น วิชนม์ไทยเรื่องประวัติการทูตไทย
 พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลตรีพระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิป
 พงศ์ประพันธ์ 28 ตุลาคม 2519 โรงพิมพ์อักษรสมัย 123 หน้า

นรนิติ เศรษฐบุตร และโกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์ เมืองไทยในระบอบรัฐสภา แพร่พิทยา
 2517, 326 หน้า

นายฉันทนา (นามแฝง) X.O. Group เรื่องภายในขบวนการเสรีไทย ก้าวหน้า 2507,
 460 หน้า

เนตร เขมะโยธิน, พลเอก งานใต้ดินของพันเอกโยธี เขมบรรณกิจ 2510, 367 หน้า

_____. ชีวิตนายพล เขมบรรณกิจ 2510, 352 หน้า

ป. พิบูลสงคราม, จอมพล "ความร่วมมือและต่อต้านญี่ปุ่นสมัยสงคราม" ใน เบื้องแรก
ประชาธิปไตย หน้า 426 - 447 สมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย 2516

ประเก็บ คล่องตรวโจรค สารคดีแห่งชีวิต 50 ปีของข้าพเจ้า โรงพิมพ์คุรุสภา 2513,
648 หน้า

ประยูร ภมรมนตรี, พลโท ชีวิต 5 แผ่นดินของข้าพเจ้า บรรณกิจ, 2518, 552 หน้า

ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์ รัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปี (พ.ศ. 2475 - 2517) โรงพิมพ์
ทางหุ้นส่วนจำกัด ข. ชุมชุมช่าง 2517, 1156 หน้า

ปรีชา คำนวณกุล นายกคงกับแม่ทัพญี่ปุ่น โรงพิมพ์อัมศรี 2492, 196 หน้า

ปรีดี พนมยงค์ "ความเป็นไปในคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์" ใน เบื้องแรก
ประชาธิปไตย หน้า 58 - 72 สมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย 2516

_____. เบื้องหลังการก่อตั้งขบวนการเสรีไทย โรงพิมพ์ประจักษ์การพิมพ์ 2517,
72 หน้า

_____. หลักฐานสำคัญบางประการเกี่ยวกับสถานะสงครามของประเทศไทยในระหว่าง
สงครามโลกครั้งที่ 2 ภาค 1 โรงพิมพ์ทางหุ้นส่วนจำกัดการพิมพ์ 2521, 49 หน้า

พูนพิศมัย คีตกุล, หม่อมเจ้า เมื่อปีนั้นแตก ก้าวหน้า 2506, 290 หน้า

พื้น รณอากาศ ฤทธาคนี, จอมพลอากาศ "อนุสาวรีย์วีระชน 8 ธ.ค. 84" หน้า 125-
149 ใน ที่ระลึกในการทำบุญอายุครบ 6 รอบ ของ จอมพลอากาศพื้น รณอากาศ
ฤทธาคนี 21 กุมภาพันธ์ 2516 โรงพิมพ์ข่าวทหารอากาศ 2516

มนูญ บริสุทธี เรื่องคณะรัฐมนตรี โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี 2515, 214 หน้า

มาร์ติน จูเนียร์, เจมส์ วี. "สัมพันธ์ภาพไทย-อเมริกันระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง"
แปลโดย สุจิตรา วุฒิสถียร ใน ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา หน้า 138-
174 แพรพิทยา 2518

เยพีโมฟ, คมิทรี สงครามโลกครั้งที่สองกับชะตากรรมของประชาชนชาวเอเชีย แพรพิทยา
2518, 188 หน้า

รอง ศยามานนท์ ประวัติศาสตร์ไทยในรอบรัฐธรรมนูญ ไทยวัฒนาพานิช 2520,
429 หน้า

เวก เขียวเวช, พลโท คิตพงษ์อนุสรณ์ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลโท หม่อมเจ้าพิสิฐดิศพงษ์ คีตกุล 7 มิถุนายน 2509 โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี 2509, 243 หน้า

วิจิตรวาทการ, หลวง "บันทึกไว้สำหรับลูก" ใน วิจิตรวาทการอนุสรณ์ เล่ม 2 หน้า 206 - 212 พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ 15 สิงหาคม 2505 โรงพิมพ์รัชการมัย 2505

_____. "หลังฉากประกาศสงคราม" ใน จิตวิทยาการเมือง หน้า 207 - 291 เสริมวิทยะบรรณาการ 2493

วิเทศกรณีย์ (นามแฝง) ไทยกับสถานการณ์สงครามโลกครั้งที่ 2 บรรณาการ 2511, 768 หน้า

ศรภัยพิพัฒน์, พระยา 10,000 ไมล์ของข้าพเจ้า มิตรนราการพิมพ์ 2512, 422 หน้า

สมิธ, นิคอล และเบิ้ลค คลาก สยามเมืองไต่กิน แปลโดย เอก วิสกุล โรงพิมพ์ ไทยพานิช 2489, 133 หน้า

สว่าง ลานเหลือ 37 ปี แห่งการปฏิบัติ โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2514, 562 หน้า

สังข์ พิชโนทัย ความนึกในกรงขัง คลังวิทยา 2499, 601 หน้า

สังวรณยุทธกิจ, พลเรือตรี บันทึกหลวงสังวรณ พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเรือตรีหลวงสังวรณยุทธกิจ (สังวร สุวรรณชีพ) 27 ธันวาคม 2516 โรงพิมพ์ชวนพิมพ์ 2516, 224 หน้า

เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว. "ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอเมริกา ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2" ใน ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา หน้า 175 - 202 แพร่พิทยา 2519

เสฐียร พันธรังษี ความพินาศของโตเกียว แพร่พิทยา 2508, 489 หน้า

สิริ เปรมจิตต์ ญี่ปุ่นบุกเอเชียในสงครามโลกครั้งที่สอง โอเคียนโลตร์ 2504,
560 หน้า

_____ . ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบประชาธิปไตย 30 ปี เกษมบรรณกิจ 2505,
596 หน้า

สุพจน์ คานทะระกุล ชีวิตและงานของ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ประจักษ์การพิมพ์ 2514,
556 หน้า

หลุย คีรีวัต ประชาธิปไตย 17 ปี โรงพิมพ์วิบูลกิจ 2493, 646 หน้า

อุ้น ชนะนิกร, ท้าว ความหลังของข้าพเจ้าท้าวอุ้น "ตื่นเย็น" ชนะนิกร แปลโดย
ประภัสสร โพธิ์นันทน์ กวางมล 2520, 272 หน้า

อ. พิบูลสงคราม (นามแฝง) จอมพล ป.พิบูลสงคราม ศูนย์การพิมพ์ 2518. ...
5 เล่ม

ข. วิทยานิพนธ์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ฐเกียรติ บัณฑวงศ์ การดำเนินนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่น วิทยานิพนธ์ ร.ม.
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2517, 127 หน้า อักสำเนา

ณัฐวัฒน์ จันทนธ์ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่น ตั้งแต่
พ.ศ. 2430 ถึง พ.ศ. 2483 วิทยานิพนธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
2520, 224 หน้า อักสำเนา

ครุณี บุญทิบาล บทบาทของไทยในสงครามโลกครั้งที่สอง วิทยานิพนธ์ กศ.ม.
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 2520, 520 หน้า อักสำเนา

เทียมจันทร์ อำแหวน บทบาททางการเมืองและการปกครองของจอมพล ป.พิบูลสงคราม
(พ.ศ. 2475 - 2487) วิทยานิพนธ์ อ.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2520,
478 หน้า อักสำเนา

๒๕๕๕ - ๒๕๕๖
 ๒๕๕๖ - ๒๕๕๗
 ๒๕๕๗ - ๒๕๕๘
 ๒๕๕๘ - ๒๕๕๙
 ๒๕๕๙ - ๒๕๖๐
 ๒๕๖๐ - ๒๕๖๑
 ๒๕๖๑ - ๒๕๖๒
 ๒๕๖๒ - ๒๕๖๓
 ๒๕๖๓ - ๒๕๖๔
 ๒๕๖๔ - ๒๕๖๕
 ๒๕๖๕ - ๒๕๖๖
 ๒๕๖๖ - ๒๕๖๗
 ๒๕๖๗ - ๒๕๖๘
 ๒๕๖๘ - ๒๕๖๙
 ๒๕๖๙ - ๒๕๗๐
 ๒๕๗๐ - ๒๕๗๑
 ๒๕๗๑ - ๒๕๗๒
 ๒๕๗๒ - ๒๕๗๓
 ๒๕๗๓ - ๒๕๗๔
 ๒๕๗๔ - ๒๕๗๕
 ๒๕๗๕ - ๒๕๗๖
 ๒๕๗๖ - ๒๕๗๗
 ๒๕๗๗ - ๒๕๗๘
 ๒๕๗๘ - ๒๕๗๙
 ๒๕๗๙ - ๒๕๘๐
 ๒๕๘๐ - ๒๕๘๑
 ๒๕๘๑ - ๒๕๘๒
 ๒๕๘๒ - ๒๕๘๓
 ๒๕๘๓ - ๒๕๘๔
 ๒๕๘๔ - ๒๕๘๕
 ๒๕๘๕ - ๒๕๘๖
 ๒๕๘๖ - ๒๕๘๗
 ๒๕๘๗ - ๒๕๘๘
 ๒๕๘๘ - ๒๕๘๙
 ๒๕๘๙ - ๒๕๙๐
 ๒๕๙๐ - ๒๕๙๑
 ๒๕๙๑ - ๒๕๙๒
 ๒๕๙๒ - ๒๕๙๓
 ๒๕๙๓ - ๒๕๙๔
 ๒๕๙๔ - ๒๕๙๕
 ๒๕๙๕ - ๒๕๙๖
 ๒๕๙๖ - ๒๕๙๗
 ๒๕๙๗ - ๒๕๙๘
 ๒๕๙๘ - ๒๕๙๙
 ๒๕๙๙ - ๒๖๐๐

และ อนุทิน "องค์ประกอบของนโยบายต่างประเทศไทย : นโยบายต่างประเทศ
ในสมัยของพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว" วิจารณ์สารคดี 1 : 59 - 64
กรุงเทพฯ - พฤษภาคม 2518

อนุทิน "การเปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศไทย พ.ศ. 2482 - 2490" วิจารณ์
สารคดี 1 : 35 - 60 พฤษภาคม - มิถุนายน 2520
กรุงเทพฯ
อนุทิน "การเปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศไทย : นโยบายต่างประเทศใน
สมัยของพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว" วิจารณ์สารคดี 1 : 3 - 4 : 9 - 20
มิถุนายน - กรกฎาคม 2518

ประวัติ และ อนุทิน "การเปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศไทยในสมัยของ
พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว" วิจารณ์สารคดี 1 : 79 - 110 พฤษภาคม 2521
กรุงเทพฯ
อนุทิน "การเปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศไทย : นโยบายต่างประเทศใน
สมัยของพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว" วิจารณ์สารคดี 1 : 27 : 50 -
84 พฤษภาคม - มิถุนายน 2521

Annual, Paul Sath. Finance and Banking in Thailand : A Study of
the Commercial System, 1888 - 1963. Bangkok, Thai Watana Panti,
1972. 221 p.

Batson, Benjamin A. Siam and Japan : The Perils of Independence.
Unpublished Paper, Australia National University, 1978. 37 p.
Batson, Benjamin A. "The Fall of the Phibun Government, 1944," The
Journal of the Siam Society. 62 : 24 - 45, July, 1974.

Browne, Courtney. Tojo : The Last Banzai. New York, Rinehart and
Winston, Ltd., 1967. 260 p.
Butow, Robert J.C. Tojo and the Coming of the War. New Jersey,
Princeton University Press, 1961. 584 p.

- Chanvit Kasetsiri. "The First Phibun Government and Its Involvement in World War II," The Journal of the Siam Society. 62 : 1 - 23, July, 1974.
- Christian, John L. and Nobutake Ike. "Thailand in Japan's Foreign Relations," Pacific Affairs. 15 : 195 - 221, June, 1942.
- Crosby, Sir Josiah. Siam : The Crossroads. London, Hollis and Caster Ltd., 1945. 174 p.
- David, Jame H. The Rise and Fall of Japanese Empire. London, Gorge Allen and Unwin Ltd., 1959. 409 p.
- Fifield, Russel H. The Diplomacy of Southeast Asia, 1945 - 1958. New York, Harper and Brothers, 1958. 584 p.
- Flood, Edward Thadeus. Japan's Relations with Thailand, 1928 - 1941. Doctor's Thesis. Washington University, 1967. 815 p. mimeographed.
- Gillchrist, Andrew. Bangkok Top Secret. London, Hutchinson and Co. Ltd., 1970. 231 p.
- Goedertier, Joseph M. A Dictionary of Japanese History. New York, Walker and Weatherhill, Inc., 1968. 415 p.
- Ingram, James C. Economic Change in Thailand, 1850 - 1970. California, Standford University Press, 1955. 352 p.
- Jones, F.C. Japan's New Order in East Asia : Its Rise and Fall, 1937 - 1945. London, Oxford University Press, 1954. 498 p.
- Jones, F.C., ed. Survey of International Affairs, 1939 - 1946 : The Far East, 1942 - 1946. London, Oxford University Press, 1955. 589 p.
- Kajima, Morinsuke. A Brief Diplomatic History of Modern Japan. Tokyo, Charl E. Tuttle, 1973. 246 p.
- Landon, Kenneth Perry. "Thailand's Quarrel with France in Perspective," The Far Eastern Quarterly 1 : 29 - 52, November, 1941.
- Lebra, Joyce C., ed. Japan's Greater East Asia Co-Prosperity Sphere in World War II. London, Oxford University Press, 1975. 212 p.

- Martin, James V. Jr. "Thai - American Relations in World War II,"
The Journal of Asian Studies. 22 (4) : 451 - 467, August, 1963.
- Moreley, James William. ed. Japan's Road to the Pacific War. New York,
 Columbia University Press, 1976, 363 p.
- Nuntana Kapilakanchana. Phuangphet Suratanawikun and Suprata
 Nilawatchala. The Relationship between Japan and Thailand, 1932 -
 1945. The Research Paper of The Japan Foundation, 1978. 119 p.
 mimeographed.
- Nuechterlain, Donald E. Thailand and the Struggle for Southeast Asia.
 New York, Cornell University Press, 1965. 279 p.
- Ray, Jayanta K. Portrait of Thai Politics. New Delhi, Orient Longman
 Ltd., 1972, 225 p.
- Smith, Nicol. and Clark Blake. In to Siam the Underground Kingdom.
 New York, The Bobbs-Merrill Company, 1946. 315 p.
- SongSri Foran. Thai-American-Britain Relations in the Post-World
 War II : Settlement Period. Presentation Paper to the 7th
 Conference of the International Association of Historian of Asia,
 22 - 26 August 1977, Bangkok, Thailand, 44 p.
- Tarling, Nicholas. Atonement before Absolution British Policy towards
 Thailand in the Second World War. Presentation Paper to the 7th
 Conference of the International Association of Historians of Asia,
 22 - 26 August 1977, Bangkok, Thailand, 44 p.
- Thamsook Numnonda. Thailand and the Japanese Presence, 1941 - 1945.
 Singapore, Institute of Southeast Asian Studies, 1977. 142 p.
 mimeographed.
- _____. "The Change of Thai Government During the Japanese
 Presence, 1941 - 1945," The Review of Social Science. 3 : 1 - 20,
 April, 1977.
- Thompson, Virginia. Thailand : The New Siam. New York, Paragon Book
 Reprint Corporation, 1967. 865 p.
- Vivat Sethachuey. United States-Thailand Diplomatic Relations during
 World War II. Doctor's Thesis. Brigham Young University, 1977.
 371 p. mimeographed.

สัมภาษณ์

นายชาญ นายชัย นางพิศ มฤคลักษณ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ธานี สุขเกษม เป็นผู้
สัมภาษณ์ ที่บ้านพักเลขที่ 31 ถนนวิสุทธิรังษี ตำบลบ้านไ้ อำเภอเมือง
จังหวัดกาญจนบุรี เมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2522

พันเอก (พิเศษ) ถนัด คอมันตร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ธานี สุขเกษม เป็นผู้สัมภาษณ์
ที่บ้านพักเลขที่ 123/1 ถนนเพชรบุรี กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 5 เมษายน พ.ศ. 2522

พลเอกเนตร เขมะโยธิน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ธานี สุขเกษม เป็นผู้สัมภาษณ์ที่บ้านพัก
เลขที่ 25 ซอยอารี 4 ถนนพหลโยธิน กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 7 เมษายน พ.ศ. 2522

พลโทประยูร ภมรมนตรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ธานี สุขเกษม เป็นผู้สัมภาษณ์ที่บ้านพัก
เลขที่ 66 ซอยสุขุมวิท 52 ถนนสุขุมวิท กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 10 เมษายน พ.ศ. 2522

ศาสตราจารย์ไพโรจน์ ชัยนาม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ธานี สุขเกษม เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่
บ้านพักเลขที่ 104/3 ถนนเพชรบุรีตัดใหม่ กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม
พ.ศ. 2522

นางทองหล่อ เชื้อบุญมี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ธานี สุขเกษม เป็นผู้สัมภาษณ์ที่บ้านพัก
เลขที่ 39 ตำบลตลาดหลวง อำเภอเมือง จังหวัดอ่างทอง เมื่อวันที่ 30
พฤษภาคม พ.ศ. 2522

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

ประกาศ

ใช้สนธิสัญญาระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น
ว่าด้วยการจำเวือสัมพันธไมตรีและทางเครพ
บูรณาพอาณาเขตต์แห่งกันและกัน

มีพระบรมราชโองการให้ประกาศให้ทราบทั่วกันว่า

โดยที่สนธิสัญญาระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่นว่าด้วยการจำเวือสัมพันธไมตรี
และทางเครพบูรณาพอาณาเขตต์แห่งกันและกัน ซึ่งได้ลงนามกัน ณ กรุงโตเกียว เมื่อ
วันที่ 12 มิถุนายน พุทธศักราช 2483 มีบทในข้อ 5 ว่าให้เริ่มใช้ตั้งแต่วันแลกเปลี่ยน
สัตยาบันเป็นต้นไป และ

โดยที่พระราชสัตยาบันของทั้งสองฝ่าย ได้แลกเปลี่ยนกัน ณ กรุงเทพฯ เมื่อ
วันที่ 23 ธันวาคม พุทธศักราช 2483

ฉะนั้น สนธิสัญญานี้จึงเป็นอันใช้ตั้งแต่วันที่ 23 ธันวาคม พุทธศักราช 2483
เป็นต้นไป

ประกาศมา ณ วันที่ 23 ธันวาคม พุทธศักราช 2483 เป็นปีที่ 7 ในรัชกาล
ปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

พินุลสงคราม

นายกรัฐมนตรี

คำแปล

สนธิสัญญาระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น
ว่าด้วยการจำเรือสัมพันธไมตรีและทางเครพ
บูรณาพอาณาเขตค้แห่งกันและกัน

— — — —

สมเด็จพระราชาธิบดี พระมหากษัตริย์แห่งประเทศไทยและสมเด็จพระราชาธิบดี
พระจักรพรรคีแห่งประเทศญี่ปุ่น

มีพระราชประสงค์จริงจ้งเท่าเทียมกันในอนาคตจะยืนยันและยังความผูกมิตรภาพ ซึ่ง
มีสืบเนื่องมาในระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น ให้แข็งแรงยิ่งขึ้น และ

ทรงตระหนักว่า สันติภาพและเสถียรภาพแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ออกเป็นกิจเกียวข้อง
ร่วมกันแห่งรัฐทั้งสอง

จึงได้ทรงตกลงทำสนธิสัญญา และเพื่อการนี้ได้ทรงตั้งผู้มีอำนาจเต็ม คือ

ฝ่ายสมเด็จพระราชาธิบดี พระมหากษัตริย์แห่งประเทศไทย

พระยาศรีเสนา ประมณารณมังกุลไทย อัครราชทูตประจำพระราชสำนัก

สมเด็จพระราชาธิบดี พระจักรพรรคีแห่งประเทศญี่ปุ่น

ฝ่ายสมเด็จพระราชาธิบดี พระจักรพรรคีแห่งประเทศญี่ปุ่น

ฮาชิโร อาริคา สโยซันมิ กะกุชิชิ ชันหนึ่ง รัฐมนตรีว่าการกระทรวง

การต่างประเทศ แห่งสมเด็จพระราชาธิบดี พระจักรพรรคี

ผู้ซึ่ง เมื่อได้ส่งหนังสือมอบอำนาจเต็มของแต่ละฝ่ายให้แกกันและกัน และได้ตรวจ
เห็นว่า เป็นไปตามแบบที่ก้และถูกต้องแล้ว ได้ทำความตกลงกันเป็นข้อ ๆ ดังต่อไปนี้

ข้อ 1

อัครราชทูตผู้ทำสัญญาต่างจะเคารพบูรณาพอาณาเขตค้แห่งกันและกัน และในที่นี้
ยืนยันสันติภาพเป็นนิจและมิตรภาพเป็นนิรันดร์ที่มีอยู่ระหว่างกัน

ข้อ 2

อัครภาคีผู้ทำสัญญาต่างจะรักษาไว้ซึ่งการติดต่อกันฉันมิตร เพื่อแลกเปลี่ยนข่าวสาร และปรึกษาหารือกันในปัญหาข้อหนึ่งข้อใดเกี่ยวกับผลประโยชน์ร่วมกันอันจะพึงมีขึ้น

ข้อ 3

ในกรณีที่อัครภาคีทำสัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งถูกอำนาจภายนอกใด ๆ จะเป็นประเทศเดียวหรือหลายประเทศโจมตีภาคีอีกฝ่ายหนึ่งรับรองว่าจะไม่ให้ความช่วยเหลือหรือความช่วยเหลือแก่อำนาจที่กล่าวนั้น เป็นการปฏิบัติต่อภาคีฝ่ายที่ถูกโจมตี

ข้อ 4

สนธิสัญญานี้จะได้รับการสัตยาบันและจะได้แลกเปลี่ยนสัตยาบันกัน ณ กรุงเทพฯ โดยเร็วที่สุดที่จะเป็นไปได้

ข้อ 5

สนธิสัญญานี้ให้เริ่มใช้ตั้งแต่วันแลกเปลี่ยนสัตยาบันเป็นต้นไป และให้คงใช้อยู่เป็นกำหนดเวลาห้าปีนับแต่วันที่ว่านั้น

ในกรณีที่อัครภาคีผู้ทำสัญญาฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดมิได้ออกกล่าวเจตนาที่จะเลิกสนธิสัญญาแก่อีกฝ่ายหนึ่งหกเดือนก่อนสิ้นกำหนดเวลาห้าปีดังกล่าวแล้ว สนธิสัญญานี้จะยังคงใช้อยู่ต่อไปจนกว่าจะสิ้นกำหนดหนึ่งปีนับแต่วันที่ภาคีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดจะได้ให้คำบอกกล่าวเช่นนั้น

เพื่อเป็นพยานแก่การนี้ ผู้มีอำนาจเต็มของแต่ละฝ่ายได้ลงนาม และประทับตราสนธิสัญญานี้ไว้เป็นสำคัญ

ทำคู่กันเป็นสองฉบับ ณ กรุงโตเกียว เมื่อวันที่สิบสอง เดือนที่สาม พุทธศักราช
สองพันสี่ร้อยแปดสิบสาม ตรงกับวันที่สิบสอง เดือนที่หก ปีชโยวาทที่สิบห้า และวันที่สิบสอง
มิถุนายน คริสตศักราชพันเก้าร้อยสี่สิบ

(ลงนามและประทับตรา) พระยาศรีเสนา

(ลงนามและประทับตรา) ฮาจิโร อาริตา

ที่มา กระทรวงการต่างประเทศ กรมสนธิสัญญาและกฎหมาย สนธิสัญญาและความตกลง
ทวิภาคีระหว่างประเทศไทยกับต่างประเทศและองค์การระหว่างประเทศ เล่ม 5
หน้า 211 - 214

ภาคผนวก ข.

ประกาศ

ใช้พิธีสารระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น
ว่าด้วยหลักประกันและความเข้าใจกันทางการเมือง

— — — — —

มีพระบรมราชโองการให้ประกาศให้ทราบทั่วกันว่า

โดยที่พิธีสารระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น ว่าด้วยหลักประกันและความ
เข้าใจกันทางการเมือง ซึ่งได้ลงนามกัน ณ กรุงโตเกียว เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม พุทธศักราช
2484 มีบทในข้อ 3 ว่า ให้เริ่มใช้ตั้งแต่วันแลกเปลี่ยนสัตยาบันเป็นต้นไป และ

โดยที่พระราชสัตยาบันของทั้งสองฝ่ายได้แลกเปลี่ยนกัน ณ กรุงโตเกียว เมื่อ
วันที่ 5 กรกฎาคม พุทธศักราช 2484

ฉะนั้น พิธีสารนี้จึงเป็นอันใช้ตั้งแต่วันที่ 5 กรกฎาคม พุทธศักราช 2484 เป็นต้นไป
ประกาศมา ณ วันที่ 5 กรกฎาคม พุทธศักราช 2484 เป็นปีที่ 8 ในรัชกาล
ปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

พิบูลสงคราม

นายกรัฐมนตรี

พิธีสารระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น
ว่าด้วยหลักประกันและความเข้าใจกันทางการเมือง

รัฐบาลไทยและรัฐบาลญี่ปุ่น
มีความปรารถนาเท่าเทียมกันในอนาคตจะรักษาสันติภาพในเอเชียตะวันออก
อาศัยเจตนารมณ์สันติและมิตรภาพ ซึ่งได้อำนวยการจัดทำสนธิสัญญา ฉบับ
วันที่ 12 มิถุนายน ค.ศ. 1940 และมีความปรารถนาจริงใจเท่าเทียมกันที่จะคงดำเนิน
ในทางนี้

ใครจะยังเสถียรภาพให้แก่มหันตภัยไมตรี ซึ่งเพิ่งกลับสถาปนาขึ้นระหว่างประเทศ
ไทยกับฝรั่งเศส

จึงได้ทำความตกลงกันดังต่อไปนี้

1. รัฐบาลญี่ปุ่นให้ประกันแก่รัฐบาลไทย ในลักษณะเด็ดขาดและถอนคืนไม่ได้
แห่งความระงับการขัดกันระหว่างประเทศไทยกับฝรั่งเศส อันเป็นผลสืบจากการไกล่เกลี่ย
ของรัฐบาลญี่ปุ่น เนื่องต่อสนธิสัญญาสันติภาพระหว่างประเทศไทยกับฝรั่งเศส ฉบับวันที่ 9
พฤษภาคม ค.ศ. 1941 และบันทึกเอกสารภาคผนวก

2. รัฐบาลไทยสนองรับหลักประกันของรัฐบาลญี่ปุ่นดังกล่าวแล้ว และจะพยายาม
รักษาสันติภาพในเอเชียตะวันออก โดยจะเพาะอย่างนี้จะพยายามสถาปนาสัมพันธไมตรี
แห่งเพื่อนบ้านที่ดี กับทั้งบำรุงเสริมรัฐสัมพันธ์อันสนิทระหว่างประเทศไทยกับญี่ปุ่น

รัฐบาลไทยแถลงไว้ด้วยว่า ไม่มีเจตนาที่จะทำความตกลง หรือความเข้าใจใด ๆ
กับประเทศภายนอก เพื่อร่วมมือกันทางการเมือง เศรษฐกิจ หรือการทหาร ในสภาพที่
จะให้รัฐบาลไทยขัดกับญี่ปุ่นโดยตรงหรือโดยทางอ้อม

3. พิธีสารนี้ จะได้รับสัตยาบัน และจะได้แลกเปลี่ยนสัตยาบันกัน ณ โตเกียว
ภายในสองเดือนหลังจากวันลงนาม

พิธีสารนี้ จะได้เริ่มใช้ตั้งแต่วันแลกเปลี่ยนสัตยาบันเป็นต้นไป

เพื่อเป็นพยานแก่การนี้ ผู้ลงนามข้างท้ายนี้ ซึ่งได้รับมอบอำนาจโดยถูกต้องจาก
รัฐบาลแต่ละฝ่าย ได้ลงนามและประทับตราพิธีสารนี้ไว้เป็นสำคัญ

ทำร่วมกันเป็นสองฉบับ เป็นภาษาไทยและญี่ปุ่น หนึ่ง โตเกียว เมื่อวันที่เก้า เดือนที่
ห้า พุทธศักราชสองพันสี่ร้อยแปดสิบสี่ ตรงกับวันที่เก้า เดือนที่ห้า ปีสโยวาที่สิบหก

(ประทับตรา) วรรณไวทยาการ

(ประทับตรา) ศรีเสนา

(ประทับตรา) น.อ. ศิลปศัตราคม

(ประทับตรา) วณิช ปานะนนท์

(ประทับตรา) มัตสึโอกะ โยสุเกะ

(ประทับตรา) มัตสึมิยะ ฮาจิเมะ

ที่มา กระทรวงการต่างประเทศ กรมสนธิสัญญาและกฎหมาย สนธิสัญญาและความ
ตกลงทวิภาคีระหว่างประเทศไทยกับต่างประเทศ และองค์การระหว่างประเทศ
เล่ม 5 หน้า 240 - 242

ภาคผนวก ค.

คำแถลงการณ์

ด้วยเมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2484 ตั้งแต่เวลาประมาณ 2.00 น. กองทหารญี่ปุ่นได้เข้าสู่ประเทศไทยโดยทางทะเลในเขตจังหวัดสงขลา ปัตตานี ประจวบคีรีขันธ์ นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี (บ้านดอน) และบางปู ส่วนทางบกได้เข้ามาทางจังหวัด พระตะบอง และพิบูลสงคราม เกือบทุกแห่ง ทหารและตำรวจไทยได้ทำการต่อสู้อย่างเข้มแข็ง

อนึ่ง ในเวลาเดียวกัน ก็ได้มีข่าวจากต่างประเทศว่า กองทัพเรือญี่ปุ่นได้เข้าโจมตี เกาะฮาวายและฟิลิปปินส์ของสหรัฐอเมริกา ได้ส่งทหารขึ้นบกที่โกตาบารู ในเขตมลายูของ อังกฤษ และได้เข้าโจมตีสิงคโปร์โดยเครื่องบินอย่างหนักด้วย

ในเรื่องนี้ เอกอัครราชทูตญี่ปุ่นได้มาที่ท่าเนียบนายกรัฐมนตรีนในวันที่ 7 ธันวาคม 2484 เวลา 22.30 น. ได้ชี้แจงต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศว่า ได้ประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกาแล้ว แต่มีคำถือว่าไทยเป็นศัตรู หากแต่มีความจำเป็นต้องขอทางเดินผ่านอาณาเขตไทย

รัฐบาลของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พิจารณาปรึกษากันโดยรอบคอบแล้ว เห็นว่า เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งนี้ เป็นสิ่งซึ่งไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงได้ แม้ประเทศไทยได้พยายามโดยสุดกำลังก็ไม่สามารถจะหนีเหตุการณ์อันนี้ไ้พ้น และเนื่องจากสภาพเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น การที่จะต่อสู้กันไปก็จะเป็นการเสียเลือดเนื้อชาวไทยโดยไม่สำเร็จประโยชน์ จึงจำเป็นต้องพิจารณาตามข้อเสนอของรัฐบาลญี่ปุ่น และผ่อนผันให้ทางเดินแก่กองทัพญี่ปุ่น โดยได้รับ คำมั่นจากรัฐบาลญี่ปุ่นเป็นลายลักษณ์อักษรว่า จะเคารพเอกราช อธิปไตย และเกียรติศักดิ์ของไทย ด้วยเหตุนี้รัฐบาลจึงได้ตกลงให้ทางเดินทัพแก่ญี่ปุ่น และการต่อสู้ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นก็ได้หยุดลง

ขอให้ประชาชนชาวไทยจงระงับความสิ้นเนื้อเหน็บและพยายามประกอบกิจการงานต่อไปตามเดิม รัฐบาลจะทำความพยายามอย่างสูงสุดในอันที่จะให้เหตุการณ์ทั้งหลายผ่องคลายเป็นหลักเป็นเบาให้มากที่สุดที่จะทำได้ ขอให้ประชาชนชาวไทยจงรักษาความสงบและฟังคำสั่งคำตักเตือนของรัฐบาลทุกประการ

กรมโฆษณาการ

8 ธันวาคม 2484

ที่มา หนังสือพิมพ์ศรีกรุง วันอังคารที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2484 หน้า 1

ภาคผนวก ง.

คำแปล

ข้อตกลงระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลญี่ปุ่น

ลงวันที่ 8 ธันวาคม 2484

ผู้ลงนามข้างท้ายนี้ ซึ่งได้รับอนุมัติโดยถูกต้องจากรัฐบาลของตนตกลงกันดังต่อไปนี้

1. เพื่อเผชิญกับสถานการณ์อันเร่งร้อนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประเทศไทยจะให้อนุญาตแก่ประเทศญี่ปุ่น เพื่อให้กองทหารญี่ปุ่นผ่านดินแดนไทย และจะให้ความสะดวกที่จำเป็นทุกอย่างเพื่อการผ่านดังกล่าวนั้น กับจะจัดการโดยทันทีเพื่อป้องกันมิให้มีการขัดขวางอย่างใด ๆ เกิดขึ้นระหว่างกองทหารญี่ปุ่นกับกองทหารไทย
2. รายละเอียดในการจัดการตามความในวรรคต้นนั้น จะได้ตกลงกันระหว่างเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารของประเทศทั้งสอง
3. ประเทศญี่ปุ่นให้ประกันว่า เอกอัครราชทูตไทยและเกียรติยศของประเทศไทยจะได้รับความเคารพ

ทำเป็นสองฉบับที่กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2484

(ลงนาม) คิเรก ชัยนาม

รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

(ลงนาม) ต. หลุยโบกามิ

เอกอัครราชทูตญี่ปุ่น

ที่มา กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ แฟ้ม พว. 2/2 : 2(8) ข้อตกลงระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น

ภาคผนวก จ.

แถลงการณ์

เนื่องจากแถลงการณ์ซึ่งรัฐบาลไทยประกาศให้ประชาชนทราบ เมื่อวันที่ 8 เดือนนี้ ว่ารัฐบาลของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ตกลงยอมย่นให้ทางเดินแก่งทองทัฬหีนั้น

บัดนี้ รัฐบาลของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ลงนามในความตกลงกับรัฐบาลญี่ปุ่นเมื่อวันที่ 11 ธันวาคม ค.ศ. นี้เวลา 11.20 น. อีก ความตกลงนั้นคือ ไทยกับญี่ปุ่นเป็นพันธมิตรกันทั้งการรุกและการป้องกัน ไทยจะให้ความร่วมมือทางทหารแก่ญี่ปุ่นตามที่จำเป็นสำหรับความมุ่งหมายที่กล่าวข้างต้น ซึ่งรวมถึงการให้ทางเดินแก่งทองทัฬหีนั้นเดินผ่านดินแดนไทยและความสะดวกอื่น ๆ ด้วย ประเทศญี่ปุ่นรับประกันว่าจะเคารพเอกราชอธิปไตย และเกียรติศักดิ์ของประเทศไทยทุกประการ

รัฐบาลขอแจ้งให้ประชาชนทราบว่า การที่ได้ตกลงกับรัฐบาลญี่ปุ่นดังกล่าวนั้น ก็โดยได้พิจารณาแล้วอย่างรอบคอบ และเห็นว่าเป็นทางที่ดีที่สุดที่จะปฏิบัติให้เป็นคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติในสถานการณ์เช่นนี้ ฉะนั้นตั้งแต่วันที่นี้เป็นต้นไป ขอให้ตระหนักแน่ว่าญี่ปุ่นเป็นมิตรกับไทย เพื่อร่วมกันเชิดชูเกียรติศักดิ์ให้รุ่งโรจน์ยิ่งขึ้นไป

ขอให้ประชาชนชาวไทยร่วมมือกับรัฐบาลในการรักษาความสงบภายใน ประกอบกิจการงานทุกอย่าง ด้วยความมานะพยายาม เพื่อความรุ่งเรืองถาวรของประเทศไทย อันเป็นที่รักของเรา

กรมโฆษณาการ

12 ธันวาคม 2484

ที่มา กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ แฟ้ม WW.2/2 : 16(5) แถลงการณ์
ร่วมมือกับญี่ปุ่น

ภาคผนวก ฉ.

คำปราศรัยแก่ประชาชนชาวไทยของ จอมพล ป.พิบูลสงคราม
ทางวิทยุกระจายเสียง เมื่อคืนวันที่ 12 ธันวาคม 2484

รัฐบาลและข้าพเจ้าได้พิจารณาแล้ว เห็นว่าในการที่เรา ร่วมการทหารกับประเทศ
ญี่ปุ่นคราวนี้ มีแนวทางที่จะนำความดีเป็นประโยชน์โลกผลและความสุขสมบูรณ์มาสู่เราทั้งสิ้น
เพราะฉะนั้นสำหรับตัวข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจึงขอปักใจแน่วแน่ในอันที่จะปฏิบัติตามสัญญา
แม้อันใดที่จะต้องใช้กำลังเข้าทำการรบ ข้าพเจ้าก็จะรบ และจะเป็นอย่างไรก็จะรบ
รบตลอดไปจนกว่าจะนำความสันติสุขมาสู่ชาติของเรา ใจของเรานั้น ตามธรรมชาติถ้าไม่มี
สิ่งใดมาทำให้ไหวหรือเอนเอียงไปแล้ว ก็ย่อมเป็นใจที่บริสุทธิ์ ข้าพเจ้าไม่ใช่จะมาโฆษณา
ชวนเชื่อสำหรับให้ประเทศญี่ปุ่นโดยเฉพาะ แต่ข้าพเจ้าใครจะลองให้ท่านพิจารณาดูว่า
การที่เราเข้าร่วมรบกับญี่ปุ่นนั้นเป็นการถูกหรือไม่ และประเทศญี่ปุ่นสมควรเป็นพันธมิตรและ
ไว้วางใจได้หรือไม่ ก่อนอื่นข้าพเจ้าขอให้ท่านดูประวัติศาสตร์ว่า ประเทศญี่ปุ่นนั้นจำเดิม
ตั้งแต่คบกับเรามา ประเทศญี่ปุ่นได้เคยทำร้ายอะไรเราบ้างตั้งแต่สมัยโบราณ ข้าพเจ้าก็
มองไม่เห็นเลยว่า ประเทศญี่ปุ่นและชาติญี่ปุ่นนั้นได้ทำความเจ็บช้ำน้ำใจอะไรให้แก่ไทย
ดินแดนเราก็ไม่เคยเสียให้แก่ชาติญี่ปุ่น และตรงกันข้ามเมื่อเร็ว ๆ นี้ชาติญี่ปุ่นก็ยังเป็นผู้
ไกล่เกลี่ยให้เราได้คืนแดนที่เสียไปแก่ผู้อื่นกลับคืนมา และนอกจากนั้น ข้าพเจ้าก็มองไม่
เห็นว่า ญี่ปุ่นได้ทำร้ายเราแต่ประการใด ๆ เมื่อพูดถึงอย่างกระจ่างแล้ว ในการที่
ประชาชนชาวไทยมีข้อขัดข้องกับชาวญี่ปุ่นในระยะตอนปลายนี้ก็ด้วยเรื่องส่วนตัวเล็ก ๆ
น้อย ๆ ทั้งสิ้น ข้าพเจ้าได้เคยให้ทางกรมโฆษณาการเผยแพร่ทุกวันว่า ชาวอูคูสแก่ญี่ปุ่น
ส่วนมากนั้นมักมาจากการโฆษณาชวนเชื่อของฝ่ายที่เป็นปฏิปักษ์ต่อประเทศญี่ปุ่นเนื่อง ๆ

คราวนี้เราลองคิดถึงประเทศอื่นดูบ้าง อาทิเช่น ประเทศฝรั่งเศสเป็นต้น เรา
ก็ได้มีการพิพาทไปแล้ว และกรณีพิพาทอันนั้นก็เนื่องจากเราได้เสียดินแดนให้แก่ฝรั่งเศส และ
ได้รับความเจ็บช้ำน้ำใจต่าง ๆ แต่ในที่สุดเราก็ได้ทำการรบและญี่ปุ่นก็ได้ช่วยเป็นผู้ไกล่เกลี่ย
จนเราได้คืนแดนคืนมา ความเจ็บช้ำของเราในค่านนั้นก็ค่อยเบาลง ทางด้านฝ่ายอังกฤษนั้น
เล่า ที่จริงอังกฤษเป็นชาติที่มีบุญคุณแก่ชาติไทย ซึ่งเราหาควรลืมไม่ โดยที่วัฒนธรรมต่าง ๆ

และการศึกษาในคอนนั้น เราได้รับมาจากอังกฤษ แต่ว่าชาติอังกฤษเองก็ได้หาความไม่ดีให้กับชาติของเราอยู่ไม่น้อย เช่นเราต้องเสียเงินแคนไปเป็นจำนวนพอ ๆ กันกับที่ได้เสียให้ทางฝรั่งเศส เมื่อข้าพเจ้าได้ลองยกตัวอย่างทั้ง 3 ชาติ คือ ญี่ปุ่น ฝรั่งเศส และอังกฤษ มาเทียบเคียงกันแล้ว ก็ขอให้พี่น้องทั้งหลายผู้มีใจเป็นธรรมลองพิจารณาดูเถิดว่า ในจำนวน 3 ชาตินี้ ข้าพเจ้ายังเห็นว่า ชาติญี่ปุ่น เป็นชาติที่มั่งคั่งหนักในการที่เราให้ความสนับสนุนมากกว่าประเทศอื่น และไม่เคยทำให้เราได้รับความเจ็บช้ำน้ำใจแต่อย่างใด ฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงเชื่อและพยากรณ์ได้ว่า ในการที่เราจะกอดคอกับกองทัพญี่ปุ่นทำการร่วมกันในคราวนี้ ไม่ช้าคนไทยและคนญี่ปุ่นจะมีความรักใคร่สนิทสนมกันเป็นอย่างดี เพราะเหตุที่ญี่ปุ่นได้ถือหลักเดิมคือ ไม่รังแกประเทศไทย ให้แต่ความสนับสนุน ถึงแม้ว่าเขาจะต้องไปทำงานใหญ่ข้างหน้า โดยที่ต้องผ่านเรา เขาไม่ทำร้ายเรา พี่น้องทุกคนย่อมจะแลเห็นแล้วว่าถึงแม้กองทัพญี่ปุ่นได้ถืออาวุธเข้ามา แต่ปากก็ร้องว่าเป็นมิตรอยู่เสมอและได้ปฏิบัติในการเป็นมิตรต่อเราทุกสิ่งทุกอย่าง โดยประการฉะนี้ ข้าพเจ้าจึงสมควรจะเชื่อว่า เมื่อเราได้ทำงานร่วมกันด้วยความบริสุทธิ์ใจ และความซื่อสัตย์ต่อกัน ทั้งญี่ปุ่นก็ให้ความโอบอ้อมอารีแก่เราดังที่เห็น ในไม่ช้าพี่น้องชาวไทยคงจะรู้สึกถึงคุณงามความดีของญี่ปุ่น และคงจะผูกมิตรกับชาติญี่ปุ่นตามนโยบายของเราในปัจจุบันนี้ นอกจากนั้นสำหรับนักรบคือ ทหารก็ดี หรือตำรวจก็ดี ก็คงจะมีความเต็มใจที่จะได้ร่วมสนมรบกับกองทัพญี่ปุ่นต่อไป

เมื่อข้าพเจ้าพูดถึงว่า เราควรร่วมรบกับญี่ปุ่น ฝ่ายที่เป็นปฏิปักษ์กับทางญี่ปุ่นก็คงจะกล่าวว่า กองทัพไทยเป็นผู้รับใช้ฝ่ายญี่ปุ่นให้ไปรบแทน ในเรื่องนี้ข้าพเจ้าขอคัดค้านว่า ถ้าดูเพียงผิวเผินแล้วก็น่าจะเห็นเป็นอย่างนั้นได้ คือญี่ปุ่นใช้คนไทยไปรบ แต่ข้าพเจ้าขอยืนยันว่า เป็นของไม่จริง เพราะเหตุว่าประเทศไทยเป็นประเทศเล็ก จำนวนกองทัพที่มีอยู่ปัจจุบัน ก็พอสำหรับการป้องกันบ้านเมืองของเรา จะนำไปเทียบกับที่หมายที่ญี่ปุ่นจะต้องกระทำการ เช่น ซีลิ่งปอร์ ฟิลิปปีนส์ หรือที่หมายอื่นแล้ว ข้าพเจ้าคิดว่าที่หมายอันนั้นไม่ใช่ที่หมายอันเหมาะสม หรือที่ใหญ่พอแก่กำลังของกองทัพไทยเลย ข้าพเจ้าเชื่อว่ากองทัพญี่ปุ่นมีกำลังของเขาพอที่จะไปทำการใหญ่โตข้างหน้าโน้นไต่ยิ่งกว่าเป็นไหน ๆ คราวนี้จึงมีปัญหาวว่า กองทัพไทยเข้าร่วมรบด้วยทำไม ข้าพเจ้าขออธิบายว่า กองทัพไทยถึงแม้จำนวน

น้อย แต่เมื่อใดเป็นมิตรกับญี่ปุ่นเช่นนี้แล้วก็ยอมเป็นการส่งเสริมกำลังใจของกองทัพญี่ปุ่น และเพิ่มความสะท้านโดยนานาประการในการที่เขาจะทำการข้างหน้า ดังนั้นก็นับว่า เป็นการที่มีคุณค่าแก่กองทัพญี่ปุ่นด้วย สำหรับกองทัพไทยของเรา ถึงแม้ว่าจะได้ทำการรบ เมื่อรบแล้วก็เป็นธรรมดาที่เราจะได้รับการตอบแทน ซึ่งข้าพเจ้าเชื่อว่า เมื่อชัยชนะ มาสู่กองทัพญี่ปุ่นแล้ว ชัยชนะอันนั้นก็คงจะมาถึงกองทัพไทยด้วยคู่เดียวกัน ข้าพเจ้าเชื่อว่า กองทัพไทยหรือประเทศไทยย่อมจะได้รับประโยชน์บ้าง ไม่โดยทางตรงก็โดยปริยาย ฉะนั้น จึงสรุปได้ความว่า การที่เราจะเข้าทำการรวมรบกับญี่ปุ่นคราวนี้ ก็เป็นการรบเพื่อ ประเทศชาติของเราและเพื่อความวัฒนาถาวรแห่งบ้านเมืองของเราโดยแท้ ทั้งยิ่งกว่านั้น ข้าพเจ้าก็ยังเชื่อว่า เป็นการรบเพื่อเพิ่มพูนความเจริญรุ่งเรืองของชาติไทยในอนาคตอีกด้วย

ที่มา สังข พิชินัย ความนึกในทรงตั้ง หน้า 360 - 365

ภาคนวท ช.

ฉบับลงวันที่ 14 ธ.ค. 84

กองบัญชาการทหารสูงสุด

14 ธันวาคม 2484

หลักการร่วมยุทธระหว่างไทยกับญี่ปุ่น

1. กองทัพญี่ปุ่น ณ ประเทศไทยและกองทัพไทยจะทำการร่วมยุทธต่อกองทัพข้าศึกในพม่า
2. ก่อนอื่น กองทัพไทยจะยึดชายแดนไทย - พม่า ให้นั่นคง พร้อมกับทำการรักษาฝั่งทะเลทิศตะวันตกของประเทศทางภาคใต้ เพื่อป้องกันการชุมพลของกองทัพไทย-ญี่ปุ่น ในระหว่างนี้กองทัพไทยจะรีบซ่อมถนนสายระแหง - แม่สอ - มียวาคี และสายกาญจนบุรี - บ้านบงคี้ ทั้งนี้กองทัพญี่ปุ่นจะเข้าร่วมปฏิบัติการด้วย
3. กองทัพญี่ปุ่น ณ ประเทศไทย มีความมุ่งหมายสำคัญที่จะทำการยุทธในภูมิภาคทางทิศใต้ของแนวระแหง - แม่สอ - มียวาคี แนวนี้อยู่ในเขตศก้วยตรงไปแรงกุน ส่วนกองทัพไทยนั้นมีความมุ่งหมายสำคัญที่จะทำการยุทธในภูมิภาคทางทิศเหนือของแนวที่กล่าวแล้ว มุ่งตรงไปเชียงตุงและมันคะเล
4. กองทัพอากาศของไทยและญี่ปุ่น ต่างฝ่ายต่างทำการยุทธในค่านของตน ถ้ามีความจำเป็น กองทัพอากาศญี่ปุ่นจะเข้าร่วมกำลังกับกองทัพอากาศของไทยด้วย
5. ราชนาวีแห่งประเทศไทยมีหน้าที่ครองน่านน้ำไทย ประมาณตั้งแต่เหนือแนว

สัตว์หีบ - หัวหิน ขึ้นไป

(ลงนาม) จอมพล ป. พิบูลสงคราม

ผู้บัญชาการทหารสูงสุด

(ลงนาม) - อักษรฉู้น -

(ไชยโร อี้คำ)

ผู้บัญชาการทหารสูงสุดแห่ง

กองทัพบกฉู้นในประเทศไทย

(ลงนาม) - อักษรฉู้น -

(โอมราชา ชากนญ)

ผู้แทนราชนาวีฉู้นประจำประเทศไทย

ที่มา กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ แฟ้ม พ. 2/2 : (8)
ข้อตกลงระหว่างประเทศไทยกับประเทศฉู้น

ภาคผนวก ข.

(สำเนา)

ฉบับลง 3 ม.ค. 85

กองบัญชาการทหารสูงสุด

3 มกราคม 2485

ข้อตกลงในกิจเกี่ยวกับแผนการยุทธร่วมกันระหว่างญี่ปุ่น-ไทย

ข้อ 1. ตามหลักการข้อสองแห่งกติกาสัญญามิตรระหว่างญี่ปุ่น - ไทย กองทัพญี่ปุ่นและกองทัพไทยจะเข้าทำการยุทธร่วมกัน

ข้อ 2. สำหรับการยุทธร่วมกันนั้น กองทัพญี่ปุ่นจะขอทำการผ่านดินแดนของไทย หรืออาศัยทำการรบในประเทศไทย เมื่อมีเหตุจำเป็นจักต้องทำเช่นนั้น

ข้อ 3. การร่วมทำการยุทธนั้น ขอให้กองทัพไทยเป็นฝ่ายป้องกันรักษาประเทศไทย และให้การกระทำนั้น ๆ สอดคล้องต้องกับการยุทธของกองทัพญี่ปุ่น ส่วนกองทัพญี่ปุ่นจะเข้าร่วมกำลังด้วยในเมื่อมีความจำเป็น

นอกจากนี้ กองทัพญี่ปุ่นและกองทัพไทย อาจจะต้องเข้าร่วมทำการรบด้วยวิธีรุกคืบหน้าออกไปภายนอกประเทศก็ได้

ข้อ 4. การร่วมกำลังทำการยุทธนั้น ประเทศไทยจะได้อำนวยความสะดวกตลอดกระทั่งอำนวยความสะดวกเหลือให้แก่กองทัพญี่ปุ่นดังต่อไปนี้

1. ขอให้มีส่วนได้ใช้ของคลังต่าง ๆ ของกองทัพไทยร่วมกัน อาทิเช่น การบิน การป้องกันภัยทางอากาศ การลำเลียง การคมนาคม การสื่อสาร การอุตุนิยศาสตร์ โรงงานอื่น ๆ และคลังเก็บวัสดุสิ่งของต่าง ๆ ทั้งขอให้ช่วยสร้างเพิ่มเติมอีกด้วย

2. รวบรวมสรรพวัตถุ เครื่องใช้ เครื่องประกอบในกิจการเสบียงอาหาร และแรงงานเตรียมไว้ และขออาศัยใช้ด้วย

3. ช่วยจัดเคหะสถานและอาหารให้แก่ทหารญี่ปุ่นที่อยู่ในประเทศไทย ได้พักผ่อนกันอยู่หลับนอนตามสมควร

ข้อ 5. ขอแลกเปลี่ยนข่าวระหว่างกองทัพญี่ปุ่นและกองทัพไทย และทั้งสองฝ่ายร่วมมือกันในการโฆษณาและป้องกันการจลาจล

ข้อ 6. ขอความสำคัญเกี่ยวกับการปฏิบัติการยุทธและขอความปลื้มยินดี อันเป็นรายละเอียดของข้อต่าง ๆ ตามที่กล่าวแล้วนั้น จะได้มีการตกลงกันอีกเป็นพิเศษ

ข้อ 7. ขอตกลงฉบับนี้ และข้อความอันเป็นรายละเอียดซึ่งบังเกิดขึ้นจากหลักข้อตกลงนี้ ให้ถือเป็นความลับ ทั้งในัจจุบันนี้และอนาคต โดยไม่เปิดเผยเป็นอันขาด

(ลงนาม) จอมพล ป. พิบูลสงคราม

ผู้บัญชาการทหารสูงสุด

(ลงนาม) — อักษรญี่ปุ่น —

(โซชิโร อิตา)

ผู้บัญชาการทหารสูงสุดแห่งกองทัพบก
ญี่ปุ่นในประเทศไทย

(ลงนาม) — อักษรญี่ปุ่น —

(โอมามา ซากนุ)

ผู้แทนราชนาวีญี่ปุ่นในประเทศไทย

เป็นสำเนาถูกต้อง

(ลงชื่อ) พล.อ.ท. ศิลปัตรากม

ที่มา กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ แฟ้ม พพ. 2/2 : 2 (8)

ข้อตกลงระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น

ภาคผนวก ผ.

(สำเนา)

ข้อตกลงไทย - ญี่ปุ่น เกี่ยวกับการสร้างทางรถไฟเชื่อมระหว่างประเทศไทยกับพม่า

เนื่องด้วยความเป็นในการวางแผนการยุทธของกองทัพญี่ปุ่น จึงทำความตกลงในเรื่องเกี่ยวกับการสร้างทางรถไฟเชื่อมประเทศไทยกับพม่า ตามหลักการในข้อ 4 และ 6 แห่งข้อตกลงการร่วมยุทธระหว่างไทย - ญี่ปุ่น ดังต่อไปนี้

ข้อ 1. ในการสร้างทางรถไฟสายนี้ ประเทศไทยจะให้ความร่วมมือและความช่วยเหลือทั้งข้อความต่อไปนี้ ส่วนค่าใช้จ่ายสิ่งอุปกรณ์ที่ประเทศไทยได้ให้ความช่วยเหลือนั้นทางฝ่ายกองทัพญี่ปุ่นยินดีจะออกค่าใช้จ่ายให้ แต่รายละเอียดเกี่ยวกับข้อนี้จะได้ทำการตกลงกันเป็นพิเศษ

1. ให้ที่ดินที่ต้องการใช้ในการสร้างทางรถไฟ และพื้นที่สำหรับก่อสร้างอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องการนี้

2. งานสร้างทางรถไฟให้ใหญ่ในความอำนวยการของผู้บังคับหน่วยสร้างทางรถไฟของกองทัพญี่ปุ่น ฝ่ายไทยจะช่วยเหลือจัดจ้างกรรมกรและหานายช่างไปช่วยตามความสามารถ

3. จัดหาสิ่งอุปกรณ์ในการก่อสร้าง และการลำเลียง ดังจะกล่าวต่อไปนี้ ข้างล่างนี้ ส่วนจำนวนนั้นจะได้ทำการตกลงกันเป็นพิเศษ

ก. ไม้หมอนรถไฟและเสาไฟฟ้า

ข. ไม้ที่เกี่ยวกับการสร้างสะพาน และสร้างสถานีรถไฟ

ค. ปูนซีเมนต์ และ ขยาย

ง. ฝ่ายไทยจะจัดให้กองทัพญี่ปุ่นได้จากรถยนต์รับทุก รวมทั้งคนขับด้วยเท่าที่จะหาได้ (ส่วนน้ำมันเชื้อเพลิงนั้น ทางฝ่ายกองทัพญี่ปุ่นจะจ่ายให้)

จ. ฝ่ายไทยจะจัดให้กองทัพบกได้จ้างเรือสำหรับใช้ในการขนส่งระหว่างแม่น้ำแม่กลองกับแม่น้ำแควน้อย รวมทั้งคนเรือด้วยเท่าที่จะหาได้ (ส่วนน้ำมันเชื้อเพลิงนั้นทางฝ่ายกองทัพบกจะจ่ายให้)

ด. เครื่องล้อเลื่อนเกี่ยวกับการสร้างและการติดต่อ รวมทั้งรถขนาดเล็กเท่าที่จะหาได้

ข. เครื่องใช้สำหรับการขนส่งชนิดเบา เท่าที่จะหาได้

4. เกี่ยวกับการส่งงานสร้างทาง จะขอใช้สายสื่อสารของกรมรถไฟระหว่างกรุงเทพฯ กับบ้านโป่ง

ขอ 2. นอกจากหัวข้อต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมานี้ ประเทศไทยจะให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกแก่หน่วยก่อสร้างทางรถไฟของกองทัพบกตามสมควร

ขอ 3. ประเทศไทยจะร่วมมือในการแก้ปัญหาการเงินที่เกี่ยวกับการก่อสร้างทางรถไฟสายนี้ ส่วนรายละเอียดนั้น จะได้ทำการตกลงกันเป็นครั้งคราว

ขอ 4. ประเทศไทยจะจัดหน่วยติดต่อโดยเฉพาะสำหรับทำการเจรจาเกี่ยวกับข้อปลีกย่อยของข้อตกลงนี้ กับผู้อำนวยการก่อสร้างทางรถไฟของกองทัพบก

ขอ 5. รถไฟสายนี้เมื่อสร้างเสร็จแล้ว กองทัพบกจะเข้าใช้และดำเนินการให้เหมาะสมตามแผนการยุทธด้วยตนเอง จนกว่าจะเลิกสงคราม รายละเอียดในการปฏิบัติที่จำเป็น จะได้ตกลงกันระหว่างเจ้าหน้าที่รถไฟทั้งสองฝ่าย

(ลงนาม) จอมพล ป. พิบูลสงคราม ผู้บัญชาการทหารสูงสุด

แห่งประเทศไทย

(ลงนาม) พล. ต. เชอิจิ โรด้า

ผู้แทนฝ่ายกองทัพบกญี่ปุ่น

ประจำประเทศไทย

วันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2485

สำเนาถูกต้อง

ที่มา

กองประวัติศาสตร์และพิพิธภัณฑ์ทหาร กรมการศึกษาวิจัย กระทรวงกลาโหม
เอกสารข้อตกลงกับญี่ปุ่นระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง เรื่องข้อตกลง
ไทย-ญี่ปุ่น เกี่ยวกับการสร้างทางรถไฟเชื่อมระหว่างประเทศไทยกับพม่า

ภาคผนวก ญ.

ประกาศ

ใช้กติกาสัญญาพันธไมตรี

ระหว่าง

ประเทศไทย กับ ประเทศญี่ปุ่น

มีพระบรมราชโองการให้ประกาศให้ทราบทั่วกันว่า

โดยที่กติกาสัญญาพันธไมตรีระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น ซึ่งได้ลงนามกัน ณ กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 21 ธันวาคม พุทธศักราช 2484 มีบทในข้อ 5 ว่า ให้เริ่มใช้ตั้งแต่วันลงนามกติกาสัญญานั้นเป็นต้นไป และ

โดยที่กติกาสัญญาที่กล่าวข้างต้นได้ลงนามกัน ณ กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 21 ธันวาคม พุทธศักราช 2484

ฉะนั้น กติกาสัญญาพันธไมตรีระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่นนี้ จึงเป็นอันใช้ตั้งแต่วันที่ 21 ธันวาคม พุทธศักราช 2484 เป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ 21 ธันวาคม พุทธศักราช 2484 เป็นปีที่ 8 ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

จอมพล ป. พิบูลสงคราม

นายกรัฐมนตรี

กติกาสัญญาสัมพันธไมตรี
ระหว่าง
ประเทศไทย กับประเทศญี่ปุ่น

รัฐบาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแห่งประเทศไทยและรัฐบาลสมเด็จพระจักรพรรดิแห่งประเทศญี่ปุ่น เชื่อมั่นว่าการสถาปนาระเบียบใหม่ในเอเชียตะวันออก เป็นทางเดียวที่จะประสิทธิ์ความไพบูรณ์ในวงเขตนี้ และเป็นเงื่อนไขอันจำเป็นในอันจะยังสันติภาพแห่งโลกให้คืนดีและมั่นคงแข็งแรง และมีเจตนาตระหนักแน่วแน่ที่จะกำจัดภัยอันตราย ซึ่งอุปสรรคต่อความมุ่งหมายนี้เสียให้สิ้นเชิง จึงได้ทำความตกลงกันเป็นข้อ ๆ ดังต่อไปนี้

ข้อ 1.

ประเทศญี่ปุ่นกับประเทศไทยสถาปนาพันธไมตรีระหว่างกันและกันตามมูลฐานที่ต่างฝ่ายต่างเคารพเอกราชและอธิปไตยแห่งกันและกัน

ข้อ 2.

ในกรณีประเทศญี่ปุ่นหรือประเทศไทยอยู่ในการขัดกันทางอาวุธกับประเทศภายนอก จะเป็นประเทศเดียวหรือหลายประเทศก็ตาม ประเทศไทยหรือประเทศญี่ปุ่นจะเข้าข้างภาคีอีกฝ่ายหนึ่งในฐานที่เป็นพันธมิตรทันที และจะให้ความช่วยเหลือแก่ภาคีนั้นด้วยกำลังปัจจุบันของตนในทางการเมือง การเศรษฐกิจ และการทหาร

ข้อ 3.

รายละเอียดเกี่ยวกับการปฏิบัติตามข้อ 2 จะได้กำหนดด้วยความตกลงร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจแห่งประเทศญี่ปุ่นและประเทศไทย

ข้อ 4.

ในกรณีสงครามซึ่งกระทำร่วมกัน ประเทศญี่ปุ่นและประเทศไทยรับรองว่า จะไม่ทำสัญญาสงบศึกหรือสันติภาพ นอกจากจะได้ทำความตกลงร่วมกันโดยบริสุทธิ์

ข้อ 5.

กติกาสัญญานี้จะได้เริ่มใช้ตั้งแต่วันลงนามเป็นต้นไป กติกาสัญญานี้จะมีกำหนดอายุสิบปี ภาคทั้งสองฝ่ายจะได้อภิปรายหารือกันในเรื่องการต่ออายุกติกาสัญญานี้ในเวลาอันควรก่อนสิ้นกำหนดอายุดังกล่าวแล้ว

เพื่อเป็นพยานแก่การนี้ ผู้ลงนามข้างท้ายซึ่งได้รับมอบอำนาจโดยถูกต้องจากรัฐบาลของตนเพื่อการนี้ ได้ลงนามและประทับตรากติกาสัญญานี้ไว้เป็นสำคัญ

ทำเป็นสองฉบับคู่กัน ณ กรุงเทพฯ เมื่อวันที่สิบเอ็ดเดือนสิบสอง พุทธศักราชสองพันสี่ร้อยแปดสิบสี่ ตรงกับวันที่สิบเอ็ด เดือนที่สิบสอง ปีสโยวาที่สิบหก

นายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรี

ว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

ป. พิบูลสงคราม

(เอกอัครราชทูตญี่ปุ่น

เทอิจิ หสุโงยามิ

ที่มา กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ แฟ้ม พพ.2/2 : 3 (2)

กติกาสัญญาพันธมิตรระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น

ภาคผนวก ฉ.

แนวปฏิบัติในการติดต่อช่วยเหลือกองทัพบกในประเทศไทย

อนุสนธิจากประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่นได้มีกติกาสัญญาพันธไมตรีต่อกัน ตลอดจนได้มีสัญญาพันธไมตรีทางทหาร ในอันที่จะทำการรบและป้องกันร่วมกันแล้วนั้น จึงเพื่อให้การติดต่อประสานงานระหว่าง 2 ฝ่าย ได้ดำเนินไปโดยเรียบร้อยรวดเร็ว ผู้บัญชาการทหารสูงสุด ได้มีคำสั่งตั้งคณะกับการดำเนินการขึ้นคณะหนึ่งเรียกว่า "คณะกับการผสม" ขึ้นตรงต่อผู้บัญชาการทหารสูงสุด และเป็นเจ้าหน้าที่ส่วนเดียวที่จะทำการติดต่อกับฝ่ายญี่ปุ่นในทหภูมิ นอกจากนี้ สำหรับการติดต่อกับฝ่ายญี่ปุ่นในส่วนภูมิภาค (นอกจากจังหวัดพระนครและธนบุรี) ผู้บัญชาการทหารสูงสุด ยังได้กำหนดให้ผู้บัญชาการทหารกับข้าหลวงประจำจังหวัดนั้น ๆ เป็นผู้แทนทำการตกลงกับฝ่ายญี่ปุ่นในส่วนปลีกย่อยได้ แต่ถาเกี่ยวกับหลักการใหญ่แล้ว ต้องติดต่อดตรงกับคณะกับการผสมก่อนเสมอ

โดยเหตุฉะนี้ เพื่อให้เจ้าหน้าที่ในส่วนภูมิภาค สามารถดำเนินการในหน้าที่ตามที่ได้กล่าวไ้โดยลี้ จึงกำหนดแนวปฏิบัติในการติดต่อช่วยเหลือกองทัพบกไว้ดังต่อไปนี้

1. การจัดนายทหารติดต่อกับเมือทหารญี่ปุ่นไป นะ จังหวัดต่าง ๆ

ถ้าเป็นหน่วยทหาร ให้ผู้บังคับบัญชาทหารจัดนายทหารมาทำหน้าที่ติดต่อกับประจำ 1 นาย ที่พอมีความรู้ภาษาอังกฤษบ้าง หรือมีฉะนั้นก็หาภาษามภาษาญี่ปุ่นหรืออังกฤษก็ได้

ถ้าไม่มีทหารในจังหวัดนั้น ควรใช้นายตำรวจที่มีลักษณะดังที่กล่าวแล้วข้างต้นนี้มาแทน

ถ้าทหารญี่ปุ่นเป็นบุคคลหรือส่วนน้อย จัดผู้ที่มีนิสัยโล่ไว้กันไปสอบถามและให้ความสะดวก ตามสมควร

ผู้ที่ไปติดต่อกัน มีหน้าที่จะแจ้งให้ผู้บังคับบัญชาของตนทราบในความประสงค์ของทหารเหล่านั้น ต่อไปโดยด่วน แต่ถาเห็นสิ่งใดที่เป็นการชักคอกคหมายของบ้านเมืองหรือเป็นสิ่งที่เหลือความสามารถจะจัดให้ได้ ก็ใช้ดุลพินิจแก้ไขไปก็ได้เดียว

หากหน่วยทหารญี่ปุ่นหน่วยนั้น เป็นหน่วยที่มีขนาดตั้งแต่ 1 กองร้อยขึ้นไป

หรือมากหน่วยด้วยกัน ก็ต้องขอให้เขาจัดทุนของเขาขึ้นมา 1 นาย เป็นประจำเช่นเดียวกัน

2. การช่วยเหลือและเอื้อเฟื้อ

ก. ถ้าสิ่งที่ฝ่ายทหารญี่ปุ่นขอร้องให้ปฏิบัติจัดทำเป็นสิ่งละอันพันละน้อย จะหาได้โดยไม่ต้องเสียมูลค่าหรือแม้จะคงเสียบ้าง แต่อยู่ในความสามารถของเจ้าหน้าที่ ที่จะเอื้อเฟื้อช่วยเหลือใครคนหนึ่งแล้ว ก็ให้ปฏิบัติไปตามคำร้องขอใดทันที ในกรณีที่สัมพันธ์ไมตรีต่อกัน โดยไม่ต้องเรียกร้องเงินเป็นมูลค่าหย่างใด แต่ต้องบันทึกไว้ทั้งหมด

ข. ถ้าสิ่งที่ขอร้องนั้นมีปริมาณมากหรือเป็นงานใหญ่ อันจำเป็นต้องซื้อหา หรือมีเงินทุนสำหรับจัดทำแล้ว ก็ขอให้เป็นที่ตกลงกันเสียก่อนว่า ฝ่ายทหารญี่ปุ่นจะเป็นผู้จ่ายเงินให้ แม้ว่าไม่สามารถจะจ่ายเงินสดในขณะนั้นได้ ก็ขอให้ทำหลักฐานให้ไว้เป็นสำคัญ

ค. ถ้าสิ่งที่ขอร้องให้จัดทำนั้นเกี่ยวกับจะต้องอาศัยอำนาจตามกฎหมายฝ่ายบ้านเมืองก็ให้ปฏิบัติไปได้เพียงเท่าที่กฎหมายให้อำนาจไว้

การปฏิบัติดังกล่าวในข้อ ข. - ค. นี้ หาไม่เป็นที่ตกลงกันได้ ก็ให้เจ้าหน้าที่เสนอขอคำสั่งมายังผู้บังคับบัญชาของตน แต่ถาสิ่งใดเป็นสิ่งที่เร่งร้อนมาก ก็ให้แจ้งไปยัง การผสมอีกทางหนึ่งด้วย

ง. โดยที่กองทหารญี่ปุ่นอาจไปตั้งหย่อนนอกเมือง เช่นตามอำเภอ ตำบลต่าง ๆ เป็นต้น สิ่งนี้ย่อมไม่สะดวกแก่ฝ่ายทหารญี่ปุ่นที่จะติดต่อกับข้าหลวงประจำจังหวัด ฉะนั้นเพื่อแก้ความขัดข้องในข้อนี้ ข้าหลวงประจำจังหวัดอาจมอบให้นายอำเภอท้องถิ่น ๆ เป็นผู้ติดต่อกับฝ่ายญี่ปุ่นได้ และให้ปฏิบัติอนุโลมตามเกณฑ์ในข้อ ก. - ข. - ค. ที่กล่าวมาแล้ว และถ้าเรื่องเกิดเป็นปัญหาไม่ตกลงกันได้ ก็ให้ทำการอำเภอรายงานชี้แจงไปยัง จังหวัด เพื่อจังหวัดได้พิจารณาอีกชั้นหนึ่ง หากเห็นสมควรจะสั่งให้อำเภอปฏิบัติตามคำขอร้องได้ ก็ให้สั่งการไป แต่ถ้าไม่สามารถจะวินิจฉัยสั่งการได้ ก็ให้รายงานไปยังผู้บังคับบัญชาของตน หากเป็นการควนให้แจ้งยังการผสมอีกทางหนึ่งด้วย

จ. ถ้าทหารญี่ปุ่นต้องการสิ่งของหรือสถานที่ ๆ เป็นของราชการทหารแล้ว ตอบโต้ทันทีว่าต้องขออนุญาตรัถมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมก่อน แต่ถ้าเป็นของราชการหน่วยอื่นให้เจ้าหน้าที่ไซคลยพินิจและปฏิบัติไปในทางที่สมควร ถ้าตกลงกันไม่ได้หรือสงสัย หย่างไร ให้รายงานต่อผู้บังคับบัญชาเพื่อขอรับคำสั่งต่อไป

น. ถ้าสิ่งของใด ๆ เป็นของประชาชน ให้จัดการซื้อขายหรือให้เช่ากันได้
เช่นเดียวกับที่โคปคิตีคอกองทัพไทย

อนึ่ง เพื่อกันความยุ่งยากและค่ากำไรเกินควร อันมิใช่เป็นการปฏิบัติอันดี
จึงความที่เจ้าหน้าที่จะคอยช่วยเหลือให้ความสะดวก โดยรับจัดการให้เสียเอง และพิจารณาถึง
ความต้องการของหนานไทยและประชาชนด้วย แล้วแบ่งสนับสนุนกันไปตามความจำเป็น

3. การรักษาสภาพปลอดภัย และการปฏิบัติเมื่อฝ่ายญี่ปุ่นละเมิดข้อตกลงหรือ ระเบียบแบบแผนของเจ้าหน้าที่

ก. ในจังหวัดพระนครและธนบุรี ให้โทรศัพท์แจ้งมายังกองสารวัตรผสม
(โทรศัพท์ 31385, 31386) เจ้าหน้าที่จะได้รับแจ้งให้กองสารวัตรผสมไปจัดการระงับ
ได้ในทันที

ข. ตามจังหวัดต่าง ๆ ในภูมิภาค

— ถ้าจังหวัดใดที่มีหนานญี่ปุ่นมาก ขอให้ปรึกษากับเจ้าหน้าที่หนานญี่ปุ่น
นั้น ทันทีจัดตั้งเจ้าหน้าที่สารวัตรผสมขึ้น โดยมีเจ้าหน้าที่หนานและตำรวจไทย รวมกับฝ่ายหนึ่ง
กับสารวัตรหนานของญี่ปุ่นอีกฝ่ายหนึ่ง ถ้ามีเรื่องขึ้นเมื่อใด ให้สารวัตรไทยติดต่อกับสารวัตรญี่ปุ่น
ทราบและไประงับเหตุรวมกันทันที

— ถ้ามีหนานญี่ปุ่นอยู่น้อย ให้ติดต่อกับผู้บังคับบัญชาโดยตรง

ค. ให้รายงานไปยังกระทรวงมหาดไทยและแจ้งให้กับการผสมชาวโดยด่วน
ทุกครั้ง

4. การปฏิบัติเมื่อหนานญี่ปุ่นใดก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นแก่ฝ่ายไทย

เมื่อมีเหตุดังกล่าวดังเกิดขึ้น นะ ที่ใด ๆ ก็ตาม เจ้าหน้าที่จะต้องสอบสวน
บันทึกหลักฐานไว้โดยละเอียด และแบ่งเป็นส่วน ๆ เช่นที่เกี่ยวข้องกับรั้วบางส่วนหนึ่ง
และที่เกี่ยวข้องกับประชาชนส่วนหนึ่ง

คณะกรมการผสม

ที่มา : กองประวัติศาสตร์และพิพิธภัณฑ์ทหาร กรมการศึกษาวิจัย กระทรวงกลาโหม
เอกสารสงครามมหาเอเชียบูรพา แฟ้มที่ 2 ก. หลักการ 3 (เบ็ดเตล็ด)
เรื่อง แนวปฏิบัติในการติดต่อช่วยเหลือกองทัพญี่ปุ่นในประเทศไทย

พจนานุกรม ๑.

THE LIBRARY
COLLEGE OF EDUCATION
BANGKOK THAILAND

THE ARRANGEMENT BETWEEN
THE MINISTRY OF FINANCE OF THAILAND AND THE BANK OF JAPAN
CONCERNING THE SETTLEMENT OF PAYMENTS
BY MEANS OF THE SPECIAL YEN

In application of the Memorandum of Agreement, dated the 2nd day of May in the 17th Year of Syowa (B.E. 2485), between the Ministry of Finance of Japan and the Ministry of Finance of Thailand relating to the settlement of payments by means of the "Special Yen," Ministry of Finance of Thailand on the one hand and the Bank of Japan with the approval of the competent authorities of the Imperial Japanese Government on the other hand hereby agree to the following arrangements:

Article 1. A general account to be called the "Royal Thai Treasury Special Yen Account" shall be opened by the Ministry of Finance of Thailand with the Bank of Japan, Tokyo.

Article 2. The afore-mentioned Account shall be credited with such Yen exchange as may be purchased and debited with such Yen exchange as may be sold by the Ministry of Finance of Thailand through the Thai Exchange Centralization System.

Article 3. In order to facilitate the bona fide business of Japanese banks in Thailand, the Ministry of Finance of Thailand shall at any time, subject to the terms and conditions of its regulations and upon their request, deliver Baht against Yen to be credited to the afore-mentioned Account or receive Baht against Yen to be debited to the said Account.

Article 4. In case the balance of the afore-mentioned Account is not sufficient for the amount which the Ministry of Finance of Thailand requires for the selling of Yen exchange as set out in Article 2 and Article 3, the Bank of Japan shall allow an overdraft upon the afore-mentioned Account. The limit of the overdraft and the rate of interest thereupon shall be left to the further consultation between the two contracting parties.

Article 5. The rate of interest payable upon the credit balance of the afore-mentioned Account shall be as in the annexed table.

Article 6. Upon the expiry of the above mentioned Memorandum of Agreement between the Ministry of Finance of Japan and the Ministry of Finance of Thailand, the Ministry of Finance of Thailand and the Bank of Japan shall consult together regarding the liquidation of the balance of the afore-mentioned Account.

Article 7. This Arrangement may, subject to the consultation between the two contracting parties, be amended at any time.

Article 8. This Arrangement shall come into force as from the Thai Exchange Centralization System shall have been inaugurated.

Done in duplicate in Tokyo on the 18th day of June in
the 17th Year of Syown (B.E.2485).

Vanich Pananonda

Minister of State Acting for the
Minister of Finance of Thailand

Toyotaro Yuki

Governor of the Bank of Japan.

Certified true copy
Prayad Buranasiri
Tokyo, 19th June 1942.

ภาคผนวก ฐ.

ประกาศ

ไขความตกลงทางวีซ่านัก

ระหว่าง

ประเทศไทย กับ ประเทศญี่ปุ่น

มีพระบรมราชโองการให้ประกาศให้ทราบทั่วกันว่า

โดยที่ความตกลงทางวีซ่านักระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น ซึ่งได้ลงชื่อกัน
นะ โทเกียว เมื่อวันที่ 26 ตุลาคม พุทธศักราช 2485 มีบทในข้อ 14 ว่า ให้เริ่มใช้ตั้งแต่วันที่
วันแลกเปลี่ยนสัตยาบันเป็นต้นไป และ

โดยที่สัตยาบันของทั้งสองฝ่ายได้แลกเปลี่ยนกัน นะ กระทรวงการต่างประเทศ
กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 21 ธันวาคม พุทธศักราช 2485

ฉะนั้น ความตกลงฉบับนี้จึงเป็นอันใช้ตั้งแต่วันที่ 21 ธันวาคม พุทธศักราช 2485
เป็นต้นไป

ประกาศ นะ วันที่ 21 ธันวาคม พุทธศักราช 2485 เป็นปีที่ 9 ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

จอมพล ป. พิบูลสงคราม

นายกรัฐมนตรี

ความตกลงทางวัฒนธรรม
ระหว่าง
ประเทศไทย กับ ประเทศญี่ปุ่น *

สมเด็จพระมหากษัตริย์แห่งประเทศไทย

และ

สมเด็จพระจักรพรรดิแห่งญี่ปุ่น

มีพระราชประสงค์ที่จะทำความพยายาม ในอันจะเกื้อกูลการเจริญของ
อาเซียตะวันออก และในเวลาเดียวกัน ยังความสัมพันธ์ทางไมตรีซึ่งมีอยู่โดยผาสุกระหว่าง
ประเทศทั้งสอง ให้มั่นคงแข็งแรงยิ่งขึ้น โดยส่งเสริมความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมระหว่าง
ประเทศทั้งสองยิ่งขึ้นไป ด้วยทางฝ่ายทางเคารพลักษณะประจำสภาพวัฒนธรรมแห่งประเทศ
ของกันและกัน และร่วมมือกันโดยสันติชน

จึงได้ตกลงทำความตกลงทางวัฒนธรรมเพื่อการนั้น และได้แต่งตั้งผู้มีอำนาจเต็มของ
แต่ละฝ่าย กล่าวคือ :

ฝ่ายสมเด็จพระมหากษัตริย์แห่งประเทศไทย :

นายกิเรก ชัยนาม เอกอัครราชทูตพิเศษผู้มีอำนาจเต็มประจำพระราชสำนัก

สมเด็จพระจักรพรรดิญี่ปุ่น

ฝ่ายสมเด็จพระจักรพรรดิแห่งญี่ปุ่น :

มาซายุกิ ตานิ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศแห่งสมเด็จพระ

จักรพรรดิญี่ปุ่น

ผู้ซึ่ง เมื่อได้ส่งหนังสือมอบอำนาจเต็มของแต่ละฝ่ายให้แก่กันและกัน และได้ตรวจ
เห็นว่า เป็นไปตามแบบที่คิดและถูกต้องแล้ว ได้ทำความตกลงกันเป็นข้อ ๆ ดังต่อไปนี้ :

* ยกเลิกโดยประกาศพระบรมราชโองการ ลงวันที่ 17 กันยายน พ.ศ. 2488

๖
ขอ 1

อัคราภิเษกทำสัญญาจะไ้ทำความพยายามในอันจะยิ่งความรู้และความเข้าใจ
ซึ่งกันและกันระหว่างประเทศทั้งสองให้ราบรื่นยิ่งขึ้น โดยจัดให้รากฐานแห่งความสัมพันธ์
ทางวัฒนธรรมระหว่างประเทศทั้งสองมั่นคงแข็งแรง และเพื่อการนี้ จะไ้ร่วมมือกัน
โดยสนธิสนมยิ่งในแผนการวัฒนธรรมทั้งปวง

๖
ขอ 2

อัคราภิเษกทำสัญญาจะไ้จัดให้มีการประชุมทางวัฒนธรรมเป็นครั้งคราว เพื่ออภิปรายกัน
เกี่ยวกับการกำหนดและการคลี่คลายแห่งวัฒนธรรมของประเทศทั้งสอง และจะไ้ทำ
ความพยายามในอันจะอำนวยความสะดวกให้แก่การประชุมที่จัดขึ้นเพื่อการดังกล่าว

๖
ขอ 3

อัคราภิเษกทำสัญญาจะไ้ทำความพยายามในอันจะจัดตั้ง บำรุงรักษาและคลี่คลาย
สถานการซึ่งเกื้อกูลความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมระหว่างประเทศทั้งสองให้เพิ่มพูนยิ่งขึ้น
และต่างฝ่ายจะไ้อำนวยความสะดวกทุกทางที่สามารถจะทำได้เกี่ยวกับการนั้น

สถานการที่กล่าวถึงในวัคขางคั่นนั้น จะไ้รวมถึงองค์การวิทยาศาสตร์และ
องค์การอื่น ๆ ในทางวัฒนธรรม บันดิศสถาน หอสมุด พิพิธภัณฑ์สถาน สถานการศึกษา
และสถานการสุขภาพสงเคราะห์

๖
ขอ 4

อัคราภิเษกทำสัญญาแต่ละฝ่ายจะไ้ให้ขอคำนี้้งโดยเฉพาะแก่การจัดตั้ง บำรุงรักษา
และคลี่คลายตำแหน่งศาสตราจารย์ในวิชาวัฒนธรรมของอีกฝ่ายหนึ่งในมหาวิทยาลัยแห่งประเทศ
ของตน

อัคราจารย์ทำสัญญาแต่ละฝ่ายจะได้อำนาจหนึ่งโดยนพะแก่การสอนศาสนา
ของอีกฝ่ายหนึ่งในสถานการศึกสงคราม ๆ ที่เหมาะสมในประเทศของตน

อัคราจารย์ทำสัญญาจะได้อำนาจหนึ่งโดยนพะ แก่การแลกเปลี่ยน
เป็นครั้งคราว การส่งหรือเงินตราจารย์ บันดิด และผู้เชี่ยวชาญพิเศษ
เพื่อสแดงปาลกถาหรือคำบรรยายในเรื่องวัฒนธรรมของประเทศทั้งสอง

อัคราจารย์ทำสัญญา ต่างฝ่ายจะได้อำนาจความสควกทุกทางที่สามารถจะทำได้
เพื่อการปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งวิคสามัคขังคนนี้

ขอ 5

ควยความตกลงพร้อมกัน อัคราจารย์ทำสัญญาจะได้อำนาจการแลกเปลี่ยนเป็นครั้งคราว
และทำการส่งหรือเงินผู้ทำงานคนกว่า นักศึกษา และนักเรียน เพื่อศึกษาวัฒนธรรม
ของประเทศทั้งสอง

อัคราจารย์ทำสัญญา จะได้อำนาจความพยายามในอันจะแลกเปลี่ยนส่งหรือเงิน
นักศึกษาปฏิบัติและผู้เข้าศึกษาจะบวณวิชากำหนดภาคสั้น

อัคราจารย์ทำสัญญา ต่างฝ่ายจะได้อำนาจความสควกทุกทางที่สามารถจะทำได้
เพื่อการปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งวิคสองัคขังคน และจะได้อำนาจหนึ่งแก่การจัดตั้ง
ทุนเล่าเรียน

อัคราจารย์ทำสัญญา แต่ละฝ่ายจะได้อำนาจความสควกเช่นเดียวกัน แต่บันดิด
และผู้เชี่ยวชาญพิเศษของอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งมาเพื่อศึกษาวัฒนธรรมแห่งประเทศของตน

ขอ 6

อัคราจารย์ทำสัญญาจะได้อำนาจเสริมกิจการของนักประพันธ์ ศิลปินและนักศาสนา
ซึ่งจะพิจารณาเห็นว่าเป็นการเกื้อกูลความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมระหว่างประเทศทั้งสอง
ให้มั่นคงแข็งแรง และจะได้อำนาจความพยายามในอันจะแลกเปลี่ยน ส่ง
หรือเงินบุคคลทั้งกล่าว

อัคราภิพหุทำสัญญาจะไคส่งเสริม การสแดงบหละคอน การพ่อนรำ และคนคร์ ซึ่งจะไคพิจารณาเห็นว่าเป็นการ เกื้อกูลความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมระหว่างประเทศทั้งสองให้มั่นคง แขงแรง และจะไคทำควมพยายามในอันจะแลกเปลียน สง หรือเงินบุคคลและคนะบุคคล ที่ประกอบการสแดงนั้น ๆ

ขอ 7

อัคราภิพหุทำสัญญาแต่ละฝ่ายจะไคทำควมพยายามในอันจะจัดสงสิ่งซึ่งจะกล่าวต่อไป ให้แก่อีกฝ่ายหนึ่ง เป็นจำนวนมากและบ่อยครั้งที่สุดเท่าที่สามารถจะทำได้ คือ สารโคสนา พิล์มภาพยนต์ กะจกฉายภาพรูปถ่าย แผนเสียง และบทคนคร์ แห่งประเทศของตน ซึ่งจะไคพิจารณาเห็นว่าเป็นการ เกื้อกูลให้ควมรู้และความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างประเทศทั้งสองชาวซึ่งยิ่งขึ้น และอีกฝ่ายหนึ่งจะไคให้ขอคำนี้้งเป็นพิเสสแก่การ เก็บรักษาสา แจกจ่าย น้าออกสแดง และสแดงพิพิธิภณพ์ เพื่อสิ่งเหล่านั้นจะไคใช้ประโยชน์ให้ประสิทธิผลในประเทศของตน

อัคราภิพหุทำสัญญาจะไคแลกเปลียนบัญญัติสารโคสนา และสิลปกรรมของประเทศแต่ละฝ่าย ซึ่งพิจารณาเห็นว่ามีค่าสมควรที่จะนำเข้ามาในประเทศของอีกฝ่ายหนึ่ง และจะไคทำควมพยายามในอันจะนำเข้ามา และเผยแพร่สิ่งเหล่านั้นโดยทางที่เหมาะสม

อัคราภิพหุทำสัญญาจะไคทำควมพยายาม ในอันจะเสนอควมเอื้อเพื่อ และอำนวยความสะดวกช่วยเหลือที่จำเป็น ในการแปลและถอดแบบสารโคสนาและสิลปกรรมที่กล่าวข้างต้น

อัคราภิพหุทำสัญญาแต่ละฝ่ายจะไคทำควมพยายาม ในอันจะเพิ่มพูนการรวบรวม สมกุดและพิพิธิภณพ์ เกี่ยวกับอีกฝ่ายหนึ่ง ไว้ในหอสมุกและพิพิธิภณพ์สถานในประเทศของตน และจะไคอำนวยความสะดวกทุกทางที่สามารถจะทำได้ แก่คนชาติของอีกฝ่ายหนึ่ง เกี่ยวกับ การใช้ประโยชน์จากสถานการเหล่านั้น

ข้อ 8

อัครราชทูตทำสัญญา จะได้จัดให้มีการสแดงพิพธิกันเป็นครั้งคราว เพื่อให้ความรู้ และความเข้าใจซึ่งกันและกันราบซึ่งยิ่งขึ้นในทางวิทยาศาสตร์ วิจิตรศิลป์ และอุตสาหกรรม แห่งประเทศทั้งสอง และจะได้ทำความพยายามในอันจะเสนอความเอื้อเฟื้อ และอำนวยความสะดวกช่วยเหลือที่จำเป็นในการจัดให้มีการสแดงพิพธิกัน เพื่อประโยชน์ที่กล่าวแล้ว

ข้อ 9

อัครราชทูตทำสัญญาแต่ละฝ่าย จะได้ให้ห้องการค้าวิเทศกระจายเสียงแห่งประเทศของตน กระจายเสียงเป็นครั้งคราวไปยังอีกฝ่ายหนึ่ง และจะได้ให้ห้องการค้าเหล่านั้น ถ่ายทอดการ กระจายเสียงเป็นครั้งคราวจากอีกฝ่ายหนึ่ง

อัครราชทูตทำสัญญาแต่ละฝ่าย จะได้ให้ห้องการค้าวิเทศกระจายเสียงแห่งประเทศของตน กระจายเสียงปาถกถา บทละคร คนตรี ฯลฯ เกี่ยวกับวัฒนธรรมของอีกฝ่ายหนึ่งเป็นครั้งคราว

ข้อ 10

อัครราชทูตทำสัญญาจะได้ทำความพยายาม ในอันจะแลกเปลี่ยน ส่ง หรือเงินคนะ ยูวชน และนักกีฬาและชุดนักกีฬา เพื่อให้การติดต่อกันฉันมิตรระหว่างคนชาติแห่งประเทศ ทั้งสองมั่นคงแข็งแรง

อัครราชทูตทำสัญญาจะได้ทำความพยายาม ในอันจะแลกเปลี่ยน ส่ง หรือเงินคนะ นักท่องเที่ยว และคนะเดินทางเพื่อการศึกษ ทั้งนี้เพื่อให้ความรู้และความเข้าใจซึ่งกัน และกันแห่งประเทศทั้งสองราบซึ่งยิ่งขึ้น

อัครราชทูตทำสัญญา ต่างฝ่ายจะได้อำนวยความสะดวกทุกทางที่สามารถจะทำได้ เพื่อการปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งทั้งสองข้างต้นนี้

ข้อ 11

อัครราชทูตทำสัญญาจะไ้ทำความพยายาม ในอันจะจัดตั้งสถานวันขึ้นขึ้นในนครหลวง
ของกันและกัน เพื่อเกื้อกูลความสัมพันธ์ทางวันขึ้นระหว่างประเทศทั้งสองให้มั่นคงแข็งแรง
และต่างฝ่ายจะไ้อำนวยความสะดวกทุกทางที่สามารถจะทำได้ ให้แก่กิจการแห่งสถาน
วันขึ้นที่กล่าวแล้ว

ข้อ 12

อัครราชทูตทำสัญญาจะไ้จัดตั้งคณะกรรมการร่วมมือทางวันขึ้นขึ้นกรุงเทพฯ และ
โตเกียว แล้วแต่นี้ เพื่อทำการติดต่อระหว่างประเทศทั้งสอง เกี่ยวกับการปฏิบัติตาม
บทบัญญัติแห่งความตกลงนี้

เจ้าหน้าที่การทูตแห่งอัครราชทูตทำสัญญา จะไ้กำหนดรายละเอียด เกี่ยวกับการจัด
องค์การและการดำเนินงานของคณะกรรมการนั้น ด้วยความตกลงพร้อมกัน

ข้อ 13

เจ้าหน้าที่การทูตแห่งอัครราชทูตทำสัญญา จะไ้กำหนดรายละเอียด เกี่ยวกับการ
ปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งความตกลงนี้ ด้วยความตกลงพร้อมกัน

ข้อ 14

ความตกลงนี้จะได้รับสัตยาบัน และสัตยาบันทั้งสองฝ่ายจะไ้แลกเปลี่ยนกันนะ
กรุงเทพฯ โดยเร็วที่สุดที่จะเป็นไปได้

ความตกลงนี้จะเริ่มใช้ในวันแลกเปลี่ยนสัตยาบัน และให้คงใช้เป็นเวลาดิบปี
นับแต่วันที่แลกเปลี่ยนนั้น ในกรณีที่อัครราชทูตทำสัญญาฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดมิไ้บอกกล่าวแก่อีก
ฝ่ายหนึ่งหนึ่งปีก่อนสิ้นกำหนดสิบปีดังกล่าวแล้ว ถึงเจตนาของคนที่จะเลิกความตกลงนี้
ก็ให้คงใช้ต่อไป จนกว่าจะสิ้นกำหนดหนึ่งปี นับแต่วันที่อัครราชทูตทำสัญญาฝ่ายหนึ่ง
ฝ่ายใดจะไ้บอกกล่าวเช่นนั้น

เพื่อเป็นพยานแก่การนี้ ผู้มีอำนาจเต็มแต่ละฝ่ายได้ลงชื่อและประทับตราความตกลง
นี้ไว้เป็นสำคัญ

ทำคู่กันเป็นสองฉบับ เป็นภาษาไทยและภาษาญี่ปุ่น นะ โตเกียว เมื่อวันที่ ยี่สิบแปด
เดือนตุลาคม พุทธศักราช สองพันสี่ร้อยแปดสิบห้า ตรงกับวันที่ ยี่สิบแปด เดือน สิบ
ปีสโยวา ที่สิบเจ็ด

(ลงนามและประทับตรา) กิโรก ชัยนาม

(ลงนามและประทับตรา) มาซายุกิ มานิ

ที่มา : กระทรวงการต่างประเทศ กรมสนธิสัญญาและกฎหมาย สนธิสัญญาและความตกลง
ทวิภาคีระหว่างประเทศไทยและองค์การระหว่างประเทศ เล่ม 6 หน้า 15 - 21

ภาคผนวก ท.

ประกาศ

ใช้สนธิสัญญาระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น
ว่าด้วยอาณาเขตของประเทศไทย
ในมาลัยและภูมิภาคฉาน

— — — —

มีพระบรมราชโองการให้ประกาศให้ทราบทั่วกันว่า

โดยที่สนธิสัญญาระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่นว่าด้วยอาณาเขตของประเทศไทย
ในมาลัยและภูมิภาคฉาน ซึ่งได้ลงชื่อกัน ณ กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม พุทธศักราช
2486 มีบทในข้อ 6 ว่า ให้เริ่มใช้ตั้งแต่วันลงชื่อสนธิสัญญานั้นเป็นต้นไป และ

โดยที่สนธิสัญญาที่กล่าวข้างต้นได้ลงชื่อกัน ณ กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม
พุทธศักราช 2486

ฉะนั้น สนธิสัญญาระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น ว่าด้วยอาณาเขตของ
ประเทศไทยในมาลัยและภูมิภาคฉานนี้จึงเป็นอันใช้ตั้งแต่วันที่ 20 สิงหาคม พุทธศักราช
2486 เป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ 18 ตุลาคม พุทธศักราช 2486 เป็นปีที่ 10 ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

จอมพล ป. พิบูลสงคราม

นายกรัฐมนตรี

สนธิสัญญาระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น
ว่าด้วยอาณาเขตของประเทศไทยในมาลายและภูมิภาคฉาน *

รัฐบาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแห่งประเทศไทย และรัฐบาลสมเด็จพระจักรพรรดิ
แห่งประเทศญี่ปุ่น

มีเจตจำนงแน่วแน่ว่าความร่วมมือกันทางไกลริกระหว่างประเทศทั้งสองที่จะ
ดำเนินการสงครามร่วมกันต่อสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ จนบรรลุชัยชนะบริบูรณ์ และสร้าง
มหาอาชีพรูปภาพตามมูลฐานความยุติธรรม

จึงได้ทำความตกลงกันเป็นข้อ ๆ ดังต่อไปนี้

ข้อ 1

ประเทศญี่ปุ่นยอมรับนับถือการรวมรัศมีดังต่อไปนี้ คือกลันตัน ตรังกานู เกลาห์ ปะลิส
และบันคาอากะที่ขึ้นแก่รัศมีนั้น ๆ เข้าเป็นอาณาเขตของประเทศไทย

ข้อ 2

ประเทศญี่ปุ่นยอมรับนับถือการรวมรัศมีเชียงตุงและรัศมีเมืองพาน ซึ่งตั้งอยู่ในภูมิภาคฉาน
เข้าเป็นอาณาเขตของประเทศไทย

ข้อ 3

พายุในหกสิบวัน นับรวมแต่วันใช้สนธิสัญญานี้ ประเทศไทยจะได้หยุดเลิกการปกครอง
ซึ่งประเทศญี่ปุ่นดำเนินการอยู่ขณะนี้ ในบันคาอานาเขตที่กล่าวในข้อสัญญาทั้งสองข้างต้นนี้

ข้อ 4

เขตแดนแห่งบันคาอานาเขตที่กล่าวในข้อ 1 และข้อ 2 นั้น จะได้กำหนดโดยหลักเขต
แห่งรัศมีนั้น ๆ ตามหลักเขตเหล่านี้มีอยู่ นะ วันลงลายมือชื่อสนธิสัญญานี้

* ยกเลิกโดยประกาศพระบรมราชโองการ ลงวันที่ 17 กันยายน 2488

ขอ 5

รายละเอียดที่จำเป็นแก่การปฏิบัติตามสนธิสัญญานี้ จะกำหนดด้วยความตกลง
ร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจแห่งประเทศทั้งสอง

ขอ 6

สนธิสัญญานี้จะได้เริ่มใช้ตั้งแต่วันลงลายมือชื่อเป็นต้นไป
เพื่อเป็นพยานแก่การนี้ ผู้ลงลายมือชื่อข้างท้ายซึ่งได้รับมอบอำนาจโดยถูกต้องจาก
รัฐบาลของตนเพื่อการนี้ ได้ลงลายมือชื่อและประทับตราสนธิสัญญานี้ไว้เป็นสำคัญ

ทำขึ้นเป็นสองฉบับ เป็นภาษาไทยและภาษาญี่ปุ่น ณ กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 20
เดือนที่แปด พุทธศักราช สองพันสี่ร้อยแปดสิบหก ตรงกับวันที่ 20 เดือนที่แปด ปีสโยวาทิ
สิบแปด

(ลงชื่อ) จอมพล ป. พิบูลสงคราม

(ลงชื่อ) จอมพล ป. พิบูลสงคราม (ประทับตรา)

นายกรัฐมนตรี

และผู้รักษากฎการแทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

(ลงชื่อ) หลุยส์โบคาซี เติอิจิ (ประทับตรา)

เอกอัครราชทูตวิสามัญผู้มีอำนาจเต็ม

ที่มา : กระทรวงการต่างประเทศ กรมสนธิสัญญาและกฎหมาย สนธิสัญญาและความตกลง
ทวิภาคีระหว่างประเทศไทย กับต่างประเทศและองค์การระหว่างประเทศ เล่ม 6

ภาคผนวก ณ.

สุนทรพจน์

ของ

พณ ฯ นายพลเอก โทโจ
นายกรัฐมนตรีแห่งประเทศญี่ปุ่น

พณ ฯ ท่านนายกรัฐมนตรีและประชาชนชาวไทยที่รักและนับถือ

ข้าพเจ้ารู้สึกยินดีและยินดีเป็นอย่างยิ่ง ในโอกาสที่ประเทศญี่ปุ่นและประเทศไทยได้ลงนามในกติกาสัญญาวาควยความสัมพันธ์ทางทหาร กับทั้งรู้สึกเป็นเกียรติยศอย่างสูงที่ได้มีโอกาสกล่าวคำปราศรัยต่อ พณ ฯ ท่าน โดยทางวิทยุกระจายเสียงจากประวัติศาสตร์ของประเทศไทยแต่โบราณกาล เป็นต้นมา จะเห็นได้ว่า ชาวไทยเป็นชาติที่รักความเป็นอิสระอย่างที่สุด โดยฉะเพาะอย่างยิ่งท่านนายกรัฐมนตรีแห่งประเทศไทย ได้เคยแสดงสุนทรพจน์ตักเตือนชาวไทยเสมอในเรื่องนี้ เพื่อให้จิตใจของชาวไทยได้ตื่นตัว สำหรับนำประเทศชาติไปสู่ความเจริญโดยรวดเร็ว การทั้งนี้ทำความปลาบปลื้มให้ข้าพเจ้าเป็นอย่างยิ่ง

ตลอดระยะเวลา 1 ศตวรรษที่ผ่านมา ประเทศไทยได้ถูกอังกฤษบีบคั้นทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจ อันเป็นเหตุให้ประเทศไทยเจริญก้าวหน้าไปมิได้โดยรวดเร็ว ซึ่งทั้งนี้ทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกเห็นใจ และประชาชนไทยเสียใจยิ่งเป็นอันมาก

ประเทศญี่ปุ่นและประเทศไทยได้มีสัมพันธไมตรีสืบมาช้านาน นับได้ถึง 300 ปี และเมื่อเร็ว ๆ นี้ ความสัมพันธ์อันนี้ได้กระชับแน่นแฟ้น ดังจะเห็นได้จากปรากฏการณ์เมื่อเดือนธันวาคม พุทธศักราช 2480 ประเทศญี่ปุ่นและประเทศไทยได้ตกลงทำสนธิสัญญาวาควยการค้าและการเดินเรือตลอดจนการยกเลิกสภาพนอกอาณาเขต และเมื่อเดือนมิถุนายนที่แล้ว ประเทศญี่ปุ่นและประเทศไทยก็ได้ทำสัญญาวาควยความสัมพันธ์ไมตรีและเคารพอำนาจอธิปไตยแห่งกันและกัน

มาในต้นปีนี้ประเทศญี่ปุ่นก็ได้เป็นผู้ไกลเกลี่ยกรณีพิพาทเรื่องพรมแดนระหว่างประเทศไทยและอินโดจีนของฝรั่งเศสเป็นผลสำเร็จลงอย่างเรียบร้อย และในเวลา

อันใดเรียกกันนั้น ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศทั้งสองก็แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ตลอดจนความเกี่ยวพันในการแลกเปลี่ยนวัตถุที่สำคัญ ๆ ระหว่างสองประเทศก็ได้เพิ่มขึ้นโดยลำดับ

การสำรวจระเบียบใหม่ในมหาเอเซียตะวันออก เป็นความหวังของชนชาวเอเซียในระยะ 10 ปีที่แล้วมานี้ งานชิ้นนี้ได้ดำเนินไปเป็นลำดับโดยอาศัยความพยายามอันยิ่งใหญ่พร้อมทั้งความเสียสละ ดังเมื่อเร็ว ๆ นี้ อังกฤษและอเมริกาได้พยายามทำการชักชวนความมุ่งหมายของเรา โดยการบีบคั้นทางการทหารและเศรษฐกิจ เหตุการณ์ได้ดำเนินรุนแรงยิ่งขึ้นทุกที และนับวันแต่แสดงให้เห็นเด่นชัดยิ่งขึ้น จนญี่ปุ่นจำต้องเข้าเผชิญอย่างกล้าหาญเพื่อทำลายล้างอังกฤษและอเมริกาในยามคับขันอันจะกำหนดโชคชะตาอนาคตของมหาเอเซียตะวันออก ประเทศไทยภายใต้การนำของ พล.ร. ทานได้แสดงให้เห็นท่าทีอันเด็ดขาดและชัดเจน โดยการร่วมมือกับประเทศญี่ปุ่นทุกประการ โดยท่าทีที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ทางทหาร นับเป็นประวัติศาสตร์อันใหญ่ยิ่งและน่าพิศมัยที่ที่จะได้สถาปนามหาเอเซียตะวันออกให้แข็งแกร่งมั่นคงยิ่งขึ้น นับแต่ได้ประกาศสงครามเป็นต้นมา กองทัพบกและเรือของญี่ปุ่นก็ได้ทำงานเป็นผลสำเร็จอย่างงดงาม บัดนี้ ที่มั่นต่าง ๆ ของอังกฤษและอเมริกาทางเอเซียตะวันออก ดังเช่น ฮองกง ได้ตกอยู่ในกำมือของเราแล้ว มะนิลาและสิงคโปร์กำลังจะตกอยู่ในกำมือของญี่ปุ่นในเร็ว ๆ วันเช่นกัน ทั้งนี้เห็นได้ชัดว่า กำลังของอังกฤษและอเมริกาในเอเซียตะวันออกกำลังถูกซบไล้ให้หมดไปสิ้น และในเวลาเดียวกันข้าพเจ้าเชื่อมั่นว่า คงจะเป็นเวลาอีกไม่นานนักที่ เราจะพบกับความสำเร็จในการสถาปนาวงไพบูลย์แห่งมหาเอเซียตะวันออก

ข้าพเจ้าขอวิงวอน พล.ร. ทานนายกรัฐมนตรี และประชาชนไทยทั้งหลายจงมีความกลมเกลียวและสนิทสนมโดยมีความสามัคคีกัน เพื่อสร้างมหาเอเซียตะวันออกและเกินรุดหน้าไปสู่ชัยชนะ

ในที่สุดข้าพเจ้าขอขอบคุณในความมีไมตรีจิตอันดีงามของ พล.ร. ทานและชาวไทยทั้งหลายที่ได้ช่วยเหลือให้ความสะดวกแก่ทหารของญี่ปุ่นที่กำลังทำการรวบรวมอยู่กับทหารไทยและขออาราธนาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในโลกจงบันดาลให้ พล.ร. ทานนายกรัฐมนตรีและประชาชนไทยทั้งหลายจงมีความสุขความเจริญตลอดทุกพิภพราตรีกาล

สุนทรพจน์ของ พล. ๑ จอมพลป. พิบูลสงคราม

นายกรัฐมนตรีแห่งประเทศไทย

ตอบสุนทรพจน์ของ พล. ๑ นายพลเอก โตโจ

นายกรัฐมนตรีแห่งประเทศญี่ปุ่น

พล. ๑ ท่านนายกรัฐมนตรีแห่งประเทศญี่ปุ่น ที่เคารพนับถืออย่างยิ่ง และพี่น้องชาวญี่ปุ่นทั้งมวล
ข้าพเจ้าได้ฟังถ้อยคำของ พล. ๑ ท่านด้วยความปีติยินดียิ่ง และข้าพเจ้าอาจจะ
กล่าวแทนประชาชนชาวไทยได้อย่างแน่ใจ ว่าถ้อยคำของ พล. ๑ ท่านที่กล่าวมาแล้วนัน
เป็นทราฐซึ่งจับใจของชาวไทยเป็นอันมาก

ข้าพเจ้าขอสนับสนุนถ้อยคำของ พล. ๑ ท่าน ที่กล่าวว่า ชาวไทยมีนิสัยรักอิสสรภาพ
ข้าพเจ้าขอยืนยันว่าอิสสรภาพและเอกราชนี้ เราถือเป็นชีวิตจิตใจของเรา และเรารู้ว่า
ความสูญเสียอิสสรภาพและเอกราชนั้น เท่ากับเป็นการสูญเสียชาติ และชีวิตมนุษย์ ฉะนั้น
ชาวไทยจึงรู้สึกภูมิใจ ในเมื่อภคิภาสัพญหาพันธไมตรีได้มีข้อบัญญัติไว้ว่าประเทศญี่ปุ่นและ
ประเทศไทยทางฝ่ายต่างจะเคารพเอกราชและอธิปไตยแห่งกันและกัน ความข้อนี้เป็นมูลฐาน
ให้ประชาชนชาวไทยพร้อมใจรวมมือกับญี่ปุ่นโดยเต็มกำลัง

เป็นการถูกต้องดังที่ พล. ๑ ท่านได้อ้างถึงประวัติศาสตร์ไทยกับญี่ปุ่นทั้งสองชาติได้มี
สัมพันธไมตรีสืบเนื่องกันมาเป็นเวลาถึง 300 ปีเศษ การตรวจค้นประวัติศาสตร์ความ
สัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่น กระทำให้เพิ่มพูนมิตรจิตและความไว้วางใจต่อกันและกัน
ยิ่งขึ้น ข้าพเจ้าขอกล่าวเพิ่มเติมว่า บางทีไทยจะเป็นประเทศเดียวในโลกที่ได้มีความ
สัมพันธ์กับญี่ปุ่นสืบเนื่องมาโดยไม่ขาดสาย เพราะว่าแม้ในสมัยที่ประเทศญี่ปุ่นได้ปิดประตู
ห้ามกันชนต่างชาติ และตัดการติดต่อกับต่างชาติอยู่เป็นเวลานาน ก็ยังปรากฏในจดหมายเหตุ
ประวัติศาสตร์ทั้งทางไทยและทางญี่ปุ่น เป็นข้อความสอดคล้องต้องกัน ว่าในระหว่างเวลา
ที่ประเทศญี่ปุ่นปิดประตูและห้ามกับผู้คนและเรือของต่างชาตินั้น เรือไทยและคนไทยก็ยังได้รับ
อนุญาตให้ไปมาค้าขายกับประเทศญี่ปุ่นได้ ทั้งนี้ย่อมแสดงว่าความสัมพันธ์ในระหว่างญี่ปุ่น
กับไทยนั้นเป็นความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดพิเศษ ประวัติศาสตร์ของเรามีลักษณะคล้ายคลึงกัน ชาติญี่ปุ่น

ได้ถูกข่มเหงมาอย่างไร ชาติไทยก็เคยถูกมาเช่นเดียวกัน ใน พ.ศ. 2407 เรือรบอังกฤษ ฮอลันดา ฝรั่งเศสและอเมริกัน พร้อมกันทั้ง 4 ชาติ แล่นขนานเข้าไปประชิดเมืองซีโมนีเสกี ของญี่ปุ่น และบังคับให้ญี่ปุ่นจ่ายเงินแก่ประเทศทั้งสี่ เป็นจำนวน 3 ล้านเหรียญทอง ต่อมาอีก 30 ปี คือใน พ.ศ. 2436 เรือรบฝรั่งเศสได้แล่นเข้ามาในแม่น้ำเจ้าพระยา บังคับให้ไทย จ่ายเงิน 3 ล้านบาท พณฯ ท่านจะเห็นได้ว่าชาติทั้งสองของเราได้เผชิญโชคชะตา มาอย่างเดียวกัน ชาติฮอลันดาเป็นอีกชาติหนึ่งที่ไต่ทำการข่มเหงไทยมาตั้งแต่สมัยอยุธยา ส่วน อังกฤษนั้น ไม่ต้องสงสัย คินแคนของไทยได้ถูกอังกฤษเชือกเคื่อนเอาไปเป็นจำนวนไม่น้อย คินแคนอันอุดมของไทยในทิศใต้ได้ถูกแย่งชิงไป เขตแดนของไทยใหญ่ซึ่งเป็นถิ่นของเชื้อชาติไทย แท้ ก็ถูกอังกฤษแยกเอาไป พณฯ ท่านย่อมเห็นได้ว่าประวัติศาสตร์ของเราคล้ายคลึงกัน มากในทางที่ถูกข่มเหง จึงเป็นธรรมดาที่เราจะต้องเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน และผูกมิตร กันอย่างแน่นแฟ้น

โดยการศึกษาสัญญาที่เราเซ็นกันใหม่นี้ ทหารไทยกับทหารญี่ปุ่นจะได้ร่วมมือกันกระทำ การสู้รบเพื่อเกียรติศักดิ์ของเอเชีย เรื่องการร่วมรบในระหว่างทหารไทยกับทหารญี่ปุ่น นี้ก็มีใจเรื่องใหม่ ทหารญี่ปุ่นกับทหารไทยได้เคยร่วมมือกันทำการรบเมื่อราว 300 ปีมาแล้ว ทั้งปรากฏแจ้งชัดในประวัติศาสตร์หลายครั้ง

ชาวไทยทั้งหลายรู้สึกอยู่เสมอว่าญี่ปุ่นนั้นเป็นมิตรที่ดี ญี่ปุ่นมิได้เคยเบียดเบียนไทย ญี่ปุ่นมิได้เคยแย่งชิงดินแดนของไทย แต่ตรงกันข้าม ญี่ปุ่นได้ทำความดีช่วยเหลือไทยเสมอมา ตลอดถึงการช่วยเหลือให้ไทยได้ดินแดนบางส่วนคืนมาเมื่อเร็ว ๆ นี้

ควยเหตุครั้งนี้ ข้าพเจ้าจึงได้ตัดสินใจเด็ดขาดในการรวมเป็นร่วมตายกับญี่ปุ่น ข้าพเจ้ารู้ว่าการวินิจฉัยโชคชะตาของชาติครั้งนี้ ข้าพเจ้ามีความรับผิดชอบอยู่อย่างหนัก แต่ถึงกระนั้น ข้าพเจ้ามีความไว้วางใจใน พณฯ ท่านและชนชาวญี่ปุ่น ข้าพเจ้าเชื่อมั่นว่า ประวัติศาสตร์จะคำเนินตามแนวเดิมอยู่เสมอ ข้าพเจ้าได้ทุ่มเทความเชื่อถ้อยของข้าพเจ้า ไว้ในหัวใจของชาวญี่ปุ่น ซึ่งประกอบด้วยภูมิธรรมอันสูง และข้าพเจ้ามั่นใจว่าการตัดสินใจ ของข้าพเจ้าในครั้งนี้ เป็นการตัดสินใจที่ถูกต้อง

บรรดาทหารญี่ปุ่นที่อยู่ในประเทศไทย ได้อยู่ในระเบียบวินัยอันดียิ่ง ชาวไทยได้แสดงไมตรีจิตต้อนรับเป็นอย่างดีทุกแห่ง ทหารของไทยก็อิมโอบไปด้วยความหวังที่จะร่วมกับทหารญี่ปุ่นในการรบเพื่อเกียรติศักดิ์ของเอเชีย พณาทานยอมทราบอยู่แล้วว่า ประเทศไทยเป็นแหล่งกลางแห่งการศึกษากฎอิสสรภาพของอินเดียและพม่า ชาวอินเดียและชาวพม่าที่รักชาติและต้องการกฎอิสสรภาพได้มารวมกันอยู่ในประเทศนี้เป็นอันมาก และได้ดำเนินการศึกษากฎอิสสรภาพกันมาช้านาน แต่ยังไม่ถึงโอกาสอันเหมาะสม บัดนี้เป็นโอกาสแล้ว และในวันนี้เองชาวอินเดีย ได้ประชุมกัน เพื่อตั้งคณะกฎอิสสรภาพอินเดีย และในวันพรุ่งนี้ชาวพม่าก็จะประชุมกัน เพื่อตั้งคณะกฎอิสสรภาพพม่า ประเทศไทยจะให้ความสนับสนุนอย่างเต็มที่แก่คณะกฎอิสสรภาพทั้งสองนี้ทุกประการ

โดยเหตุที่ประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นร่วมรบกับญี่ปุ่นแล้ว และกองทัพญี่ปุ่นก็กระทำการโค่นล้มระบอบอยู่ทุกทิศทุกทาง ชาวเอเชียทั้งหลายก็พากันตื่นตัว บันทึกลงที่ถูกต้องบังคับกษัตริย์ให้อยู่ใต้อำนาจของชนชาติผิวขาว ก็พากันศึกษากฎอิสสรภาพ พฤติการณ์ทั้งนี้ กระทำให้ข้าพเจ้านั้นใจว่า ชัยชนะในขั้นสุดท้ายจะต้องเป็นของชาวเอเชีย

อนึ่ง ข้าพเจ้าขอเรียนให้ พณ. ๑ ทานทราบว่า การทำกติกาสัญญาสำเร็จและการร่วมมือได้เป็นไปโดยราบรื่น ก็โดยอาศัยข้าราชการในสถานเอกอัครราชทูตทั้งฝ่ายทหารและพลเรือน มีท่านเอกอัครราชทูตสุโขภามิ เป็นต้น ได้ให้ความแจ่มแจ้งในสถานการณ์ และสามัคคีกลมเกลียวกับข้าราชการฝ่ายไทย ข้าพเจ้าจึงขอเสนอความชื่นชมยินดีมายัง พณ. ๑ ทานในที่นี้ด้วย

ข้าพเจ้าขอขอบคุณ พณ. ๑ ทานที่ได้ให้เกียรติยศแก่ข้าพเจ้า และประเทศชาติของข้าพเจ้าด้วยการแสดงอัธยาศัยไมตรีเป็นลำดับมา ตลอดจน พณ. ทาน ได้สละเวลาอันมีค่ามาปราศรัยกับข้าพเจ้าในคืนนี้ ข้าพเจ้าขออัญเชิญอนุภาพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งมวล คลบ้นคลาความรุ่งโรจน์และความสุขสวัสดิ์แก่ชาติและประชาชนของญี่ปุ่น ขอให้กองทัพญี่ปุ่นประสบแต่ชัยชนะอันจะนำมวลเอกราษฎ์ชาวเอเชียทั้งมวล และขอให้ พณ. ทานได้รับความเคารพนับถืออย่างยิ่งของข้าพเจ้าด้วย

สวัสดิ์

ที่มา : กรมโฆษณาการ ประมวลคำปราศรัยและสุนทรพจน์ของ พณ. ทานจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ผู้นำของชาติ (ฉบับที่ 2) หน้า 61 - 64

ภาคผนวก ณ.

(คำแปล)

สุนทรพจน์ของ

นายพลโท อีคา ผู้บัญชาการทหารสูงสุด

แห่งกองทัพญี่ปุ่นในประเทศไทย กล่าวทาง

วิทยุกระจายเสียง 1 มกราคม 2485

ท่านข้าราชการทั้งฝ่ายทหารและฝ่ายพลเรือน และประชาชนชาวไทยทั้งหลาย

ข้าพเจ้าได้รับตำแหน่งเป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุดแห่งกองทัพญี่ปุ่นที่พำนักอยู่ใน
ประเทศของท่าน บัดนี้ข้าพเจ้าใคร่ขอถือโอกาสปราศรัย โดยทางวิทยุกระจายเสียงกับท่าน
ทั้งหลาย

ประเทศของท่านกับประเทศญี่ปุ่นของเราได้ตกลงกันที่จะดำเนินงานสงครามต่อสู้
ศัตรูของเอเชีย โดยร่วมกันตามกติกาสัญญาพันธมิตรทางบกและป้องกันระหว่างประเทศไทย
และประเทศญี่ปุ่น

ศัตรูของเอเชียคืออะไร คือประเทศอังกฤษและอเมริกันเอง ทั้งสองประเทศนี้
ได้แย่งชิงเอาดินแดนไปจากชาวเอเชีย หรือบังคับให้เป็นเมืองขึ้นและกดขี่ชาวชาติเหล่านั้น
ราวกับทาส กับยังได้บีบบังคับชาวชาติที่ดีทั้งหลายนั้น เพื่อกอบโกยเงินทองทรัพย์สินสมบัติไปเป็น
ประโยชน์ของคนนับเป็นเวลาดัง 200 ปีมาแล้ว อังกฤษกับอเมริกาทั้งสองประเทศถือลัทธิ
อังกฤษอเมริกาเป็นยอดแห่งความปรารถนา คือเป็นผู้ถืออคติที่เห็นแก่ตัว โดยการเห็นแก่
ความสุขของพวกเองไกลแหกซอนเท่านั้น แม้ว่าลัทธิดังกล่าวนี้จะทำให้ชาวเอเชียต้องเสีย
สละความสุขของตนไปเพียงไรก็ตาม นี่แหละคือการเป็นศัตรูของเรา

ต่อไปนี้จักได้กล่าวถึงจุดหมายหมายของสงครามคราวนี้ว่าคืออะไร ความมุ่งหมาย
ของประเทศญี่ปุ่นนั้น ไม่ใช่การทำลาย แต่เป็นการสร้าง จึงมีปัญหาว่าจะสร้างอะไร

เหตุใดประเทศญี่ปุ่นจึงได้ลุกขึ้นและประกาศสงครามต่อประเทศอังกฤษและอเมริกา
อย่างกล้าหาญ และได้เริ่มการโจมตีดินแดนอันเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษและอเมริกาภาค
ตะวันออกคือ เกาะฮาไว ฟิลิปปินส์ ยองกง มอร์เนียว กับภาคตะวันตกคือ มะลายูและ

สิงคโปร์ โดยพร้อมกันนั้น ก็เพราะอังกฤษและอเมริกาทั้งสองประเทศได้ชักจูงและช่วยเหลือ
 คัสติลล์อินคิสกับรัฐจิงก แล้วก็ทำหาที่จะชมเชยและปรารบรามเอเชียตะวันออกทีเดียว
 โคโยให้เมืองขึ้นของอังกฤษเป็นฐานทัพและล้อมรอบประเทศญี่ปุ่น แมนจูว์ จีน และอินโดจีน
 ฝรั่งเศสและประเทศไทยเช่นนี้ ประเทศญี่ปุ่นจึงจำใจต้องทำการรบเพื่อป้องกันประเทศของตน
 อันเป็นแต่เพียงส่วนน้อย กับเพื่อจะขับไล่อิทธิพลของอังกฤษ อเมริกาออกไปจากดินแดน
 มหาเอเชีย และให้ชาวชาติเอเชียได้หลุดจากแอก และสร้างเอเชียไว้สำหรับชาวเอเชีย
 คือให้มีความสุขสำราญโดยสมบูรณ์ปราศจากการกดขี่บีบคั้นของอังกฤษ อเมริกา อันเป็น
 ความมุ่งหมายของเราส่วนใหญ่

ข้าพเจ้าทราบดีว่า การที่ประเทศของท่านได้พยายามปรับปรุงแก้ไขสภาพภายใน
 ประเทศมาเป็นเวลาหลายปีแล้วนั้น ก็เพื่อจะจัดอิทธิพลของอังกฤษอเมริกา และสร้าง
 ประเทศไทยไว้สำหรับชาวไทยอย่างแท้จริง สิ่งทีประเทศญี่ปุ่นมุ่งหวังต่อประเทศของท่าน
 ก็คือต้องการให้เป็นประเทศเอกราชที่แข็งแกร่งมั่นคงนั่นเอง และความมุ่งหวังของประชาชน
 ญี่ปุ่นอย่างพร้อมเพรียงกันนั้นก็คือ ต้องการให้ประเทศไทยเป็นประเทศมหาอำนาจและ
ช่วยแบ่งเบาภาระไปส่วนหนึ่งในอันที่จะสร้างระเบียบใหม่ของมหาเอเชียตะวันออก
 ประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่นทั้งสองไม่เคยปรากฏว่าได้กระทำการ เบียดเบียนผลประโยชน์
 ของซึ่งกันและกันเลย ทั้งนี้เราคงจำกันได้ว่าในสุนทรพจน์ ของพลทนายาณกรรัฐมนตรี
 พิบลสงครามก็ไ้กล่าวยืนยันไว้แล้ว ซึ่งเป็นการถูกต้องทีเดียว เดียวนี้กองทัพซึ่งอยู่ใน
 ความบังคับบัญชาของข้าพเจ้า กำลังอยู่ในประเทศของท่านก็เพียงแต่เพื่อให้เป็นไปตาม
 หลักยุทธวิธีเท่านั้น ข้าพเจ้าขอกล่าวอย่างชัดเจนอีกว่า จะเคารพอธิปไตยพระราช-
อาณาเขต และเกียรติศักดิ์ของประเทศของท่านอย่างเคร่งครัด พร้อมกับหวังว่าประเทศไทย
 จะต้องเจริญก้าวหน้าแข็งแกร่งมั่นคงในทุกด้าน เช่น การทหาร การเมือง การเศรษฐกิจ
 และวัฒนธรรม เป็นต้น เพื่อที่จะรักษาเอกราชไว้โดยสมบูรณ์ สำหรับการต่อต้านการ
 รุกรานอันจะมีมายังประชาชาติเอเชีย การที่กองทัพญี่ปุ่นกำลังปฏิบัติกรยุทธอยู่ในขณะนี้
 น่าจะแสดงให้เห็นว่า ประเทศญี่ปุ่นตั้งใจจะช่วยเหลืออย่างเต็มความสามารถ เพื่อให้
 ประเทศของท่านเจริญก้าวหน้าแข็งแกร่ง

ประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น ซึ่งเป็นสองมหาประเทศที่เป็นเอกราชในเอเชีย ประชาชนชาวไทยกับประชาชนชาวญี่ปุ่นก็เป็นชาวเอเชียด้วยกัน ถือพุทธศาสนาเช่นเดียวกัน และทั้งสองประเทศมีความมุ่งหมายและความประสงค์อย่างเดียวกัน ได้ปฏิญาณว่าจะรวมเป็นร่วมตายด้วยกันตามกติกาสัญญาพันธมิตรทางบกและป้องกัน ข้าพเจ้าเชื่อมั่นว่า การร่วมมือร่วมแรงเป็นพันธมิตรระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น ประชาชนชาวไทยกับประชาชนชาวญี่ปุ่น และกองทัพไทยกับกองทัพญี่ปุ่น จะเพิ่มพูนความสนิทสนมกลมเกลียวกันอย่างแน่นแฟ้นมั่นคงยิ่งขึ้นเป็นลำดับไป

ข้าพเจ้าขอแสดงความหวังอย่างมั่นใจอีกครั้ง ว่าไทยและญี่ปุ่นจะร่วมแรงร่วมใจกันดำเนินการสงครามคราวนี้ อันเป็นสงครามปลดแอกของชาวเอเชีย และเป็นสงครามเพื่อเอกราชของชาวเอเชียให้สำเร็จผลสมความมุ่งหมายทุกประการ

ในที่ลี้ลับนี้ ข้าพเจ้าขออวยพรให้ท่านข้าราชการทั้งฝ่ายทหาร ฝ่ายพลเรือนและประชาชนชาวไทยทั้งมวล จงมีความสุขสมบูรณ์ เพื่อจะได้สามารถปฏิบัติหน้าที่การงานรับใช้ประเทศชาติที่รักของท่าน และขอให้ประเทศไทยจงเจริญรุ่งเรืองยิ่ง ๆ ขึ้นไป
ชวณรินทร์ เทอญ

ที่มา : กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี สำนักนายกรัฐมนตรี แฟ้มที่ 4/190 (3) เบ๊กเสร์จ
เกี่ยวกับการอนุญาตให้ญี่ปุ่นผ่านประเทศไทย

สุนทรพจน์

ของ

จอมพล. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีแห่งประเทศไทย

กล่าวแก่ทหารญี่ปุ่น ในโอกาสวันขึ้นปีใหม่ 2485

.....

สวัสดีปีใหม่ทหารญี่ปุ่น และประชาชนที่ญี่ปุ่นผู้พำนักในประเทศไทย ผู้เป็นพี่น้อง
ของไทยในฐานะข้าพเจ้าเป็นผู้บัญชาการสูงสุดแห่งกองทัพไทย ซึ่งกำลังร่วมมือ
รวมใจกับทหารญี่ปุ่นทำงานใหญ่เพื่อสวัสดิภาพของเอเชีย ข้าพเจ้าขอถือโอกาสวันขึ้นปีใหม่
นี้กล่าวอำนวยพรและแสดงความจริงใจบางประการแก่ท่านทั้งหลาย

ก่อนอื่น ข้าพเจ้าได้ฟังถ้อยคำของท่านนายพลโทอิคา ผู้บัญชาการทหารญี่ปุ่น
เมื่อตะกี้ รู้สึกยินดีเป็นอย่างยิ่ง เพราะว่าถ้อยคำของท่านนายพลโทนั้น ได้เข้าถึง
ความตั้งใจดีของญี่ปุ่นอันมีต่อประเทศไทย ท่านได้ยืนยันถึงเจตนาของญี่ปุ่นที่จะเคารพต่อ
อิสรภาพและเอกราชของไทย ท่านได้กล่าวอย่างเด่นชัดว่า ความมุ่งหมายอันแท้จริงของ
ญี่ปุ่นนั้นคือ ต้องการให้ไทยเป็นประเทศเอกราชที่แข็งแรง เป็นมหาประเทศอีกประเทศหนึ่ง
ในเอเชีย เพื่อช่วยแบ่งเบาภาระการสร้างชาติ ความรุ่งเรืองของเอเชียทวีป ถ้อยคำ
ของท่านนายพลโทนั้นเป็นการยืนยันข้อสัญญาและคำรับรองที่เราได้รับมาแล้วในครั้งก่อน ๆ
ข้าพเจ้าจึงถือโอกาสขอบคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ข้าพเจ้าเข้าใจดีว่า การที่กองทัพญี่ปุ่นเข้ามาในประเทศไทยนั้น เข้ามาในฐานะ
เป็นมิตรแต่โดยเหตุที่ไม่เคยมีทหารต่างดาวเข้ามาในดินแดนไทยเป็นจำนวนมากเช่นนี้
ในกาลก่อน ราษฎรชาวไทยจึงมีความรู้สึกนึกคิดไปนานาประการ นอกนั้น โดยเหตุที่
การเคลื่อนทัพเป็นความลับทางทหาร จะบอกกันให้แจ่มแจ้งหรือเปิดเผยโครงการอย่าง
ละเอียดถี่ถ้วนล่วงหน้าไม่ได้ จึงได้มีการซุกซลักและเข้าใจผิดกันบ้างในเบื้องต้น แต่
อย่างไรก็ดี ภายหลังที่ได้ทราบความประสงค์กันอย่างถ่องแท้ และเมื่อเจ้าหน้าที่ฝ่าย
ญี่ปุ่นกับฝ่ายไทยได้ปรึกษาหารือทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน การติดต่อร่วมมือในทางราชการ
ก็เรียบร้อยดีขึ้นโดยลำดับ และเมื่อกองทัพญี่ปุ่นได้แสดงให้เห็นว่า ท่านมาเป็นมิตรสนิท

ของเรา พลเมืองไทยก็หาความหวากระแวงสงสัย และแน่ใจในทางไมตรีของญี่ปุ่น
ยิ่งขึ้นทุกวัน จนกระทั่งถึงวันที่ข้าพเจ้าจากสระกำแพงเก่าแก่แห่งหลายนี้ ข้าพเจ้าอาจ
กล่าวไคความมั่นใจว่า ชาวไทยทั้งหลายถือหาญญี่ปุ่นเป็นพี่น้องอย่างแท้จริง

เป็นที่ทราบกันอยู่แล้วว่า ญี่ปุ่นกับไทยได้มีไมตรีอย่างดีต่อกันมาตั้งแต่โบราณกาล
เมื่อเราได้มาสมัครสมานเป็นเพื่อนร่วมเป็นร่วมตายกันในครั้งนี้ก็ ย่อมจะทำให้ความ
ไมตรีของเราดียิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บรรดาทหารที่เข้าทำการรบร่วมกัน คงจะ
เกิดความเห็นอกเห็นใจกัน รักใคร่นับถือกันอย่างแน่นอน การร่วมมือระหว่างหาญญี่ปุ่น
กับหาญไทยครั้งนี้เป็นเหตุการณ์อันสำคัญที่สุดในประวัติศาสตร์ของบูรพาทิศ

นับตั้งแต่เวลาที่ญี่ปุ่นทำสงครามมีชัยชนะเมื่อราว 30 ปี มาแล้ว เกียรติคุณ
ความกล้าหาญและความสามารถของหาญญี่ปุ่นเป็นที่ประจักษ์แก่ชาวไทยและใน
สากลพิภพทั่วไป คนไทยเป็นอันมากรู้สึกเสมอว่า กองทัพญี่ปุ่นเป็นกองทัพที่มีสมรรถภาพที่
ยิ่งใหญ่ในโลกเสมอมา ครั้นมาบัดนี้เมื่อได้ทราบข่าวชัยชนะของกองทัพญี่ปุ่นทุก ๆ ด้านที่
ทำการรบอยู่ในปัจจุบัน ก็ยิ่งเพิ่มความนิยมในความสามารถและความกล้าหาญของกองทัพ
ญี่ปุ่นยิ่งขึ้นเป็นที่เกรงขามทั่วโลก

พี่น้องหาญญี่ปุ่น ประชาชนชาวญี่ปุ่นทั้งหลาย ในวาระดิถีวันขึ้นปีใหม่ ข้าพเจ้า
ขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ให้คุ้มครองรักษาหาญญี่ปุ่น
ประชาชนชาติญี่ปุ่นและจะเพาะอย่างยิ่งท่านนายพลโทอิคา ซึ่งเป็นพี่น้องของชาวไทยและ
หาญไทย ให้แคล้วคลาดปราศจากโรคภัยไข้เจ็บอันตราย ให้สามารถนำผลแห่งชัยชนะ
มาให้แก่ประชาชนชาติญี่ปุ่นและเอเซียทวีป เพื่อสร้างสันติสุขและผดุงอิสรภาพของดินแดน
เอเซียไว้สำหรับชาวเอเซียตลอดไปชั่วกาลปาวสาน

สวัสดี

.....

ที่มา กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี สำนักนายกรัฐมนตรี วันที่ 4/190 เบิกเสร็จ
เกี่ยวกับการอนุญาตให้ญี่ปุ่นผ่านประเทศไทย

ภาคผนวก ก.

แถลงการณ์รวมไทย-ญี่ปุ่น

ด้วยพระท่าน คาสุโ อโองกิ รัตนตรีว่าการกะชวงมหาอาเขียบรพาแห่ง
ประเทศญี่ปุ่น ได้มาถึงกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 22 เมษายน ศกนี้ ได้พบ พระท่านจอมพล
พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี และพบกับ พระท่าน วิจิตร วิจิตรวาทการ รัตนตรีว่าการ
กะชวงการต่างประเทศได้พูดเจรจาขอราชการกันโดยละเอียด ทั้งได้ลิสสาสถานการณ์
ของโลกปัจจุบัน และได้แลกเปลี่ยนความเห็นซึ่งกันและกันในปัญหาเกี่ยวกับอนาคตแห่ง
มหาอาเขียบรพา ในที่สุดก็มีความเห็นสอดคล้องกันกับทั้งมีความมั่นใจว่าจะต้องได้รับ
ชัยชนะในการสงครามครั้งนี้โดยเด็ดขาด

ในการพบปะเจรจากันครั้งนี้ ทั้งสองฝ่ายได้พูดถึงการร่วมมือร่วมใจกันในระหว่างสองประเทศซึ่งอยู่ในโซซคตาเดียวกันและพิจารณาโดยรอบคอบถึงวิธีการที่จะบรรลุถึงชัยชนะในสงครามและสถาปนาวงไพบูลย์มหาอาณาจักรบูรพาใหม่มั่นคงถาวรเพื่อสันติสุขและสวัสดิภาพของชาวอาเซียทั้งหมด

ผลแห่งการพบปะเจรจากันครั้งนี้ นับว่าเป็นที่พอใจด้วยกันทั้งสองฝ่าย

กระทรวงการการต่างประเทศ

25 เมษายน 2486

ที่มา กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ เอกสารกรมการเมืองตะวันออก
 แผ่นที่ 4 ปี 14 แถลงการณ์ร่วมไทย - ญี่ปุ่น ในโอกาสที่รัฐมนตรีว่าการ
มหาดไทยเยือนตะวันออกของญี่ปุ่นมาเยือนประเทศไทย

ภาคผนวก ค.

คำแถลงการณ์ร่วมของญี่ปุ่น - ไทย

พระท่านพลเอก ฮิเดกิ โตโจ นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมของญี่ปุ่นกับพระท่านจอมพลป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมแห่งประเทศไทย ได้พบสนทนากันที่ กรุงเทพฯ ในวันที่ 4 กรกฎาคม 2486 ได้พิจารณาสถานการณ์ของโลกส่วนสำคัญ และความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นและไทย ทั้งได้แลกเปลี่ยนความเห็นเกี่ยวกับวิธีการที่พึงกระทำเพื่อความกลมเกลียวของมหาอาเชียบูรพา และเพื่อกำเนินสงครามร่วมกันไต่เป็นผลสำเร็จ

ผลแห่งการพบกันครั้งนี้ นายกรัฐมนตรีทั้งสองประเทศยืนยันว่า ฐานะของมหาอาเชียบูรพามีแห่งแห่งที่ สหรัทธอเมริกาและบริเตนไทย ได้ทำความเข้าใจที่จะได้คืนฐานะของตนที่ได้เสียไป นายกรัฐมนตรีทั้งสองประกาศยืนยันความเห็นด้วยว่า การสร้างวงไพบูลย์ร่วมกันในมหาอาเชียบูรพานั้น จะสำเร็จได้ในเมื่อที่ประกอบเข้าเป็นอาเรียนี้และประชาชนของดินแดนเหล่านี้ ได้เพิ่มพูนความสัมพันธ์อันแนบแน่นแห่งความเคารพซึ่งอหิโยของกันและกัน และกระทำความพยายามโดยมุ่งหวังให้ประสบชัยชนะในการดำเนินสงครามหย่างเป็นผลสำเร็จ

นอกจากนั้น ท่านนายกรัฐมนตรีโตโจ ได้ถือโอกาสนี้กล่าวยืนยันอีกครั้งหนึ่งว่า ญี่ปุ่นจะเคารพอหิโยโดยและเอกราชของไทยอยู่เสมอ และปรารถนาที่จะได้เห็นความเจริญรุ่งเรืองของประเทศไทย ต่อจากนั้น นายกรัฐมนตรีทั้งสองได้ปรึกษากันในปัญหาสำคัญเกี่ยวกับเจตจำนงของประเทศไทยซึ่งได้มาแต่ชานาน เพื่อการโคกลับคืนดินแดน และการร่วมมือหย่างใกล้ชิดระหว่างญี่ปุ่นกับไทย การปรึกษากันในเรื่องนี้โคกระทำ หย่างฉันทนิมิตซึ่ง ผลที่สุดได้ตกลงกันหย่างสมบูรณ์ ได้รวมดินแดนที่กล่าวต่อไปนี้เป็นอาณาจักรไทย กล่าวคือ จังหวัดต่างๆ ในลายภาคเหนือ 4 จังหวัด คือ ปะลิส ไซบุรี กะลันตัน และตรังกะบู และรัทธไทยเดิม 2 รัทธ คือ รัทธเชียงตุง และรัทธเมืองพาน

กระทรวงการต่างประเทศ

5 กรกฎาคม 2486

ที่มา กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ เอกสารกรมการเมืองตะวันออก แผ่นที่ 4
พณาทานพลเอกฮิเดกิ โตโจ เดินทางมากรุงเทพฯ

ภาคผนวก ก.

คำปราศรัยของพระสารสาสน์พลขันธ์

18 พ.ค. 86

จ.เรณูพรเพื่อนร่วมชาติ

วันนี้ข้าพเจ้าจะได้ออกเดินทางต่อจากวันก่อน จุดประสงค์ของคำบรรยายของข้าพเจ้าวันนี้ก็เพื่อจะชวนความเข้าใจและให้คำแนะนำแก่นักชาชนชาวยุโรปซึ่งพำนักอยู่ในประเทศไทยขณะนี้

ยุโรปได้เคยให้ความอุปการะช่วยเหลือไทยมาเป็นเวลานานแล้ว ยุโรปมีนักค้า
ค้าไทยมากที่จะกระหนาบได้ เราไทยไม่ควรลืมบุญคุณของยุโรปเป็นอันขาด แต่เวลานี้บาง
ไทยบางคนเอาใจทางเห็นต่อยุโรปไปเสีย เช่นบางคนว่า ยุโรปขอความช่วยเหลือพยายาม
ที่จะไม่ให้ความสะดวกเช่นนี้เราไม่ควรทำ ยุโรปบางคนอาจจะรู้ไม่เท่าถึงการนำไปกระทำ
ในสิ่งซึ่งบางไทยไม่ชอบใจและผิดประเพณีไทย บางไทยนั้นก็เข้าใจผิด ไม่รู้ความเป็นจริงว่า
ยุโรปทำเพื่อถ่วงหรือเพื่อร้าย และก่อนที่ยุโรปจะทำอะไรก็ไม่ได้ให้ความเข้าใจแก่ไทยเสียก่อน
บางไทยก็คิดหย่างไม่ยอมเชื่อฟังคำของยุโรปเป็นอันขาด หลงเชื่อว่ายุโรปจะเอาไทยไว้ใน
กำมือ ถึงแม้ว่าทางรัฐบาลยุโรปได้ประกาศแล้วว่าอีกว่า ยุโรปจะเคารพเอกราชเอก
เสรีของไทยแต่คนมาจนบัดนี้ ยุโรปถือว่าไทยเป็นอิสระหนึ่งในเอเชีย โดยเหตุที่ยังมีบาง
ยุโรป ข้าพเจ้าไม่เชื่อว่าจะเป็นทหารหรือพลเรือนที่พำนักอยู่ในประเทศไทยในเวลานี้
มักจะเชื่อว่าเจ้าโหดร้ายและโหดร้ายและไม่พยายามให้ความเข้าใจแก่นักชาชนชาวไทย และบางไทย
ได้เห็นการกระทำอันไม่ถูกต้องประเพณีของตนก็เกิดความไม่พอใจขึ้น ไทยเป็นชาติ
เล็ดรอน ยุโรปก็จะเกิดเรื่องขึ้นทันใด ไม่คิดการข้างหน้าและข้างหลังมุ่งที่จะจัดการ
เรื่องที่เกิดขึ้นจะพาหน้าให้ลุกลามไป ข้าพเจ้าใครจะขอยืนเสนอความเห็นเหล่านี้ให้
แก่รัฐบาลยุโรปได้ เกรงจะมีกระวีระศักดิ์เตือนชมความเข้าใจกับนักชาชนชาวยุโรปซึ่งพำนักอยู่ใน
ประเทศไทยในเวลานี้ให้พยายามเอาใจไทยไว้มาก ไทยเป็นชาติที่รักเสรีภาพ ไม่ยอมถูก
คนอื่นข่มขู่โดยง่าย ไทยถือว่าเขาหนึ่งหมัด ฉันหนึ่งหมัด แลกเปลี่ยนกันมาตั้งแต่ดั้งเดิม

ถ้าหากญี่ปุ่นได้ทำความเข้าใจกับไทยให้เช่นขอเท็จจริงว่า แท้ที่แท้ไปไม่ใช่คิดประทุสรายไทย
หวังที่จะให้ไทยเจริญ ช่วยไทยให้เป็นปึกแผ่นเท่าเทียมกับอารยประเทศทั้งหลาย เมื่อไทย
ทุกคนเข้าใจในญี่ปุ่นดีแล้ว ไทยจะรู้สึกสนใจจนถึงงามของญี่ปุ่นหย่างมากมาย และคำ
สรรเสริญของไทยจะกล่าวกับญี่ปุ่นว่าญี่ปุ่นเป็นแก่นนั้นจะตามมา ชาวเขาขอรับรองว่าไทย
จะต้องกล่าวดังนี้

ชาวเขาขอให้ญี่ปุ่นในเมืองไทยทุกคนจงบริหารรักษามารยาทกิริยาของตัวให้จงดี
ขออย่าทำให้ไทยเขาเกลียดได้เป็นอันขาด เพราะประการสำคัญยิ่งก็คือว่า ญี่ปุ่นหย่างวางท่าเป็น
มหาอำนาจกับไทย จงอย่าลืมว่าไทยเป็นผู้รักเกียรติ ไม่ยอมให้มีใครลบหลู่คุกคามได้เป็น
อันขาด แต่ไหนแต่ไรไทยเคยเสียเกียรติได้พยายามเอาเกียรตินั้นคืนมาให้ได้ ดังปรากฏ
เป็นประวัติศาสตร์มากมายนับที่จริงญี่ปุ่นรักเป็นผู้รักสงบ ญี่ปุ่นเป็นชาติที่มีกิริยาอ่อนนุ่ม
เรียบร้อย เอื้ออารีต่อคนต่างชาติเป็นหย่างดี คนต่างชาติที่ได้ไปเห็นมารยาทอันมีนวล
ของญี่ปุ่นในประเทศแล้ว ก็พากันชมเปาะว่าญี่ปุ่นเป็นชาติดอมตัว สุภาพอ่อนโยนที่สุดในโลก
ไม่มีการถือเนื้อตัวกันไม่ว่าเป็นเจ้านายหรือไพร่ชาวราชการ หย่างหนึ่งหย่างใดก็ตาม
ชาวเขาขอกล่าวเป็นคำพยานให้พี่น้องชาวไทยเห็นประจักษ์ที่เคียวว่า ญี่ปุ่นสุภาพอ่อนโยน
เพียงใด ดังจะให้เห็นจากความลุ่มลุ่มของอิโรตะ ผู้เป็นทูตไทยของญี่ปุ่นมาในเมืองไทย
ท่านผู้สมควรถือจะเป็นคำพยานให้บางญี่ปุ่นซึ่งอยู่ในประเทศไทยได้เอาใจใส่เป็นพิเศษ
ฉะนั้นถ้ายังมีชาวญี่ปุ่นบางคนในประเทศไทยทำไม่ดีแล้ว เราควรให้อภัยเพราะมากด้วย
กันยอมจะมีดีและมีร้าย แต่เราเชื่อว่า การกระทำไม่ดีของเขาเกิดจากน้ำเมาหรือเมรัย
ซึ่งเป็นเหตุให้ก่อการล้มตัวก็เป็นได้ อีกประการหนึ่งบางญี่ปุ่นนั้นอาจจะมีคอกาส เพราะ
เมืองไทยเป็นประเทศร้อน ญี่ปุ่นเป็นประเทศหนาว บางญี่ปุ่นนั้นหนาวไม่ได้ ตามหลักวิชา
มักกล่าวไว้ว่าอากาศร้อนทำให้คนในประเทศนั้นใจอกหงุดหงิด ถ้าหากเราจะเอาเรื่อง
เล็กเรื่องน้อยมาเป็นสมุทธานของการทำลายมิตรภาพของเราแล้ว ชาวเขามีความเสียใจ
หย่างยิ่ง เราควรให้อภัยซึ่งกันและกัน โดยจะเพาะหย่างซึ่งบางญี่ปุ่นที่เป็นทนาย เขาได้
ผ่านการสงคราม ผ่านแนวรบซึ่งไปรบปรายควยลูกตะกั่ว เขาได้ผ่านความกล้าหาญ

ตัดสินใจเด็ดเดี่ยวจากแนวรบมาแล้ว เราควนให้อภัยเมื่อรู้ความเป็นจริงเช่นนี้แล้ว และควน
ให้ความสงสารเอ็นดูแก่เขาไ้มากที่สุด จะเป็นการดีไม่น้อย โดยเฉพาะการวิวาทก็จะจางไป
มีบางคนกล่าวว่ายี่ปุ่นถือตนเป็นผุ้ยิ่งไทยและมักจะใช้คำว่ายี่ปุ่นก่อนอื่นใด สำหรับคำนี้ยี่ปุ่นใช้ได้
เฉพาะในประเทศไทยยี่ปุ่น ไม่ควนนำมาใช้ในประเศไทย เพราะในเมื่อไทยได้ยืนไทยก็จะ
กล่าวได้ว่า ไทยก่อนอื่นใดเหมือนกัน ความสามัคคีระหว่างเรา 2 ประเทศก็จะพลันหายไป
ใจก็จะรวมกันไม่ได้ ขออย่าลืมนะว่า ชนชาติในเอเชียทั้งหมดเป็นพี่น้องร่วมสายกาเดียวกัน อัน
วงไพบลูณั้นเล่า ยี่ปุ่นเป็นผู้สร้างขึ้นและไทยก็เป็นสมาชิกหนึ่งในวงไพบลูณี้ นิยมชมชอบในการ
กระทำของยี่ปุ่นตั้งแต่ตอนมาหยางสนิหนนแฟน แต่เมื่อหลังของจิตไจนั้นเล่า ก็ยังมีข้อระแวง
ว่ายี่ปุ่นจะเินมาในรูปวงไพบลูณี้เสียกระมัง ข้าพเจ้าขอเตือนมันค้ายี่ปุ่นในประเทศไทยจงให้
ความพยายามให้ความเข้าใจแก่ไทย ให้ความกระจ่างใจแก่ไทย ในคำที่ว่าวงไพบลูณี้เสียให้
แจ่มแจ้ง จะเป็นการดีมาก

ชาติยี่ปุ่น (ในที่นี้ข้าพเจ้าหมายถึงท่านผู้ชาย) ออกจะคึกคัก ถือตัวว่าเป็นยี่ปุ่น
ทั้งแห่ง ในรูปร่างไทยเขารั้งเกี่ยวควยกิริยาอันคึกคักนั้น จึงเป็นการสมควนหย่างยิ่งที่ชาว
ยี่ปุ่นจะต้องปฏิบัติตามคำพึงเพยท์กล่าวว่า เขาเมืองตาดหลัว ต้องหลัวตาดตาม เมื่อตอนประสง
สิ่งใด ขอให้ใช้การเจรจากันหย่างสุภาพ พูดเอาโดยดี หย่าใช้อำนาจ หย่าใช้วิธีกดขี่
จงให้อธิบายเป็นสำคัญ คนไทยไม่ยากสำหรับที่จะทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน ขอจง
พยายามกำจัดเหตุนอยที่จะกลายเป็นเหตุใหญ่ให้สูญสิ้นไป เรื่องราวทั้งหมด ข้าพเจ้า
รู้ทุกแง่ใจเป็นหย่างดี ขอให้ยี่ปุ่นในประเทศไทยจงเคารพประเพณีของไทย เหมือนกับไทย
เขาเคารพประเพณีของเขา มีตัวอย่างที่จะกล่าวถึงเรื่องนักรบ การจับไล่หรือตีกันซึ่งคนไทย
ถือว่า เป็นการหยวนและถูกถูกกันซึ่ง ๆ หน้า เมื่อชววยี่ปุ่นรู้ดังนี้แล้ว ก็หย่าไค้ทำเป็นอันขาด
ข้าพเจ้าขอขอบคุณท่านนายพลโท นากามูรา ผู้ซึ่งไค้เอาใจใส่แนะนำบัณฑิตกาทห่านและพลเรือน
ยี่ปุ่นซึ่งพำนักอยู่ในประเทศไทย ไค้เข้าใจประเพณีของไทย ถ้าหากยี่ปุ่นปฏิบัติไค้ตามที่ข้าพเจ้า
กล่าวมาทั้งหมดนี้ บัณฑิตชาวไทยทั้งผอง จะเห็นว่ายี่ปุ่นเป็นแก้วในเมืงฟ้านั้นแล จเรินพร

ที่มา : กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ เอกสารกรมการเมืองตะวันออก
แฟ้มที่ 6 ปีก 11 เกี่ยวกับพระสวรสาสสนพลชั้นธ

เกี่ยวกับผู้เขียน

นายธานี สุขเกษม เกิดวันที่ 2 มกราคม พ.ศ. 2497 ที่ตำบลจรเข้ร้อง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดลำพูน ได้รับปริญญาการศึกษาบัณฑิต (กศ.บ.) สาขาวิชาประวัติศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เมื่อปีการศึกษา 2518 เข้าศึกษาต่อระดับปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ในปีการศึกษา 2520 และสำเร็จปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) จากสถาบันแห่งนี้ในปีการศึกษา 2522

ปัจจุบัน เป็นนักศึกษาปริญญาโท สาขาการระหว่างประเทศและการทูต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ รุ่นที่ 30 (ปีการศึกษา 2521) โดยมี ดร.ปรัชญา เวสารัชช์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ผลงานทางวิชาการ นอกจากบทความในวารสารทางวิชาการต่าง ๆ หลายเรื่องแล้ว ยังเป็นนักวิจัยร่วมในโครงการวิจัยเรื่อง "ความคิดทางการเมืองของนักศึกษา : ศึกษาจากข้อเขียนทางการเมือง" ของอาจารย์พลศักดิ์ จิรไกรศิริ ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร โดยทุนวิจัยประเภทนักวิจัยอาชีพของสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ซึ่งกำลังอยู่ระหว่างการตีพิมพ์รายงานผลการวิจัย

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง
(พ.ศ. 2482-2488)

บทคัดย่อ
ของ
ธานี สุเกษม

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต

สิงหาคม 2522

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง (พ.ศ. 2482—2488) เป็นช่วงเหตุการณ์ที่มีความสำคัญช่วงหนึ่งในประวัติศาสตร์ของประเทศทั้งสอง กล่าวคือ หลังจากที่สงครามได้เกิดขึ้นแล้ว ไทยและญี่ปุ่นได้ทำสัญญาไมรุกรานซึ่งกันและกันในปี พ.ศ. 2483 และต่อมาความสัมพันธ์ก็กระชับแน่นขึ้นอีกเมื่อญี่ปุ่นได้มีบทบาทในการไกล่เกลี่ยกรณีพิพาทอินโดจีนระหว่างไทยกับฝรั่งเศสในปี พ.ศ. 2484 อย่างไรก็ตามในวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 กองทัพญี่ปุ่นได้บุกเข้าประเทศไทย และยื่นคำขาดขอคืนที่พม่าดินแดนไทย รัฐบาลไทยภายใต้การนำของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ยินยอมตามข้อเสนอของกองทัพญี่ปุ่น อีกสี่วันต่อมารัฐบาลไทยก็ลงนามในสัญญาไมรุกรานร่วมกับญี่ปุ่น และในวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2485 ไทยได้ประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกา

จุดมุ่งหมายของปริญญานิพนธ์นี้มีอยู่ 2 ประการ คือ ประการแรก เพื่ออธิบายว่าเพราะเหตุใดประเทศญี่ปุ่นซึ่งเป็นชาติมหาอำนาจในเอเชียตะวันออกเฉียงนั้นจึงผูกมิตรกับประเทศไทย และประการที่สองเพื่อศึกษาถึงลักษณะของความสัมพันธ์ที่ตลอดจนวิเคราะห์ถึงผลกระทบที่มีต่อประเทศไทย

จากการศึกษา พบว่ามีปัจจัยสำคัญ 2 ประการที่นำไปสู่ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง ได้แก่ การขยายอำนาจของญี่ปุ่นในเอเชียตะวันออกเฉียง และการตัดสินใจของไทยที่เข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นในสงครามมหาเอเชียบูรพา ซึ่งผลจากการความสัมพันธ์กับญี่ปุ่นดังกล่าว ทำให้ประเทศไทยต้องประสบกับปัญหายากทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ทั้งในระหว่างสงครามและหลังสงคราม

THAI-JAPANESE RELATIONS DURING THE SECOND WORLD WAR

(B.E. 2482-2488)

AN ABSTRACT

BY

TANEE SUKASEM

Presented in partial fulfillment of the requirements

for the Master of Education degree

at Srinakharinwirot University

August 1979

The relations between Japan and Thailand during the Second World War (1939 - 1945) have marked a significant period in the history of the two countries. In 1940 soon after World War II had started Japan and Thailand concluded a nonaggression pact and their relations tightened up even more during the Thai-Franco dispute over Indochina in 1941 when Japan stepped in to mediate. However, on December 8, 1941 the Japanese troops invaded Thailand and demanded a passage through Thai territory. The Thai Government head by Field Marshal Pibul preemptively surrendered. Four days later, an offensive and defensive alliance was signed. And on January 25, 1942, Thailand declared war on Great Britain and the United States.

The purpose of this thesis is twofold : firstly to explain why Japan, the leader of East Asia, had to be friendly with Thailand and secondly to study the nature of the relationship and to analyse its repercussions on Thailand.

The Study reveals that the two main factors which counted for relations between the two countries were the expansion of Japan in East Asia and the decision of Thailand to ally with Japan in the Great East Asian War. As a consequence, Thailand faced political, economical and social problems during the War and post - War time.